

Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
Міжнародна Академія Прикладних Наук в Ломжі - MANS w Łomży
Громадська організація «ОМЕР. Україна»
Факультет дошкільної освіти та музичного мистецтва
Кафедра теорії та методики дошкільної освіти

«ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ»

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**II Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції з міжнародною участю**

22 травня 2025 року

**Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
Міжнародна Академія Прикладних Наук в Ломжі - MANS w Łomży
Громадська організація «ОМЕР. Україна»
Факультет дошкільної освіти та музичного мистецтва
Кафедра теорії та методики дошкільної освіти**

***«ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ:
ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ»***

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**II Всеукраїнської науково-практичної
онлайн-конференції з міжнародною участю**

22 травня 2025 року

ЛУЦЬК

Міністерство освіти і науки України

Державна наукова установа
«Український інститут науково-технічної
експертизи та інформації»

ПОСВІДЧЕННЯ № 414
про реєстрацію проведення заходу
від 01 травня 2025 р.

назва заходу	Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю «ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ»
дата і місце проведення	22 травня 2025 р. м. Луцьк
орієнтовна кількість учасників	100
одержувач	Адміністрація Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради Міжнародна академія прикладних наук в Ломжі – MANS w Łomży Громадська організація «ОМЕР. Україна»

Завідувач відділу інформаційного
забезпечення міждержавного
науково-технічного співробітництва

В.В. Матусевич

УДК 372.2.018.42:005.745]:004.9«2025»(477)(100)(082)

I-67

Рекомендовано до друку Вченою радою Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (протокол № 7 від 28 травня 2025 року)

Редакційна колегія:

Петро БОЙЧУК, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та психології, ректор Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Ольга ФАСТ, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Zoia SHARLOVYCH, doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, adiunkt, pracownik działu rekrutacji i współpracy z zagranicą, Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży, Łomża, Polska

Тетяна КОВАЛЬОВА, голова громадської організації «ОМЕП», вихователь-методист комунального закладу «Луцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 5 комбінованого типу Луцької міської ради»;

Аліна ЦИПЛЮК, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Алла БУБІН, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, старший викладач Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Євгенія ДУРМАНЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Марія ЗАМЕЛЮК, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Світлана БОЯРЧУК, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Рецензенти:

Оксана БАРТКІВ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Волинського національного університету імені Лесі України;

Ольга ФАСТ, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародної співпраці Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Наталія КИЦЯ, директорка Комунального закладу «Луцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 9 комбінованого типу Луцької міської ради»

Інновації в дошкільній освіті: теорія, досвід, перспективи: збірник II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю (22 травня 2025 року, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / уклад. С. Боярчук, А. Бубін, Є. Дурманенко, М. Замелюк, А. Циплюк. Луцьк, 2025. 362 с.

У збірнику вміщено тези доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю «Інновації в дошкільній освіті: теорія, досвід, перспективи» (м. Луцьк, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж», 22 травня 2025 року).

Матеріали подано за загальною редакцією науково-педагогічних, педагогічних працівників та наукових керівників здобувачів освіти. Доробки авторів присвячені основним тематичним напрямкам конференції: актуальні проблеми дошкільної освіти; дошкільна освіта: історичний, теоретичний та методичний аспекти; професійна підготовка сучасного фахівця дошкільної освіти; інноваційно-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти.

Автори несуть відповідальність за зміст і достовірність поданої інформації.

УДК 372.2.018.42:005.745]:004.9«2025»(477)(100)(082)

© Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2025

ЗМІСТ

Olena Babchuk	PROFESSIONAL TRAINING OF A MODERN PRESCHOOL EDUCATION SPECIALIST	11
Jarka Kreskociova	ENHANCING PSYCHOSOCIAL DEVELOPMENT IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH PREVENTIVE PROGRAMS AND HEALTHY LIFESTYLES	13
Monika Mandat, Iryna Falowska	ROZWÓJ EMOCJONALNY DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM W WARUNKACH WOJNY	14
Mariia Zameliuk, Zoia Sharlovych	ROZWÓJ INTELIGENCJI EMOCJONALNEJ NAUCZYCIELI AKADEMICKICH JAKO ELEMENT ICH ROZWOJU ZAWODOWEGO	16
Андрійчук Олена	РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ (Науковий керівник – Ярошук Н.П.)	19
Аханова Алла	ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	22
Балейко Антоніна	СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО (Науковий керівник – Дурманенко Є.А.)	27
Банзерук Ольга	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ (Науковий керівник – Голя Г.М.)	31
Бартків Оксана	ІНТЕГРОВАНЕ ЗАНЯТТЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ВИМОГИ ДО ПРОВЕДЕННЯ	34
Березовська Людмила	СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	37
Беспарточна Олена	ПЕРЕВАГИ ІГРОВОЇ ТЕРАПІЇ В КОНСУЛЬТУВАННІ ДІТЕЙ	40
Бочнюк Оксана	НЕТРАДИЦІЙНІ ТЕХНІКИ МАЛЮВАННЯ – ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Боярчук С.І.)	43
Боярчук Світлана	ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	46
Бубін Алла	УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	50
Власік Аліна	ВИХОВНІ МОЖЛИВОСТІ КУЛІ І КУБА В ПЕДАГОГІЦІ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ: РАННІЙ ВІК (Науковий керівник – Іванова Н.В.)	54
Вознюк Катерина	ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОГО НАБОРУ «ДАРИ ФРЕБЕЛЯ» В ОЗНАЙОМЛЕННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ГЕОМЕТРИЧНИМИ ФІГУРАМИ (Науковий керівник – Яцик Т.О.)	57
Войчук Богдана	ШЛЯХИ РОЗВИТКУ УЯВИ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Козігора М.А.)	62
Волинець, Юлія, Стаднік Надія	ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	66

Волосюк Богдана	УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ РУХЛИВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Циплюк А.М.)	69
Ворожбицька Лаура	ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО ЦИФРИ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (Науковий керівник – Циплюк А.М.)	73
Герзанич Милослава, Староста Володимир	ПОГЛЯДИ (МАЙБУТНІХ) ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЩОДО БАЖАНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ	76
Горопаха Наталія	ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	79
Гринь Тетяна	ЕСЕ «ІННОВАЦІЇ ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ!»	84
Гринь Тетяна	ІННОВАЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	87
Губкович Наталія	НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Бубін А.О.)	95
Дейнека Ольга	ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (Науковий керівник – Циплюк А.М.)	99
Денейчук Марія	БАЛЬНІ ТАНЦІ ДЛЯ ДІТЕЙ: КОРИСТЬ, ОСНОВИ, ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ (Науковий керівник – Марач Т.М.)	104
Деснова Ірина	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В РИЗИКОВАНИХ ІГРАХ ДОШКІЛЬНИКІВ: ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПІДХОДИ	107
Дзямуніч Наталя	ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	111
Дмитрук Наталія	АКТУАЛЬНИЙ СТАН СФОРМОВАНOSTІ УЯВЛЕНЬ ПРО ФОРМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Циплюк А.М.)	113
Дмитрук Софія	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РУХОВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ІГРОВИХ ВПРАВ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ (Науковий керівник – Яцик Т.О.)	116
Дорошук Олена	ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЛОВЕСНИХ МЕТОДІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНИХ ЦІЛЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ (Науковий керівник – Пуш О.А.)	121
Дурманенко Євгенія	ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	126
Загородня Катерина	ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Яцик Т.О.)	129
Зайченко Іван	Я.Ф. ЧЕПІГА ПРО ДЕЯКІ ФАКТОРИ ЇЙ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	132

Замелюк Іванна, Грушецька Ольга	ІГРОВА ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД КОНСУЛЬТУВАННЯ ДІТЕЙ	137
Замелюк Іванна, Замелюк Марія Замелюк Марія	ІГРОВА ТЕРАПІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЕМОЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА ІГРОВОЇ ТЕРАПІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	140 143
Засипкіна Людмила, Гаврилюк Оксана, Твердохліб Наталія Зварич Христина	ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Бубін А.О.)	146 149
Іванова Вікторія	СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (Науковий керівник – Бубін А.О.)	154
Іващук Аміна	ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (Науковий керівник – Мельничук О.В.)	158
Іващук Ірина	ШЛЯХИ РОЗВИТКУ УВАГИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Козігора М.А.)	161
Кваша Галина	ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ – ТРАДИЦІЙНИЙ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД	166
Киця Наталія	СКОРО ЛІТО: 10 ІДЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОГО ПРОСТОРУ ЗДО ПРОСТО НЕБА	170
Климюк Марія	ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ (Науковий керівник – Козігора М.А.)	173
Клімчук Ангеліна	ФОРМУВАННЯ РУХОВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ (Науковий керівник – Циплюк А.М.)	178
Козігора Марія	ВПЛИВ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	181
Корж Тетяна	РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ	185
Кравчик Катерина	РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З МАЛЮВАННЯ (Науковий керівник – Замелюк М.І.)	188
Кравчук Дана	ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СМАКУ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА (Науковий керівник – Хомярчук А.П.)	192
Крамська Зоя	СТВОРЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА БАЗІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ШЛЯХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДОШКІЛЬНУ ОСВІТУ»	195
Краснюк Анна	ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В ДОШКІЛЛІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ (Науковий керівник – Фаловська І.Д.)	198

Кривченкова Яна	СИСТЕМА ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ГІГІЄНИЧНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Яцик Т.О.)	202
Ліщук Наталія	ІДЕЇ СОФІЇ РУСОВОЇ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ (Науковий керівник – Дурманенко Є.А.)	206
Лучко Марія	МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ (Науковий керівник – Дурманенко Є.А.)	209
Любченко Інна	ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НОВОГО ПОКОЛІННЯ: ІНТЕРАКТИВНА ОСВІТА ДЛЯ МАЛЮКІВ	213
Магдисюк Людмила	ОСНОВНІ ТЕРАПЕВТИЧНІ СИЛИ ІГРОВОЇ ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	216
Макарчук Олена	ПРОГРАМА РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ (Науковий керівник – Дурманенко Є.А.)	219
Марчук Ніна	РОЗВИТОК ІДЕЙ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ В СУЧАСНІЙ ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ (Науковий керівник – Іванова Н.В.)	222
Марчук Олена	САМООЦІНКА ЯК КОМПОНЕНТ САМОСВІДОМОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Голя Г.М.)	225
Марчук Сергій	ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯЗИЧНИЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ СЛОВ'ЯН У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВИХОВАТЕЛЯ	228
Метелькова Ірина	ФОРМУВАННЯ ЕТИКЕТУ СПІЛКУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	232
Мешканюк Анна	ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОФЕСІЇ У ДОШКІЛЬНИКІВ (Науковий керівник – Занько О.П.)	236
Мисик Олеся	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІНІЦІАТИВНОСТІ ТА ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	241
Наглюк Діана	ОСОБЛИВОСТІ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ВІДЧУТТІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Козігора М.А.)	246
Піддубна Анна	УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ІНСРУМЕНТ ВИХОВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Боярчук С.І.)	251
Пушкарьова Анастасія	ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Дурманенко Є.А.)	254
Рабишко Ірина	ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ ПІЗНАННЯ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ (Науковий керівник – Федонюк А.І.)	257
Романюк Вікторія	РИТМІКА ЯК ОСНОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ТАНЦЮВАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Марач Т.М.)	260
Савчук Оксана	ОСОБЛИВОСТІ ІГОР ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ (Науковий керівник – Замелюк М.І.)	264

Сачанюк Анна	ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ (Науковий керівник – Смолюк С.В.)	267
Смолюк Світлана	ФАКТОРИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	272
Староста Володимир	РОДИНА ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ДИТИНИ	275
Степанюк Аліна	КЛЮЧОВІ ІНДИКАТОРИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ДІАГНОСТИКА ТА ПЕДАГОГІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ (Науковий керівник – Мисик О.С.)	278
Стецюк Іванна	МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Федонюк А.І.)	284
Фарина Оксана	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ «Я-ОБРАЗУ» В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Козігора М.А.)	287
Фарина Оксана	ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (Науковий керівник – Фаловська І.Д.)	292
Філюк Ольга	ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТЕХНІЧНОГО КОНСТРУЮВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Боярчук С.І.)	296
Фроленкова Надія	ВОЛОДІННЯ ФАХОВОЮ ТЕРМІНОЛОГІЄЮ ЯК ОДИН З ПОКАЗНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДО РОБОТИ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	299
Харитоновна Тетяна	СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Голя Г.М.)	302
Хом'як Ірина	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Замелюк М.І.)	306
Хом'як Мирослава	ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ МАРІЇ ПРИЙМАЧЕНКО НА ЗАНЯТТЯХ З ДЕКОРАТИВНОГО МАЛЮВАННЯ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Боярчук С.І.)	308
Цевух Анна	ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Слюсарук-Літвін С.С.)	311
Циплюк Аліна	ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ	316
Цісарук Світлана	СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО Й РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ СТИМУЛЯЦІЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	321
Шадюк Ольга, Шуляр Юлія	ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ	323
Шевченко Марія	ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ПРАВИЛЬНОСТІ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	328

	ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР (Науковий керівник – Боярчук С.І.)	
Ширшун Анастасія	ВІЛЬНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Замелюк М.І.)	331
Шклярчук Оксана	ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ М. МОНТЕССОРІ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (Науковий керівник – Бубін А.О.)	334
Шнаревич Надія	ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОФЕСІЇ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Бубін А.О.)	338
Шпак Марія	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (Науковий керівник – Дурманенко Є.А.)	342
Шух Марія	ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ РОЗУМОВОЇ АКТИВНОСТІ ДИТИНИ (Науковий керівник – Дурманенко Є.А.)	345
Юхимюк Тетяна	З ДОСВІДУ РОБОТИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ МНЕМОТЕХНІКА НА ТЕМУ: «СНІЖИНКИ – ДІТОЧКИ ЗИМИ»	347
Якимюк Ольга	КОНСПЕКТ ЗАНЯТТЯ З РОЗВИТКУ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ КОРЕКТУРНИХ ТАБЛИЦЬ	352
Яцик Тетяна	ІГРИ-ЗАНЯТТЯ З МАЛЮВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИМИ ТЕХНІКАМИ, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ	356

Olena Babchuk,
Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor
The Head of Department of Family and Special Pedagogy and Psychology
State institution «South Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushinsky»
Odesa, Ukraine

PROFESSIONAL TRAINING OF A MODERN PRESCHOOL EDUCATION SPECIALIST

Key words: professional training, preschool education specialist, competencies, practical training, digital literacy, inclusion, pedagogical interaction.

In contemporary society, which is undergoing profound transformations, the professional training of preschool education specialists is acquiring special significance. In the context of reforming the national education system, the implementation of the new edition of the State Standard for Preschool Education, the expansion of inclusive practices, the intensification of intercultural dialogue, and the digitalization of the educational process, the requirements for the personality of the preschool teacher, their competency potential, and ability for continuous professional development are steadily increasing. Today, a preschool educator must not only be a transmitter of knowledge or organizer of activities but also a full-fledged participant in partnership interaction with the child, the family, the team, and the wider community.

The training of a modern specialist presupposes the integration of fundamental psychological and pedagogical knowledge, well-developed practical skills, and personal qualities that allow one to act effectively in conditions of dynamic change. Key components of professional training include the development of the ability for pedagogical analysis, interpretation of children's behavior, selection of effective methods and tools for fostering personality development, and adaptation to the specific educational environment. It is especially important that future educators are ready to implement activity-based, competency-based, and learner-centered approaches, are capable of providing individualized support to children, taking into account their age and individual characteristics, social experience, cultural background, language environment, as well as the needs and capacities of their families [1].

In the system of professional training of preschool education specialists, not only academic training but also practical experience in interaction with children, teachers, and parents plays a crucial role. Practical training in preschool institutions allows students to develop professional thinking, build pedagogical reflection, observational skills, and flexibility in decision-making. It is a necessary condition for the formation of a future teacher as a subject of professional activity, who understands the specifics of preschool development, can design the educational process, and create a safe, emotionally comfortable, intellectually enriching learning environment.

Particularly important today is preparing educators to work in inclusive and multicultural environments. Modern education increasingly demands that teachers are capable of working with children with special educational needs, adapting the educational space according to individual development trajectories, and ensuring

collaboration with other specialists – speech therapists, psychologists, teacher assistants, and social educators [4]. It is essential that future teachers not only acquire basic knowledge of the psychophysical development of children but also master effective communication tools, methods of support, emotional regulation techniques, and burnout prevention strategies [2].

A significant aspect of professional training is the development of a preschool teacher's personal maturity, their capacity for self-reflection, lifelong learning, and intrinsic motivation for pedagogical work. The educator carries a considerable moral responsibility, serving as a behavioral model, helping children internalize socially acceptable actions, moral norms, cultural traditions, and ethical principles [3]. Therefore, a high level of moral culture, pedagogical ethics, emotional balance, and kindness are not just desirable traits but essential components of the professional identity of a preschool teacher.

In the modern information and communication society, digital competence among educators is of paramount importance. This includes not only basic computer literacy and the use of educational platforms and online communication tools but also the creative and safe integration of digital resources in the educational process: interactive games, teaching presentations, video materials, and electronic didactic resources [5]. The successful digital transformation of preschool education is impossible without teachers who can integrate ICT into their work without harming the child and while enhancing the quality of their development.

Given the above, the professional training of a modern preschool education specialist must be based on the principles of integrity, integration, the competency based approach, humanization, and individualization. It should not only ensure the formal acquisition of knowledge but also foster a value-based attitude towards the child as a unique personality, a readiness for constructive interaction, cognitive flexibility, and the ability for creativity and innovation. Such an approach makes it possible to prepare specialists who not only meet the challenges of modernity but also help generate new educational meanings and serve as drivers of qualitative changes in the field of preschool education.

Literature:

1. Березовська Л. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до взаємодії з батьками *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2022. Вип. 54. Том 1. С. 55-58.
2. Дегтяренко Т., Ковиліна В. Психофізіологія розвитку: Підручник для студентів закладів вищої освіти. Київ: УАІД «Рада», 2022. 327 с.
3. Зливков В. Професійна ідентичність та особистість педагога: навч. посібник. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2014. 132 с.
4. Коргун Л. Підготовка майбутніх фахівців в галузі дошкільного виховання до впровадження інклюзивного навчання. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. №10 (38). Серія «Педагогіка» С. 576-586.
5. Листопад О., Мардарова І., Гуданич Н. Педагогічний супровід професійного становлення майбутніх вихователів засобами інформаційно-комунікаційних технологій. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2022. Вип. 3 (50). Ч. 1. С. 31-40.

Mgr. Jarka Kreskociova,
Child psychologist, OMEP,
Slovakia

ENHANCING PSYCHOSOCIAL DEVELOPMENT IN PRESCHOOL CHILDREN THROUGH PREVENTIVE PROGRAMS AND HEALTHY LIFESTYLES

Key words: Health psychology, Early childhood development, Obesity, Preventive program

This research delves into the promotion of psychological and social well-being in preschool children, their families, and communities through the implementation of preventive programs and the adoption of healthy lifestyles. The study aims to assess the impact of preventive intervention on the psychosocial development of preschool children, focusing on the enhancement of self-perception, peer interactions, and attitudes towards personal health. Conducted within Slovakian kindergartens, the research employs a longitudinal experimental approach, employing standardized semantic selection tests and scaled questionnaires for assessment purposes. The study cohort comprises a single class of 20 preschoolers, who engage in a six-month experiential learning initiative. Throughout this period, the children are exposed to a weekly exploration of different vegetables, with active participation encouraged by parents.

The study's findings affirm the positive influence of the preventive program, emphasizing the cultivation of healthy dietary, work, and hygiene habits among preschool children, with a specific emphasis on averting childhood obesity.

The «Crazy Veggie» program, designed to instill healthy eating patterns, nurture an early understanding of balanced nutrition, and foster self-care practices, proves effective in this regard. The research highlights the efficacy of experiential learning approaches, notably the «Protege Effect», wherein children learn through teaching others. Importantly, this approach stimulates continued interest and discourse among parents, sparking discussions on child nutrition, the resurgence of home-cooked meals, the advancement of child well-being, and renewed attention to family health.

Furthermore, the study establishes the sustainability of the educational program within the kindergarten context. Notably, the selected kindergarten opts to perpetuate the project, actively nurturing an early grasp of health principles among its young attendees. Today, we have more than 200 Slovak's kindergartens involved to this prevention program.

Reference:

1. Heretik, A., Heretik, A. jr. (2016). *Klinická psychológia*. Nové Zámly: Psychoprof.
2. Jedlička, J. (2009). *Zdravý životný štýl*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita.
3. Kebza, J. (2005). *Psychosociální determinanty zdraví*. Académia, Praha, CZ
4. Kolb, D. (1984). *Experience learning*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Monika Mandat,

*mgr pedagogiki, pedagog specjalny, terapeuta,
Prywatna Szkoła Podstawowa Sokrates,
m. Częstochowa, Polska*

Iryna Falowska,

*docent katedry pedagogiki ogólnej,
psychologii oraz metodyki edukacji podstawowej
«Łuckie Kolegium Pedagogiczne» Rady Obwodu Wołyńskiego,
m. Łuck, Ukraina*

ROZWÓJ EMOCJONALNY DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM W WARUNKACH WOJNY

Słowa kluczowe: emocje, zdrowie emocjonalne, wojna, przeżycia traumatyczne, rozwój emocjonalny dziecka.

Emocje odgrywają istotną rolę w edukacji przedszkolnej i procesie uczenia się, ponieważ wpływają nie tylko na samopoczucie dziecka, ale także na jego zdolność do zapamiętywania, koncentracji, fantazjowania, komunikowania się, pracy w zespole oraz refleksji. Reakcje emocjonalne dzieci w czasie wojny mogą być bardzo zróżnicowane i trudne do przewidzenia. Jest to całkowicie naturalne w nienaturalnych okolicznościach.

Dziecko jest silnie uzależnione od stanu emocjonalnego bliskiej osoby dorosłej. Dlatego konieczne jest, aby dorośli uczyli się rozpoznawać i rozumieć zarówno własne emocje, jak i emocjonalne reakcje dzieci, które wychowują i uczą [3].

Warto pamiętać, że każde dziecko inaczej reaguje na traumatyczne wydarzenia, a porównywanie ich reakcji jest niewłaściwe. Proces powrotu do równowagi emocjonalnej może być długi – dlatego potrzebna jest cierpliwość i systematyczne wsparcie.

We współczesnym świecie niezwykle ważne jest dbanie o własne zdrowie emocjonalne – trudno bowiem pomóc dziecku, jeśli samemu doświadcza się silnego stresu. Klimat psychologiczny panujący w rodzinie odgrywa kluczową rolę w rozwoju emocjonalnym dziecka, wpływając na jego samopoczucie i charakterystyczne zachowania. Badacze podkreślają, że harmonijny rozwój emocjonalny dziecka zapewniają rodziny o korzystnym klimacie emocjonalnym, które charakteryzują się spójnością, życzliwością, szacunkiem, odpowiedzialnością oraz poczuciem bezpieczeństwa i satysfakcji emocjonalnej [4].

Wpływ rodziców na rozwój osobowości dziecka jest powszechnie znany i niepodważalny. Styl wychowania oraz postawa rodziców wobec dziecka mają ogromne znaczenie dla jego psychicznego funkcjonowania i zachowania. Relacja rodzic–dziecko jest jednym z najważniejszych czynników kształtujących rozwój psychiczny, charakter i osobowość młodego człowieka [1; 2].

Nie sposób przecenić znaczenia badań nad rozwojem emocjonalnym dzieci. Życie człowieka w dużej mierze opiera się na emocjach – są one fundamentem wszelkiej działalności: wychowania, nauczania, socjalizacji. Współczesny świat niesie za sobą wiele zagrożeń i ryzyk, które sprzyjają powstawaniu różnorodnych stanów

emocjonalnych. Tempo zmian i natężenie wydarzeń znacząco wpływają na psychikę dzieci, w szczególności na ich sferę emocjonalną.

Początek wojny w Ukrainie w 2022 roku wywołał silne, negatywne emocje zarówno wśród mieszkańców kraju, jak i poza jego granicami. Społeczność międzynarodowa podjęła działania na rzecz utrzymania pozytywnego tła emocjonalnego u ukraińskich dzieci i rodzin. Zdrowe emocje są fundamentem zdrowia psychicznego, życia, a także siłą napędową odbudowy kraju.

Wojna stanowi traumatyczne doświadczenie, które silnie wpływa na rozwój emocjonalny dzieci. Mogą one doświadczać szerokiego spektrum trudnych emocji. Zrozumienie tych reakcji i odpowiednie reagowanie jest kluczowe.

Emocje, których mogą doświadczać dzieci:

- Strach i niepokój: wywołane ciągłym zagrożeniem, odgłosami eksplozji, syrenami, a także rozłąką z bliskimi.
- Smutek i żal: związane z utratą domu, przyjaciół czy członków rodziny.
- Złość i irytacja: wynikające z poczucia bezsilności i niesprawiedliwości.
- Dezorientacja i zamieszanie: spowodowane zmianą rutyny, przeprowadzkami, brakiem stabilności.
- Poczucie winy i wstydu: np. z powodu własnego bezpieczeństwa, podczas gdy inni cierpią.
- Regresja: powrót do wcześniejszych etapów rozwoju (np. ssanie kciuka, moczenie nocne).
- Odrętwienie emocjonalne: wycofanie się, brak reakcji jako mechanizm obronny.

Jak wspierać dzieci w radzeniu sobie z emocjami?

- Twórz bezpieczne i przewidywalne środowisko: zachowuj rutynę i stabilność.
- Bądź obecny i słuchaj: pozwól dziecku mówić o emocjach, nie oceniaj ich.
- Mów prawdę w sposób dostosowany do wieku: odpowiadaj szczerze, ale bez szczegółów, które mogą przstraszyć.
- Pozwól na wyrażanie emocji: zachęcaj do rozmowy, płaczu, rysowania czy zabawy.
- Zachęcaj do kreatywności: rysowanie, zabawa, lepienie z plasteliny pomagają wyrażać emocje.
- Stosuj techniki relaksacyjne: naucz dziecko oddychania, wizualizacji, zapewnij bliskość fizyczną.
- Dawaj przykład: dzieci uczą się przez obserwację dorosłych – pokaż im zdrowe sposoby radzenia sobie z trudnymi sytuacjami.
- Szukaj pomocy specjalisty: jeśli trudności emocjonalne dziecka nie ustępują, warto skonsultować się z psychologiem.

Rozwiązywanie problemów związanych z rozwojem emocjonalnym dzieci wymaga kompleksowego podejścia, w którym zaangażowani są rodzice, nauczyciele, psychologowie, państwo oraz całe społeczeństwo. Szczególne znaczenie ma rozwijanie kompetencji emocjonalnych, zapewnianie bezpiecznego środowiska, szybki dostęp do pomocy psychologicznej oraz minimalizowanie wpływu cyfrowych i stresogennych bodźców.

Wojna to ogromne wyzwanie – szczególnie dla dzieci. Ich znany świat ulega nagłemu zburzeniu, co znacząco wpływa na ich emocjonalny rozwój. Nasza cierpliwość, zrozumienie i wsparcie mogą pomóc im przetrwać ten trudny czas oraz zachować zdrowie psychiczne. Zrozumienie emocjonalnych potrzeb dzieci to pierwszy krok do skutecznej pomocy – w czasie wojny i poza nią.

Bibliografia:

1. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження : навчально-методичний посібник. Харків : Ранок, 2021. 240 с.
2. Вплив стилю батьківського виховання на емоційний інтелект дітей молодшого шкільного віку. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18490/Vasylieva_Vplyv_styl_iu_batkivskoh_o_vykhovannia_na_emotsiinyi_intelekt_ditei.pdf?seq (дата звернення 05.05.2025).
3. Трофаїла Н. Психологічні особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку. *International Science Journal of Education & Linguistics*. Vol. 3, No. 5, 2024, pp. 17-25. doi:10.46299/j.isjel.20240305.03. (дата звернення 02.05.2025).
4. Трофаїла Н. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/2599/1/EMOCIJNY%60J%20ROZVY%60OTOK%20DITEJ%20DOSHKIL%60NOGO%20VIKU.pdf> (дата звернення 04.05.2025).

Mariia Zameliuk,

doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, starszy wykładowca,
Zakład Teorii i Metod Edukacji Przedszkolnej,
Miejska Instytucja Szkolnictwa Wyższego «Łuckie Kolegium Pedagogiczne»
Wołyńskiej Rady Obwodowej,
Łuck, Ukraina

Zoia Sharlovych,

doktor nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki,
prodziekan ds. działalności międzynarodowej, adiunkt,
Międzynarodowa Akademia Nauk Stosowanych w Łomży,
Łomża, Rzeczpospolita Polska

ROZWÓJ INTELIGENCJI EMOCJONALNEJ NAUCZYCIELI AKADEMICKICH JAKO ELEMENT ICH ROZWOJU ZAWODOWEGO

Słowa kluczowe: inteligencja emocjonalna, rozwój zawodowy wykładowców, kompetencje emocjonalne, rozwój zawodowy kadry akademickiej uczelni wyższych, zarządzanie emocjami.

Współczesne wyzwania edukacyjne wymagają od nauczycieli nie tylko doskonałej wiedzy merytorycznej, ale także wysokich kompetencji emocjonalnych. Inteligencja emocjonalna (EI) odgrywa kluczową rolę w rozwoju zawodowym wykładowców, wpływając na jakość procesu edukacyjnego, relacje ze studentami, a także na efektywność komunikacji w zróżnicowanym środowisku akademickim.

Inteligencja emocjonalna, zgodnie z definicją Daniela Golemana (1995), to zdolność do rozpoznawania, rozumienia i zarządzania własnymi emocjami, a także rozumienia emocji innych ludzi. W skład EI wchodzi cztery główne komponenty: świadomość emocjonalna, zarządzanie emocjami, motywacja oraz umiejętności społeczne. W kontekście wykładowców, rozwój tych kompetencji może znacząco wpływać na jakość ich pracy dydaktycznej, zdolność do zarządzania stresem, a także na umiejętność motywowania studentów oraz budowania pozytywnych relacji w środowisku akademickim [1].

W Polsce temat rozwoju inteligencji emocjonalnej nauczycieli, szczególnie w kontekście ich rozwoju zawodowego, jest przedmiotem badań kilku naukowców w dziedzinie psychologii, pedagogiki i edukacji. Poniżej przedstawiamy niektóre z nich:

- Magdalena Szymańska – profesor pedagogiki, która bada rolę inteligencji emocjonalnej w zawodowym rozwoju nauczycieli uczelni wyższych. Podkreśla znaczenie rozwoju kompetencji emocjonalnych i społecznych w działalności pedagogicznej, w szczególności jak inteligencja emocjonalna wpływa na efektywność interakcji nauczycieli ze studentami.

- Andrzej Kozak – polski pedagog i psycholog, który analizował wpływ inteligencji emocjonalnej nauczycieli na ich zdolność do adaptacji i zarządzania stresem w pracy zawodowej. Jego prace koncentrują się na rozwoju umiejętności społecznych i emocjonalnych u pedagogów, co sprzyja zwiększeniu ich efektywności ich pracy.

- Ewa Kuliś – badaczka, która koncentruje się na wpływie inteligencji emocjonalnej na mistrzostwo pedagogiczne nauczycieli i wypalenie zawodowe. Bada, jak rozwój inteligencji emocjonalnej pomaga obniżyć stres i wypalenie wśród nauczycieli, a także sprzyja poprawie procesu nauczania.

- Dorota Ścigała – psycholog, która bada rozwój inteligencji emocjonalnej u pedagogów i jej związek z ich zdolnością do samoregulacji, motywacji i efektywnej pracy z uczniami. Uważa, że zdolność nauczycieli do zarządzania swoimi emocjami jest kluczowa dla tworzenia pozytywnego środowiska edukacyjnego.

- Janusz Cwik – specjalista w dziedzinie psychopedagogiki, który zwraca uwagę na znaczenie inteligencji emocjonalnej w edukacji i zawodowym rozwoju pedagogów. Jego badania dotyczą formowania kompetencji emocjonalnych u nauczycieli i wpływu tych umiejętności na ich profesjonalizm oraz interakcje z uczniami.

Wyżej wymienieni naukowcy badali różne aspekty wpływu inteligencji emocjonalnej na profesjonalizm nauczycieli, ich zdolność do adaptacji, zarządzania stresem i komunikacją z uczniami, które są ważnymi elementami rozwoju zawodowego w dziedzinie pedagogiki.

Inteligencja emocjonalna wykładowców wpływa na kilka kluczowych obszarów ich działalności zawodowej. Przeanalizujmy niektóre z nich.

Relacje ze studentami – wykładowcy, którzy posiadają wysoką inteligencję emocjonalną, są w stanie efektywnie rozpoznawać emocje studentów, co pozwala im lepiej reagować na ich potrzeby, zarówno te dotyczące procesu nauczania, jak i wyzwań osobistych. Zdolność do empatii i aktywnego słuchania sprzyja nawiązywaniu silniejszych więzi z uczniami i wpływa na atmosferę w grupie [4].

Zarządzanie stresem i emocjami w pracy dydaktycznej – wykładowcy, którzy potrafią zarządzać swoimi emocjami, lepiej radzą sobie w stresujących sytuacjach, takich jak prowadzenie zajęć w trudnych warunkach, zarządzanie dużymi grupami studentów czy rozwiązywanie konfliktów w klasie. EI pozwala na zachowanie spokoju w trudnych momentach i podejmowanie decyzji w sposób bardziej przemyślany.

Motywowanie studentów – wykładowcy o wysokiej inteligencji emocjonalnej potrafią skuteczniej motywować swoich studentów. Umiejętność rozpoznawania emocji innych ludzi oraz dostosowywania swoich działań do ich potrzeb sprawia, że studenci czują się bardziej zaangażowani w naukę, co zwiększa ich sukcesy akademickie.

Komunikacja interpersonalna – wykładowcy, którzy rozwijają swoje umiejętności społeczne, potrafią lepiej komunikować się ze studentami, kolegami z pracy oraz administracją uczelni. Dobre umiejętności komunikacyjne sprzyjają tworzeniu atmosfery współpracy i zrozumienia, co ma wpływ na efektywność nauczania i pracy w zespole [3].

Rozwój inteligencji emocjonalnej wykładowców jest procesem, który może być wspierany na różnych etapach kariery zawodowej. Istnieje wiele metod, które mogą pomóc w kształtowaniu tej kompetencji:

Szkolenia i warsztaty – uczestnictwo w szkoleniach z zakresu inteligencji emocjonalnej pozwala wykładowcom na zdobycie wiedzy na temat rozpoznawania emocji, zarządzania nimi oraz umiejętności społecznych. Programy te często obejmują ćwiczenia praktyczne, które umożliwiają ćwiczenie tych umiejętności w kontekście akademickim.

Mentorstwo i coaching – współpraca z mentorem lub coachem może pomóc wykładowcom w rozwijaniu ich EI poprzez regularne sesje refleksyjne oraz ustalanie konkretnych celów rozwoju. Mentorstwo umożliwia także wymianę doświadczeń z bardziej doświadczonymi kolegami po fachu, co sprzyja rozwojowi zawodowemu.

Refleksja nad praktyką dydaktyczną – regularna samoocena oraz refleksja nad własnym stylem nauczania i interakcjami ze studentami pozwala na identyfikowanie obszarów, w których wykładowcy mogą poprawić swoje umiejętności emocjonalne. Możliwość oceny własnych emocji i reakcji w trakcie pracy pomaga w dalszym rozwoju EI.

Wsparcie w środowisku akademickim – środowisko uczelni, które promuje kulturę współpracy, otwartość i wzajemne wsparcia, sprzyja rozwojowi kompetencji emocjonalnych. Stworzenie takiego środowiska wymaga zaangażowania nie tylko wykładowców, ale również władz uczelni [2].

Rozwój inteligencji emocjonalnej wykładowców jest kluczowym elementem ich rozwoju zawodowego. Umiejętność rozpoznawania i zarządzania emocjami, zarówno własnymi, jak i innych, ma istotny wpływ na jakość pracy dydaktycznej oraz relacje ze studentami. Poprzez uczestnictwo w szkoleniach, mentorskich programach, a także poprzez refleksję nad własną praktyką dydaktyczną, wykładowcy mogą znacznie poprawić swoje kompetencje emocjonalne, co przyczynia się do sukcesów akademickich ich studentów i efektywności procesu nauczania.

Lista wykorzystanych źródeł:

1. Brackett M., Catulak N. Emotional intelligence in the classroom: trainings for teachers and students based on the development of skills. In: Joseph K., John D.M., editors. Improving Emotional Intelligence: A Guide for the Practitioner. New York: Psychology Press; 2007. pp. 1-27. DOI: 10.4324/9781315782935.
2. Granziera H., Collie R., Martin A. Understanding teacher well-being through job demands and resource theory. In: Mansfield K.F., editor. Developing teacher resilience. International approaches, applications and impacts. Singapore: Springer; 2021. pp. 229-244.
3. Teacher Education Policy and Practice – International Perspectives and Inspiration, edited by M. Attard-Tonna and J. Madalińska-Michalak, Foundation for the Development of the Education System, Key Concepts Series vol. 1, Warsaw 2018.
4. Valente S., Lawrence A., Alves P., Dominguez-Lara S. The role of teacher emotional intelligence for classroom effectiveness and management. CES Psicología. 2020;13(2):18-31. DOI: 10.21615/cesp.13.2.2.

Олена Андрійчук,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
відділення початкової, дошкільної освіти та інформаційних технологій,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м.Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Наталія Ярошук,

*викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м.Луцьк, Україна*

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ключові слова: емоційний інтелект, діти дошкільного віку, управління емоціями

Емоційний інтелект – це здатність людини розпізнавати, розуміти і регулювати власні емоції, а також розуміти емоції інших людей [3]. Дослідження показують, що високий рівень емоційного інтелекту з раннього віку пов'язаний з кращими успіхами в навчанні, вмінням приймати рішення та загальною успішністю в житті [1]. Відтак у старшому дошкільному віці (5-6 років) особливо важливо приділяти увагу розвитку емоційної сфери дитини, адже саме в цьому віці діти починають формувати складніші соціальні взаємини та активно усвідомлювати почуття – виникає дружба, здатність до емпатії, розуміння настрою партнера по спілкуванню [1]. Формування емоційного інтелекту в дошкільників закладає фундамент подальшого успішного навчання і розвитку особистості [1].

Розглянемо, наукові підходи і методики розвитку емоційного інтелекту. Поняття «емоційний інтелект» було введено в науковий обіг Пітером Селовеєм і Джоном Меєром (1990) та популяризоване психологом Д. Гоулманом. На думку Деніела Гоулмана, емоційний інтелект охоплює п'ять ключових умінь: усвідомлення своїх емоцій, вміння керувати собою (саморегуляція), внутрішня

мотивація, емпатія та соціальні навички [2]. Саме ці компоненти пропонується цілеспрямовано розвивати у дітей.

Зокрема, Гоулман наголошує, що емоційна компетентність не є вродженою даністю – її можна і потрібно розвивати в процесі виховання і навчання дитини. Розвиток зазначених навичок у дошкільному віці сприяє тому, що дитина вчиться усвідомлювати свої почуття і вплив емоцій на поведінку, співпереживати іншим, ефективно спілкуватися з однолітками та дорослими. Наприклад, дитина з більш розвиненим емоційним інтелектом здатна уважно вислухати товариша і відповісти на його висловлювання по суті (проявляючи співчуття чи інтерес), а не переводити розмову тільки на себе [2].

У сучасних науково-педагогічних підходах наголошується на необхідності розвивати емоційну сферу особистості з ранніх років. Так, у працях Т. Лисіної описано, що у старшому дошкільному віці спілкування дітей набуває позаситуативно-особистісного характеру – тобто виходить за межі конкретної ситуації або гри з предметами, натомість ґрунтується на особистісних взаєминах і спільних переживаннях [2]. Це означає, що близько 5-6 років у дітей зароджується справжня дружба, з'являється здатність розуміти почуття однолітків, співчувати їм, домовлятися та поступатися один одному [2].

Водночас Т. Лисіна підкреслювала, що розвинена здатність до емпатії та ефективного спілкування формується не в усіх стихійно, тому потрібна цілеспрямована робота дорослих з розвитку цих якостей.

Українські педагоги (зокрема О. Савченко та інші) також відзначають, що емоційна зрілість дошкільника є важливою складовою готовності до навчання в школі та соціалізації [3].

У державних програмах розвитку дитини дошкільного віку емоційно-ціннісний розвиток визначається як один із пріоритетів, а отже педагоги мають впроваджувати у практику перевірені методики розвитку емоційного інтелекту дітей.

Ефективна реалізація методики розвитку емоційного інтелекту у старших дошкільників передбачає систематичну роботу в декількох напрямках: створення емоційно сприятливого середовища, навчання розпізнаванню і вираженню емоцій, розвиток емпатії та навичок взаємодії, а також формування навичок самоконтролю. Вихователю важливо бути чуйним наставником – моделювати бажану емоційну поведінку, показувати приклад конструктивного вираження почуттів та співпереживання [2]. Дорослий може вербалізувати свої емоції і емоції дітей, тим самим збагачуючи словник дошкільнят для називання переживань. Як зазначають дослідники, навіть просте обговорення з дітьми їхніх почуттів та ситуацій, що викликають різні емоції, допомагає дітям вчитися розуміти власні переживання й інших людей, розширює їхній емоційний словник [2].

На практиці для розвитку емоційного інтелекту старших дошкільників застосовують різноманітні ігри, вправи та форми роботи, зокрема:

- *ігри на розпізнавання емоцій*. Використовуються картки або ілюстрації із зображеннями емоцій, дзеркальні вправи («зобрази емоцію, як у мене на обличчі»), пантоміма. Діти вчаться *ідентифікувати* базові емоції

(радість, сум, злість, страх тощо) за мімікою та жестами і називати їх. Такі вправи підвищують емоційну обізнаність і словниковий запас дітей;

- *рольові ігри та театралізація.* Сюжетно-рольові ігри, драматизація казок, ляльковий театр дозволяють дітям проживати різні емоційні ситуації у безпечній формі. Гра є провідним видом діяльності в дошкільному віці, і зокрема театралізована гра виступає ефективним засобом соціально-емоційного розвитку дітей [4]. Інсценізація історій про дружбу, співпрацю, вирішення конфліктів допомагає розвинути емпатію: діти ставлять себе на місце персонажів, вчаться розуміти чужі переживання та знаходити вихід з ситуації;

- *колективні творчі завдання і кооперативні ігри.* Спільна діяльність (групові ігри, проекти, командні завдання) сприяє формуванню соціальних навичок: уміння домовлятися, ділитися, підтримувати один одного. Під час гри у групі діти практикуються враховувати бажання і дії інших, вчаться будувати спільні плани [1]. Через такі вправи дошкільники набувають досвіду співпраці і позитивної комунікації, що є основою емоційної компетентності;

- *спеціальні ігри та вправи для розвитку саморегуляції.* Вправи на розвиток самоконтролю та управління емоціями можуть бути подані у форматі гри. Наприклад, модифікована гра «Я скажу, а ти покажеш» використовується для тренування уваги до емоційних вказівок: ведучий (вихователь) подає команди показати певний емоційний стан, і діти виконують лише якщо фраза починається із «Я скажу, а ти покажеш» (наприклад, зроби сумне обличчя) [3]. Такі варіанти гри допомагають дітям навчитися стримувати імпульсивні реакції і усвідомлено виражати емоції. Також застосовуються дихальні вправи («задуй свічку» для заспокоєння), методика «черепашки» (діти «ховаються в панцир», щоб заспокоїтися), техніки переключення уваги тощо – усе це формує вміння керувати своїми емоційними станами;

- *обговорення історій та рефлексія.* Читання літературних творів чи перегляд коротких мультфільмів з наступним обговоренням почуттів персонажів – ще один дієвий метод. Вихователь запитує: «Як, на вашу думку, почувався герой? Чому він засмутився? Як би ти вчинив на його місці?». Така рефлексія заохочує дітей висловлювати свої думки про емоції інших та співвідносити їх із власним досвідом. У процесі обговорення діти вчаться слухати одне одного і проявляти емпатію, що є ключовим результатом розвитку емоційного інтелекту.

Розвиток емоційного інтелекту у старших дошкільників – це важливий напрям сучасної педагогіки, що має на меті виховання емоційно зрілої, співчутливої та соціально адаптованої особистості. Представлені наукові підходи (концепція емоційного інтелекту Д. Гоулмана, дослідження Т. Лисіної, ідеї О. Савченко та інших) дають теоретичне підґрунтя для розуміння того, *що і як* слід розвивати у дітей в емоційній сфері. Практичний досвід показує, що цілеспрямоване впровадження ігор, вправ та педагогічних прийомів для розвитку емпатії, саморегуляції та навичок спілкування дає відчутні результати. Дошкільники, з якими проводиться така робота, краще розуміють себе та інших, уміють спокійніше реагувати на конфлікти і неприємні ситуації, легше налагоджують стосунки з однолітками.

Отже, методика розвитку емоційного інтелекту у закладі дошкільної освіти є дієвим інструментом гармонійного розвитку дитини. Формуючи в дошкільників емоційну грамотність зараз, ми тим самим допомагаємо їм у майбутньому – закладаємо основу для успішної навчальної діяльності, здатності будувати здорові взаємини і протистояти стресам у подальшому житті.

Список використаних джерел:

1. Гладун Л., Жаркова І. Емоційний інтелект та його формування в старшого дошкільника засобами театралізованої діяльності. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*, 2023. (4). С. 9-16.
2. Огороднійчук З., Виборнова Є. Емоційний інтелект як предмет дослідження в психологічній літературі. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки* (2023). С.82-90.
3. Савченко І. Сутність та покрокові етапи розвитку емоційного інтелекту. Теоретичні та практичні аспекти підготовки психологів у закладах вищої освіти: зб. матеріалів II Міжнародного науково-практичного вебінару, м. Київ, 2022. 24. С. 77-80.
4. Смола О. Розвиток емоційного інтелекту в дошкільному та молодшому шкільному віці засобами театралізації. Вересень. 2022. № 2. С. 67-77. URL: <https://doi.org/10.54662/veresen.2.2022.06> (дата звернення: 29.04.2025).

Алла Аханова,

*викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: розумове виховання, дидактична гра, мотивація, пізнавальний розвиток, сприймання, мислення, пам'ять, увага, мова, здібності, емоції.

Розумове виховання є важливим компонентом загального розвитку дитини і включає в себе процес формування пізнавальних здібностей. Це система організованих заходів, спрямованих на розвиток інтелектуальних функцій, таких як мислення, пам'ять, увага, сприйняття, уява, а також розвиток здатності до аналізу, узагальнення та оцінки. Важливою складовою розумового виховання є підготовка дитини до самостійного пізнання навколишнього світу, розвитку когнітивних процесів через різноманітну діяльність, у тому числі через гру, яка виступає одним з головних методів пізнання в дошкільному віці.

Розумове виховання тісно пов'язане з іншими аспектами розвитку дитини, такими як емоційний, фізичний і соціальний розвиток. Емоційний розвиток впливає на рівень мотивації дитини до пізнавальної діяльності, адже емоційний стан є важливим фактором у процесі засвоєння знань, формуванні когнітивних навичок. Діти, які перебувають у позитивному емоційному стані, активніше

пізнають навколишній світ, демонструють більшу зацікавленість у навчанні. Фізичний розвиток також має значення для розумового виховання, оскільки здатність до зосередження уваги, фізичне здоров'я та рухливість безпосередньо впливають на можливості дитини ефективно сприймати та обробляти нову інформацію[1].

Діти середнього дошкільного віку (4-5 років) знаходяться в періоді інтенсивного розвитку пізнавальних здібностей. Цей період характеризується активним формуванням розумових здібностей, які будуть визначати подальший інтелектуальний розвиток дитини. У цьому віці діти активно розвивають уяву, що сприяє виникненню нових форм мислення, здатності створювати образи, пов'язані з реальним і фантастичним. Пам'ять дитини цього віку стає більш стійкою, з'являється здатність до запам'ятовування та відтворення більшої кількості інформації. Особливо важливою є розвиток уваги, адже діти здатні зосереджуватися на більш складних завданнях, розуміти і виконувати інструкції, а також розрізняти та запам'ятовувати деталі.

Особливість пізнавального розвитку в середньому дошкільному віці полягає в тому, що діти переходять від наочно-дійового мислення до розвиненого наочно-образного, що дозволяє їм працювати з образами і уявленнями. Вони вже можуть абстрагувати від конкретних предметів та ситуацій і створювати образи на основі вивченого досвіду. Крім того, зростає здатність до узагальнення, тобто діти можуть класифікувати об'єкти і явища за певними ознаками, розуміти схожість та різницю між ними.

Розвиток інтелектуальних процесів є основним аспектом розумового виховання дітей середнього дошкільного віку. Спостережливість, здатність до аналізу, синтезу і узагальнення є ключовими пізнавальними функціями, які починають активно розвиватися саме в цей період. Спостережливість дозволяє дитині помічати дрібні деталі навколишнього світу, порівнювати об'єкти та явища, що сприяє розвитку вміння робити висновки на основі спостережень. Здатність до аналізу і синтезу допомагає дитині розуміти структуру різних явищ, виявляти їх основні характеристики та зв'язки. Узагальнення дозволяє дитині робити висновки, що є важливим етапом у формуванні логічного мислення [1].

У середньому дошкільному віці діти переживають важливий етап у розвитку мислення. На початковому етапі діти активно використовують предмети та дії для вирішення проблем, що відображає наочно-дійовий характер їхнього мислення. Це означає, що вони базуються на фізичних об'єктах й конкретних діях для досягнення цілей. Наприклад, у процесі гри діти можуть маніпулювати предметами, щоб розв'язати задачу, використовувати їх як інструменти для створення нових образів чи вирішення конкретних завдань.

Однак до кінця дошкільного віку розвивається здатність до наочно-образного мислення, коли дитина вже може уявляти об'єкти або ситуації у своїй уяві, без необхідності безпосередньо їх маніпулювати. Це є важливим кроком до формування здатності до абстракції та узагальнень. Наприклад, дитина може уявити собі, як виглядає неіснуюча тварина, або змодельовати ситуацію, не маючи перед собою реальних предметів. Надалі, перехід до словесно-логічного мислення дозволяє дитині розв'язувати складніші завдання через мову,

абстрактне осмислення фактів і явищ, що відкриває нові можливості для навчання та пізнання.

Мова є важливим інструментом, що сприяє розвитку розумових здібностей дитини. Вона не лише є засобом комунікації, але й інструментом мислення, який допомагає дитині організовувати, класифікувати і структурувати інформацію. Через мову дитина вчиться формулювати свої думки, виражати їх в логічній послідовності, ставити запитання і давати відповіді, а також активно взаємодіяти з іншими людьми. Мова є основним засобом для розвитку абстрактного мислення, що дозволяє дитині аналізувати складні ситуації і поняття без безпосереднього контакту з реальними об'єктами. Це сприяє розвитку критичного мислення, здатності до узагальнення та творчих роздумів [3].

У середньому дошкільному віці мова виступає не лише як засіб спілкування, а й як засіб пізнання навколишнього світу. Завдяки мові дитина навчається використовувати символи, розрізняти категорії і взаємозв'язки між явищами, що дозволяє їй здійснювати складніші операції мислення. Наприклад, дитина може навчитися називати кольори, форми або кількість об'єктів, що є основою для подальшого розвитку логічних операцій, таких як порівняння, класифікація та узагальнення.

Ігрова діяльність є важливим засобом розвитку мислення у дітей середнього дошкільного віку. Гра забезпечує не лише емоційне задоволення, а й є важливою частиною пізнавальної діяльності. Вона дозволяє дітям створювати нові образи, моделювати ситуації, розвивати уяву і творчі здібності. Через гру діти можуть вивчати нові поняття, експериментувати з ними, вчитися приймати рішення та вирішувати проблеми.

Мислення через ігрову діяльність сприяє розвитку як наочно-дійового, так і наочно-образного мислення. Наприклад, під час сюжетно-рольових ігор діти можуть створювати уявні ситуації, де вони виступають у ролі лікаря, вчителя, родичів, що сприяє розвитку уяви і здатності до абстракції. Такі ігри також стимулюють емоційну та соціальну складову розвитку, оскільки діти вчаться взаємодіяти між собою, приймати різні соціальні ролі та розв'язувати конфлікти. Таким чином, ігрова діяльність є важливою для розвитку не лише інтелектуальних, а й емоційно-соціальних аспектів розумового розвитку [1].

Мотивація є одним з важливих чинників, які визначають ефективність пізнавальної діяльності дітей. Вона виникає, коли діяльність є цікавою та емоційно забарвленою. Для дітей дошкільного віку важливо, щоб процес навчання не був механічним, а приносив задоволення. Емоційна складова діяльності стимулює активність, підвищує інтерес до нових знань і сприяє кращому засвоєнню інформації. Ігри, творчі завдання, експерименти, цікаві завдання – все це допомагає утримати увагу дитини і мотивує її до навчання.

Емоційно забарвлена діяльність, коли дитина переживає позитивні емоції від процесу пізнання, робить навчання більш ефективним. Наприклад, завдання, що дають дітям радість від відкриття, успіх або розв'язання проблеми, допомагають збудувати позитивне ставлення до навчання, формуючи у дитини бажання дізнаватися більше і ставати активнішим учасником пізнавального процесу. Позитивні емоції є важливим фактором мотивації до пізнавальної

діяльності. Вони активізують пізнавальну діяльність, роблять її більш інтенсивною і тривалою. Діти, які відчують радість від пізнання, з більшим ентузіазмом підходять до виконання завдань і вирішення проблеми. Важливо також застосовувати позитивні заохочення, які підтримують дитину в процесі навчання, дають їй відчуття досягнення і успіху. Заохочення у вигляді похвали, підтримки, винагороди допомагає формувати позитивну мотивацію, що є основою для розвитку інтелектуальних здібностей і пізнавальних інтересів. Це сприяє формуванню в дитини впевненості в своїх силах і бажання продовжувати пізнавальну діяльність, що є важливим кроком у її розумовому розвитку.

У середньому дошкільному віці (від 3 до 5 років) розвиток дітей має значну індивідуальність, зокрема у темпах і характері розвитку різних пізнавальних процесів. Діти можуть розвиватися з різною швидкістю: одні швидше оволодівають мовою, інші – розвивають уяву, пам'ять або мислення. Це різноманіття темпів розвитку пояснюється як генетичними, так і соціальними факторами, зокрема умовами виховання, родинною атмосферою, рівнем розвитку соціальних навичок, досвідом та впливом навколишнього середовища [4].

Деякі діти можуть демонструвати більш виражені здібності до логічного мислення, інші ж – до творчості або емоційного сприймання світу. Це відображає індивідуальні особливості розвитку кожної дитини, тому важливо враховувати ці фактори при організації навчальної діяльності. Наприклад, для дітей, які швидко засвоюють певні знання, можуть бути організовані додаткові завдання для розвитку інших аспектів пізнавальної діяльності, таких як увага чи уява. У той час для дітей, які розвиваються повільніше, необхідно створювати умови для більш поступового освоєння нових знань і вмінь.

Організація освітнього процесу в середньому дошкільному віці повинна базуватися на врахуванні індивідуальних та вікових особливостей кожної дитини. Також важливо враховувати, що в цей період діти активно формують уявлення про світ через гру, тому дидактичні ігри, які відповідають їхнім інтересам і рівню розвитку, є важливими для стимулювання пізнавальної діяльності. Однак потрібно пам'ятати, що кожна дитина має свої індивідуальні потреби та здібності, тому що навчання повинно бути гнучким та адаптованими, щоб підтримати розвиток кожної дитини на її власному рівні [5].

Колективна діяльність у дошкільному віці має значний вплив на розвиток критичного мислення і комунікативних навичок дітей. Спільна діяльність дозволяє дітям обговорювати і вирішувати проблеми, вчитися слухати та висловлювати власну думку, а також оцінювати і критикувати ідеї інших. Це важливо для формування у дітей умінь аналізувати ситуацію, розглядати її з різних точок зору та приймати зважені рішення. Критичне мислення розвивається завдяки здатності дітей не тільки сприймати інформацію, а й вміти осмислювати її, ставити запитання, шукати логічні зв'язки та коректно висловлювати свої судження.

Гра є важливим інструментом для розвитку розумових здібностей дітей середнього дошкільного віку. Вона є пізнавальною діяльністю, оскільки дозволяє дітям активно взаємодіяти з навколишнім світом, випробовувати нові

ідеї та стратегії, розвивати спостережливість і уяву, а також отримувати нові знання і навички в процесі взаємодії з іншими. Гра в дошкільному віці є не тільки способом дозвілля, а й важливим елементом навчання, оскільки в ній з'єднуються пізнавальні завдання з емоційною складовою, що дозволяє дітям не лише отримувати нові знання, але й стимулює їхню мотивацію до подальшого пізнання, а також розвиває соціальні навички через спільну діяльність [2].

Особливість гри як пізнавальної діяльності полягає в тому, що вона включає в себе різноманітні форми і методи пізнання. Діти через гру можуть вивчати закони фізики, розвивати емоційну чутливість, вчитися вирішувати логічні задачі, тренувати пам'ять і увагу. Гра стимулює розумову активність, допомагає побудувати нові зв'язки в мозку, оскільки дає можливість діяти не тільки за шаблоном, а й експериментувати, пробувати нові варіанти, знаходити оригінальні рішення.

Дидактичні ігри є одним з найбільш ефективних засобів для розвитку різних аспектів пізнавальних процесів у дітей середнього дошкільного віку. Вони сприяють розвитку пам'яті, оскільки під час гри діти мають змогу працювати з інформацією, запам'ятовувати нові слова, образи та ідеї, а також використовувати раніше набуті знання. Ігри на запам'ятовування, наприклад, ігри з картками або «знайди пару», активізують механізми збереження та відтворення інформації, що допомагає дітям закріплювати нові відомості.

Увага також є важливою складовою пізнавальної діяльності, і дидактичні ігри активно сприяють її розвитку. Ігри, які вимагають концентрації, орієнтації на декілька завдань одночасно або виконання завдань на час, допомагають дітям тренувати увагу, здатність до фокусування на важливих деталях та розвитку уваги до важливих елементів діяльності.

Гра є важливим засобом розвитку мовленнєвих навичок у дітей дошкільного віку. Під час гри діти активно використовують мову для комунікації, вираження своїх ідей і думок, обговорення правил гри, створення нових сюжетів та взаємодії з іншими учасниками. Ігри, що включають в себе ролі та сценарії, стимулюють розвиток мовленнєвої активності, допомагають збагачувати словниковий запас, вчать правильно будувати речення, використовувати граматичні конструкції і надавати своїм словам певний емоційний відтінок [2].

Такі ігри також сприяють розвитку слухового сприймання мови, а також інтонаційної виразності. Діти вчаться правильно розуміти і використовувати мову у конкретних ситуаціях, що допомагає не лише в розвитку комунікативних навичок, але й в формуванні соціальних зв'язків через спільну діяльність.

Таким чином, дидактичні ігри є потужним засобом для розвитку всіх основних аспектів пізнавальної діяльності дітей середнього дошкільного віку, включаючи пам'ять, увагу, уяву, логіку, а також мовленнєві навички. Вони створюють можливості для розвитку цих навичок у природному і емоційно забарвленому середовищі, де діти можуть навчатися, експериментувати і розвивати свої здібності.

Список використаних джерел:

1. Галєєва А., Мамедова Л. Дослідження рівня розвитку пізнавальних процесів в дітей віком дошкільного віку. *Міжнародний журнал експериментальної освіти*. 2015. №12-2. С. 187-188.
2. Дедюкіна М. Формування розумових операцій у дітей дошкільного віку за допомогою дидактичних ігор. Чобоксари : ЦНС «Інтерактив плюс», 2016. № 2 (7). С. 94-96.
3. Забродіна Н. Особливості розвитку розумових процесів у дітей дошкільного віку. *Культура та освіта*. Листопад 2014. № 11. С. 112.
4. Ладивір С. Пізнавальний розвиток: пошук ефективних шляхів. 2012. № 10. С. 4-7.
5. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко та ін. Київ : Укр. акад. дитинства, 2017. 80 с.

Антоніна Балейко,
 здобувачка освіти 3 курсу спеціальності Дошкільна освіта
 КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
 м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Євгенія Дурманенко,
 канд.пед. наук, доцентка, доцентка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
 КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
 м. Луцьк, Україна

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗДО

Ключові слова: пізнавальна активність, формування пізнавальної активності, дитина старшого дошкільного віку, заклад дошкільної освіти

Проблема формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку є однією із найбільш *актуальних* сучасної дошкільної освіти. У Базовому компоненті дошкільної освіти в освітній лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» зазначено, що проявами пізнавальної активності дитини старшого дошкільного віку є:

- зацікавленість дитини у навколишньому середовищі та в собі;
- активне сприйняття об'єктів, людей, явищ та подій;
- спостережливість, кмітливість, допитливість, здатність використовувати отриману інформацію, намагання самостійно робити висновки, знаходити нове у знайомому і знайоме в новому, уміння радіти своїм досягненням;
- схильність до розв'язання нових, незнайомих завдань, які вимагають розумових зусиль;
- здатність до планування пізнавальної діяльності та реалізації її на практиці;
- інтерес до дослідницької діяльності, експериментування з новими матеріалами [1, с. 14].

Науковець Д. Гомоляко стверджує, що підвищена пізнавальна активність стимулює розвиток у дитини старшого дошкільного віку таких важливих психічних процесів, як увага, пам'ять, уява і мислення, що створює міцний фундамент для засвоєння будь-якої інформації. Крім того, пізнавальна активність має великий вплив на емоційний розвиток дитини старшого дошкільного віку: коли процес пізнання викликає у неї інтерес і радість, це сприяє розвитку позитивної мотивації до навчання і особистісного самовираження [2, с. 39].

У ході дослідження нами встановлено, що формування пізнавальної активності в старшому дошкільному віці також пов'язано з розвитком соціальних навичок дитини, оскільки взаємодія з однолітками, дорослими та участь у спільних діяльностях допомагає дитині виявляти свою активність через спільну діяльність, обговорення та колективні рішення. Тобто, пізнавальна активність є не лише важливим компонентом інтелектуального розвитку, але й основою для гармонійного формування особистості дитини, її соціальної адаптації та подальших досягнень у навчанні.

Нами пізнавальна активність дитини старшого дошкільного віку визначається її здатністю до самостійного пізнання навколишнього світу, активного пошуку нових знань, розвитку уяви, логічного мислення та ініціативи. Саме на цьому етапі розвитку важливо сформуванню у дітей потребу до пізнання та здатність до самостійного вирішення завдань.

Метою формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти є розвиток у дітей здатності до самостійного пізнання, стимулювання їхнього інтересу до навчання, формування основних пізнавальних процесів (уваги, пам'яті, мислення, уяви) та мотивації до діяльності, що сприяє подальшому інтелектуальному, емоційному та соціальному розвитку [3; 5; 7; 8].

Основним завданням щодо формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку є:

- розвиток когнітивних процесів – стимулювати розвиток уваги, пам'яті, уяви та мислення через різноманітні пізнавальні діяльності; розвивати здатність до аналізу, синтезу, порівняння та класифікації;
- активізація інтересу до навчальної діяльності – формувати у дітей потребу ставити запитання та шукати відповіді, досліджувати навколишній світ; стимулювати інтерес до навчальних завдань, що сприяють розвиткові пізнавальних навичок та творчих здібностей;
- формування самостійності та ініціативи – сприяти розвитку самостійного мислення і дій, забезпечуючи умови для самовираження і саморозвитку; підтримувати ініціативу дітей у проведенні експериментів, виконанні творчих завдань та дослідницьких проектів;
- сприяти розвитку комунікативних навичок, навчаючи дітей обговорювати ідеї, ділитися думками і працювати в групах; формувати вміння слухати, розуміти інших і працювати колективно для досягнення спільних цілей [3, с. 115; 8].

Варто відмітити, що процес розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти організовується за трьома основними напрямками:

- формування у дітей позитивного емоційного ставлення до пізнавальної діяльності через дії вихователя;
- організація регулярної пошукової діяльності з урахуванням індивідуальних характеристик дітей та варіативності завдань;
- організація освітнього процесу таким чином, щоб у дітей постійно виникали нові запитання та ситуації, що сприяють розвитку їхньої пізнавальної активності.

Цілком погоджуємося із О. Кузіною, яка у своїх працях зазначає, що процес формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку має відбуватися із дотриманням певних принципів:

- створення оптимальних умов для самостійної практичної діяльності кожної дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей;
- розв’язання пізнавальних завдань різного рівня складності та впровадження пошукових ситуацій;
- застосування прийомів порівняння, аналізу, синтезу та узагальнення в процесі самостійної діяльності дітей;
- дотримання принципів гри, наочності, доступності, індивідуалізації, диференціації та активності;
- об’єктивне оцінювання результатів навчальної діяльності, а також формування у дітей навичок самоконтролю й самооцінки;
- стимулювання творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку [4, с. 151].

Результативність формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти визначається правильним вибором методів, засобів та прийомів роботи педагога з дітьми.

Одним із найефективніших засобів є гра. Саме в грі діти активно досліджують навколишній світ, виявляють ініціативу, самостійність, творчість і вчаться взаємодіяти з однолітками. Сюжетно-рольові, дидактичні, рухливі та творчі ігри стимулюють розвиток мислення, мовлення, уяви, пам’яті та уваги, а також формують стійкий інтерес до пізнання нового. Через гру діти засвоюють складні поняття, вчаться аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки та самостійно знаходити шляхи вирішення проблемних ситуацій [6, с. 55; 7].

Інтерактивні методи навчання є ефективним засобом формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, оскільки передбачають активну взаємодію дитини з однолітками та вихователем. До таких методів належать бесіди, дискусії, моделювання ситуацій, які допомагають дітям не лише засвоювати нову інформацію, а й розвивати критичне мислення, уміння аналізувати події, висловлювати власні думки та аргументувати їх. Під час бесід педагог може спрямовувати увагу дітей на важливі проблеми, заохочувати їх до самостійних висновків, формувати навички діалогічного мовлення. Дискусії та

моделювання ситуацій дозволяють дітям спробувати себе в різних ролях, розглянути проблему з різних точок зору та знайти спільне рішення [5, с. 226].

Розвивальне предметно-ігрове середовище відіграє важливу роль у процесі формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, оскільки створює умови для самостійного дослідження, експериментування та активного засвоєння знань. Воно має бути насиченим різноманітними матеріалами, які стимулюють дитячу допитливість та мотивацію до пізнання: предметами для сенсорного розвитку, конструкторами, наборами для дослідів, сюжетно-рольовими атрибутами, природними матеріалами, інтерактивними іграми тощо. Грамотно організоване предметно-ігрове середовище сприяє розвитку самостійності дітей старшого дошкільного віку, їхньої ініціативності та вміння ставити запитання і шукати відповіді.

Отже, метою розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти є формування у них здатності до самостійного дослідження навколишнього світу, заохочення інтересу до навчання, а також розвиток ключових пізнавальних процесів, таких як увага, пам'ять, мислення та уява, що сприяє формуванню мотивації до пізнавальної діяльності та є основою для подальшого інтелектуального, емоційного та соціального зростання дитини. Ефективними засобами формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку є сюжетно-рольові, дидактичні, рухливі та творчі ігри, дослідницько-пошукова діяльність, проблемні завдання, інтерактивні методи (бесіди, дискусії, моделювання ситуацій), а також створення розвивального предметно-ігрового середовища, яке стимулює допитливість, самостійність та прагнення до пізнання нового.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України: науковий керівник: А. М. Богущ. Київ: Видавництво, 2021. 38 с.
2. Гомоляко Д. Умови оптимізації пізнавальної активності дітей 6 (7) років засобами пошуково-дослідницької діяльності. Ніжин : НДУ, 2019. 103 с.
3. Жейнова С., Курносова К. Проблема розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. № 48. С. 100-106.
4. Кузіна О., Пономаренко Т. Формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку як феномен наукового дослідження. *Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. № 85. С. 151-156.
5. Клименко Т. Розвиток пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку засобами гри. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи*. Житомир : ФОП Левковець, 2024. С. 115-118.
6. Любчак Л., Колеснік К. Методика організації ігрової діяльності: практикум. Вінниця : ЦОП «Документ Принт», 2017. 196 с.
7. Пшенична Р. Особливості розвитку пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Херсон : ХДУ, 2022. С. 226-229.
8. Руденко О. Розвиток пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку. Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 75 с.

Ольга Банзерук,
здобувачка освіти 3 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м.Луцьк, Україна
Науковий керівник – Галина Голя,
викладачка кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти
та інформаційних технологій
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м.Луцьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЗОБРАЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТАРШОМУ ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Ключові слова: діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, зображувальна діяльність.

Зображувальна діяльність виступає одним із основних засобів розвитку творчості у дітей та відкриває перед ними широкий спектр можливостей для експериментування та створення нового. Через малювання, ліплення, аплікацію та інші види образотворчого мистецтва діти отримують досвід творчої інтерпретації навколишньої правди, що сприяє формуванню їхньої індивідуальності та творчого мислення.

У процесі зображувальної діяльності дитина активно користується уявою, яка стає основою для створення образів, які не мають точних аналогів у реальному світі. Наприклад, під час створення малюнків вони можуть поєднувати різні форми, кольори та деталі у спосіб, який відображає їх особистий погляд. Особливість цієї діяльності полягає в її багатофункціональності: вона одночасно виконує пізнавальну, емоційно-виражальну та комунікативну функції. З одного боку дитина пізнає світ через спробу зобразити об'єкти, які її відочують, аналізує їхню форму, колір, текстуру, розміри, просторове розташування. З іншого боку, через творчість вона може передати свої емоції, переживання чи настрої, що особливо важливо для формування її емоційного інтелекту [2, с. 59]. Водночас у колективній діяльності, наприклад, під час створення спільних аплікацій або колективних малюнків, діти вчаться співпрацювати, ділитися ідеями та розвивати комунікативні навички [3, с. 81].

Методологічною основою дослідження є концепції психології і педагогіки, які розглядають розвиток дитячої творчості, зокрема зорового сприймання та уяви, як важливих компонентів психічного розвитку. В основі дослідження лежить теоретична та практична база, що базується на роботах таких вчених, як Л. Виготський, М. Давидов, Ю. Занков, які стверджують, що розвиток зображувальної діяльності є кінцевим етапом у формуванні дитячого мислення та емоційної сфери. Згідно з цими концепціями, художня діяльність сприяє розвитку не тільки моторики, а й інтелектуальних функцій, сприймання, уяви та абстрактного мислення.

Зображувальна діяльність у старшому дошкільному віці є важливою складовою загального розвитку дитини, вона покращує формування

креативності, естетичного сприйняття та комунікативних навичок. У цьому віці діти активно опановують різні способи передачі зорових вражень, використовуючи малювання, ліплення, аплікацію та інші види образотворчого мистецтва. Згідно з дослідженнями, у старшому дошкільному віці значно вдосконалюється дрібна моторика, що дозволяє дітям більш точно передавати деталі об'єктів, які вони зображують. Також характерною рисою цього періоду є ускладнення сюжетності у творчості. Діти починають створювати композиції, що відображають певні події, взаємодію між персонажами або власну фантазію. Наприклад, на їхніх зображеннях можна побачити лише окремі об'єкти, але й зв'язки між ними, що проявляється про розвиток абстрактного мислення. Важливим аспектом зображувальної діяльності є те, що діти поступово переходять від спонтанного експериментування до більш усвідомленого створення творів. Вони починають використовувати елементи композиції, при виділенні уваги кольору, формі та пропорціям [2, с. 142].

Значний вплив на зображувальну діяльність у цій категорії мають соціальне середовище та педагогічне керівництво. Вихователі та батьки можуть сприяти розвитку творчих здібностей дитини через стимулювання її інтересу до різних техніки і матеріалів. Наприклад, заохочення до використання нетрадиційних матеріалів, таких як природні елементи або тканини, дозволяє дітям розширити свій творчий потенціал [3, с. 88]. Також важливо відмітити роль міжособистісного спілкування: діти часто досліджують однолітків або дорослих у зображувальній діяльності, що допоможе їм розвивати навички співпраці та переймати нові ідеї.

З психологічної точки зору зображувальна діяльність сприяє емоційному розвитку, після чого через неї діти виражають своє почуття та переживання. Наприклад, під час малювання вони можуть виявляти радість, тривогу або інші емоції, що полегшує їхню адаптацію до соціального середовища [4, с. 66]. Водночас у процесі творчості формується здатність до саморегуляції та концентрації уваги, що є числом підґрунтям для майбутнього навчання. Таким чином, зображувальна діяльність у старшому дошкільному віці є багатогранним процесом, який охоплює розвиток технічних навичок, творчого мислення та емоційної сфери.

У старшому дошкільному віці зображувальна діяльність стає не лише особливим самовираженням, але й інструментом для пізнання світу. Через творчі заняття дитина отримує нові знання про навколишнє середовище, встановлює причинно-наслідкові зв'язки та вдосконалює здатність до аналізу та синтезу інформації. Наприклад, у процесі створення малюнків чи аплікацій дітей розмірковують над тим, як виглядають предмети, які вони бачать, з яких частин складаються та як їх можна відобразити на площині. Це стимулює розвиток просторового мислення, яке, у свою чергу, є базовим для багатьох видів діяльності, виключно з математикою та конструюванням [5, с. 93]. Крім того, саме в цьому віці виникає потреба у власній творчій інтерпретації дійсності. Діти не тільки копіюють те, що бачать, але й додають елементи фантазії, створюють нові образи або незвичайні поєднання кольорів і форм. Наприклад, малюючи будинок, вони можуть доповнити його фантастичними деталями, такими як

крила чи вікна у формі квітів. Ця здатність до художньої трансформації є показником розвитку уяви та творчого потенціалу, які з часом стають основою для більш складних інтелектуальних і творчих завдань [6, с. 77].

Розвиток самостійності у зображувальній діяльності також є характерною ознакою цього періоду. Якщо в молодшому віці діти постійно потребують підтримки дорослого, то старші дошкільники здатні самостійно планувати свої дії, вибирати засоби для втілення задуму та оцінювати результат. Наприклад, дитина може заздалегідь продумати, який сюжет вона хоче зобразити, а потім свідомо вибрати кольори та матеріали для його реалізації. Такий підхід формує у дітей важливі навички планування та самоконтролю, які знадобляться їм у майбутньому. Зображувальна діяльність також важлива роль у формуванні естетичного ставлення до світу. Спостерігаючи за красою природи чи мистецьких творів, діти вчаться помічати гармонію у формах, кольорах та текстурах. Наприклад, вони можуть захоплюватися яскравістю осіннього листя чи плавністю ліній у зображень дорослих, що формує їхню здатність до сприйняття прекрасного, що є ключовим у становленні чутливої чутливості [4, с. 84].

Педагоги та психологи відзначають, що в аспекті зображувальної діяльності є її здатність знімати емоційне напруження. Малювання чи ліплення часто служать для дітей власним способом «випуску» негативних емоцій, таких як страх чи тривога. Наприклад, у ситуаціях, коли дитина переживає сильний стрес, їй може бути корисно запропонувати зобразити своє почуття через малюнок. Важливим компонентом успішної зображувальної діяльності є організація простору для творчості. У ЗДО необхідно створити спеціальні зони, оснащені різноманітними матеріалами, які сприяють вільному самовираженню. Наприклад, діти можуть мати доступ до фарби, олівців, пластилину, паперу різних форматів та фактур, що стимулює їхній інтерес до експериментування та відкриває можливості для реалізації найсмішніших задумів [1, с. 104].

Таким чином, зображувальна діяльність у старшому дошкільному віці є багатовимірним процесом, який включає розвиток технічних, когнітивних та емоційних навичок, покращує формування індивідуальності та відкриває можливості для соціальної взаємодії. Вона є потужним інструментом, що забезпечує гармонійний розвиток дитини, сприяючи її підготовці до подальшого навчання та життя в соціумі.

Список використаних джерел:

1. Богуславська Н. Психологія розвитку дитини дошкільного віку. Київ, 2013. 200 с.
2. Васюкова О. Методика навчання образотворчому мистецтву в дошкільних навчальних закладах. Львів, 2011. 156 с.
3. Габова В. Психологія та методика розвитку дітей через малювання. Одеса, 2012. 204 с.
4. Давидова Н. Педагогіка розвитку дітей дошкільного віку. Чернівці, 2013. 248 с.
5. Левченко І. Методи розвитку творчих здібностей у дітей через малювання. Київ, 2016. 230 с.

6. Лісова Т. Дошкільне виховання: розвиваємо творчість через малювання. Дніпро, 2017. 201 с.

Оксана Бартків,
канд. пед. наук, доцентка,
доцентка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
Луцьк, Україна

ІНТЕГРОВАНЕ ЗАНЯТТЯ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ, СТРУКТУРА ТА ВИМОГИ ДО ПРОВЕДЕННЯ

Ключові слова: інтеграція, заклад дошкільної освіти, інтегрований освітній процес, інтегроване заняття, діти дошкільного віку, структура заняття.

Основною формою освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (далі ЗДО) є інтегроване заняття, як зовнішнє вираження взаємоузгодженої і цілеспрямованої взаємодії вихователя і вихованців з метою формування в дошкільні цілісної картини світу.

Питання впровадження інтегрованого навчання в закладах дошкільної освіти сьогодні досліджуються А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Зайцевою, І. Кіндрат, В. Котелянець, К. Крутій, О Семеновим і ін. Так, А. Богуш аналізує імплементацію інтегрованого підходу в дошкільну освіту, розкриває доробки вчених власної наукової школи з обґрунтування необхідності впровадження інтеграції в дошкільній освіті [2]. Зокрема К. Крутій вивчає питання інтегрованого навчання в освітньому процесі ЗДО та розробляє вимоги до проведення інтегрованих занять. Нам імponує думка науковиці про те, що застосування означеного підходу дозволить уникнути навчально-дисциплінарної моделі навчання, яка є натеper ще панівною [5]. І. Кіндрат теоретично обґрунтовує інтегрований освітній процес в ЗДО, визначаючи інтегроване заняття як основну його складову. Авторка творчо підходить до визначення його структури, називаючи її дизайном інтегрованого зняття [4]. Слушною, у цьому контексті є думка А. Богуш, яка аналізуючи погляди І. Кіндрат, зазначає, що інтегрований процес не правильно називати процесом, а доцільно розглядати як цілеспрямовану організацію і конструювання об'єднаного змістового контенту за змістовими напрямками [2, с. 123].

Варто взяти до уваги положення Н. Гавриш про те, що інтегровані заняття забезпечують ефективне формування компетентностей та програмових результатів, передбачених Базовим компонентом дошкільної освіти. Поряд з цим, інтегровані заняття мають на меті формування у дошкільників цілісної картини світу, посилюють виховну спрямованість змісту занять, сприяють розвитку пізнавальної активності дітей; дають дитині можливість реалізувати свої інтелектуальні та творчі можливості, розвинути зацікавленість до пізнання нового [3].

Заняття в ЗДО проводяться, починаючи з третього року життя. Якщо говорити про інтегровані заняття, то варто пам'ятати, що їх можна розпочинати проводити з першої молодшої групи. У старшій групі інтегроване заняття може об'єднувати два різних заняття. В основі інтегрованого заняття домінуюча діяльність, зміст (поняття, явища) або навчальні матеріали.

Зміст інтегрованого заняття має складну структуру, що охоплює визначені компоненти, які взаємозалежні та взаємопов'язані один з одним.

Сьогодні в педагогічній літературі найбільш поширеними в освітньому процесі ЗДО є компоненти заняття, запропоновані К. Крутій [5]: 1. Створення ігрової ситуації, спрямованої на мотивацію дітей до навчальної діяльності. 2. Спонування дітей до висловлювання припущень (за допомогою проблемних запитань). 3. Практична діяльність дітей (пошукова діяльність, пов'язана із визначенням особливостей предмета або об'єкта). 4. Художнє слово (закріплення знань, отриманих в пошуковій діяльності). 5. Енциклопедична хвилинка (довідка із енциклопедії про предмети чи об'єкти). 6. Мовленнєва хвилинка в цікавій формі на закріплення отриманих знань. 7. Пальчикова гімнастика. 8. Робота з індивідуальними картками. 9. Гра «Що ми робимо – не скажемо, що ми робимо – покажемо» [5].

Уже сутність інтегрованих занять вимагає дотримання більш складної структури. Порівняння предметного та інтегрованого занять здійснює І. Кіндрат [4] (табл. 1).

Таблиця 1.

*Порівняння структури
предметного та інтегрованого занять (за І. Кіндрат [4])*

Критерії	Ознаки традиційного (предметного) заняття	Ознаки інтегрованого заняття
За змістом	Односпрямоване	Різноспрямоване
За метою	Формування та розвиток знань, умінь і навичок	Збагачення досвіду пізнання
За темою	Не принципова	Є стрижнем інтеграції змісту
За структурою	Чітко визначена, жорстка	Гнучка
За моделлю взаємодії	Центрована на дорослому	Партнерська
За провідною ідеєю	Як правило, не усвідомлюється дітьми	Визначальна (головна, змістоутворювальна) в організації навчально-пізнавальної діяльності
За способом організації	Фронтальні, групові, підгрупові	Варіативні заняття в межах одного
За стилем взаємодії	Суб'єкт-об'єктний	Суб'єкт-суб'єктний
За засобами навчання	Переважно дидактичні засоби	Спільна пізнавальна і творча діяльність педагога та дітей на основі широкого спектру засобів
За провідним методом	Пояснювально-ілюстративний	Проблемні, інтерактивні

Отже, у ході предметного заняття вирішуються завдання однієї галузі знань, тоді як інтегроване – уможливорює формування системних знань, оскільки

здіює елементи компетенцій із різних освітніх напрямів (розділів, напрямів і ін.).

Педагогічний дизайн сучасного інтегрованого заняття може мати такий вигляд (за К. Крутій [5]): 1. Тема. 2. Зміст діяльності. 3. Програмові завдання визначаються для кожного розділу програми чи освітнього напрямку Базового компоненту окремо. 4. Підбір змісту, його доцільність. 5. Створення «ситуацій успіху». Чітка мотивація всіх видів діяльності дітей. Наявність сюрпризних моментів. 6. Методи і прийоми розвивального навчання, спрямовані на закріплення, узагальнення та систематизацію матеріалу навколо теми заняття: методи ТРВЗ; проблемні, творчі запитання і завдання; інтерактивні методи. 7. Здійснення індивідуального та диференційованого підходу. Забезпечення права вибору кожній дитині. 8. Реалізація принципів особистісно орієнтованого підходу. 9. Зміна видів діяльності дітей. Доцільність розташування дітей та розвивального матеріалу. 10. Перевірка виконання кожного завдання. 11. Емоційне забарвлення заняття. 12. Закінчення заняття. Прийоми, спрямовані на узагальнення та систематизацію матеріалу. 13. Тривалість заняття та його окремих частин. Темп заняття. 14. Результативність заняття. 15. Дотримання санітарно-гігієнічних вимог.

Варто наголосити, що структура інтегрованих занять має вирізнятися чіткістю, компактністю, стислістю, логічною взаємообумовленістю пропонованого дітям матеріалу на кожному етапі заняття, значною його інформативністю. Громізка структура заняття не сприймається вихователями-практиками. Тому, враховуючи погляди науковців та вихователів-практиків, нами запропоновано такі компоненти інтегрованого заняття [1] (табл. 2).

Таблиця 2.

Структура інтегрованого заняття в ЗДО

<i>Етап</i>	<i>Характеристика</i>
Організаційний	Визначення мети діяльності та актуалізація вітагенного досвіду дітей з проблеми.
Мотиваційний	Мотивація дітей до пізнавальної діяльності забезпечує свідоме їх входження в освітній простір, що передбачає актуалізацію вимог до них з боку навчальної діяльності, установлення її тематичних меж та створення умов для виникнення потреби у включенні в освітній процес. Зацікавлення дошкільників за допомогою використання ігрових технік.
Етап новизни	Формування нових знань зі спрямуванням освітньої групової діяльності дітей (5-6 дітей) до самостійного пошуку нового й невідомого.
Узагальнення і закріплення знань	Унаочнене узагальнення пізнавального матеріалу з використанням дидактичних ігор, розв'язанням практичних завдань.
Результативний	Сформована в дошкільників цілісна система соціальних знань, умінь з певної інтегрованої галузі.
Рефлексивний	Сформована здатність аналізувати власно проведене заняття, знаходити оптимальні шляхи вирішення освітніх завдань.

Дотримання вказаних компонентів інтегрованого заняття дозволяє вихователям органічно синтезувати матеріал, поєднувати різні змістовні напрями, елементи різних галузевих знань; добирати оптимальні методи і види

діяльності дітей дошкільного віку та навчальні матеріали задля забезпечення цілісності заняття і формування у дошкільників загальної картини світу.

Поряд з цим, інтегроване заняття вимагає від вихователя ретельної підготовки та професійної майстерності. Педагог має завчасно передбачити місце інтегрованого заняття в системі занять, визначити мету та підібрати інтегрувальні чинники, які забезпечуватимуть ефективність його проведення.

Список використаних джерел:

1. Бартків, О. Семенов. Інтегроване навчання дітей дошкільного віку (навчально-методичний посібник). Луцьк : ОПП Ю.Мажула, 2024. 207с. : <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/26000>
2. Богуш А. Інтегрований підхід у дошкільній освіті: мода чи вимога часу? *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 3 (144). Одеса, 2023: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2023-3-19>
3. Гавриш Н. Інтеграційні процеси в системі дошкільної освіти. *Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля*. 2011. № 1 (1). С. 16-20.
4. Кіндрат І. Інтеграційні засади побудови освітнього процесу в сучасному дошкільному навчальному закладі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2012. №22 (257). Ч. II. С. 114-120.
5. Крутий К. Інтеграція в дошкільній освіті як інноваційне явище, або що треба знати про інтеграцію: <https://mail.ukr.net/attach/get/15073200133725681655/1/>

Людмила Березовська,
докторка пед. наук, професорка,
завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
«Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: інформаційна компетентність, вихователі закладів дошкільної освіти, професійна підготовка

У сучасних умовах трансформації української системи освіти, спричиненої як внутрішніми реформами, так і глобальними викликами, особливої актуальності набуває створення такої освітньої моделі, яка б не лише відповідала вимогам часу, а й задовольняла потреби особистості та суспільства. Серед головних завдань, визначених чинними нормативно-правовими актами, зокрема Законом України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), визначено підготовку високопрофесійних, конкурентоздатних фахівців, здатних до безперервного саморозвитку, гнучких до змін, відкритих до новітніх

педагогічних і цифрових технологій, спроможних ефективно діяти в умовах невизначеності та швидких соціокультурних змін.

Досягнення зазначеної мети можливе лише за умови впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних підходів, зокрема інтерактивних технологій, які забезпечують суб'єкт-суб'єктну взаємодію, активізують пізнавальну діяльність здобувачів освіти, розвивають їхні творчі й комунікативні здібності, сприяють самореалізації в майбутній професійній діяльності.

Аналіз наукових джерел свідчить, що питання впровадження інтерактивних технологій у систему професійної підготовки майбутніх педагогів є предметом наукових досліджень Н. Білецької, О. Біди, О. Комар, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Селевко, Г. Сиротенко та ін. У працях учених висвітлюються переваги використання інтерактивних методів у підготовці майбутніх фахівців, обґрунтовується доцільність їхнього застосування для формування ключових компетентностей. Проте, попри наявність значного теоретичного підґрунтя, питання розроблення цілісної методики формування комунікативної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобами інтерактивних технологій залишається недостатньо опрацьованим у сучасній педагогічній науці.

В умовах сьогодення освітній процес в Україні здійснюється в умовах нестабільності, загроз безпеці, тимчасової окупації окремих територій, часткового руйнування інфраструктури та масового переміщення населення. Усе це актуалізувало потребу в мобільних, гнучких освітніх моделях, що здатні забезпечити безперервність навчання попри складні зовнішні обставини.

Значного поширення набули дистанційні, змішані та екстрені форми організації освітнього процесу, які вимагають від педагогів високого рівня цифрової грамотності, психологічної стійкості, здатності оперативно реагувати на зміни. Водночас збільшилася роль інтерактивних технологій навчання, адже саме вони дають змогу зберігати комунікацію, формувати активну освітню позицію здобувачів освіти, сприяти їхній соціальній взаємодії.

Виклики війни актуалізували необхідність формування у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти таких компетентностей, які дозволяють працювати з дітьми у стресових ситуаціях, підтримувати їхній емоційний стан та організовувати ефективне навчання із використанням інноваційних підходів. Інтерактивні методи навчання, що сприяють розвитку гнучкого мислення, навичок командної роботи, комунікативної компетентності та психологічної адаптивності, стали не лише бажаним, а й необхідним елементом професійної підготовки педагогів.

Інформаційну компетентність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти потрактуємо як їхню здатність самостійно шукати, аналізувати та ефективно застосовувати інформацію; використовувати сучасні цифрові платформи для створення освітньо-пізнавального мультимедійного контенту задля підвищення якості організації освітньої роботи з дітьми дошкільного віку.

Поділяємо позицію І. Тимофєєвої, яка зазначає, що презентаційні матеріали будуть більш результативними, якщо поєднувати в одному цифровому ресурсі різні форми подання інформації, зокрема традиційні (фотографії,

таблиці, ілюстрації) та сучасні інтерактивні (анімації, уривки з мультфільмів, музичний супровід, елементи спілкування) [2, с. 7]. Разом з тим, ефективність упровадження інтерактивних освітніх технологій значною мірою залежить від належного організаційно-методичного супроводу. Такий процес охоплює кілька послідовних етапів, як-от: етап планування, що передбачає визначення потреб здобувачів освіти, формулювання навчальної мети та очікуваних результатів; підготовчий етап, на якому відбувається добір відповідних інтерактивних методів до кожної теми, формулювання критеріїв оцінювання, самоосвітня діяльність викладача та забезпечення дидактичними ресурсами; етап реалізації, який включає представлення освітнього матеріалу, формулювання завдань і запитань для аналізу, стимулювання дискусії та створення сприятливого мікроклімату, що забезпечує ефективне засвоєння знань; етап оцінювання, що передбачає співставлення запланованих результатів із досягнутими за допомогою моніторингу й аналізу [3, с. 8].

У Базовому компоненті дошкільної освіти [1] у межах варіативного складника за напрямом «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота» акцентується на необхідності формування в дитини базових цифрових умінь: здатності шукати й передавати інформацію, орієнтуватися в основних інтернет-ресурсах, дотримуватись правил безпечного інформаційного середовища та використовувати цифрові інструменти у повсякденній діяльності. Такі компетентності можуть бути сформовані лише за умови, якщо педагог володіє цифровою культурою, активно застосовує інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності, задовольняючи не лише власні пізнавальні потреби, а й забезпечуючи якісну реалізацію освітніх завдань щодо формування цифрової обізнаності дітей дошкільного віку.

Інтеграція інформаційних технологій у структуру освітнього процесу в ЗДО сприяє не лише засвоєнню знань та вдосконаленню практичних умінь, а й розвитку критичного мислення, здатності до взаємодії, командної роботи та усвідомленого прийняття рішень. Застосування інтерактивних методик (зокрема ігрових форм, моделювання, тренінгів) дозволяє ефективно заповнювати прогалини у комунікативній сфері, адже вони ґрунтуються на активному обміні досвідом і передбачають включення учасників у процес співпраці. У цьому полягає перевага таких підходів порівняно з традиційними методами навчання, адже інтерактивні технології краще відповідають вимогам сучасного суспільства до рівня професійної підготовки педагогічних працівників у закладах вищої освіти.

Застосування мультимедійного контенту, візуалізація складної інформації, створення інтерактивних освітніх середовищ (з використанням сервісів Google Workspace for Education, Canva, Padlet, LearningApps, Genially тощо) сприяє підвищенню пізнавальної активності, інтересу до навчання та розвитку цифрової грамотності.

Такий підхід дозволяє не лише передати знання, а й сформувати здатність здобувачів освіти адаптуватися до змін, приймати нестандартні рішення, відповідально працювати в команді, організовувати освітній процес для дітей з

урахуванням новітніх тенденцій. Отже, модернізація освітнього процесу в ЗВО через активне впровадження ІКТ і інтерактивних технологій є ключовою умовою підготовки кваліфікованого педагога, здатного реалізувати компетентнісний підхід в умовах сучасного закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція.
URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Тимофєєва І. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Київ, 2017. 23 с.
URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141488071.pdf>
3. Шевчук С., Скороходов В., Шевчук О. Інтерактивні технології підготовки менеджерів: навч. посіб. Київ: «Видавничий дім «Професіонал», 2009. 232 с. URL: https://nmc-pto.rv.ua/DOK/IMN_2005.pdf

Олена Беспарточна,
канд. пед. наук, доцентка,
член-кореспондент Української академії акмеологічних наук,
доцентка кафедри психології, педагогіки та філософії
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна

ПЕРЕВАГИ ІГРОВОЇ ТЕРАПІЇ В КОНСУЛЬТУВАННІ ДІТЕЙ

Ключові слова: ігрова терапія (недирективна, психоаналітична, поведінкова, когнітивно-поведінкова, системна сімейна), діти дошкільного віку, терапевтична гра,

Ігрова терапія є психотерапевтичним підходом в основному використовується, щоб допомогти досліджувати дітям віком від 3 до 12 років своє життя та вільно висловлювати пригнічені думки та емоції через гру. Терапевтична гра відбувається в безпечній комфортній ігровій кімнаті, де на дитину накладено дуже мало правил чи обмежень, заохочуючи вільне самовираження та дозволяючи терапевту для спостереження за вибором, рішеннями дитини, і стиль гри.

Мета – допомогти дітям навчитися виражати себе здоровішими способами, ставати більше поважний і чуйний, відкривати для себе нове і більш позитивні способи вирішення проблем.

Діти пізнають світ, коли ростуть. Вони роблять це за допомогою дорослих фігур, які вони мають навколо себе. Вони іноді стикаються з ситуаціями, які вони не можуть емоційно обробити, що може бути приголомшливим для них, щоб зрозуміти, що може призвести до складної поведінки, яка може бути способом для дитини спробувати висловити те, що з нею відбувається. У ігровій терапії терапевт працює з дитиною, щоб створити для неї простір, у якому вона відчуває

себе комфортно відкритися. Спочатку терапевт зустрінеться з батьками, щоб обговорити, що відбувається з дитиною, і краще зрозуміти, як виглядає їхнє домашнє життя. У деяких випадках батьків можна допустити до сеансів ігрової терапії, щоб терапевт міг отримати краще уявлення про динаміку сім'ї або навіть про те, як дитина реагує, коли батько йде [4].

Саме завдяки спостереженню за грою дитини терапевт може почати розуміти її, це може бути через іграшки, які вона вибирає, як вони змушують їх взаємодіяти або навіть те, які малюнки вони малюють. Коли терапевт починає розуміти дитину, він навчається, як адаптувати свою ігрову терапію відповідно до потреб дитини. Велике значення приділяється створенню невимушеної обстановки для дитини. Заняттями може керувати ігротерапевт, або дитина може сама вибирати, які елементи гри їй хотілося б під час сеансів ігрової терапії.

Ігрова терапія – це потужний інструмент, який дозволяє дітям виражати свої емоції, переживання та досвід через гру. Це безпечний простір, де дитина може досліджувати свої почуття, вирішувати конфлікти та розвивати соціальні навички [3].

Гра – це природний спосіб для дітей пізнавати світ [1]. Через гру вони вчаться взаємодіяти з іншими, вирішувати проблеми, розвивають уяву та креативність. Ігрова терапія використовує цю природну схильність дитини для досягнення терапевтичних цілей.

Основними перевагами ігрової терапії виступають:

- безпечний простір для вираження емоцій: діти можуть вільно виражати свої почуття, які можуть бути занадто складними для вербалізації,
- розвиток соціальних навичок: гра допомагає дітям вчитися взаємодіяти з іншими, вирішувати конфлікти, співпрацювати,
- підвищення самооцінки: успіхи в грі сприяють розвитку впевненості в собі,
- зменшення тривоги та страхів: через гру діти можуть опрацювати свої страхи і тривоги в безпечному середовищі,
- розвиток творчого мислення: гра стимулює уяву, фантазію та креативність,
- покращення адаптації до змін: гра допомагає дітям справлятися зі змінами в житті,
- співпраця з батьками: ігрова терапія може залучати батьків до процесу терапії, що зміцнює сімейні стосунки [1;4].

Як працює ігрова терапія? Терапевт створює безпечний простір, де дитина може вільно гратися. Під час гри терапевт спостерігає за дитиною, звертаючи увагу на її поведінку, вибір іграшок, теми гри, що дозволяє терапевту зрозуміти, що турбує дитину і які у неї є внутрішні конфлікти.

Які іграшки використовуються в ігровій терапії? Вибір іграшок залежить від віку дитини, її інтересів та цілей терапії. Зазвичай використовуються різноманітні іграшки: ляльки, машинки, конструктори, лялькові будиночки, пісок, вода тощо.

Які проблеми можна вирішити за допомогою ігрової терапії? Ігрова терапія може бути ефективною при роботі з різними проблемами, такими як:

тривожність і страхи, агресивна поведінка, проблеми з адаптацією, травматичні події, проблеми в спілкуванні з однолітками, низька самооцінка, тобто метод, який може бути застосований для роботи з дітьми різного віку і з різними проблемами. Вона дозволяє дітям виражати свої емоції, розвивати соціальні навички і подолати труднощі, з якими вони зустрічаються.

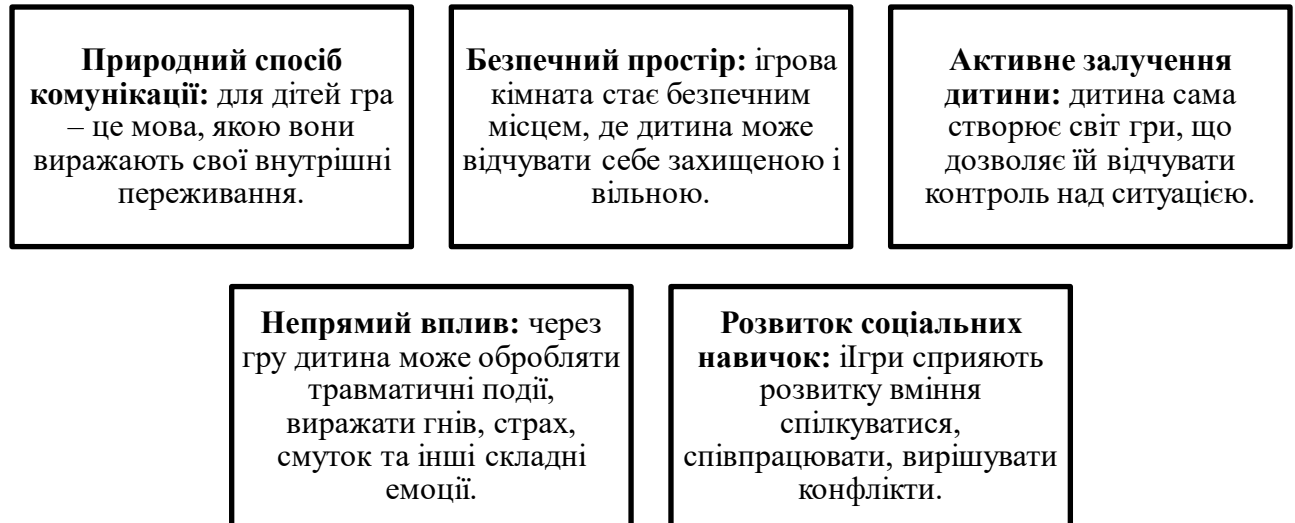

Рис. 2. Ефективність ігротерапії для дитини

Ігрова терапія – це багатогранний метод, який має різні підходи та техніки. Ось деякі з найпоширеніших:

- *недирективна ігрова терапія:* цей підхід, розроблений Карлом Роджерсом, фокусується на створенні безпечного середовища, де дитина може вільно виражати свої почуття та досліджувати свій внутрішній світ. Терапевт діє як спостерігач і підтримує дитину в її ігровому процесі.
- *психоаналітична ігрова терапія:* цей підхід базується на теорії Зигмунда Фрейда і розглядає гру як символічну мову, через яку дитина виражає свої несвідомі конфлікти. Терапевт допомагає дитині інтерпретувати її гру і розкривати глибинні причини її проблем.
- *поведінкова ігрова терапія:* цей підхід фокусується на зміні конкретних поведінкових проблем дитини. Терапевт використовує підкріплення і моделювання для формування бажаної поведінки.
- *когнітивно-поведінкова ігрова терапія:* цей підхід поєднує елементи когнітивної і поведінкової терапії. Терапевт допомагає дитині змінити негативні думки та вірування, які впливають на її поведінку.
- *системна сімейна ігрова терапія:* цей підхід фокусується на взаємодії дитини з сім'єю. Терапевт працює з усією сім'єю, щоб змінити сімейні взаємини і створити більш сприятливе середовище для дитини [4].

Ігрова терапія є ефективним процесом лікування дітей, які можуть відчувати емоційні та поведінкові труднощі, пов'язані зі складним життєвим досвідом. Зазвичай його пропонують дітям від трьох років. Гра може бути формою спілкування для дітей, які не володіють мовою для самовираження. Хоча це може здаватися цікавим заняттям для дітей, ігрова терапія має багато переваг, які виходять за межі самої гри. За допомогою навченого терапевта

дитина може почати вчитися справлятися зі складними емоціями та вивчати нові механізми подолання, щоб допомогти адаптуватися до своєї ситуації.

Список використаних джерел:

1. Замелюк М., Магдисюк Л., Беспарточна О. Ігрові технології: теорія та практика. *«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал.* 2022. № 12(14), С.285-297.
2. Замелюк М., Мордас Д., Матвійчук А. Ігрова терапія як інструмент у зростанні та розвитку дітей. Психологічні основи здоров'я, освіти, науки та самореалізації особистості: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 7–8 квітня 2022 р.) / ВНУ імені Лесі Українки; кафедра практичної психології та психодіагностики; за заг. ред. М. І. Магдисюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. С.54-57.
3. Замелюк М., Виндюк М., Радчук О. Ігротерапія як мистецтво терапевтичних стосунків з дітьми через гру. Психологічні основи здоров'я, освіти, науки та самореалізації особистості: Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 7–8 квітня 2022 р.) / ВНУ імені Лесі Українки; кафедра практичної психології та психодіагностики; за заг. ред. М. І. Магдисюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. С.40-44.
4. Магдисюк Л., Замелюк М., Беспарточна О., Борбич Н. Психологічна допомога дитині та сім'ї: практикум. навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 280 с.

Оксана Бочнюк,
здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Світлана Боярчук,
викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

НЕТРАДИЦІЙНІ ТЕХНІКИ МАЛЮВАННЯ – ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: творчі здібності, образотворча діяльність, нетрадиційні техніки малювання, художньо-естетичний досвід, діти старшого дошкільного віку.

Створення умов для формування творчої особистості дитини, реалізації її природних здібностей і можливостей є одним із пріоритетних завдань освітнього процесу у сучасному закладі дошкільної освіти.

Сенситивним для розвитку творчих здібностей є старший дошкільний вік. Саме в цьому віці кожна дитина уявляє себе дослідником, з радістю і здивуванням відкриває для себе незнайомий і такий дивовижний навколишній світ. Однією з найдоступніших для дітей старшого дошкільного віку є

образотворча, художньо-практична діяльність, що сприяє залученню дитини до творчості.

На сучасному етапі розвитку творчих здібностей дітей значну увагу приділяли такі науковці як Г. Сухорукова, О. Дронова, Н. Голота, Л. Янцур. Щоб проаналізувати поняття «творчі здібності», звернемося до розкриття поняття здібностей. О. Дронова визначає здібності як риси, що розвиваються під впливом зовнішніх умов, існують лише в процесі розвитку і не можуть розвиватися поза конкретною діяльністю. Здібності формуються в діяльності, яка складається з компонентів: знання, навички, вміння [6].

У свою чергу Л. Старовойт визначає показники наявності творчих здібностей у дітей: високий рівень пізнавальної активності; бажання створювати нове, унікальне; допитливість і самостійність у створенні нових об'єктів; пошук оригінальних рішень; швидкість когнітивних процесів; швидке опанування вміннями, навичками, прийомами; фантазування, схильність до творчої інтерпретації [5, с. 32].

І. Біла розкриває такі характеристики поняття «здібності»:

- під здібностями розуміються індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої;
- здібностями називають не усілякі індивідуальні особливості, а тільки такі, які мають відношення до успішності виконання якої-небудь діяльності або багатьох діяльностей;
- поняття творчі «здібності» визначено як динамічний процес формування особистості, спрямований на розширення спектру здібностей та особистісних якостей, які проявляються і збагачуються у практиці різних видів діяльності, результати її характеризуються новизною та оригінальністю» [2].

До комплексу спеціальних здібностей щодо образотворчої діяльності включають: якість сприйняття форми, чуття кольору, величини, простору, ритму, рівноваги тощо, тобто ті утворення, які дають можливість багатогранно та якісно орієнтуватися в зовнішніх властивостях предмета чи явища [6].

У ході нашого дослідження ми виявили, що на практиці далеко не повністю використовуються можливості образотворчої діяльності для розвитку творчості; дітям нав'язуються визначені штампи та стереотипи; діти не завжди мають можливість самовираження, не розуміють як можна поєднати в малюнку різні зображальні матеріали.

Вважаємо, що одним із засобів розвитку творчих здібностей дітей є нетрадиційні техніки малювання, оскільки використання оригінальних технік, матеріалів дозволяє відчувати фарби, їхній характер і настрій. У старшому дошкільному віці часто використовуються такі нетрадиційні техніки малювання: малювання пір'ям, розмивання, малювання на піску, малювання свічкою, малювання мильними бульбашками, техніка монотипії, техніка ґраттаж, кляксографія (коли у відбитку звичайної плями можна побачити різноманітність образів) та ін.[2].

Цікавою для дітей старшого дошкільного віку є штампографія. Малювання за цією технікою здійснюється за умови використання штампів – рельєфних малюнків (наприклад: овочів, фруктів, листочків з різних дерев чи рослин).

Незвичним, але доступним і таким, що викликає захоплення у дітей є малювання на вологому папері. Діти змочують аркуш паперу і малюють різнокольоровою крейдою, яку можна розтирати та розтушовувати за допомогою ватної палички. У результаті, крейда залишає сліди схожі на фарбу [2].

Діти також люблять малювати і на зім'ятому папері. Хоча це більш складний вид малювання, тому що спочатку треба зім'яти папір, а потім його трішки розгладити і наносити малюнок. У результаті виходить малюнок схожий на мозаїку. Надзвичайно цікавою є дзеркальна монотипія. За цією технікою діти складають аркуш паперу навпіл, малюють на одній частині малюнок потім обережно складають дві частини, легко притискають і відкривають. На малюнку отримуємо зображення певного предмета.

Ефективними є також такі нетрадиційні техніки малювання як:

- набризки – набирається фарба на пензлик (або зубна щітка) і вдаряється нею об картон, що тримають над папером, фарба розприскується на папір;
- різні види плямографії, коли дитина зачерпує гуаш пластиковою ложкою на папір, у результаті виходять плями в довільному порядку, а потім використовують різні матеріали для отримання зображення;
- мозаїка – це зображення, зроблене на підготовленій основі зі шматків кольорового паперу;
- малювання сіллю, що надає роботі зернистості [2].

Нетрадиційні техніки малювання активізують пізнавальні процеси дітей старшого дошкільного віку, підтримують збагачення почуттєвої сфери, сприяють розвитку образного мислення, посилюють емоційність сприймання, допомагають у стимулюванні розвитку творчих здібностей, творчої уяви, фантазії, підтримують формування елементарного художньо-естетичного досвіду у дітей [2].

За даними досліджень науковців, застосування нетрадиційних матеріалів і технік сприяє розвитку у дитини дрібної моторики рук і тактильного сприйняття, просторового орієнтування на аркуші паперу, окоміру і зорового сприйняття, уваги, образотворчих навичок й умінь, спостережливості, естетичного сприйняття, допомагають навчити мислити сміливо і вільно.

Основою розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчої діяльності є: особистісна позиція дитини, бажання самовираження, створення художнього образу – особистісне ставлення дитини, емоційний відгук, самоутвердження, вибір і надання переваги тим чи іншим засобам виразності, взаємозв'язок різних способів зображення та їх самостійний вибір дітьми, зміна методів педагогічного керівництва. Ця зміна передбачає роль педагога в якості помічника, співучасника творчості. Спільна діяльність дорослого і дитини набуває характеру співтворчості, яка на кожному віковому етапі має свою функцію [4].

Отже, нетрадиційні техніки малювання виконують важливу роль у розвитку творчих здібностей дітей, оскільки активізують пізнавальні процеси, сприяють збагаченню почуттєвої сфери та розвитку образного мислення; спонукають дітей експериментувати із зображувальними матеріалами,

усвідомлювати способи перетворення зображень за допомогою поєднання різних технік; посилюють емоційність сприймання, стимулюють розвиток уяви та фантазії.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України : https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Біла І. Здібності: дефініції та характеристики. *Актуальні проблеми психології обдарованості та творчості: новітні розробки українських вчених* : матеріали Міжнародної наукової конференції, Київ, 12 червня 2019 р. С. 13-20.
3. Нетрадиційні техніки малювання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: навч.-метод. посіб. / Т. В. Журавко. Уманський держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань : Візаві, 2020. 125 с.
4. Семенова Н. Розвиток творчих здібностей вихованців дошкільного навчального закладу в образотворчій діяльності : https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/10317/3/klissh_semenova.pdf
5. Старовойт Л. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. 277 с.
6. Сухорукова Г. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник; за заг. ред. Г.В.Сухорукової. 4-те вид. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2019. 376 с.

Світлана Боярчук,

*викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх вихователів, діяльнісний підхід, образотворча діяльність, мотиваційно-ціннісний компонент, практично-діяльнісний компонент, рефлексивно-оцінний компонент.

Сучасний розвиток освіти потребує подальшого вдосконалення системи підготовки фахівців дошкільної освіти і потребує переосмислення сутності педагогічних підходів, пошуку нових форм та методів роботи, які сприятимуть формуванню нового покоління професіоналів з потенціалом особистісного зростання та професійного саморозвитку, здатних до творчої самореалізації, спроможних ефективно працювати в умовах викликів та змін.

У цьому контексті все більшої актуальності набуває запровадження діяльнісного підходу у професійній підготовці майбутніх вихователів, який

спрямований на розвиток активної позиції, формування практичних навичок у здобувачів освіти через виконання конкретних дій, наближених до реальної професійної діяльності.

Особливості застосування діяльнісного підходу у професійній підготовці майбутніх педагогів досліджено у наукових працях О. Абдуліної, О. Вишневського, Н. Лисенко. Згідно з дослідженнями сучасних учених (І. Бех, В. Лозова, Г. Іванюк, О. Рома) саме діяльнісний підхід сприяє розвитку креативності, самостійності, комунікабельності, критичного мислення та ключових компетентностей фахівців.

Зокрема, Г. Борин, аналізуючи погляди О. Якси, О. Вишневського зазначає, що підготовку майбутніх педагогів варто будувати на засадах навчання здобувачів освіти в діяльності і через діяльність. Такий підхід полягає в тому, що саме активна діяльність студента (дитини) є «рушійною силою розвитку, і на кожному етапі існує провідна діяльність, яка найбільше сприяє розвитку особистості в певний період онтогенезу» [1, с. 52].

У площині означеної проблеми конструктивним є дослідження О. Роми щодо діяльнісного підходу в освіті. У цьому контексті авторка акцентує увагу на важливості усвідомлення педагогом як змісту освітньої діяльності дітей, її закономірностей, механізмів розгортання, формування навчальних дій, так і власної професійної діяльності, її проєктування, вибудовування відповідно до організації, забезпечення та активізації навчальної діяльності дітей [2].

Особливої ваги набуває застосування діяльнісного підходу у підготовці вихователів до організації образотворчої діяльності у закладі дошкільної освіти, яка є важливою складовою формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку, розвитку їх творчих здібностей, естетичного сприймання. Такий підхід передбачає активну участь здобувачів освіти в початковому процесі, формування у них практичних умінь та навичок через діяльність, забезпечує інтеграцію знань, умінь і ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів, що є основою для успішного здійснення освітньої діяльності у галузі методики образотворчої діяльності у закладі дошкільної освіти.

Одним із ключових завдань сучасної дошкільної освіти є всебічний розвиток дитини, у тому числі її художньо-естетичного потенціалу. Образотворча діяльність виступає важливим засобом формування емоційно-чуттєвої сфери, естетичного смаку, творчої уяви дітей дошкільного віку. Ефективна організація такої діяльності потребує від вихователя високого рівня професійної підготовки, гнучких методичних умінь та креативного мислення.

Діяльнісний підхід як провідний конструкт сучасної освіти базується на принципі активної участі суб'єкта освітнього процесу у пізнавальній, творчій, комунікативній та практичній діяльності. Його впровадження у систему професійної підготовки майбутніх вихователів дозволяє перейти до активного використання знань в умовах, наближених до реальної професійної діяльності.

Особливо актуальним є діяльнісний підхід у контексті підготовки вихователів до організації образотворчої діяльності, яка потребує не лише знань щодо видів та форм роботи з образотворчої діяльності, але й високого рівня творчості, емоційної чутливості, естетичного смаку, здатності до візуального

мислення. Саме через практичну діяльність – індивідуальну та групову здобувачі мають змогу навчитися організовувати освітній процес.

Діяльнісний підхід забезпечує: стимулювання внутрішньої мотивації до професійного самовдосконалення; формування професійної компетентності через інтеграцію знань і дій; формування готовності до практичного застосування методів образотворчої діяльності; залучення студентів до творчого пошуку, рефлексії та аналізу власної практичної діяльності. У сфері дошкільної освіти, де образотворча діяльність виконує не лише естетичну, а й розвивальну та терапевтичну функцію, це особливо важливо.

Реалізація діяльнісного підходу в підготовці майбутніх вихователів до керівництва та організації образотворчої діяльності передбачає низку компонентів. Мотиваційно-ціннісний компонент спрямований на формування у студентів усвідомленого, позитивного ставлення до значущості образотворчої діяльності як важливої складової дошкільної освіти. Здобувачі освіти визначають власні освітні й професійні цілі, осмислюють важливість художньо-продуктивної діяльності в розвитку особистості дитини. Акцент робиться на розвитку внутрішньої мотивації до засвоєння педагогічних технологій розвитку особистості в різних видах образотворчої діяльності.

У підвищенні особистісної мотивації здобувачів освіти щодо осмислення та поглиблення теорії та практики в галузі методики образотворчої діяльності дітей цінним є спілкування з педагогами-новаторами, які використовують сучасні методи та прийоми супроводження творчого процесу дітей дошкільного віку. Аналіз успішних практик та результатів застосування інновацій, демонстрація вихователями прикладів їх застосування мотивує здобувачів освіти оволодівати змістом та методикою інноваційних технологій і є підґрунтям для інноваційно-освітньої роботи майбутніх вихователів.

Когнітивно-змістовий компонент охоплює вивчення психолого-педагогічних основ розвитку художніх здібностей дітей дошкільного віку, ознайомлення з теоретичними основами образотворчої діяльності, напрямками інноваційно-освітньої роботи в галузі образотворчої діяльності, формами, методами та прийомами її організації.

Практично-діяльнісний компонент передбачає зміщення акценту на практичну складову підготовки, осмислення практичних ситуацій через призму теоретичних знань. Він охоплює систему знань, умінь та навичок, необхідних для ефективної організації різних видів образотворчої діяльності. Здобувачі освіти самостійно виконують різноманітні завдання з образотворчої діяльності, розробляють, моделюють, проводять заняття, інтерактивні вправи.

Одним із ефективних шляхів реалізації діяльнісного підходу в підготовці вихователів є моделювання форм організації образотворчої діяльності, яке виступає як метод і форма активного навчання, у процесі якого майбутні педагоги опрацьовують типові й нестандартні педагогічні ситуації, проєктують і відтворюють фрагменти занять, щоб у майбутньому забезпечити оптимальну результативність навчання дітей, активізацію їх пізнавальної і творчої діяльності.

Під час практичних занять здобувачі освіти розробляють та моделюють

різні види занять (теоретичні, практичні, комбіновані, інтегровані); обирають техніки та матеріали, відповідно до вікових особливостей дітей; планують мету, завдання, хід та очікувані результати діяльності; оволодівають нетрадиційними техніками образотворення, системою образотворчих умінь та навичок в процесі використання різноманітних художніх матеріалів; добирають методи та прийоми супроводження творчого процесу дітей дошкільного віку; імітують освітній процес у ролі вихователя та рефлексують отриманий досвід.

Здобувачі освіти оволодівають умінням демонструвати традиційні та інноваційні техніки створення різноманітних художніх образів в малюнку (враховувати навчальні завдання освітніх програм) з метою формування у дітей дошкільного віку системи графічних та живописних умінь в процесі використання різноманітних художніх матеріалів (гуаш, акварель, кольорові олівці та крейди, фломастери, маркери, пастель та інші); для формування у дітей пластичних образотворчих умінь і навичок, спираючись на традиційні види української народної пластики та враховуючи виразні можливості різних пластичних матеріалів (глина, пластилін, легомаса, тісто для ліплення) майбутні вихователі опановують різні способи створення предметних, сюжетних та декоративних зображень (конструктивний, скульптурний, комбінований способи ліплення та ін.); з метою формування у дітей аплікаційних художніх умінь в процесі створення предметних, сюжетних, декоративних композицій та мозаїчних зображень майбутні вихователі оволодівають різними способами вирізування (прямолінійні, криволінійні, симетричні, силуетні) та обривання паперу; для розвитку творчих здібностей дітей на заняттях з різних видів образотворчої діяльності та в індивідуальній роботі з дітьми здобувачі освіти навчаються демонструвати різні способи виконання предметних, сюжетних та декоративних зображень, спираючись на знання форми, будови, пропорцій, кольорів, законів композиції, ритму і симетрії.

Такі дії сприяють глибшому засвоєнню навчального матеріалу, розвивають критичне мислення, креативність, гнучкість у виборі методів. Моделювання дозволяє майбутнім вихователям не лише здобути практичні навички, а й усвідомити логіку побудови власної діяльності, передбачити труднощі та шукати шляхи їх подолання. Моделювання форм роботи з образотворчої діяльності забезпечує перехід від теорії до практики, що є сутністю діяльнісного підходу, формує готовність до самостійної професійної діяльності та сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх вихователів.

Рефлексивно-оцінний компонент націлений на самоаналіз власної діяльності, визначення сильних та слабких сторін, обговорення труднощів та шляхів їх подолання в організації різних видів образотворчої діяльності. У процесі рефлексії формуються навички критичного мислення, самоконтролю та професійної відповідальності.

Таким чином, впровадження діяльнісного підходу забезпечує цілісне формування професійної підготовки вихователів до організації образотворчої діяльності у закладі дошкільної освіти. Поетапна реалізація цього підходу сприяє активному самонавчанню, засвоєнню теоретичних знань, формуванню

практичних умінь у процесі їх проектування, моделювання; розвитку творчого мислення, рефлексії та професійної самосвідомості майбутніх вихователів.

Список використаних джерел:

1. Борин. Г. Діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутніх педагогів до творчої художньо-конструктивної діяльності з дітьми дошкільного віку. *Освітній простір України*. 2019. Том 17. С. 52-58.

2. Рома О. Діяльнісний підхід в освіті: переосмислення концепту. *Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи»*, м. Запоріжжя, 12-18.05.2020. Запоріжжя, 2020. Вип. 1(38)/2020.

3. Сухорукова Г., Дронова О., Голота Н., Янцур Л. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / за заг. ред. Г. В. Сухорукової. 4-те видання, перер. та доп. Київ : Видавничий Дім «Слово». 2014. 378 с.

4. Шульга Л. Технологічний підхід до формування мистецько-творчої компетентності дітей дошкільного віку. Збірник наукових праць ЛОГОС. <https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v2.56>

Алла Бубін,

канд. пед. наук,

старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,

м. Луцьк, Україна.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: дитина дошкільного віку, народна іграшка, освітній процес, виховний процес, національне виховання.

Сучасна система освіти спрямована на формування розвиненої особистості, наділеної національною свідомістю, прагненням зберегти й примножувати національну культуру. Становлення особистості неможливо забезпечити без опори на традиції духовності, якими багата історія та культурна спадщина України. Виховання дітей на традиціях народної етики сприяє формуванню у них інтересу до народного мистецтва, ціннісного ставлення до національної культури.

Наукові дослідження переконливо доводять, що долучення дитини до культури рідного народу сприяє найповнішому розкриттю її природних схильностей, розвитку її здібностей, духовному збагаченню. Серед явищ матеріальної і духовної культури народу на особливу увагу заслуговують іграшки. Ці витвори, відображаючи явища реального світу, водночас несуть велике інформаційне наповнення, втілюють оригінальні ідеї. Вони не лише урізноманітнюють ігрову діяльність дітей, а й розширюють сферу їх уявлень про світ і свій народ [3, с.101].

Українська народна іграшка одне із національних надбань нашого народу. Через неї передається і зберігається соціально-культурний досвід, здійснюється зв'язок поколінь. Народна іграшка сприяє зростанню наймолодших громадян України на національному ґрунті.

Як визначено в Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, іграшка є засобом формування світосприймання. Дитина сприймає іграшку як образ предмета реального чи казкового світу, партнера, товариша, розуміє її зовнішні особливості та інші характеристики як утілення художньої, технічної та інших видів культур. Іграшка є складовою предметно-ігрового середовища та передумовою розвитку гри. Дитина творчо застосовує образ іграшки у предметно-ігровому середовищі [1].

Народна іграшка дає можливість прищепити дитині, зберегти й посилити в ній відчуття причетності до родових, національних ціннісних основ і водночас підготувати її до сприйняття та засвоєння найсучасніших інтелектуальних, технічних, художніх здобутків людства. Вона має високі мистецькі якості й широкі виховні можливості. Емоційна дія образів, утілених у народній іграшці, широко застосовується педагогами в національному вихованні дітей, допомагає залучати їх до споконвічної духовної культури свого народу.

Українська педагогиня С. Русова зазначала, що нація народжується біля дитячої колиски, лише на рідному ґрунті, серед рідного слова, пісні, здатна вирости національно свідомою людиною. Вона вважала обов'язковим глибоко проаналізувати естетичну творчість народу в іграшці і вказувала на те, що національна іграшка є часткою цієї творчості, а отже – часткою всього народу [5, с.35].

Дослідник української іграшки О. Найдено зазначає, що саме традиційна народна іграшка зберігає у собі пластичну і образну пам'ять про ті далекі часи, коли людина вперше почала використовувати природні матеріали для створення речей, які не тільки у чомусь допомагали, щось позначали, а й щось символізували. Традиційна народна іграшка у наш час, у нашому перенасиченому предметами, речами світі має бути інформативно й естетично доцільною.

Дослідник підкреслював, що дитина нині має сприймати народну іграшку не як предмет побуту, об'єкт гри, а як твір мистецтва, що потребує вивчення, певного аналізу творчого наслідування, повторення. Таке ставлення до народної іграшки сприятиме її збереженню і духовному збагаченню дитини. Народна іграшка в сім'ї, закладі дошкільної освіти повинна не витіснити сучасну іграшку, не замінити її, а існувати поруч з нею, доповнювати її, давати дитині те, чого не здатна дати сучасна іграшка.

Значний інтерес представляють погляди сучасних науковців на українську народну іграшку як засобу формування національної культури (О. Батухтіна, Н. Заглада, Л. Івахненко, С. Кулачківська, М. Стельмахович); як засобу духовного виховання (Н. Буркіна, Л. Данішевська, Т. Пржегодська, Л. Сморг); естетичного виховання (А. Грибовська, М. Кириченко, Г. Лабунська, Ю. Максимов, І. Сидорук, Н. Халезова). На необхідності ознайомлення дітей дошкільного віку з народною іграшкою наголошують такі науковці, як

А. Богуш, Г. Григоренко, Н. Лисенко, О. Найдєн, Т. Поніманська, М. Стельмахович та ін. Сучасні педагоги-практики (Т. Коваленко, А. Шапран, Г. Кільова, О. Стаєнна, Н. Омеляненко, Н. Курочка та ін.) вважають народну іграшку одним із головних засобів виховання в умовах закладів дошкільної освіти [3, с.3].

Сучасний заклад дошкільної освіти покликаний вирішувати одну із головних проблем дошкільної педагогіки – це виховання у дітей відчуття причетності до етнонаціональних, родових ціннісних засад. Використання народної іграшки у вихованні сприяє залученню дитини до духовної, естетичної культури, побутового досвіду українського народу.

Українська народна іграшка має величезний емоційний вплив на особистість і служить благодатною основою для формування духовного світу дитини. Як один із проявів уваги народу до виховання підростаючого покоління вона має глибоке історичне коріння, етнічні та естетичні особливості.

Цікаві за змістом і формою іграшки позитивно діють на психічний стан дитини, світосприймання, активізують життєвий тонус, що впливає на її здоров'я та фізичний розвиток. На дітей дошкільного віку особливо впливають іграшки, що зображають людей, істот і предмети реального світу. Вони не тільки спонукають до різноманітних за змістом ігор, а й допомагають увійти в роль, створити улюблений ігровий образ.

Отже, виховна цінність іграшки полягає тому, що вона сприяє формуванню самостійності, творчої діяльності дітей. Іграшка – важливий фактор психічного розвитку дитини.

Ознайомлюючи дітей з українською народною іграшкою, увагу дітей звертають не тільки на її зовнішній вигляд, але й на те, що виготовлена вона людськими руками, а сам процес виготовлення передбачає певну послідовність дій. У такий спосіб у дошкільників не тільки формуються уявлення про окремі трудові дії, але й виховується ціннісне ставлення до результатів людської праці, бережне ставлення до рукотворних виробів (власних та інших дітей), що є важливим завданням трудового виховання.

Граючись народною іграшкою, діти прилучаються до набутків творчої спадщини свого народу, їм відкриваються особливості його світосприйняття і характеру. Бережно відносячись до народних іграшок, створюючи їх своїми руками вони відчують свою відповідальність за збереження і розвиток культури свого народу. Засобом народної іграшки відбувається вивчення і пропаганда культурних надбань свого народу. Дітям дають знання про культуру, обряди і традиції українського народу знайомлять з матеріалом, способом виготовлення, змістом і значенням народної іграшки, формують знання про традиційний одяг, знайомлять з народними ремеслами, дають уявлення про історію створення народної іграшки.

Мистецтво українського іграшкарства формує в дітей естетичні смаки, творчі здібності. Народна іграшка має не лише екологічну, але й духовну чистоту. Зроблена з любов'ю, вона розвиває кмітливість, фантазію, духовний світ дитини, дає перші професійні навички, пробуджує відчуття рідного коріння.

Художньо оформлена іграшка збуджує у дитини естетичні почуття і переживання, формує естетичний смак. Цікаві за змістом і формою іграшки позитивно впливають на психічний стан дитини, світосприймання, активізують життєвий тонус, що впливає на її здоров'я і фізичний розвиток [5,с. 106].

Коли дитина отримує знання про народну іграшку, вона вчиться описувати її, розповідати про неї, порівнювати іграшки за видами, функціями. Формуються такі моральні якості, як повага до рідної землі, до народних майстрів та їх витворів, до мистецтва взагалі.

Іграшка як створений дорослими для розвитку дітей предмет культури має освітнє і виховне значення лише тоді, коли використовується за призначенням. Дитина повинна розуміти іграшку, хотіти з нею творчо діяти, щоб забавка, як і гра, була супутником дитинства, людство весь час удосконалює її.

Для систематичного та планомірного введення дітей у світ національної культури, для їх духовно-морального розвитку та формування ціннісного ставлення дітей старшої групи до народної іграшки необхідно збагатити предметно-ігрове розвивальне середовище осередками народознавчого спрямування такими складовим: етнографічний куточок, народознавча ігротека, зона театральної діяльності, тематична бібліотека та куточок зображувальної творчості.

Така організація предметно-ігрового розвивального середовища дає дітям змогу закріплювати набуті знання в самостійній ігровій та продуктивній діяльності, обираючи улюблені ігри та заняття. Під час занять дітей ознайомлюються з особливостями пропорцій, кольорів та зображень на іграшках, що спонукає дітей до самостійного створення окремих візерунків, орнаментів, характерних тільки для іграшок певного регіону, знайомили з процесом їх виготовлення, історією. Діти ліплять і розфарбовують глиняні іграшки, самостійно добирають характерні кольори для іграшок різних регіонів; дізнаються про історичний і регіональний аспекти їх виготовлення та традиційні особливості..

У процесі ознайомлення з народною іграшкою використовуються такі методи:

- словесні: розповіді вихователя про історію та технології створення народної іграшки, про народних майстрів, читання віршів;
- наочні: показ різних видів народних іграшок, демонстрація етапів створення народної іграшки та матеріалу, з якого вона створена, показ картин та зображень народних майстрів;
- практичні: проведення дидактичних ігор і виконання вправ з народною іграшкою, залучення дітей до сюжетно-рольових ігор, виготовлення різноманітних народних іграшок тощо.

Заняття («Лялька-мотанка», «Символічний зміст традиційних іграшкових образів») з використанням народної іграшки передбачає організацію різних видів діяльності: комунікативної, пізнавальної, перетворювальної, оцінно-контрольної. Заняття обов'язково містить практичну діяльність дітей, яка знаходила своє вираження в дитячих малюнках, таночках та ін.

Знання про народні іграшки діти застосовують як у організованій вихователем, так і у вільній діяльності (малювання, ліплення, аплікації, художньої праці, музичної діяльності), вони відображають їх у творчих виробках, виконаних у різних техніках за власним вибором.

Таким чином, аналіз педагогічних надбань попередніх поколінь потрібен не лише для використання забутих конструктивних знахідок, але й як пошук нових методичних ідей та залучення майстрів до відновлення забутих традицій. Тільки на народній основі повинна ґрунтуватися естетична та художня концепція сучасної національної іграшки, щоб вона, традиційно мудра і добра, повернулася до дітей оновленою і життєрадісною.

Отже, використання української народної іграшки в освітньому процесі закладу дошкільної освіти реалізує всі змістовні складники виховання дітей дошкільного віку та збагачує систему сучасної дошкільної освіти культурними здобутками українського народу.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція). Дата оновлення: 12.02.2025. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
2. Васильєва Н. Українська народна іграшка як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2016. № 3 С.2-12.
3. Колісник А. Українська народна іграшка в сучасному освітньому просторі дитини. *Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі* : зб. наук. праць. Полтава : Видавець Шевченко Р. В., 2018. Вип. 2. С. 99-103.
4. Лозинська С. Формування особистості дошкільника засобами народної іграшки. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2018. Вип. 4. С. 105-110.
5. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.

Аліна Власік,
здобувачка освіти І курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Наталія Іванова,
докторка філософських наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ВИХОВНІ МОЖЛИВОСТІ КУЛІ І КУБА В ПЕДАГОГІЦІ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ: РАННІЙ ВІК

Ключові слова: дари Фребеля, куля, куб, ранній вік, дошкільна освіта, гра, виховання, психічний розвиток дитини.

Перші роки життя дитини мають вирішальне значення для її подальшого розвитку. Саме в цей період активно формується не лише тіло, а й психіка,

мислення, емоції та основи особистості. В ранньому віці дитина навчається і розвивається через гру. Але багато іграшок лише розважають, і не всі забезпечують повноцінний розвиток дитини. Тому Ф. Фребель зробив значний внесок у формування концепції раннього розвитку і розробив свою систему дидактичних матеріалів, так звані «дари», що сприяють розвитку основних когнітивних і моторних навичок. Його ідея полягала в тому, щоб іграшки не лише розважали, але й активно залучали дитину до освітнього процесу, дозволяючи їй самостійно пізнавати навколишній світ. Його підхід базується на гармонійному розвитку через активну діяльність, самовираження, творчість та гру.

Метою даної статті є аналіз виховного потенціалу кулі та куба як дидактичних засобів у педагогіці Ф. Фребеля з урахуванням особливостей розвитку дітей раннього віку.

Педагогічна система Ф. Фребеля та значення його «дарів» для розвитку дітей раннього віку стали предметом уваги багатьох дослідників. В наш час його систему досліджували українські вчені З. Борисова, А. Бубін, Н. Денисенко, Н. Іванова, Д. Ніколенко та інші.

Перший дар Ф. Фребеля – це м'яка куля з вовни, яку дитина отримує вже з кількох місяців життя. Куля є першою формою, з якою дитина взаємодіє, адже вона м'яка, округла, приємна на дотик, а головне – рухома. Через спостереження за кулястим рухом дитина формує уявлення про простір, напрямок, відстань. Завдяки кольоровому оформленню кулі відбувається знайомство з кольорами, розвивається зорова диференціація [3].

Окрім сенсорного розвитку, гра з кулею стимулює мовлення. Дорослий або педагог супроводжує гру коментарями: «Куля котиться», «Де куля?», «Сховалася куля», що активізує розуміння мови, а згодом і самостійне мовлення. Куля у філософії Ф. Фребеля символізує цілісність, єдність світу, гармонію – саме ці абстрактні поняття в майбутньому закладаються в дитячій свідомості через прості ігри [1].

Другий дар включає три фігури: кулю, куб та циліндр однакового розміру. Це дозволяє дитині порівнювати їх між собою за формою, вагою, властивостями руху. Куб, на відміну від кулі, не котиться, має кути та стійку форму. Цей контраст допомагає дитині усвідомити різноманітність об'єктів, властивості стабільності та статичності. Куб символізує порядок, раціональність, межі – якості, що поступово формуються в процесі розвитку особистості. Виховні можливості куба полягають також у розвитку конструктивного мислення. Діти будують з кубів вежі, мости, будинки, адже такі ігри сприяють формуванню просторового мислення, поняття симетрії, а також терпіння й цілеспрямованості. У процесі гри з кубом педагог може вводити математичні поняття: один – багато, великий – малий, ліворуч – праворуч [3].

Виховний потенціал кулі та куба в педагогіці Ф. Фребеля є важливими аспектами раннього розвитку дітей, оскільки вони мають глибокий вплив на формування не лише фізичних, а й психологічних і моральних якостей малюка. Система заснована на використанні спеціальних іграшок, таких як куля і куб, сприяє активному розвитку дитячої особистості в ранньому віці, коли

закладаються основи майбутнього мислення, емоційного сприйняття та соціальних навичок.

Зазначимо, що одне із важливих питань – це психологічний розвиток через гру. Ігри з кулею та кубом стимулюють не лише розвиток моторики, але й активізують психічні процеси, такі як увага, пам'ять та емоційне реагування. Гра з м'якою кулею дозволяє дитині розвивати сенсорне сприйняття, спостерігати за рухами і формувати базові уявлення про простір і напрямок. Водночас, куби сприяють розвитку просторового мислення, уявлення про симетрію, а також логічного і конструктивного мислення. Іншою важливою складовою є роль гри в соціалізації дитини. Під час взаємодії з дорослими та іншими дітьми в процесі гри дитина вчиться комунікувати, розвивати навички співпраці та командної роботи, що допомагає формувати соціальні навички, такі як розуміння правил, здатність до компромісу та ділитися з іншими.

Не менш важливою є роль кулі та куба у розвитку творчого мислення. Ці іграшки можуть бути основою для створення нових форм і комбінацій, що розвиває уяву та креативність малюка. Через спільне створення ігрових конструкцій, діти не лише пізнають навколишній світ, а й формують образи, вирішують задачі та проявляють фантазію [4].

Крім того, ігри з кубами і кулями допомагають у моральному розвитку дитини. Вони можуть бути використані для введення етичних понять, таких як чесність, відповідальність та взаємоповага. Наприклад, під час командних ігор з кубами дитина вчиться взаємодіяти, домовлятися про правила гри та поважати інших учасників процесу. Ф. Фребель наголошував, що не лише форма, а і спосіб подання матеріалу має значення. Куля й куб не просто даються дитині – з ними розігруються сцени, вводяться рими, пісеньки, які підтримують інтерес. Таким чином, виховання відбувається не примусово, а природно: через естетику, ритм, рух.

Коли дитина починає маніпулювати обома формами одночасно, вона не лише порівнює їх, а й шукає взаємозв'язки. У сучасній педагогіці ідеї Ф. Фребеля знову актуалізуються, особливо в межах методик раннього розвитку, які наголошують на самостійній діяльності дитини, розвивальному середовищі та сенсорному досвіді.

Сучасні українські науковці (А. Бубін, С.Боярчук, Н. Іванова, А. Циплюк) стверджують, що в організації занять з використанням дарів Ф. Фребеля педагог виступає не як джерело готових знань, а як партнер дитини – той, хто підтримує, надихає та м'яко спрямовує її пізнавальну діяльність. Його завдання полягає не в наданні готових відповідей, а у створенні умов для самостійного пошуку, активного мислення та мовленнєвого розвитку. Такий підхід сприяє формуванню довірливого середовища, в якому дитина вчиться слухати інших, висловлювати власну думку та з повагою ставитися до позиції оточення. Завдяки цьому заняття перетворюються на простір живого спілкування й розвитку. Згідно з цим, дитина є активний творець власного розвитку [2, с.90] .

Крім того, Ф. Фребель підкреслював важливість емоційного зв'язку між дорослим і дитиною. В атмосфері довіри, доброзичливості та взаємної поваги дитина почувається вільною у вираженні своїх думок, фантазій, експериментів із

формами, що лежать в основі дарів. Усе це сприяє гармонійному розвитку особистості, де гра стає не лише засобом навчання, а й способом взаємодії зі світом.

Отже, ігри з кулею та кубом це не лише фізична активність, а й введення в простір естетики та ритму, що підтримує інтерес і сприяє розвитку всіх аспектів дитини: емоційного, когнітивного, мовленнєвого. Через комунікацію з дорослим і творчий підхід дитина отримує природне навчання, яке стимулює її розвиток без примусу.

Виходячи з вищесказаного, куля та куб у педагогіці виступають не лише як фізичні об'єкти для гри, а як символи глибоких освітніх значень. Вони дозволяють дитині пізнавати світ через чуттєве сприйняття, активізують мислення, мовлення, уяву. Виховний потенціал кулі та куба полягає у природності, простоті та водночас багатогранності дії, що робить їх незамінними інструментами у навчанні дітей раннього віку. Методичне використання цих форм у поєднанні з живим мовленням дорослого та творчим підходом забезпечує гармонійний розвиток дитини в ранньому дитинстві.

Список використаних джерел:

1. Анісімова О., Ковальчук А. Педагогічні погляди Ф. Фребеля у практиці роботи сучасного дитсадка. *Дошкільне виховання: щомісячний науково-методичний журнал*, 2017, № 9. С.22-25
2. Інтегрування педагогічних ідей Фрідріха Фребеля: від класики до інновації. Методичні аспекти підготовки фахівців дошкільної освіти: навчально-методичний посібник / уклад. Н.Іванова, А.Бубін та ін. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020.164 с.
3. Машкіна Л., Мисик О. Педагогічна система Фрідріха Фребеля: теоретичний аспект.
URL:<chromeextension://efaidnbnmnibpcajpcglclefindmkaj/http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2023/90/4.pdf> (дата звернення 07.05.2025)
4. Педагогіка Фребеля / Ф. Фребель.
URL:http://psychologis.com.ua/pedagogika_frebelya.htm (дата звернення 07.05.2025)

Катерина Вознюк,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
відділення початкової, дошкільної освіти та інформаційних технологій,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Тетяна Яцик,

*викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОГО НАБОРУ «ДАРИ ФРЕБЕЛЯ» В ОЗНАЙОМЛЕННІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ГЕОМЕТРИЧНИМИ ФІГУРАМИ

Ключові слова: ігровий набір «Дари Фребеля», геометричні фігури, старший дошкільний вік, ознайомлення з геометрією, пізнавальний розвиток дітей, розвиток просторових уявлень.

Математична освіта має центральне значення в сучасному суспільстві. Без базового розуміння математики неможливо впоратися з повсякденним життям, оскільки, математичне мислення виступає основою: навчання протягом усього життя: знань майже в кожній технічній науці та бізнесі.

Навчаючись діти ознайомлюються з термінами окремих форм та цифр / величин у ігровій формі: настільно-друковані ігри, пальчикові ігри, на прогулянках. Зокрема, діти знаходять різні форми предметів порівнюючи їх з геометричними фігурами; роблять мірки під час приготування їжі та при випіканні коли допомагають мамі на кухні; на прогулянці знаходять листя з різною кількістю забарвлення, форми та ін.; звертають увагу на цифри на годиннику та ін.

Період дошкільного дитинства є періодом інтенсивного сенсорного розвитку дитини, – коли удосконалюється його орієнтування в зовнішніх властивостях і відносинах предметів і явищ, у просторі та часі. Сприймаючи предмети і діючи з ними, дитина починає все більш точно оцінювати їх колір, форму, величину, вагу, температуру, властивості поверхні та ін. Вже в ранньому дитинстві у дитини накопичується певний запас уявлень про різноманітні властивості предметів. Окремі уявлення починають грати роль зразків, з якими дитина порівнює властивості нових предметів у процесі їхнього сприйняття.

У дошкільному віці відбувається перехід від застосування таких предметних зразків, що є результатом узагальнення власне сенсорного досвіду дитини, до використання загальноприйнятих сенсорних еталонів. Сенсорні еталони – це вироблені людством уявлення про основні різновиди властивостей і відносин. Вони виникли в ході історичного розвитку людства і використовуються людьми в якості зразків, мірок, за допомогою яких встановлюють і позначають відповідні властивості і відносини.

Так, при сприйнятті форми еталонами служать уявлення про геометричні фігури (коло, квадрат, трикутник та ін.), як поєднання кількох таких фігур, певним чином розташованих у просторі (наприклад, сніговика можна зобразити за допомогою кіл, розташованих одна над іншою). І справа тут не тільки в словесних позначеннях: ми саме сприймаємо властивості предметів як різновид і поєднання знайомих нам зразків.

Засвоєння дошкільнятами сенсорних еталонів починається з ознайомлення з окремими геометричними фігурами (відповідно до програми закладу дошкільної освіти). Таке ознайомлення відбувається головним чином у процесі оволодіння різними видами продуктивної діяльності. Навіть у тих випадках, коли дитину спеціально не навчають виділяти різновиди властивостей, що відповідають загальноприйнятим еталонам, малюючи, конструюючи, викладаючи мозаїку, займаючись аплікацією, дошкільник має справу з матеріалами, отримуючи необхідні зразки.

Так, дитина конструюючи, користується трикутними, прямокутними, квадратними елементами різної величини; в мозаїках, матеріалах для аплікації представлені різнокольорові геометричні фігури.

Від засвоєння окремих еталонів форми дитина п'яти-шестирічного віку переходить до засвоєння зв'язків і відносин між ними, уявлень про ознаки, за якими властивості предметів можуть змінюватися. За допомогою дорослих, в спеціально організованій діяльності, діти засвоюють, що одна і та ж форма може варіювати за величиною кутів, співвідношенню осей або сторін, що форми можна згрупувати, відокремивши прямолінійні від криволінійних. При цьому система сенсорних еталонів форми відрізняється від наукової класифікації геометричних фігур, яку дає математика. Так, якщо в геометрії коло виступає як окремий випадок овалу, а квадрат – прямокутника, то в якості сенсорних еталонів всі ці фігури рівноправні, так як в рівній мірі дають уявлення про форму певної групи предметів.

Проблема знайомства дошкільників з геометричними фігурами завжди знаходилася в центрі уваги науковців Я. Коменського, М. Монтессорі, Й. Песталоцці, Ф. Фребеля та ін.

Зокрема, Ф. Фребель пропонує ознайомлення дітей з формою, величиною, кольором та іншими якостями предмета. Першим даром, на думку науковця, має бути м'яч, який немає кутових поверхонь (як кубик), так як він є найбільш зручним для дитини. Науковець наводить і ряд інших символічних міркувань, наприклад: куля являється «єдністю в єдності», куля – символ руху, куля – символ безкінечності тощо. Другим даром являються дерев'яні куля, кубик та циліндр (діаметр кулі, основа циліндра та сторона куба однакові). З їх допомогою дитина знайомиться з різноманітними формами предметів. Третій дар – куб, поділений на вісім кубиків (куб розрізаний навпіл, а кожна половина на чотири частини). За допомогою таких предметів діти знайомляться, на думку Ф. Фребеля, з цілісністю предмета і складовими його частинами. Четвертий дар – кубик тих же розмірів, який поділений на вісім плиток (кубик ділиться навпіл, а кожна половина – на чотири подовжені плитки, довжина кожної з яких рівна стороні кубика, товщина рівна одній четвертій цієї сторони). Можливість комбінацій будівництва у даному випадку значно розширюється. П'ятий дар – кубик, поділений на двадцять сім маленьких кубиків, де дев'ять з них поділені на більш менші частини. Шостий дар – кубик, який також поділений на двадцять сім кубиків, багато з яких також поділені на частини: плитки, по діагоналі та ін.

Останніх два «дари» дають безліч геометричних тіл, необхідних для будівельних ігор. Використання фребелівських посібників допомагає розвитку у дітей будівельних навиків і одночасно створює у них уявлення про форму, величину та просторові відношення.

Крім вищезазначених дарів науковець пропонував згодом давати дітям додатковий будівельний матеріал (арки та ін.), а також рекомендував проводити з ними заняття з ліплення, малювання, ігри-заняття з палочками та ін. [12].

«Дари Фребеля» перший в світі навчальний (дидактичний) матеріал для дітей дошкільного віку: «Текстильні м'ячики», «Основні тіла», «Куб з кубиків», «Куб з брусків», «Кубики і призми», «Кубики, стовпчики, цеглинки», «Кольорові

фігури», «Палички», «Кільця і півкільця», «Фішки», «Кольорові тіла», «Мозаїка. Шнурівка», «Башточки », «Арки і цифри».

Однак щодо формування і розвитку елементарних математичних уявлень можна визначити невеликий набір завдань для дітей старшого дошкільного віку:

- завдання з розділу «Величина» сприяють розвитку таких розумових операцій, як порівняння (завдання «Яке кільце більше», дітям необхідно показати спочатку велике кільце, потім маленьке, розділити на 2 групи), класифікація (завдання «Який?», дітям необхідно знайти стрічки однакової довжини або ширини);

- завдання з розділу «Кількість і рахунок» спрямовані на розвиток вміння класифікувати (завдання «Багато-мало», в якому дітям потрібно розділити палички на 2 групи по довжині), вміння встановлювати відповідність кількості з цифрою (завдання «Рахункова мозаїка»);

- завдання з розділу «Геометричні фігури» сприяють розвитку таких розумових операцій, як абстрагування (завдання «Підбери за формою», в якому діти повинні розкласти фігури за формою, не звертаючи уваги на колір), конкретизація (завдання «Знайди і назви», де дітям необхідно назвати певну фігуру, виокремивши її з групи інших за певними ознаками: кольором, формою, розміром).

Підібрані завдання можна використовувати на заняттях з формування елементарних математичних уявлень на всіх етапах заняття, спільної або самостійної діяльності дітей, а також в напрямку корекційної роботи, для закріплення отриманих знань і умінь в індивідуальній роботі з дітьми.

У процесі навчання дитяче сприйняття геометричних фігур поступово перебудовується. Діти не ототожнюють його з предметами, а лише порівнюють: циліндр – як склянку, трикутник – як дах тощо. І, нарешті, геометричні фігури починають сприйматися дітьми як еталони, з допомогою яких пізнання структури предмета, його форми та розміру здійснюється у процесі сприйняття тієї чи інших форми зором, а й шляхом активного дотику, обстежувати її.

Проте, в дітей дошкільного віку спостерігається дуже низький рівень обстеження форми предметів; найчастіше вони обмежуються швидким зоровим сприйняттям і тому розрізняють близькі за подібністю постаті (овал і коло, прямокутник і квадрат, різні трикутники).

Обстеження фігур забезпечує цілісне їх сприйняття та дозволяє відчутти його особливості (характер, напрями ліній та їх поєднання, як утворюються кути і вершини), дитина навчається почуттєво виділяти у будь-якій фігурі образ загалом та її частини. Це дає можливість у подальшому зосередити увагу дитини на осмисленому аналізі фігури, свідомо виділяючи у ній структурні елементи (боки, кути, вершини).

Порівняння за формою того чи іншого предмета допомагає дітям зрозуміти, що з геометричними фігурами можна порівняти різні предмети чи його частини. Так, поступово геометрична фігура стає еталоном визначення форми предметів.

Вихідним змістом поняття про форму є реальні предмети навколишньої дійсності. Геометричні фігури є еталонами для визначення форми предметів.

Угрупування геометричних фігур може бути представлено наступним чином: плоскі і об'ємні, що мають кути і не мають їх та ін. Округлі, що розрізняються за зовнішніми ознаками.

Таким чином, геометричні фігури виступають зразками, еталонами форми реальних предметів або їх частин.

За допомогою геометричних фігур проводиться аналіз навколишнього світу, задовольняється потреба в тому, щоб розібратися в різноманітті форм, в тому, «що на що схоже». В результаті відбувається уподібнення одного предмета іншому за формою (схожий на огірочок, як віконечко) та ін.

Отже, протягом дошкільного періоду складаються три основних види дій сприйняття: дії ідентифікації, дії віднесення до еталону та моделювання дії.

Також, Ф. Фребель розкриває ознайомлення дошкільників з формою, величиною, кольором та іншими якостями предметів. Пізнання геометричних фігур, їх властивостей і відносин розширює кругозір дітей, дозволяє їм більш точно і різносторонньо сприймати форму навколишніх предметів, що позитивно відбивається на їх продуктивної діяльності (наприклад, малюванні, ліпленні).

Отже, діти у 5-6 років здатні сприйняти геометричну фігуру як еталон (яблуко, м'яч – це куля). Абстрагувати ознаку форми від інших ознак предметів (кольору, величини, розташування в просторі, пропорцій частин). Здатні розрізняти близькі за формою плоскі і об'ємні фігури. Можуть встановлювати зв'язок між властивостями фігури і її назвою, провести узагальнення за формою.

Список використаних джерел:

1. Анісімова О. Педагогічні погляди Ф. Фребеля у практиці роботи сучасного дитсадка. *Дошкільне виховання*. 2017. №9, с. 22-25.
2. Баранюк Л. Формування уявлень про форми та геометричні фігури дітей старшого дошкільного віку. Підготовка майбутніх фахівців у контексті становлення Нової української школи: комплексний підхід: збірник наукових праць / за заг. редакцією В. Є. Литнєва, Н. Є. Колесник, Т. В. Завязун. Житомир, 2019. С. 121-123.
3. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyiosviti-v-ukrayini>
4. Безсонова О. Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. № 7. 2021. С. 3-7.
5. Брежнєва О. Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі: акценти для педагогів-практиків. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2021. №9, с. 4-8.
6. Бубін А. Педагогічна концепція Фрідріха Фребеля. II Всеукраїнська науково-практична конференція: «Актуальні проблеми реформування дошкільної та початкової освіти України у контексті євроінтеграційних процесів». Рівне, 2019. С.33-35.

Богдана Войчук,
 здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
 КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
 м. Луцьк, Україна
 Науковий керівник – **Марія Козігора,**
 PhD за спеціальністю Психологія, старша викладачка кафедри загальної педагогіки,
 психології та методики початкової освіти
 КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
 м. Луцьк, Україна

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ УЯВИ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: уява, середній дошкільний вік, ігрові технології, творчі завдання, підтримуюче середовище.

Розвиток уяви є важливою частиною психічного та емоційного становлення дитини, особливо в дошкільному віці, коли формуються основні елементи мислення, творчого сприйняття світу та соціальної адаптації. Уява дозволяє дітям краще розуміти навколишній світ, розвивати абстрактне мислення та розв'язувати проблеми. Сучасні дослідження підкреслюють роль уяви в розвитку мовлення, пам'яті, мислення, а також емоційного інтелекту. Враховуючи зміну культурних і соціальних умов, де частина дітей більше часу проводить з електронними пристроями, актуальним є дослідження засобів розвитку уяви, яке допоможе створити сприятливе середовище для особистісного розвитку дітей.

У Базовому компоненті дошкільної освіти України наголошується на важливості формування у дитини в дошкільному віці ключових компетентностей, які розвиваються в межах різних освітніх ліній та спрямовані на всебічний розвиток особистості [1]. Компетентність розглядається як кінцевий результат освітнього процесу в дошкільному закладі й охоплює взаємозв'язані аспекти фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку. Водночас, питання формування уяви особливо актуальним, адже саме вона становить основу будь-якої навчальної діяльності, і від рівня її сформованості значною мірою залежить подальша успішність дитини у навчанні.

Уява є однією з ключових психічних функцій, яка активно формується в дошкільному віці та безпосередньо впливає на розвиток творчості, мовлення, мислення і загальну пізнавальну активність дитини. Саме в середньому дошкільному віці (4-5 років) у дітей з'являється здатність до створення образів без опори на безпосереднє сприйняття, що відкриває широкі можливості для розвитку уяви. Розвиток уяви тісно пов'язаний з ігровою діяльністю, художньою творчістю та міжособистісною взаємодією, тому вимагає систематичного педагогічного супроводу. У цьому віці діти вже здатні створювати образи без опори на реальні предмети, з'являється перша форма довільної уяви. Уява проявляється переважно в ігровій діяльності, творчих завданнях, малюванні та фантазуванні. Саме в цей період діти починають активно вигадувати нові

ситуації, ролі, персонажів, що є важливим чинником розвитку мовлення, мислення та емоційної сфери.

Наукове обґрунтування проблеми розвитку уяви дітей знаходимо в працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Г. Костюк, В. Сухомлинський, О. Запорожець, Т. Поніманська, Н. Міщенко, а також Ж. Піаже, К. Роджерс, Е. Еріксон, Г. Гарднер, М. Монтессорі, Л. Вігфілд та Дж. Бруннер. У своїх роботах вони підкреслюють, що уява є однією з провідних форм пізнавальної діяльності в дошкільному віці та виступає основою для розвитку творчого мислення, мовлення і самосвідомості дитини.

Паралельно з фізичними змінами відбуваються й значні психологічні зрушення. Дошкільний вік є періодом зміни соціальної ситуації розвитку. Якщо в ранньому дитинстві дитина діяла переважно у спільній діяльності з дорослим, то тепер вона поступово переходить до самостійного виконання вказівок і дій. Розширюється коло соціальних контактів, зростає зацікавленість дитини у світі дорослих, їхніх ролях, обов'язках та моральних нормах. Провідною стає потреба у взаємодії з людьми, що її оточують, у включенні до спільної діяльності та налагодженні особистих контактів [2].

Емоційний розвиток дітей дошкільного віку охоплює кілька важливих психологічних аспектів, оскільки цей період характеризується активним формуванням емоційної сфери та здатністю реагувати на різноманітні емоційні стимули. Діти цього віку поступово навчаються розпізнавати й інтерпретувати власні емоції, а також емоції інших людей, виявляючи такі почуття, як радість, смуток, страх, злість та інші. Вони починають розуміти, як управляти своїми емоціями, регулюючи їх виразність і шукаючи способи заспокоїтися в стресових ситуаціях. Дошкільнята також засвоюють, які емоції є прийнятними чи неприйнятними в певних контекстах, і розвивають здатність до емпатії та співчуття. Вони починають усвідомлювати вплив своїх емоцій на поведінку та взаємодію з іншими людьми.

Емоційний розвиток дітей дошкільного віку значною мірою залежить від їхнього соціального оточення, такого як родина, друзі, вихователі та інші дорослі. Ці взаємодії допомагають дитині зрозуміти емоційні норми та навчитися правильно виражати свої почуття. Важливо створювати емоційно безпечне й підтримуюче середовище, яке дозволяє дітям вільно виражати свої емоції та вчитися ними керувати.

Провідною діяльністю цього віку є сюжетно-рольова гра, яка стає складнішою і різноманітнішою. В процесі гри дитина вивчає систему взаємин і наближає сюжет до реального життя. Ігрові сюжети вдосконалюються завдяки творчій ініціативі. Дорослий підтримує творчі задумки дітей, допомагаючи їм створювати ігрові ситуації, що відповідають реальним життєвим умовам. Важливою є здатність дитини не лише відображати зовнішні аспекти життя, але й передавати сенс вражень. Розширення кількості ігрових ролей, розвиток вміння індивідуалізувати свою роль і здатність змінювати рольові дії (гнучкість) – все це характеризує зміни в ігровій діяльності старших дошкільників. Через сюжетно-рольову гру дитина усвідомлює необхідність виконання обов'язків та дотримання правил у будь-якій діяльності [3].

Розвиток уяви у дітей дошкільного віку є одним із ключових завдань виховання та освіти, оскільки саме уява створює основу для розвитку творчого мислення, емоційної сфери та здатності адаптуватися до нових умов. Для досягнення цієї мети використовуються різноманітні методи та прийоми, які дозволяють дітям розкривати свої творчі здібності, формувати унікальні образи, вигадувати сюжети та проявляти фантазію.

Ігровий метод, гра – це природний і найефективніший спосіб розвитку уяви в дошкільників. Ігровий метод стимулює дітей до створення нових образів і сюжетів, до взаємодії з іншими дітьми та дорослими, сприяє їхньому емоційному та соціальному розвитку [3, с. 46].

Сюжетно-рольові ігри, у таких іграх діти приміряють на себе певні соціальні ролі (лікаря, вчителя, мами, будівельника тощо). Ці ігри дозволяють їм моделювати реальні ситуації та вигадувати нові сценарії. Наприклад, у грі «Лікар» дитина уявляє себе лікарем, який лікує пацієнтів, або в грі «Подорож на місяць» – космонавтом, який відкриває нові планети.

Ігри-заміщення, у цих іграх діти використовують предмети-замінники. Наприклад, паличка може бути уявним мечем, а коробка – автомобілем чи будиночком. Такий тип ігор допомагає розвивати символічне мислення, необхідне для створення уявних образів.

Театралізовані ігри, у них діти не лише грають ролі, а й вигадують сюжет, створюють діалоги та взаємодіють у колективі. Наприклад, діти можуть розіграти казку або вигадати власний сценарій [4].

Метод творчих завдань, творчі завдання спрямовані на стимулювання уяви та творчого мислення. Такі завдання дозволяють дітям експериментувати, комбінувати різні образи та створювати нове.

Малювання, завдання на малювання стимулюють образне мислення. Наприклад: «Намалюй свій казковий світ»; «Придумай і намалюй істоту, якої ще ніхто не бачив»; «Що можна побачити у космосі?»

Дитина, створюючи малюнки, не лише використовує фантазію, а й вчиться передавати уявлене у вигляді конкретних образів.

Ліплення із пластиліну, глини чи солоного тіста дозволяє дітям не лише фантазувати, а й реалізувати свої уявлення в тривимірній формі. Наприклад: «Зліпи казкового героя, який живе у чарівному лісі»

Завдання на конструювання сприяють розвитку креативного мислення. Дітям пропонують створити щось незвичайне, наприклад: «Побудуй машину майбутнього»; «Зроби будинок для казкової істоти»

Метод казок і історій. Казки та історії є сильним стимулом для розвитку уяви, оскільки вони вводять дитину у світ фантастики та пригод.

Читання та розповідання казок: після прочитання казки педагог може запропонувати дітям придумати власне продовження, змінити сюжет або вигадати нову казку на основі прочитаного.

Складання казок: дітям пропонують створити власну історію. Наприклад: «Придумай казку про хлопчика, який знайшов чарівну паличку»; «Як би ти врятував принцесу з вежі?»

Така діяльність сприяє розвитку уяви, логічного мислення і мовлення.

Казки з вибором, педагог пропонує дітям самостійно вирішувати, як розвиватиметься сюжет. Наприклад: «Ти опинився у чарівному лісі, і перед тобою три дороги. Куди ти підеш і що знайдеш?»

Метод проєктивних завдань такі методи стимулюють уяву через надання дітям невизначених або часткових образів, які вони мають завершити.

Незавершені малюнки: дітям дають малюнок із частково намальованими об'єктами (наприклад, частину будинку чи дерева) і пропонують його доповнити. Це дозволяє їм вільно фантазувати.

Плями чи фігури, дітям показують пляму або геометричну фігуру і запитують, що це може бути. Завдання стимулює асоціативне мислення і творчість.

Метод драматизації. Драматизація передбачає гру, у якій діти перевтілюються в персонажів, розігрують сюжети і придумують нові ситуації. Цей метод допомагає розвивати образність і креативність.

Імпровізація, дітям пропонують ситуацію без готового сценарію. Наприклад: «Уявіть, що ви потрапили у країну велетнів. Як ви себе поведете?»

Гра в казку, педагог пропонує дітям розіграти казку, додаючи нові елементи або змінюючи сюжет.

Розглянемо прийоми розвитку уяви.

Постановка відкритих запитань. Відкриті запитання спонукають дітей до фантазії та пошуку власних рішень: «Що було б, якби всі тварини могли говорити?»; «Як виглядав би світ, якби люди літали?»

Створення стимулюючого середовища. Тематичні ігрові зони: «куточок природи,» «будівництво,» «космічна база.»

Матеріали для творчості: фарби, олівці, пластилін, різнокольоровий папір. Групові завдання, спільна діяльність стимулює уяву через обмін ідеями. Наприклад, створення казкової історії або будівництво великої конструкції.

Використання нестандартних матеріалів. Пропозиція використовувати для творчості незвичайні матеріали (коробки, тканини, природні матеріали) стимулює фантазію [2, с. 81].

Похвала і підтримка. Дитину необхідно хвалити за її ідеї, навіть якщо вони виглядають незвично чи нелогічно, що допомагає їй відчувати впевненість у своїх творчих здібностях.

Отже, розвиток уяви – це багатогранний процес, що потребує різних методів і прийомів. Використання ігор, творчих завдань, казок, драматизації та інтерактивних методик допомагає дітям розкривати свій потенціал. Важливим є створення сприятливого середовища, де уява дитини може розвиватися природно, у грі та творчості. Участь дорослих у цьому процесі забезпечує не лише підтримку, але й мотивацію дітей до пізнання світу через фантазію.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція): сайт. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення 23.04.2025).

2. Жейнова С., Мельникова Н. Педагогічні умови розвитку творчої уяви дітей засобами ігрової художньої діяльності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2017. №18. С. 81-85.

3. Калініна Л. Формування творчої особистості дитини дошкільного віку засобами театральної-сценічної діяльності. *Науковий вісник МНУ імені В.Сухомлинського*, 2016. Вип. 1.45 (106). С. 46-49.

4. Фесенко М. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобами театального мистецтва. Кваліфікаційна робота. Суми, 2020. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 23.04.2025).

Юлія Волинець,

канд. пед. наук, старша викладачка кафедри дошкільної освіти,
факультету педагогічної освіти,
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,
м. Київ, Україна

Надія Стаднік,

канд. пед. наук, старша викладачка кафедри
педагогіки і психології дошкільної та початкової освіти,
Комунального закладу Київської обласної ради
«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»
м. Біла Церква, Україна

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ КОНСТРУКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: дошкільна освіта, педагогічний супровід розвитку дітей раннього віку, конструктивна діяльність.

Дошкільна освіта є важливим етапом для повноцінного становлення особистісного розвитку дитини. Викликом сьогодення є забезпечення цілісного розвитку дитини та її можливостей, формування її компетентностей; створення умов, за яких вони можуть бути досягнуті, організація освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Проблема педагогічного супровіду розвитку дітей раннього віку в процесі конструктивної діяльності є актуальною сьогодення. Наскільки професійно буде підготовлен фахівець з дошкільної освіти, створені умови для освітньої взаємодії з дітьми раннього віку, буде залежить подальший успіх дітей у навчанні в школі та особистому житті.

Аналіз психолого-педагогічної літератури з даного дослідження виявив, що основними аспектами та особливостями цієї діяльності займалися такі сучасні науковці, як: Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Вертутіна, Ю. Волинець, О. Коваленко, І. Кондратець, С. Ладивір, О. Літченко, О. Половіна, Т. Поніманська, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Стаднік, О. Стаєнна, Т. Шинкар.

Залишається питання професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільної освіти, що має виявлятися у перегляді структури програм навчальних дисциплін, оновлення змісту з електронних навчальних курсів для дистанційного навчання студентів, методичного інструментарію тощо. Для вихователів

закладів дошкільної освіти – завданням буде впроваджувати адаптовані методики освітньої взаємодії з дітьми раннього віку в процесі конструктивної діяльності.

Конструювання викликає в дитини різноманітні почуття: вона радіє красивій будівлі, яку створила сама, засмучується, якщо щось не виходить. Але найголовніше, що під час створення споруди дитина набуває різні знання; уточнюються та поглиблюються її уявлення про оточуючий світ; в процесі роботи вона починає осмислювати якості предметів, запам'ятовувати їхні характерні особливості й деталі, опановувати конструктивними навичками й вміннями, навчатися усвідомлено їх використовувати [1, с. 76]. Зауважимо, що у дітей раннього віку відбуваються зміни в психіці. Вона вчиться методом «спроб і помилок» (відомий вислів в академічній психології). Незначні дії у дитини викликають позитивні реакції, які її стимулюють до дій, а далі – до ціленаправленого прагнення оволодівати новими навиками, які є (у будь-якому разі) успішними. Спостереження за дитиною нам говорить про те, що неуспішні дії вона відштовхує, а партнер (мати) приймає і підтримує усі дії своєї дитини і тим самим, своїми несвідомими установками, впливає на розвиток дитини, її емоційний стан.

Учена Н. Гавриш зазначає, що «дитяче конструювання – створення різних конструкцій і моделей з будівельного матеріалу й деталей конструкторів, виготовлення виробів з паперу, картону, різних матеріалів природного походження. Відмічає, що у технічному конструюванні діти відображають об'єкти, що реально існують, а також придумують вироби за асоціаціями з образами з казок, фільмів» [2].

Як зазначає Т. Кривошея, у процесі конструювання у дітей розвивається дрібна моторика пальців, зорово-моторні координації, цілеспрямовані дії з предметами на основі тактильного та зорового сприйняття, окомір та перцептивно-рухова пам'ять. За умови правильно організованої конструктивної діяльності діти набувають важливих узагальнених умінь – навчаються цілеспрямовано розглядати предмети, порівнювати предмети та об'єкти між собою (за кольором, величиною, формою), виділяти їх складові частини, помічати в предметах спільні ознаки та відмінності, визначати основні конструктивні частини, від яких залежить розташування інших складових; формується вміння аналізу, самоаналізу виконаних виробів (споруд), діти навчаються робити власні висновки та узагальнення [3].

У процесі конструювання відбувається потужна розумова діяльність дитини – вона, подумки, уявляє, якою буде споруда, складає план її виконання, здійснює конструювання виробу і порівнює результат із зразком або своїм задумом. Конструктивна діяльність також сприяє практичному пізнанню властивостей геометричних тіл та просторових відносин, засвоєнню сенсорних еталонів (колір, величина, форма), що робить її ефективним засобом у формуванні елементарних математичних уявлень. Зокрема, мовлення дітей збагачується новими термінами, поняттями (брусок, цеглинка, куб, піраміда, призма, циліндр тощо), які в інших видах діяльності вживаються рідко; діти вправляються в правильному вживанні просторових понять (високий – низький,

довгий – короткий, широкий – вузький, великий – маленький), у точному позначенні напрямків (над – під, праворуч – ліворуч, вниз – угору, ззаду – спереду, ближче – далі та ін.) [3].

У ранньому віці ми говоримо про елементарне конструювання з кількох деталей. На цьому етапі основними прийомами освітньої взаємодії є показ вихователя та відтворення конструкції (будівлі, схеми). Якщо діти можуть відтворити образ (форму, предмет), запропонований вихователем, то продовжується освітня діяльність у напрямі ускладнення методів конструювання, зокрема збільшується кількість деталей, додаються завдання підбору форми, кольору, величини конструкції, здійснюється аналіз виконаного завдання. Дорослі пропонують дітям (подають ідею щодо об'єкта конструювання) відтворити реальні предмети (речі) довкілля, показують, як можна поєднати/з'єднати деталі (форми), щоб утворилась конструкція. Малюки конструюють те, що їх оточує чи є предметом їхнього досвіду (будинки (ліжечко) для ляльки, гараж для машинки, фігурку для гри тощо). Зробити якийсь корисний художній виріб (саморобку) дитина раннього віку ще не здатна, однак вважаємо, що формувати елементарні навички конструювання потрібно з цього часу. На цьому етапі важливим є сам процес художньо-продуктивної активності дитини, експериментування, вивчення нею властивостей матеріалів, можливостей оперування ними [4, с. 167].

Таким чином, конструктивна діяльність з будівельним матеріалом допомагає створити у дітей сприятливе середовище для розвитку творчості та інноваційного мислення, а відтак, педагогічний супровід дітей раннього віку передбачає проведення консультацій вихователів-методистів, вихователів закладів дошкільної освіти щодо організації психологічного комфорту дітей під час конструктивної діяльності; участь у семінарах; тренінгах, вебінарах, веб-квестах тощо, які дозволяють робити ефективні кроки у професійній майстерності фахівців. Проведення семінарів для вихователів закладів дошкільної освіти, майстер-класів на задану тему, упровадження інноваційних технологій – буде сприяти формуванню особистісних компетентностей дітей раннього віку. Також, супровід розвитку дітей раннього віку в процесі конструктивної діяльності передбачає не лише з вихователями та дітьми раннього віку, створення для неї сприятливих умов в процесі конструктивної діяльності, а й передбачає педагогічного супроводу з батьками. Це будуть онлайн-зустрічі, консультації, майстер-класи, дозвіллєва діяльність дітей і батьків на задану тематику (наприклад, «У грі дитина навчається», «Будуємо разом», «Конструктор у моєму житті», «Фантазуємо разом» тощо).

Список використаних джерел:

1. Котелянець Ю. Роль і місце проблемних завдань в розвитку творчого конструювання дошкільників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. С. 75-79.
2. Гавриш Н., Рагозіна В., Васильєва С. Про результати вивчення освітнього середовища у групах раннього віку закладів дошкільної освіти. *The 2nd International scientific and practical conference «Innovative development of science and education»* (April 26-28, 2020) ISGT Publishing House, Athens, Greece.

2020. Рр. 263-271.

3. Кривошея Т. Конструювання з будівельного матеріалу як засіб формування у дітей молодшого дошкільного віку сенсорних еталонів та елементарних математичних уявлень. URL:

[file:///C:/Users/%D0%98%D0%BD%D0%BD%D0%B0/Desktop/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20\(%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82\)/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%88%D0%B5%D1%8F%20%D0%A2.%D0%9C.%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%83%202017.pdf](file:///C:/Users/%D0%98%D0%BD%D0%BD%D0%B0/Desktop/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20(%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82)/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%88%D0%B5%D1%8F%20%D0%A2.%D0%9C.%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B7%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%83%202017.pdf)

4. Федорович А. Формування навичок художнього конструювання в дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Випуск 79. С. 166-170.

Богдана Волосюк,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

*Науковий керівник – Аліна Циплюк,
канд. пед. наук, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ РУХЛИВІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, фізичний розвиток, рухливі ігри, заклад дошкільної освіти

У дошкільному віці проблема фізичного розвитку є надзвичайно актуальною та вагомую, оскільки сучасні діти все більше часу проводять у пасивному стані (телевізор, смартфон, комп'ютерні ігри). Від рівня фізичної активності в цьому віці залежить загальний стан здоров'я, формування рухових навичок та вмінь та розвиток основних рухів та фізичних якостей.

Варто зауважити, що питання фізичного розвитку дітей дошкільного віку вивчали Е. Вільчковський, О. Запорожець, М. Єфименко, А. Вольчинський, О. Дубогай, А. Кошель, Є. Приступа, С. Мудрик, вони охарактеризували особливості фізичного розвитку дітей, ефективні засоби формування рухової активності та значення та користь ігор для дітей дошкільного віку.

У Державному стандарті дошкільної освіти завдання фізичного розвитку дітей конкретизується як вимога формування рухової компетентності – здатності дитини до самостійного застосування життєво необхідних рухових умінь та навичок, фізичних якостей, рухового досвіду в різних життєвих ситуаціях. Результатом сформованості цієї компетентності є знання назв основних рухів, предметів та спортивних знарядь; сформованість життєво необхідних рухових

умінь та навичок, розвинені фізичні якості; здатність витримувати відповідно віку фізичне навантаження [1].

З метою покращення фізичного стану дітей, науковці та практики в галузі педагогіки наголошують на доцільності використання засобів фізичного виховання:

- рухливі ігри (хованки, квач, ігри з м'ячем, стрибки через скакалку) допомагають розвивати координацію рухів, гнучкість і силу;
- вправи на свіжому повітрі (прогулянки, біг, їзда на велосипеді) розвивають у дошкільників витривалість, силу, зміцнюють імунну систему;
- вправи йоги допомагають дошкільнятам розвинути гнучкість, рівновагу та відчуття свого тіла;
- участь у спортивних заняттях (футбол, баскетбол, плавання, теніс, бадмінтон тощо) допомагає дітям розвивати витривалість, силу і спритність, виховує змагальний дух, вчить командної роботи, формує повагу до суперників тощо.
- танці і музичні заняття сприяють розвитку у дітей відчуття ритму, гнучкості, дають змогу через рухи виразити емоції і почуття [4].

Одним із провідних засобів фізичного виховання є гра. Ігрова діяльність допомагає змінювати певні кількісні та якісні характеристики організму на основі біологічних процесів – ріст, масу тіла, пропорції розвитку окремих частин тіла, життєву ємність легень, серцево-судинну систему, м'язову силу, мускулатуру, поставу, опорно-руховий апарат тощо. Особливо вона сприяє покращенню зовнішніх морфологічних характеристик і функціональних систем у дитячому, підлітковому і юнацькому віці [3].

Значний потенціал у вирішення проблеми фізичного розвитку дітей, на нашу думку, мають українські народні рухливі ігри, адже вони не тільки впливають на розвиток рухових та соціальних навичок, а й виховують національну самосвідомість.

Варто зазначити, що народні рухливі ігри – це традиційні ігри, які передавалися з покоління в покоління і мали величезне значення в дитячому вихованні. Ігри задовольняють потребу організму дитини в русі, сприяють збагаченню її рухового досвіду. За допомогою цих ігор у дітей закріплюються різноманітні вміння і навички основних рухів (ходьби, бігу, стрибків, рівноваги), розвиваються такі важливі фізичні якості як швидкість, спритність, витривалість [2].

Нашою метою експерименту було з'ясувати рівень фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку, оскільки саме під цим поняттям ми розуміємо якість виконання основних рухів, тому визначили такі показники: виконання ходьби, стрибків та повзання по гімнастичній лаві. Виходячи з поставленої задачі, було визначено три рівні розвитку – високий, середній та низький, кожен з яких отримав детальну характеристику.

Діти з високим рівнем фізичного розвитку впевнено виконували основні рухи, зберігали рівновагу, дотримувалися правил гри, проявляли ініціативу та інтерес. Із середнім рівнем діяли з незначними помилками, брали активну участь у грі, намагалися дотримуватися правил. І низький рівень характеризується тим,

що вони мали труднощі з рівновагою та координацією, швидко втомлювались, потребували допомоги, не проявляли інтересу до ігор.

Результати нашого експерименту були проаналізовані та систематизовані, що дало змогу визначити три рівні їхнього фізичного розвитку (табл. 1.)

Таблиця 1.

*Рівні фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку
(констатувальний етап експерименту)*

<i>Рівень фізичного розвитку дітей</i>	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>
Високий	5	31,25
Середній	8	50
Низький	3	18,75

За результатами проведеного дослідження ми бачимо, що рівень фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку є здебільшого високим та середнім: 5 (31,25%) продемонстрували високий рівень, 8(50%) – середній та 3(18,75%) – низький. Однак для дітей з низьким рівнем необхідно розробити програму з метою покращення їхнього фізичного розвитку.

Однією зі складових нашого дослідження було опитування вихователів. Ми запропонували їм анкету «Українські народні рухливі ігри в закладі дошкільної освіти», що дало змогу оцінити частоту використання саме народних ігор, рівень обізнаності педагогів та їхнє ставлення до теми. Разом з інструктором із фізичної культури ми проаналізували його календарне планування та виявили ключові проблеми: через повітряні тривоги частина занять скасовувалася, що негативно впливало на регулярність фізичної активності; у програмі не вистачає вправ на стрибки, з якими діти мають труднощі; також у багатьох заняттях відсутні українські народні рухливі ігри, що знижує потенціал не лише фізичного, а й культурного та патріотичного виховання.

На основі цього всього ми розробили такі методичні рекомендації з ефективного підвищення фізичного розвитку дітей засобом українських народних рухливих ігор:

- Щоб заняття з фізичної культури не припинялося навіть під час повітряних тривог, його можна адаптувати для проведення в укриттях.
- Варто приділити більше уваги вправам, що сприяють розвитку стрибкових навичок. Це можуть бути різні види стрибків: через предмети, у глибину, у довжину, на місці або на різні дистанції.
- Вихователі можуть знайомити дітей із походженням і значенням народних ігор, що сприятиме формуванню поваги до рідної культури та традицій. До народних рухливих ігор доцільно додавати національні елементи, наприклад, супроводжувати ігри народними піснями або створювати завдання, що містять елементи української культури, такі як традиційні танці, рухи чи елементи одягу.
- Корисно організовувати спільні рухливі заходи для дітей і батьків хоча б раз на місяць, що сприятиме залученню дорослих до фізичного розвитку їхніх дітей.
- Важливо регулярно інформувати батьків про значення фізичної

активності та народних ігор у розвитку дитини, а також надавати практичні поради щодо підтримки рухової активності вдома.

Отож, у межах нашого дослідження ми впровадили ігри з обмеженим мовленнєвим супроводом і хороводні ігри з пісенним текстом. Кожні два тижні діти вивчали нову народну гру, яку застосовували не лише на заняттях з фізичної культури, а й упродовж дня – під час ранкових зустрічей, прогулянок і вечірніх заходів. Серед обраного – «Подольанка», «Ой летіла зозуленька» «Горобчики-стрибунці», що сприяють розвитку навичок бігу, ходьби, лазіння та просторового орієнтування.

Окрім ігор, ми вирішили глибше ознайомити дітей з українською культурою, тому створили в групі куточок народознавства. Разом із вихователями, музичним керівником і батьками спланували його оформлення: використали елементи побуту, національний одяг, книги, символіку. Основа куточка – вишитий рушник, герб, прапор, портрет Шевченка, ляльки у вишиванках, глиняні вироби, книжки з казками та аудіозаписи фольклору. Особливе захоплення викликала скриня зі старовинними речами, подарована прабабусею вихованця.

Ми прагнули зацікавити дітей, зробивши кожне заняття, кожную гру не лише корисною, а й захопливою. У групі створювали доброзичливу атмосферу: заняття починали з усмішки, привітання і руханки під музику. Щоб підтримати інтерес, чергували види діяльності – ігри, естафети, вправи з інвентарем. Весела музика додавала енергії, а мотиваційні елементи – «медалі здоров'ячка» чи «фішки енергії» – заохочували до активності. Такий підхід дав результат: навіть пасивні діти стали ініціаторами ігор, а фізкультура – улюбленим заняттям.

На заключному етапі дослідження було проведено заняття з фізкультури на тему «На арені цирку», під час якого використовувалися основні рухи: ходьба по лаві, біг з перешкодами та стрибки з обруча в обруч. Метою було оцінити ефективність нашої програми народних рухливих ігор. Результати показали помітне покращення: діти стали точніше виконувати вправи, менше втомлювались під час бігу та стрибків, краще зберігали рівновагу. Кількість відволікань зменшилась, вони проявляли інтерес до заняття, показуючи радість і мотивацію долати труднощі. У грі старалися швидко реагувати на сигнали вихователя.

Отже, ми з'ясували, що цілеспрямоване проведення українських народних рухливих ігор в організації життєдіяльності у старшій групі, значно покращило рівень сформованості фізичного розвитку дітей. Ці ігри допомагають не тільки розвивати фізичні навички, але й знайомлять з українською культурною спадщиною, формують патріотизм і соціальну відповідальність, вміння спілкуватися, домовлятися між собою, спільно співпрацювати, виявляти повагу та розуміння до своїх товаришів.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. (2021). URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2895-bkdo-2020-prokt-novogo-standartu-d-osvti> (дата звернення: 26.03.2025р).
2. Вплив народних рухливих ігор на формування фізичних та моральних

якостей.

URL:

https://knowledge.allbest.ru/pedagogics/3c0a65635b2ad79b5d43a88421316c37_1.html (дата звернення: 22.04.2025).

3. Мудрик С., Кліш І., Кирилюк В. Рухливі ігри: навчально-методичний посібник. Луцьк, 2020. 253 с.

4. Стащак О. Рухова активність як чинник фізичного розвитку дітей дошкільного віку. *Сучасна українська освіта: виклики, стратегії, технології*: зб. наук. праць. Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Дрогобич, 21-22 берез. 2024 р.). Дрогобич : Трек ЛТД, 2024. С. 300-302.

Лаура Ворожбицька,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

*Науковий керівник – Аліна Циплюк,
канд. пед. наук, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ УЯВЛЕНЬ ПРО ЦИФРИ В ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, гра, дидактична гра, провідний вид діяльності, формування елементарних математичних уявлень, цифра

Як відомо, гра є провідним видом діяльності дітей дошкільного віку. У процесі гри малюки навчаються, розвиваються і виховуються. Оволодіння дитиною ігровою діяльністю – це єдиний шлях, який найбільш оптимально забезпечує оволодіння в подальшому більш складною навчальною діяльністю.

Реалії життя засвідчують, що на жаль, сьогодні гра зникає з життя сучасних дітей. Дошкільники грають мало, ігри бідні за змістом і носять переважно предметний характер. Можна виділити такі чинники зникнення дитячої гри: підміна дитячої творчої (самодіяльної) гри дидактичною грою (формальною грою, яка використовується в навчальних цілях); зменшення часу на гру за рахунок проведення занять; структурна примітивність сучасної дитячої гри, яка проявляється в тому, що дітям важко розгорнути послідовний, зв'язний сюжет гри навіть за умови достатнього часу і наявності іграшок; діти обмежуються обіграванням іграшок і ситуацій, або просто маніпуляцією з предметами; методична невідповідність вихователів до розвитку ігрової діяльності дитини; відсутність стійких ігрових об'єднань дітей у дворах, коли ігрові дії передаються природним шляхом: від старших дітей – до молодших; захопленість комп'ютерами, планшетами, які підмінюють живе спілкування між дітьми, між дітьми і дорослими; негативно позначається на ігровій діяльності незручне розташування ігрових матеріалів.

Якщо діти не можуть ними вільно користуватись, ігрова діяльність різко обмежується. Ігри таких дітей одноманітні, в них відсутні елементи творчого відображення реальності. Це призводить до того, що ігрова діяльність, як провідна у дошкільному віці, не реалізує свої функції і не зумовлює розвиток психічних новоутворень, відповідних віку. Природно, що це гальмує особистісний розвиток дитини і в майбутньому ускладнює її розвиток.

Значний потенціал у формуванні в дітей елементарних математичних уявлень відводиться ігровій діяльності, яка в доброзичливій, невимушеній атмосфері формує у малюків потребу в знаннях, вчить логічно мислити, самостійно приймати рішення, не боятися завдань із багатьма варіантами розв'язку, здійснювати пошуково-дослідницьку діяльність.

Проблеми ігрової діяльності в дошкільлі досліджують О. Дурманенко, Р. Іванкова, Н. Михайленко, М. Федорова та ін.. Менше уваги вченими приділено вивченню ролі ігор у формуванні уявлень про цифри у дітей старшого дошкільного віку.

У Базовому компоненті дошкільної освіти освітній напрям «Гра дитини» передбачає розвиток у малюків творчих здібностей, самостійності, ініціативності, організованості в ігровій діяльності та формування у них стійкого інтересу до пізнання невідомого і реалізації себе в оточенні [1]. Гра забезпечує задоволення ігрових уподобань кожної дитини, сприяє виникненню дружніх, партнерських стосунків та ігрових об'єднань за інтересами, спонукає обміну думками, оцінювання себе й інших, заохочує до імпровізації, висловлювання власних оцінно-етичних суджень [1].

Важливо відмітити, що ігрова діяльність у ЗДО виконує такі функції:

- *-стимулюючу*, оскільки активізує інтерес та увагу дітей;
- *розвивальну* – розвиває пізнавальні здібності, кмітливість, уяву та сенсорику;
- *дидактичну* – формує та закріплює знання, уміння, навички.

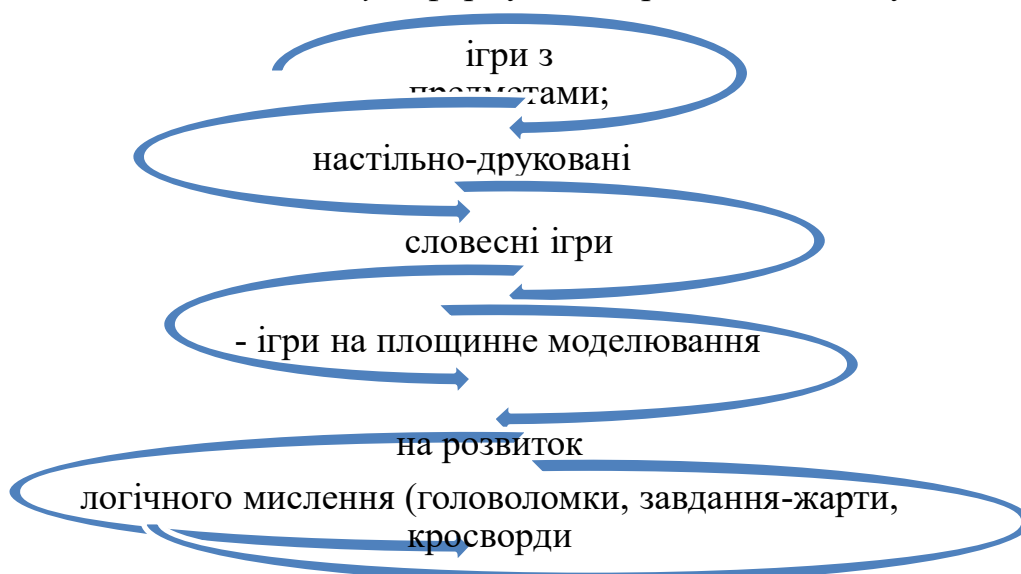

Рис. 1. Види дидактичних ігор у процесі формування уявлень про число та цифру (за Л. Березовською) [2, с. 45].

Значне місце у формування елементарних математичних уявлень загалом, та уявлень про число і цифру зокрема, Л. Березовська відводить дидактичній грі, яка використовується у процесі виконання навчальних завдань, вправ. Учена зазначає, що після кожної дидактичної гри вихователь повинен здійснити її аналіз, зокрема: з'ясувати, які прийоми виявилися ефективними та сприяли досягненню поставленої мети. Учена визначає такі її види (рис.1) [2, с. 44].

У свою чергу, А. Бриль визначає форми ігрової діяльності, які доцільно використовувати з дітьми під час формування у них уявлення про число і цифру [3, с. 141] (табл.1).

Таблиця 1.

Форми ігрової діяльності в процесі формування уявлень про число і форму (за А. Брилем [3])

Форма ігрової діяльності	Зміст ігрової діяльності
Гра з іграшками	Під час роботи з дітьми можливо використовувати іграшки, такі як блоки, ляльки, автомобілі тощо, для розміщення та лічби. Наприклад, вони можуть розставляти блоки у визначеній послідовності або розподіляти ляльки за кількістю.
Рольові ігри	Під час рольових ігор діти можуть втілювати різні ролі, такі як продавці в магазині або касири у супермаркеті. Під час таких ігор вони можуть працювати з грошима або віртуальними цінами, що допомагає їм розуміти концепцію чисел та кількості.
Математичні ігри та завдання	Використання наочних матеріалів, таких як картки з цифрами, кубики або магнітні числа, у математичних іграх та завданнях може допомогти дітям краще розуміти числа та їхні властивості.
Взаємодія з книжками	Дитячі книжки з числами та кількістю можуть бути відмінним інструментом для формування уявлень про числа. Діти можуть рахувати предмети на малюнках, шукати та лічити числа на сторінках або відтворювати сюжети, пов'язані зі зображеними числами.
Ігри на вулиці	Під час забав на свіжому повітрі діти можуть зустрічатися з числами та кількістю у різних контекстах. Наприклад, вони можуть лічити кількість камінчиків або кількість птахів на деревах.

Поряд з різними видами ігор у процесі формування уявлень про число і цифру доцільно застосовувати логічні вправи. На відміну від інших видів навчальних вправ, такі завдання характеризується незвичним трактуванням. Наприклад, допомогти казковому герою, знайти, здогадатися та ін.

Створена незвична ігрова ситуація, яка містить елементи певної проблеми, викликає в дітей і затруднення, у її розв'язанні, і зацікавленість. Такі вправи заставляють малюків швидко приймати рішення, щоб допомогти герою, виховують відповідальність у прийнятті власних рішень: сприяють розвитку уміння швидко сприймати пізнавальні завдання, знаходити спільне розв'язання. Діти усвідомлюють, що для правильного вирішення логічного завдання необхідно зосередитися, подумати, де захована розв'язка. Вони наполегливо шукають хід рішення, який веде до результату. Коли результат досягнуто, у дитини складається позитивне емоційне відношення до неї, що стимулює її розумову активність, самостійність, творчий підхід до виконання завдань, ініціативність [2, с. 46]. Цікавими для дітей є логічні блоки З. Дьенеша, які доцільно використовувати для закріплення знань про число і цифру; для

формування уявлень про різні геометричні фігури, ознайомлення із множиною; для порівняння, аналізу, класифікації, узагальнення, серіацію; кодування й декодування інформації; введення в активний словник дітей висловів із сполучниками «і», «або», часткою «не» [2, с. 47].

Такою, що викликає захоплення у дітей є використання «Логіки світу» (автор І. Стеценко), в процесі якої розвивається уява, гнучкість і оригінальність мислення та творчі здібності. За допомогою «Логіки світу» малюки разом із казковими героями подорожуючи вирішують різноманітні завдання логіко-математичного змісту в процесі дослідницьких і інтелектуальних ігор.

Використовуючи у роботі з дітьми старшого дошкільного віку ігри логіко-математичного змісту важливо:

- визначити дидактичне завдання гри відповідно до вимог програми та з урахуванням індивідуально-вікових можливостей дітей;
- забезпечити об'єктивну потребу малюка у застосуванні лічби вимірюванні предметів, як способу виконання ігрових дій;
- зміст гри і виконання практичних дій повинні бути цікавими і пізнавальними для дітей, розвивати кмітливість, допитливість, спостережливість, ініціативність.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу. : <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>
2. Березовська Л. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : навчальний посібник. Івано-Франківськ : НАІР, 2022. 252 с.
3. Бриль А. Формування уявлень про число у дітей середнього дошкільного віку з ЗНМ 3 рівня засобами ігрової діяльності. *Харківський природничий форум : VII Міжнар. конф. молод. учених*, Харків, 16-17 трав. 2024 р. : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди та ін.; редкол.: Ю. Д. Бойчук, І. А. Іонов, С. О. Микитюк та ін. Харків, 2024. С. 140-142.

Милослава Герзанич,
вихователь ЗДО №18 санаторного типу
Ужгородської міської ради
м. Ужгород, Україна

Володимир Староста,
доктор пед. наук, професор,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна

ПОГЛЯДИ (МАЙБУТНІХ) ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЩОДО БАЖАНОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Ключові слова: працевлаштування; вихователь закладу дошкільної освіти; майбутні вихователі; онлайн опитування.

Глобалізація – характерна ознака сучасного світу, яка виявляється в економіці, політиці, а особливо, з нашого погляду, в освіті [1]. На основі аналізу поглядів дослідників та статистичних відомостей виокремлено позитивні та негативні наслідки освітньої міграції в Україні, а також узагальнено причини освітньої міграції українських студентів за кордон, серед яких: пониження рівня життя та війна в Україні; возз'єднання з сім'єю, яка проживає за кордоном; посилення недовіри до українських закладів вищої освіти; прагнення отримати якісну освіту та диплом світового рівня; фінансова доступність закордонної освіти; можливість працевлаштування по всьому світу тощо. Освітню міграцію студентів можна розглядати як реакцію-відповідь молодих людей на існуючі умови життєдіяльності в країні і як засіб самореалізації особистості. Значну роботу щодо аналізу стану та причин освітньої міграції у європейському освітньому просторі проводить громадська організація «Центр дослідження суспільства/CEDOS» cedos.org.ua (О. Слободян, Є. Стадний та інші). У теперішній час міграція населення суттєво зросла, а тому, на наше переконання, важливо створювати умови для належної мотивації навчання здобувачів освіти [2].

Дане повідомлення спрямоване на виявлення поглядів студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» на прикладі Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (далі УжНУ), а також вихователів закладів дошкільної освіти (далі ЗДО) щодо країни бажаного працевлаштування.

Під час емпіричного дослідження в 2023-2024 н. р. до анонімного онлайн опитування з використанням Google Forms долучились 384 студенти УжНУ, в т.ч. 30 студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», а також 106 вихователів ЗДО Закарпатської та інших областей України. Математичне опрацювання отриманих результатів проводили за допомогою комп'ютерної програми IBM SPSS Statistics 23. Отримані результати (у %) подано на рис. 1-3. Виявлено аналогічні тенденції у поглядах респондентів кожної групи, а переважна частина опитаних студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» УжНУ бажають працювати в Україні; аналогічна тенденція виявлена для вихователів ЗДО, а також студентів УжНУ:

–студенти спеціальності 012 «Дошкільна освіта» (рис. 1): «Важко відповісти» (20,05) → «За кордоном» (26,7%) → «В Україні» (53,3%);

–вихователі ЗДО Закарпатської та інших областей України (рис. 2): «За кордоном» (2,8%) → «Важко відповісти» (12,3%) → «В Україні» (84,9%)

–студенти двадцяти факультетів УжНУ (рис. 3): «За кордоном» (12,5%) → «Важко відповісти» (27,1%) → «В Україні» (60,4%).

Рис. 1. Результати (у %) опитування студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» УжНУ (30 респондентів) щодо бажаного працевлаштування.

Рис. 2. Результати (у %) опитування вихователів ЗДО Закарпатської та інших областей України (106 респондентів) щодо бажаного працевлаштування.

Рис. 3. Результати (у %) опитування студентів двадцяти факультетів УжНУ (384 респондентів) щодо бажаного працевлаштування.

Проведене дослідження в межах наведеного обсягу вибірки показує, з нашого погляду, позитивний результат, оскільки переважна частина опитаних студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» УжНУ бажають працювати в Україні; аналогічна тенденція виявлена для вихователів ЗДО, а також студентів УжНУ.

Список використаних джерел:

1. Староста В. Деякі аспекти освітньої міграції в Україні. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. 63(4). С. 157-165. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/23644> (дата звернення: 18.04.2025).

2. Староста В. Мотивація навчання студентів та аспірантів до і під час ускладнених умов (пандемія Covid-19, воєнний стан в Україні). *Науковий журнал Хортицької національної академії*. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота) : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2024. Вип. 2(11). С. 105-116. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2024-11-1>. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/70277> (дата звернення: 18.04.2025).

Наталія Горопах,
канд. пед. наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти
імені проф. Т.І. Поніманської,
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Рівне, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗДО ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: екологічна освіта, сталий розвиток, вихователь закладу дошкільної освіти; фахові компетентності.

Подолання та попередження екологічних проблем залишається важливим глобальним викликом, що утримує в трендах актуальних питань екологічної освіти. Розв'язання екологічних проблем можливе лише за умови зміни поведінки людини, її ціннісних орієнтирів, формування у підростаючих поколінь особливого екологічного мислення, екологічної культури особистості. Беззаперечним для педагогічної науки є розуміння того, що формування екологічної культури особистості починається в ранньому дитинстві, і що саме заклади дошкільної освіти поряд з родинами вихованців відіграють ключову роль у цьому процесі.

Ефективність екологічної освіти дітей дошкільного віку значною мірою залежить від рівня підготовки педагогічних працівників, зокрема вихователів, які безпосередньо працюють з ними. Адже, як наголошується у Базовому компоненті дошкільної освіти [1], головне, чого маємо досягти упродовж дошкільного віку, – формування емоційно-ціннісного ставлення до природного

довкілля, усвідомлення себе як частини природи. Зрозуміло, що формувати у зростаючої особистості ціннісне ставлення може лише той, хто сам є особистістю із сформованим таким ставленням та усвідомленням.

Ключова мета підготовки майбутніх вихователів до організації екологічної освіти в ЗДО полягає у розвитку в них якостей, що визначають особистість з розвиненою біоцентричною екологічною свідомістю. Цей тип свідомості має три основні характеристики. Перш за все, екологічно свідомою людиною відчувається глибокий психологічний зв'язок з природою, усвідомлюючи взаємозалежність людського та природного світів. По-друге, вона схильна сприймати природні об'єкти як суб'єктів, наділяючи їх цінністю, рівнозначною людській. Відповідно, взаємодія з ними регулюється етичними принципами. Нарешті, для екологічно свідомої особистості характерне бажання до ненав'язливої взаємодії з природним середовищем, що проявляється в естетичному сприйнятті краси природи, дослідницькій діяльності, зумовленій цікавістю до природного світу та задоволенням від процесу пізнання, а також у практичній взаємодії, що ґрунтується на потребі у спілкуванні з природою.

Аналіз наукових публікацій [2, 4, 5] показує, що підготовка майбутніх вихователів до екологічної освіти дітей дошкільного віку є багатограним процесом, який охоплює формування теоретичних знань, практичних умінь та особистісних якостей. Теоретичний аспект підготовки передбачає розуміння майбутніми вихователями сутності та завдань екологічної освіти на дошкільному етапі дитинства.

Отже, у продовж навчання здобувачі повинні оволодіти знаннями про основні екологічні проблеми сучасності, взаємозв'язки в природі, особливості розвитку екосистем та принципи сталого розвитку. Такі знання складають основу для обґрунтування ефективності педагогічних технологій та методик, які можуть застосовуватися у ознайомленні дошкільників з природним довкіллям, надаючи цьому процесу екологічного спрямування. Зокрема йдеться про ігрові форми роботи, спостереження за природними об'єктами та експериментування з ними, моделювання і проєктну діяльність, а також використання художньої літератури та пізнавальної природознавчої книги.

Однією з ключових тенденцій є зростання уваги до практичної спрямованості підготовки майбутніх вихователів. У публікаціях наголошується на необхідності посилення практичної складової навчальних планів, організації педагогічних практик у закладах дошкільної освіти, залучення студентів до реальних проєктів екологічного спрямування [4]. Це сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти умінь екологізувати різноманітні види діяльності дітей дошкільного віку (ігрову, трудову, художньо-естетичну та дослідницьку), організовувати прогулянки, екскурсії, екологічні свята та акції, створювати екологічні стежки, куточки природи в групі, квітники, городи, моделі екологічних систем тощо [2, 4].

Аналіз публікацій також виявляє тенденцію до інтеграції екологічної освіти з іншими освітніми напрямками, визначеними Базовим компонентом дошкільної освіти [1]. З одного боку це обумовлено тим, що екологічні знання та уявлення дошкільника формуватися не лише в процесі власне пізнання природи,

а й в процесі ознайомлення з навколишнім світом, розвитку мовлення, формування елементарних математичних уявлень, художньо-естетичній та фізичній діяльності дітей. З іншого боку, необхідність формування у дітей не лише природничо-екологічної компетентності, а й навичок, орієнтованих на сталий розвиток, вимагає інтеграції екологічного виховання з трудовим, економічним тощо [3].

Саме з описаних вище теоретичних позицій ми виходимо, формуючи у майбутніх вихователів готовність до організації екологічної освіти дітей у ході опанування ними основ природознавства з методикою ознайомлення дітей з природою.

Аналіз досвіду, набутого впродовж багатьох років, дав змогу виокремити послідовну систему формування екологічної культури у майбутніх вихователів, яка є не лише основою ефективної екологічної освіти дітей дошкільного віку, а й важливим елементом їх загального особистісного розвитку. Такий процес передбачає проходження щонайменше трьох ключових етапів:

Перший етап полягає в опануванні змісту та методів ознайомлення дошкільнят із природним середовищем відповідно до положень Базового компонента дошкільної освіти. При цьому головним для нас є вибір змісту природничої та екологічної освіти, який найповніше відбиває її сучасні методологічні засади (концепція сталого розвитку, біоцентризм), виявлення своєрідності використання у екологічній освіті дошкільників традиційних методів ознайомлення їх з природою тощо.

Другий етап пов'язаний з вивченням науково обґрунтованих освітніх технологій екологічного спрямування для роботи з дітьми різного віку. Ці технології базуються на доступному змісті, реалізуються за допомогою знайомих методів і передбачають створення у дошкільному закладі розвивального екологічного середовища. Йдеться про здобувачів ознайомлення з поданими у методичних публікаціях технологіями екологічної освіти, особистісно орієнтованим підходом до екологічного виховання тощо.

На третьому етапі відбувається творче засвоєння вивчених технологій: майбутні педагоги розробляють власні прийоми, адаптують матеріали до конкретних соціальних і природних умов, апробують нові, нетрадиційні форми та методи екологічної освіти.

У підсумку така підготовка сприяє не лише визначенню певних принципів та змісту екологічної освіти дітей у дошкільному закладі, апробації окремих форм та методів цієї роботи, підготовці здобувачів до педагогічної практики, а й виробленню кожним майбутнім педагогом власної позиції у екологічному вихованні, власного бачення загальної методики екологічної освіти дошкільнят. Зазначений алгоритм передбачає органічне поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх вихователів до екологічної освіти дошкільників. Ефективність цієї роботи значною мірою визначається тим, наскільки вдасться залучити студентів до самостійного мислення, відкриття педагогічних закономірностей, постійного творчого пошуку та аналізу педагогічної дійсності крізь призму набутих теоретичних знань.

У цьому контексті важливою умовою ефективного формування екологічної культури майбутніх вихователів є активізація їхнього пізнавального інтересу в процесі самостійної навчальної діяльності. Щоб досягти цього, самостійна робота студентів повинна мати пошуковий і творчий характер. Такий підхід сприяє розвитку аналітичного мислення, формуванню спостережливості, здатності до педагогічного аналізу та екологічного світогляду. Важливими інструментами в цьому процесі є розв'язання екологічних задач, робота з проблемними ситуаціями, що передбачають активну взаємодію між уже набутими знаннями та новим досвідом.

До прикладу, використання проблемних запитань стимулює здобувачів до глибшого аналізу та самостійних висновків. Вони не лише поживляють інтелектуальну діяльність, а й виконують функцію містка між теорією та практикою, сприяючи зворотному зв'язку між новими поняттями та знаннями, здобутими раніше. Проблемні запитання особливо цінні у процесі вивчення основ природознавства: аналізуючи екологічні взаємозв'язки, майбутні вихователі навчаються мислити в категоріях біоцентризму, оцінювати явища з точки зору гармонії людини з природою. Це, у свою чергу, формує низку важливих рис особистості педагога з високим рівнем екологічної культури – зокрема, екологічне мислення, поміркованість у поводженні з природними ресурсами, уважність до природних процесів, відповідальність і активність у справі збереження довкілля.

Проблемні запитання, які ми використовуємо, можна диференціювати за рівнем складності. На початковому етапі це переважно завдання, відповіді на які ґрунтуються на базових знаннях, здобутих під час лекцій (наприклад: Чому на вологих ділянках лісу переважають папороті, тоді як у сухих соснових лісах їх майже немає? або Чому у місті значно повільніше тане сніг, ніж за містом, навіть за однакової температури повітря?).

На наступному етапі можна пропонувати запитання, що передбачають гіпотетичне мислення, пошук варіативних відповідей та аналіз природних явищ з урахуванням екологічних закономірностей. Наприклад: Чому більшість тварин, які живуть у ґрунті, мають видовжену або циліндричну форму тіла? Завдяки такому підходу здобувачі не лише поглиблюють свої знання про навколишній світ, а й формують навички екологічного моделювання, прогнозування наслідків втручання у природу, що є важливим аспектом їхньої професійної підготовки.

Аналіз педагогічних ситуацій у процесі навчання дає змогу здобувачам освіти спробувати себе в ролі фахівця, шукаючи альтернативні шляхи вирішення проблем, які можуть виникати під час організації екологічної освіти як у закладах дошкільної освіти, так і в родинному середовищі вихованців. Педагогічні задачі та проблемні ситуації широко використовуються у практикумах з основ природознавства, методики ознайомлення дітей з природою, а входять до складу тестових завдань і матеріалів для самостійної роботи. Основна мета цієї роботи полягає у стимулюванні здобувачів до самостійного аналізу, письмового викладення власних рішень педагогічних і методичних проблем, що сприяє розвитку професійного мислення.

Важливим структурним елементом методики роботи з педагогічними задачами є колективне обговорення ситуацій під час практичних занять. Такі бесіди дозволяють не лише проаналізувати запропоновані варіанти, а й дійти згоди щодо найбільш ефективного та педагогічно доцільного рішення. Зазначимо, що значна частина задач екологічного змісту носить міждисциплінарний характер, адже вимагає інтеграції знань із методики, екології, психології, педагогіки та вікової фізіології.

Ілюстрацією до сказаного може слугувати приклад проблемної ситуації, запропонованої до теми «Ігрові методи ознайомлення дітей з природою». Під час прогулянки директорка закладу дошкільної освіти спостерігає за вільною ігровою діяльністю дітей старшої групи. Виявляється, що у своїх іграх діти активно використовують природні матеріали як заміники: хлопчики ламають гілки для виготовлення іграшкової зброї, дівчатка обривають листя і траву для «приготування їжі», у грі «Магазин» роль товарів виконують зірвані з дерев листки, а з квітів (кульбаб, ромашок) плетуть вінки, які згодом викидають.

У межах обговорення студенти повинні дати обґрунтовані відповіді на такі запитання: Які висновки щодо рівня екологічного виховання в групі могла зробити директорка? Які саме правила поведінки в природному середовищі були порушені дітьми? Далі важливо разом із групою сформулювати такі правила поведінки на прогулянці, які, з одного боку, сприятимуть дбайливому ставленню до природи, а з іншого – не стримуватимуть ігрову творчість дошкільнят. Очевидно, що розв'язання подібних задач вимагає звернення не лише до методичних матеріалів, а й до психолого-педагогічної літератури, що забезпечує комплексний підхід до формування екологічної свідомості у дітей та професійної готовності вихователя.

Важливою формою роботи з підготовки майбутніх вихователів до організації екологічного виховання є також педагогічні ігри, які дають можливість, нехай і в уявлюваній ситуації, спробувати себе в організації освітнього процесу дошкільного закладу. Під час занять зручно практикувати педагогічні бліц-ігри, які не потребують тривалої підготовки та спеціальних умов проведення. Бліц-ігри забезпечують розв'язання виховних та методичних завдань на двох рівнях – індивідуальному та груповому. Такий формат спонукає кожного учасника не лише до самостійного педагогічного вибору, а й до аргументованого захисту власної позиції перед іншими членами команди, а також до активної участі у створенні спільного рішення. Інтерактивна природа бліц-гри сприяє розвитку навичок професійної комунікації, навчального співробітництва та переорієнтації з традиційної моделі навчання (де викладач є єдиним джерелом знань) на взаємодію між рівноправними учасниками освітнього процесу. До змістового наповнення гри можуть входити від трьох до шести методичних завдань чи проблемних ситуацій.

Таким чином, системна й цілеспрямована підготовка у сфері екологічної освіти є запорукою професійної зрілості майбутніх вихователів і важливим чинником виховання екологічно відповідального покоління.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ, 2021. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>
2. Волинець Ю., Стаднік Н. Формування готовності майбутніх дошкільних педагогів до екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 2 (54). С. 237-240. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2%281%29_59
3. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун; за заг. ред. О. Пометун. – Дніпропетровськ : «ЛІРА», 2014. 120 с.
4. Іванчук С. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх вихователів до формування екологічно доцільної поведінки дітей дошкільного віку: монографія. Дніпро: Видавництво ЛІРА, 2022. 466 с.
5. Клебанівська А. Формування еколого-валеологічної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі професійної підготовки. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2025. № 1 (107). С. 204-213. [https://doi.org/10.31865/2077-1827.1\(107\)2025.327077](https://doi.org/10.31865/2077-1827.1(107)2025.327077)

Тетяна Гринь,
вихователь-методист закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) №41 інтелектуального напрямку Рівненської міської ради
Рівне, Україна

ЕСЕ «ІННОВАЦІЇ ЯК КАТАЛІЗАТОР РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИКІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ!»

Сучасний світ стрімко змінюється, вимагаючи від майбутнього покоління гнучкості, креативності та здатності до швидкого навчання. У цьому контексті дошкільна освіта відіграє ключову роль у формуванні фундаменту особистості та закладанні перших цеглинок успішного майбутнього. Використання інноваційних підходів та технологій у навчально-виховному процесі дошкільних закладів стає не просто бажаним, а необхідним елементом якісної освіти.

Інновації в дошкільній освіті – це не лише впровадження новітніх гаджетів чи програм. Це, перш за все, переосмислення традиційних методів, пошук нових форм організації діяльності, які б максимально відповідали потребам та інтересам сучасних дітей. Інноваційні підходи спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності, стимулювання творчого мислення, розвиток комунікативних навичок та формування самостійності у малюків.

Одним із яскравих прикладів інновацій є використання інтерактивних технологій. Інтерактивні дошки, проектори, освітні мобільні додатки – все це відкриває безмежні можливості для залучення дітей до навчального процесу в ігровій формі. Завдяки візуалізації, звуковим ефектам та елементам гри, навчання стає більш захоплюючим та ефективним. Діти не просто пасивно сприймають інформацію, а активно взаємодіють з навчальним матеріалом, досліджують, експериментують та роблять власні відкриття.

Важливу роль у розвитку дошкільників відіграють також інноваційні педагогічні методики. Проєктна діяльність, STEM-освіта (наука, технології, інженерія, математика), ігрові технології, методики раннього розвитку – всі вони спрямовані на формування у дітей дослідницької позиції, вміння розв'язувати проблеми, критично мислити та працювати в команді. Завдяки цим підходам діти вчаться не боятися помилок, а сприймати їх як частину освітнього процесу.

Упровадження інновацій у дошкільну освіту сприяє не лише інтелектуальному, а й соціально-емоційному розвитку дітей. Ігри-симуляції, рольові ігри з використанням сучасних технологій допомагають дітям краще розуміти емоції, розвивати емпатію, навчатися конструктивно розв'язувати конфлікти та налагоджувати стосунки з однолітками.

Однак, впровадження інновацій вимагає від педагогів не лише знання сучасних технологій, а й готовності до змін, творчого підходу та постійного самовдосконалення. Важливо не просто використовувати нові інструменти, а й розуміти їхню педагогічну цінність та вміти інтегрувати їх у навчально-виховний процес таким чином, щоб вони дійсно сприяли розвитку кожної дитини.

Підсумовуючи, можна з упевненістю сказати, що використання інновацій є потужним інструментом для розвитку дошкільників у сучасному світі. Вони допомагають зробити процес навчання більш цікавим, ефективним та відповідним потребам нового покоління. Інновації стимулюють пізнавальну активність, розвивають творчі здібності, формують важливі соціальні та емоційні навички, закладаючи міцний фундамент для подальшого успішного навчання та самореалізації дитини. Саме тому, підтримка та активне впровадження інноваційних підходів у ЗДО є стратегічно важливим завданням сучасної освіти.

Інновації в дошкільній освіті: шлях до всебічного розвитку дитини

Дошкільний вік – це період інтенсивного розвитку дитини, коли формуються ключові навички, закладаються основи особистості та визначається подальший освітній шлях. В умовах сучасного світу, що швидко змінюється, традиційні методи виховання та навчання вже не завжди відповідають потребам дитини. Саме тому інновації в дошкільній освіті стають не просто бажаним доповненням, а нагальною необхідністю.

Інновації в дошкільній освіті – це не лише використання новітніх технологій, хоча вони, безумовно, відіграють важливу роль. Це, насамперед, переосмислення підходів до організації освітнього процесу, впровадження нових методик, форм роботи та засобів навчання, які сприяють активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчих здібностей та формуванню всебічно розвиненої особистості дитини.

Таблиця 1.

Актуальні та ефективні інновації для розвитку дошкільників

Інновація	Опис

Ігрові технології:	Гра – провідний вид діяльності дошкільника, і саме через гру дитина найефективніше пізнає світ. Інноваційні ігрові технології передбачають використання різноманітних дидактичних ігор, інтерактивних ігор, рольових ігор, ігор-квестів, які сприяють розвитку уваги, пам'яті, мислення, уяви, мовлення, а також соціальних навичок та емоційного інтелекту.
Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ):	Використання інтерактивних дошок, комп'ютерів, планшетів, освітніх програм та мобільних додатків відкриває нові можливості для навчання та розвитку дітей. ІКТ дозволяють зробити процес навчання більш наочним, цікавим, динамічним та індивідуалізованим.
Проектна діяльність:	Цей метод передбачає організацію освітнього процесу навколо певної проблеми або теми, яка є значущою та цікавою для дітей. У процесі роботи над проектом діти вчаться самостійно здобувати знання, планувати свою діяльність, співпрацювати з однолітками та презентувати результати своєї роботи.
STEM-освіта	Цей підхід інтегрує науку, технології, інженерію та математику в єдиний освітній простір. STEM-освіта сприяє розвитку в дітей критичного мислення, дослідницьких навичок, вміння розв'язувати проблеми та знаходити творчі рішення.
Методики раннього розвитку:	Такі методики, як методика Монтесорі, методика Глена Домана, методика Зайцева, спрямовані на стимулювання розвитку різних сфер дитини (інтелектуальної, сенсорної, моторної, мовленнєвої) з урахуванням її індивідуальних особливостей та можливостей.

Звичайно, впровадження інновацій у дошкільну освіту – це складний і багатогранний процес, який потребує від педагогів не лише знання нових технологій, але й готовності до змін, творчого підходу та постійного самовдосконалення. Важливо не просто використовувати інновації заради інновацій, а ретельно відбирати та адаптувати їх до конкретних умов і потреб дітей, забезпечуючи при цьому гармонійний та всебічний розвиток кожної дитини.

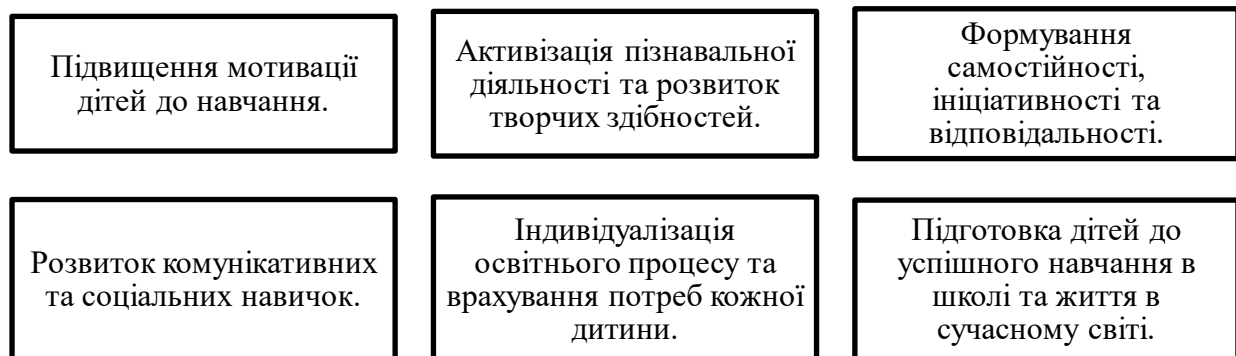

Рис. 1. Переваги використання інновацій у дошкільній освіті

Підсумовуючи, можна з упевненістю сказати, що інновації є потужним інструментом підвищення якості дошкільної освіти та забезпечення всебічного розвитку дитини. Вони допомагають зробити процес навчання цікавим, захоплюючим та ефективним, сприяють формуванню в дітей ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Дмитрук Н. Сучасне освітнє середовище у закладі дошкільної освіти.
URL: <https://vseosvita.ua/library/suchasne-osvitnie-seredovyshe-u-zakladi-doshkilnoi-osvity-886483.html>

2. Іваніщева І. Розвивальне середовище в ДНЗ. URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvivalne-seredovise-v-dnz-173740.html>
3. Кіндрат І. Предметно-розвивальне середовище в ДНЗ. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2842-yak-stvoriti-nnovatsyne-rozvivalne-predmetne-seredovishche>
4. Кравчук Н. Функціональне розвивальне середовище ЗДО – запорука ефективності роботи закладу. URL: https://cprvmr.edu.vn.ua/uploads/main_folders/ZDO/Vyhovатели_metodysty_ZDO/2024-2025/28012024ШМБМ/Кравчук%2028.01.25.pdf
5. Лелюх В. Інноваційне освітнє середовище: актуальні проблеми і шляхи їх подолання. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715151/1/B.M.Лелюх_тези_2015.pdf
6. Методичні рекомендації для педагогічних працівників «Що таке інноваційне розвивальне предметне середовище та як забезпечити його у ЗДО. URL: <http://leleka.rv.ua/shcho-take-innovaciynе-rozvyval-ne-predmetne-seredovyshche-ta-yak-zabezpechyty-yogo-u-zdo.html>.
7. Методичний порадник для вихователів «Як створити інноваційне розвивальне предметне середовище у ЗДО». URL: <http://leleka.rv.ua/yak-stvoryty-innovaciynе-rozvyval-ne-predmetne-seredovyshche-u-zdo.-metodychnyy-poradnyk-dlya-vyhovateliv.html>
8. Низковська О. Основні засади загальнотеоретичної моделі освітнього середовища у створенні предметного простору дошкільного закладу. V Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті – 2022» (м. Переяслав, 14-15 квітня, 2022 р.). 2022. С.66-74. Організація предметно-розвивального середовища. URL: <https://last-hust.dytsadok.org.ua/predmetno-rozvivalne-seredovische-10-46-50-01-08-2019/>
9. Смолюк С. Сутність поняття «розвивальне середовище» закладу дошкільної освіти. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 31, том 4, 2020.С. 159-163.
10. Рябко Т. Розвивальне середовище. URL: <https://dnz-sonechko3.e-schools.info/pages/rozvuvalne-seredovuche>
11. Як створити інноваційне розвивальне предметне середовище. URL: <https://dnz11.varashosvita.rv.ua/yak-stvoriti-innovacijne-rozvivalne-predmetne-seredovishhe/>

Тетяна Гринь,
вихователь-методист закладу дошкільної освіти
(ясла-садок) №41 інтелектуального напрямку Рівненської міської ради
Рівне, Україна

ІННОВАЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1. Вступ

Дошкільний вік є визначальним етапом у становленні особистості дитини, закладаючи фундамент для її подальшого навчання та розвитку протягом усього життя. Освітнє середовище, в якому перебуває дитина в ці роки, має значний

вплив на її зростання в різних аспектах: фізичному, когнітивному, соціально-емоційному та інших. У контексті сучасних реформ освіти в Україні особливої актуальності набуває створення таких середовищ, які були б не лише стимулюючими та підтримуючими, а й інноваційними та відповідали б віковим особливостям дітей. Метою цього есе є всебічне дослідження концепції інноваційно-розвивального середовища в дошкільній освіті, включаючи його визначення, ключові характеристики, принципи створення та вплив на розвиток дитини.

2. Визначення понять: розкриття сутності «інноваційного» та «розвивального»:

– *Концепція «розвивального освітнього середовища».* Термін «розвивальне освітнє середовище» є ключовим у сучасній педагогіці. Він позначає сукупність умов, які забезпечують всебічний розвиток дітей, а також систему матеріальних об'єктів їхньої діяльності. Таке середовище спеціально моделюється для надання різноманітних варіантів вибору шляху розвитку та дорослішання особистості дитини. Американський вчений Дж. Равен розглядав його як простір для розвитку компетентності, де люди мають можливість прагнути до цікавих для них цілей і в процесі їх досягнення розвивати свої вміння.

Розвивальне середовище є складним комплексом психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних та естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі. Воно є не лише умовою життєдіяльності дитини дошкільного віку, а й потенційним засобом впливу на формування та розвиток її особистості. Сучасні науковці наголошують на тому, що розвивальне середовище поєднує природне довкілля, світ культури, сенсорно-пізнавальний простір, соціум, ігрове, мовленнєве середовище та середовище особистості дитини. Важливою умовою такого середовища є опора на особистісно орієнтовану модель взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Поняття розвивального середовища також розуміється як динамічний і змінний простір, що забезпечує рухові та пізнавальні потреби кожного вихованця дошкільного навчального закладу. Воно сприяє соціалізації дитини та впливає на всі аспекти її розвитку. Багаторазове підкреслення важливості «умов», «матеріальних об'єктів» та «всебічного розвитку» в різних визначеннях свідчить про фундаментальне розуміння розвивального середовища як навмисно структурованого простору з ресурсами, спрямованими на сприяння цілісному зростанню дитини. Еволюція визначення від акценту на матеріальних аспектах до включення психологічних, соціальних та естетичних вимірів вказує на перехід до більш цілісного та дитиноцентричного розуміння раннього дитинства.

Таблиця 1.

Порівняння визначень «розвивального освітнього середовища»

<i>Джерело (ID фрагмента)</i>	<i>Визначення</i>
Державні стандарти та Базовий компонент	Сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей та систему матеріальних об'єктів їхньої діяльності.

дошкільної освіти України	
К. Крутій	Спеціально змодельовані умови, що забезпечують різноманітні варіанти вибору шляху розвитку та дорослішання особистості дитини.
А. Залізник	Простір розвитку компетентності, комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі.
А. Микуліна	Сукупність умов, які забезпечують різнобічний розвиток дітей; система матеріальних об'єктів їхньої діяльності; комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дітей у дошкільному закладі.
Я. Матюшинець	Єдність соціальних і предметних засобів забезпечення різноманітної діяльності дитини; система впливів і умов формування особистості за заданим зразком; комплекс матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, психолого-педагогічних умов.
Р. Чучман	Динамічний і змінний простір, який забезпечує рухові та пізнавальні потреби кожного вихованця дошкільного навчального закладу.

– *Концепція «інноваційного освітнього середовища»*. Термін «інноваційне освітнє середовище» передбачає функціональність розвивального предметного середовища. Це означає обґрунтування та прогнозування реальної потреби закладу в оснащенні, а вже потім проектування й облаштування освітнього простору. Інноваційне освітнє середовище є педагогічно доцільно організованим простором життєдіяльності, який сприяє максимальному розвитку природного ресурсу особистості.

Сучасне інноваційне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти передбачає широке використання нових ІТ-технологій, мультимедійних засобів навчання, оновлення ігрового та дидактичного обладнання, інноваційних форм та методів роботи. Воно також пов'язане з проектуванням, моделюванням та оснащенням предметно-просторового розвивального середовища в контексті сучасних освітніх стратегій. Визначення «інноваційного освітнього середовища» часто підкреслюють навмисний дизайн, педагогічні цілі та впровадження нових технологій або підходів для покращення навчання та розвитку. Це свідчить про те, що інновації в цьому контексті є цілеспрямованими та мають на меті підвищення якості освіти.

– *Синтез понять: «Інноваційно-розвивальне середовище»*. Інноваційно-розвивальне середовище – це цілеспрямовано спроектований та динамічний простір, який використовує передові підходи, ресурси та технології для сприяння цілісному розвитку кожної дитини. Інновації в такому середовищі служать меті розширення розвивального потенціалу. Це означає, що новітні методи та засоби застосовуються не заради самого новаторства, а для створення більш ефективних та збагачених умов для зростання та навчання дітей дошкільного віку.

3. Ключові характеристики інноваційно-розвивального середовища:

– *Варіативність та трансформованість.* Важливою характеристикою такого середовища є наявність різноманітних матеріалів та можливостей, що відповідають різним інтересам та стилям навчання дітей. Інноваційне розвивальне предметне середовище відзначається варіативністю, що передбачає наявність різноманітних матеріалів та обладнання, які дитина може використовувати відповідно до своїх інтересів та потреб. Також важлива трансформованість, тобто можливість змінювати та перетворювати простір та матеріали, створюючи нові ігрові та навчальні ситуації.

– *Поліфункціональність.* Цінність інноваційно-розвивального середовища полягає в поліфункціональності його елементів. Це означає можливість використання одного й того ж матеріалу або обладнання для різних видів діяльності. Такий підхід сприяє розвитку креативності та гнучкості мислення у дітей, а також ефективному використанню наявних ресурсів.

– *Безпека та доступність.* Першочерговим аспектом є безпека всіх матеріалів та обладнання для здоров'я дитини. Крім того, важлива вільна доступність усіх матеріалів та обладнання для дітей. Безпечне та доступне середовище дає змогу дітям повноцінно брати участь в освітньому процесі без зайвих обмежень та ризиків.

– *Естетичність та емоційний комфорт.* Привабливий зовнішній вигляд предметів та оформлення простору є важливою характеристикою інноваційно-розвивального середовища. Емоційна насиченість також є однією з характеристик освітнього середовища. Предметне оточення не повинно відволікати увагу чи збуджувати дитину, хоча певні його ділянки можуть бути яскравішими. Створення позитивної та стимулюючої емоційної атмосфери сприяє залученню та навчанню дітей.

– *Стимулювання активності та творчості.* Інноваційно-розвивальне середовище має бути організовано таким чином, щоб стимулювати пізнавальну активність, творчість, самостійність та соціальну взаємодію дітей. Розвивальне середовище активізує діяльність дитини. Воно спонукає дитину брати на себе частину відповідальності за створення своєї спільноти.

Гнучкість та адаптивність у дизайні дошкільних середовищ є ключовими, оскільки вони дають змогу педагогам задовольняти різноманітні потреби та стилі навчання, а також пристосовувати середовище до різних педагогічних цілей. Одночасний акцент на стимуляції (через варіативність та трансформованість) та емоційному благополуччі (через безпеку, естетику та емоційну насиченість) підкреслює важливість створення збалансованого середовища, яке підтримує як активне навчання, так і відчуття безпеки та комфорту. Педагогам необхідно ретельно продумувати взаємодію цих характеристик для створення оптимального навчального простору для маленьких дітей.

4. Принципи створення ефективного інноваційно-розвивального середовища

Таблиця 2.

Ключові принципи створення інноваційно-розвивального середовища

<i>Принцип</i>	<i>Опис (на основі фрагментів)</i>
Дитиноцентризм	Організація навчання на основі максимального розвитку кожної дитини відповідно до її потенційних можливостей та потреб.

Відповідність віку	Вибір засобів навчання та обладнання з урахуванням вікових особливостей дітей.
Інтеграція діяльності	Поєднання різних видів дитячої діяльності в середовищі.
Емоційне благополуччя та комфорт	Забезпечення індивідуального комфорту та позитивного емоційного тла.
Безпека та здоров'я	Дотримання санітарно-гігієнічних та техніко-ергономічних норм безпеки.
Естетичність та організованість	Поєднання звичних і неординарних елементів в оформленні.
Динамізм та гнучкість	Мобільність та постійна змінюваність змістового наповнення.
Доступність та інклюзивність	Забезпечення можливості реалізації талантів та здібностей для кожної дитини.

– *Дитиноцентризм.* Пріоритетність принципу дитиноцентризму давно обґрунтована в сучасній освіті. Дитиноцентризм є основою організації навчання, базовим поняттям для створення освітнього простору, який сприятиме максимальному розвитку кожної дитини на рівні її потенційних можливостей і потреб. Важливою умовою розвивального середовища є опора на особистісно орієнтовану модель взаємодії між учасниками освітнього процесу.

– *Відповідність віку.* При виборі засобів навчання та обладнання предметного середовища необхідно брати до уваги вікові особливості дітей. Орієнтація на сензитивні періоди розвитку та провідні види діяльності дітей певного віку є ключовим принципом.

– *Інтеграція діяльності.* Середовище повинно забезпечувати інтеграцію різних видів дитячої діяльності: спілкування, гри, праці, пізнавально-пошукової, рухової, художньо-мовленнєвої, образотворчої та інших.

– *Емоційне благополуччя та комфорт.* Важливим принципом є забезпечення індивідуального комфорту та позитивного емоційного тла для дорослих і дітей у середовищі. Діти найкраще навчаються, коли почуваються в безпеці, захищеності та щасливими.

– *Безпека та здоров'я.* Дотримання санітарно-гігієнічних та техніко-ергономічних норм безпеки щодо будівель, обладнання та навчальних засобів є фундаментальним принципом. Захист фізичного добробуту дітей є першочерговим завданням.

– *Естетичність та організованість.* Поєднання звичних і неординарних елементів в оформленні приміщень та території закладу є важливим аспектом. Естетично привабливе та добре організоване середовище стимулює інтерес дітей та сприяє відчуттю порядку.

– *Динамізм та гнучкість.* Мобільність та постійна змінюваність змістового наповнення, періодичне оновлення середовища з урахуванням інтересів дітей та педагогічної доцільності є важливим принципом. Середовище повинно розвиватися разом з дітьми.

– *Доступність та інклюзивність.* Середовище має бути доступним для кожної дитини, незалежно від її здібностей чи походження. Створення рівних умов для реалізації талантів та здібностей є ключовим.

Принципи дитиноцентризму, відповідності віку та врахування емоційного благополуччя підкреслюють зміну педагогічних підходів у бік визнання індивідуальних потреб та цілісного розвитку кожної дитини. Педагогам

необхідно відійти від універсального підходу та створювати середовища, які б відповідали унікальним характеристикам їхніх вихованців.

Принципи динамізму та гнучкості свідчать про те, що створення ефективного інноваційно-розвивального середовища є безперервним процесом, який потребує постійного осмислення, адаптації та співпраці з дітьми та їхніми родинами. Педагогам слід розглядати середовище як живу сутність, що еволюціонує у відповідь на потреби та інтереси навчальної спільноти.

5. Роль середовища у розвитку дитини:

– *Фізичний розвиток.* Середовище може сприяти розвитку великої та дрібної моторики через можливості для руху, дослідження та маніпулювання предметами. Надання достатньо місця для руху, лазіння та маніпулювання предметами підтримує фізичне зростання та координацію дітей.

– *Когнітивний розвиток.* Середовище стимулює допитливість, навички розв'язання проблем та розвиток знань через доступ до різноманітних матеріалів та цікавих занять. Надання головоломок, конструкторів та можливостей для експериментування заохочує когнітивне дослідження. Стимулююче середовище заохочує активне навчання та когнітивне зростання.

– *Соціально-емоційний розвиток.* Середовище сприяє соціальній взаємодії, співпраці, емпатії та емоційній регуляції через можливості для спільної гри та позитивних стосунків. Надання можливостей для групової гри, обміну та розв'язання проблем допомагає дітям розвивати соціальну компетентність та емоційний інтелект. Середовище може надати дітям змогу брати на себе відповідальність за створення своєї спільноти.

– *Комунікативно-мовленнєвий розвиток.* Середовище підтримує засвоєння мови та розвиток комунікативних навичок через багатий мовний досвід, можливості для спілкування та доступ до книг та інших матеріалів для розвитку грамотності. Забезпечення середовища, насиченого друкованими матеріалами, участь у розмовах з дітьми та заохочення розповідання історій можуть покращити їхні мовні навички. Сприятливе лінгвістичне середовище є вирішальним для розвитку мови.

– *Художньо-естетичний розвиток.* Середовище сприяє розвитку уяви, творчості та самовираження через доступ до художніх матеріалів, музики та можливостей для театралізованої гри. Надання різноманітних художніх матеріалів, музичних інструментів та можливостей для творчої гри заохочує художнє самовираження.

Середовище виступає каталізатором цілісного розвитку, надаючи багатий та стимулюючий контекст для дослідження, взаємодії та навчання дітей у всіх сферах розвитку. Взаємозв'язок цих сфер означає, що добре спроектоване середовище позитивно впливатиме на багато аспектів зростання дитини. Наприклад, добре обладнаний ігровий майданчик на відкритому повітрі може сприяти як фізичному, так і соціально-емоційному розвитку. Середовище не лише підтримує розвиток, а й відображає та підсилює педагогічну філософію ЗДО. Середовище, яке віддає перевагу дослідженню та навчанню під керівництвом дитини, виглядатиме та відчуватиметься інакше, ніж те, що наголошує на навчанні під керівництвом вихователя.

6. Практичні аспекти впровадження: створення та підтримка середовища:

– *Організація простору та навчальних осередків.* Важливо продумати поділ класної кімнати на різні навчальні осередки, які б відповідали різним видам діяльності та сферам розвитку (наприклад, для сюжетно-рольових ігор, конструювання, розвитку грамотності, мистецтва, науки). Організовані простори сприяють різним видам навчання та залучення. Чітко визначені навчальні осередки дають змогу дітям легко знаходити матеріали та займатися цілеспрямованою діяльністю. Прикладами спеціалізованих осередків є природничий, експериментальний, ігрової діяльності, образотворчого мистецтва та музичний осередки. Різноманітні осередки дають змогу дітям досліджувати широкий спектр діяльності та виявляти свої інтереси.

– *Вибір та розміщення матеріалів та обладнання.* Слід надавати перевагу віковим, безпечним та стимулюючим матеріалам, які заохочують відкрити гру та дослідження. Фізичні характеристики матеріалів впливають на здатність дітей ефективно та безпечно їх використовувати. Необхідно ретельно продумувати якість та придатність усіх матеріалів та обладнання. Різноманітні матеріали підтримують різноманітні навчальні можливості. Надання багатого асортименту ресурсів дає змогу дітям брати участь у різноманітній діяльності та досліджувати різні матеріали.

– *Роль вихователя.* Вихователь відіграє вирішальну роль у сприянні взаємодії дітей з середовищем, керуванні їхнім навчанням та адаптації середовища до їхніх потреб, що постійно змінюються. Роль вихователя полягає в підтримці та спрямуванні дослідження та навчання дітей у межах середовища. Вихователі повинні виступати в ролі фасилітаторів, спостерігаючи за взаємодією дітей та надаючи підтримку та керівництво за потреби. Важлива особистісно орієнтована модель взаємодії між вихователем та дітьми. Індивідуальна увага та підтримка є ключем до максимізації переваг середовища. Вихователі повинні будувати позитивні стосунки з кожною дитиною та адаптувати свою взаємодію відповідно до індивідуальних потреб.

– *Постійна оцінка та адаптація.* Важливо регулярно оцінювати ефективність середовища та вносити корективи на основі залучення дітей, прогресу в розвитку та відгуків від вихователів та сімей. Середовище має бути гнучким та адаптуватися до мінливих обставин. Регулярний перегляд та внесення змін забезпечують постійне задоволення потреб дітей.

Створення та підтримка інноваційно-розвивального середовища потребує спільних зусиль педагогів, адміністрації, дітей та їхніх родин. Відкрите спілкування та спільне прийняття рішень можуть призвести до створення більш чутливого та ефективного навчального простору. Залучення всіх зацікавлених сторін може надати цінні ідеї та забезпечити відображення середовищем потреб та цінностей усієї дошкільної спільноти. Процес створення та підтримки такого середовища є не одноразовим завданням, а постійним шляхом безперервного вдосконалення та адаптації. Педагогам слід розглядати середовище як динамічний інструмент, який можна вдосконалювати та покращувати з часом для кращої підтримки навчання та розвитку дітей.

7. Взаємодія інновацій та розвитку

Інноваційні підходи, такі як інтеграція технологій, використання новітніх матеріалів та впровадження нових педагогічних стратегій, можуть розширити розвивальний потенціал дошкільного середовища. Інновації можуть призвести до більш захоплюючих, персоналізованих та ефективних навчальних можливостей, які краще підтримують індивідуальні траєкторії розвитку дітей. Існують приклади інноваційних практик, які позитивно впливають на розвиток дитини в таких сферах, як грамотність, лічба, творчість та розв'язання проблем.

Інновації в дошкільному середовищі повинні бути спрямовані на покращення розвитку та добробуту дітей. Нові технології чи підходи слід ретельно оцінювати на предмет їхнього потенціалу позитивного впливу на результати навчання, а не впроваджувати їх просто заради новизни. Педагогам слід критично оцінювати докази, що стоять за різними інноваціями, та обирати ті, які найімовірніше підтримають їхні педагогічні цілі та потреби розвитку дітей. Створення культури інновацій у дошкільному закладі потребує постійного професійного розвитку педагогів, можливостей для експериментування та співпраці, а також сприятливого адміністративного середовища, яке заохочує впровадження нових ідей. Інвестиції в навчання вчителів, надання ресурсів для інновацій та створення клімату експериментування є вирішальними для сприяння постійному вдосконаленню дошкільних навчальних середовищ.

8. Висновки

Інноваційно-розвивальне середовище в закладі дошкільної освіти є навмисно створеним, динамічним та гнучким простором, який використовує сучасні підходи, ресурси та технології для забезпечення цілісного розвитку кожної дитини. Ключовими характеристиками такого середовища є варіативність, трансформованість, поліфункціональність, безпека, доступність, естетичність та стимулювання активності й творчості. Ефективне інноваційно-розвивальне середовище створюється на основі принципів дитиноцентризму, відповідності віку, інтеграції діяльності, емоційного благополуччя, безпеки, естетичності, динамізму, доступності та інклюзивності.

Роль такого середовища є визначальною для фізичного, когнітивного, соціально-емоційного, комунікативно-мовленнєвого та художньо-естетичного розвитку дитини. Створення та підтримка інноваційно-розвивального середовища є безперервним процесом, який потребує тісної співпраці педагогів, адміністрації, дітей та їхніх родин. Інновації відіграють важливу роль у покращенні розвивального потенціалу дошкільного середовища, забезпечуючи більш захоплюючі, персоналізовані та ефективні навчальні можливості. Інвестиції у високоякісні, інноваційні та розвивальні середовища в ЗДО є важливим елементом міцної та справедливої системи освіти.

Список використаних джерел:

1. Дмитрук Н. Сучасне освітнє середовище у закладі дошкільної освіти.
URL: <https://vseosvita.ua/library/suchasne-osvitnie-seredovyshche-u-zakladi-doshkilnoi-osvity-886483.html>
2. Іваніщева І. Розвивальне середовище в ДНЗ.
URL: <https://vseosvita.ua/library/rozvivalne-seredovise-v-dnz-173740.html>

3. Кіндрат І. Предметно-розвивальне середовище в ДНЗ. URL: <https://oplatforma.com.ua/article/2842-yak-stvoriti-nnovatsyne-rozvivvalne-predmetne-seredovishche>
4. Кравчук Н. Функціональне розвивальне середовище ЗДО – запорука ефективності роботи закладу. URL: https://cprvmr.edu.vn.ua/uploads/main_folders/ZDO/Vyhovатели_metodysty_ZDO/2024-2025/28012024IIIMBM/Кравчук%2028.01.25.pdf
5. Лелюх В. Інноваційне освітнє середовище: актуальні проблеми і шляхи їх подолання. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715151/1/В.М.Лелюх_тези_2015.pdf
6. Методичні рекомендації для педагогічних працівників «Що таке інноваційне розвивальне предметне середовище та як забезпечити його у ЗДО. URL: <http://leleka.rv.ua/shcho-take-innovaciynne-rozvyval-ne-predmetne-seredovyshche-ta-yak-zabezpechyty-yogo-u-zdo.html>
7. Методичний порадник для вихователів «Як створити інноваційне розвивальне предметне середовище у ЗДО». URL: <http://leleka.rv.ua/yak-stvoryty-innovaciynne-rozvyval-ne-predmetne-seredovyshche-u-zdo.-metodychnyy-poradnyk-dlya-vyhovateliv.html>
8. Низковська О. Основні засади загальнотеоретичної моделі освітнього середовища у створенні предметного простору дошкільного закладу. V Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті – 2022» (м. Переяслав, 14-15 квітня, 2022 р.). 2022. С.66-74. Організація предметно-розвивального середовища. URL: <https://last-hust.dytsadok.org.ua/predmetno-rozvivvalne-seredovische-10-46-50-01-08-2019/>
9. Смолюк С. Сутність поняття «розвивальне середовище» закладу дошкільної освіти. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 31, том 4, 2020.С. 159-163.
10. Рябко Т. Розвивальне середовище. URL: <https://dnz-sonechko3.e-schools.info/pages/rozvuvvalne-seredovuche>
11. Як створити інноваційне розвивальне предметне середовище. URL: <https://dnz11.varashosvita.rv.ua/yak-stvoriti-innovacijne-rozvivvalne-predmetne-seredovishhe/>

Наталія Губкович,
 здобувачка освіти 3 курсу спеціальності Дошкільна освіта
 КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
 м. Луцьк, Україна
 Науковий керівник – **Алла Бубін,**
 канд. пед. наук,
 старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
 КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
 м. Луцьк, Україна

**НАРОДНА КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО
 ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Ключові слова: народна казка, моральне виховання, діти старшого дошкільного віку.

Проблема морального виховання дітей дошкільного віку в сучасних реаліях нашого життя є важливою. Особливої актуальності набуває проблема збереження духовності, формування етичної культури, душевної рівноваги, конструктивної поведінки, свідомості й відповідальності особистості.

Реалізація завдань морального виховання молодого покоління в Україні має важливе значення, а специфіка обумовлена віковими й індивідуальними особливостями, нормами суспільної моралі, принципами регулювання поведінки тощо. Саме для початку формування моральних якостей найбільш сприятливим періодом життя людини є дошкільний вік. Адже на цьому етапі закладаються основи моральності особистості, розвиваються уявлення, почуття, виробляються звички і навички, які спрямовуватимуть подальше її вдосконалення. Дошкільне дитинство є початковим періодом становлення особистості, коли закладаються основи ставлення до навколишнього світу, людей, до себе, засвоюються перші моральні норми поведінки.

На загальнодержавному рівні моральне виховання дітей дошкільного віку один із важливих напрямів освіти. У Законі України «Про дошкільну освіту», який набув чинності з 1 січня 2025 року записано «...спрямування освітнього процесу на формування у вихованців суспільних цінностей, зокрема правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, милосердя, толерантності, поваги до честі та гідності людини і результатів її праці, здорового способу життя та екологічної поведінки, цінностей постійного пізнання і розвитку (частина 4 статті 15) [2]. Чималу роль моральних цінностей висвітлює і Базовий компонент дошкільної освіти зазначено, що освіта повинна здійснюватися з урахуванням національних традицій і звичаїв, історичних, культурних цінностей України, що дасть змогу звертатися до історії українських традицій та сприяти спадкоємності поколінь [1].

Аналіз теоретичних джерел дозволив визначити, що проблема морального виховання є важливою, довгий час доказом цього є наукові праці відомих педагогів. Вивченням цієї теми у своїх працях займалися такі педагоги як Я.-А. Коменський, М. Монтессорі, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.

Серед питань морального виховання розглядалися: ціннісне ставлення дітей дошкільного віку до своїх ровесників (В. Павленчик, Т. Поніманська, Ю. Приходько та ін.); гуманність у взаєминах дошкільників під час взаємодії (А. Гончаренко, В. Котирло, О. Смирнова та ін.); вплив художньої літератури, зокрема народних казок на вихованні дітей дошкільного віку (Н. Карпінська, Л. Стрелкова, Н. Химич та ін.).

Казка має потужний виховний потенціал і саме в моральному аспекті, вона повинна використовуватися не лише з метою загального розвитку дітей, розширення їхнього світогляду, а й для виховання кращих людських рис і чеснот. За допомогою казки, дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем, відгукується на події та явища навколишнього життя.

Під час освітнього процесу у закладах дошкільної освіти використовуються такі казки: соціально-побутові казки, казки про тварин, чарівні (фантастичні) казки [3, с.159].

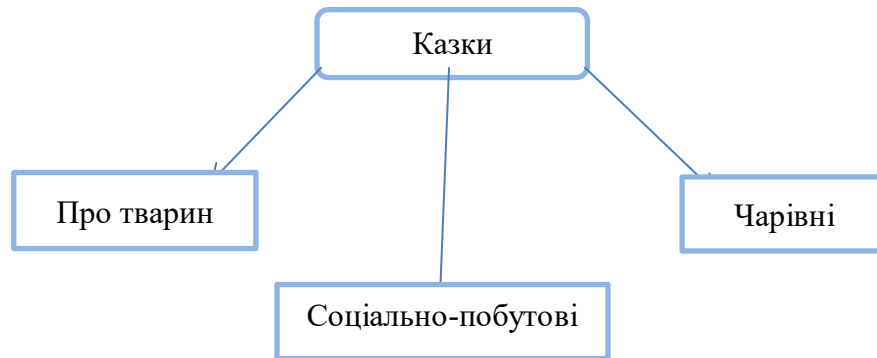

Рис.1.1. Види казок

Казка є джерелом нових вражень дітей, вона може стати сильним емоційним стимулом, що живить дитячу творчість. Чим інтенсивніше емоційний вплив, який казка справляє на дітей, тим цікавіше і різноманітніше вихованці потім проявляють власні емоції. Саме завдяки народній казці мудрості у її кожному слові, захоплюючим сюжетом ми можемо доторкнутись до маленького сердечка читача, здійснювати моральне виховання.

Народні казки є засобом формування високих моральних принципів, духовних цінностей, вони просякнуті пафосом гуманістичних та патріотичних ідей, глибокою вірою в перемогу добра та справедливості, в чудодійну силу високої моралі й героїчного подвигу [4, с.38].

Експериментальне дослідження було проведено на базі Комунального закладу «Луцького закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 8 Луцької міської ради». До експерименту було залучено 20 дітей старшої групи.

На констатувальному етапі дослідження ми визначили таке завдання – виявити рівні сформованості моральної вихованості у дітей старшого дошкільного віку та на основі аналізу теоретичних матеріалу розробити методичні рекомендації щодо формування моральних уявлень дітей старшого дошкільного віку засобами народної казки.

На основі аналізу науково-методичної літератури було визначено критерії (когнітивний, мотиваційний, поведінковий) та показники сформованості моральної вихованості у дітей старшого дошкільного віку.

Для діагностики рівнів моральної вихованості у дітей старшого дошкільного віку виділено наступні критерії: уявлення і знання про норми і правила моралі; сформованість морально-естетичних почуттів; дотримання моральної поведінки.

Підбиваючи узагальнені дані за усіма трьома критеріями, ми з'ясували, що 5 дітей (25%) мають високий рівень морального виховання, 12 дітей (60%) – середній і 3 дитини (15%) – низький (рис.1.2).

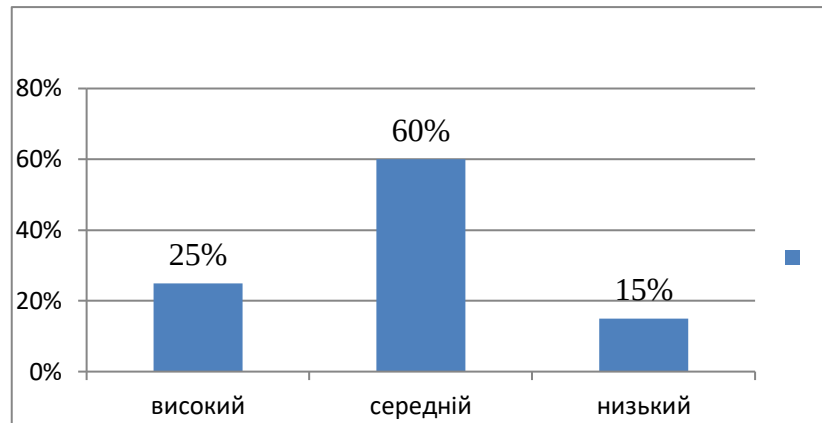

Рис. 1.2. Рівні моральної вихованості дітей старшого дошкільного віку

Результати експериментально-дослідної діяльності дозволили зробити висновок про необхідність розроблення рекомендації для батьків та педагогів закладів дошкільної освіти щодо формування моральних уявлень дітей старшого дошкільного віку засобами народної казки.

Батьки розуміють, що бажання виростити свою дитину справді морально вихованою не завжди збігається з тими життєвими реаліями, в яких дитина зростає. Діти вдома комунікують не тільки з батьками, але і з телевізором, смартфоном, комп'ютерними іграми та ін. Відповідно, окрім гарного прикладу батьків, діти піддаються впливу тієї інформації, яку несуть вище перераховані технічні засоби. Творці фільмів та комп'ютерних ігор підсвідомо несуть інформацію про аморальні якості, вкладаючи їх у своїх персонажів чи героїв ігор. Звичайно, що в таких умовах досить важко пояснити дитині протилежне та привчити бути добрим і справедливим. У дитини в таких умовах знижується чутливість до жорстокості та підвищується тривожність і недовіра до навколишнього світу. Звертаючись до народної казки, як основного джерела моралі, можна навчити дітей моральності та духовності.

В умовах закладу дошкільної освіти виділяємо такі організаційно-педагогічні умови виховання моральності дітей старшого дошкільного віку засобами українських народних казок :

- створення розвивального середовища у закладі дошкільної освіти для забезпечення позитивного фону сприймання дітьми морального змісту казок;
- володіння вихователем методикою ознайомлення дітей з українськими народними казками;
- забезпечення засвоєння дітьми старшого дошкільного віку морально-етичних категорій і змісту українських народних казок, що сприяє усвідомленню їх моралі;
- використання українських народних казок як засобу морального виховання дитини старшого дошкільного віку в сім'ї.

Отже, результати експериментально-дослідної діяльності дозволили зробити такі висновки. З метою виховання моральності у дітей старшого дошкільного віку, ми використовували такі методи: читання, преказування, розповіді та драматизації казок. В освітньому поцесі організовували різноманітну творчу діяльність, давали волю дитячій фантазії та уяві, малювали

словесні портрети головних дійових осіб, змінювали кінцівки казок, створювали нові казки.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти.
URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 20.02.25).
2. Закон «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text> (дата звернення: 05.02.2025).
3. Литвишко О. Казка у дошкільному навчальному закладі як основна умова формування основ моральної компетентності у дітей 5 - 6 років *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2017. Випуск 56, С. 159-166.
4. Черепаня Н., Русин Н. Казка як засіб формування моральних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки*. Мукачівський державний університет. 2020. Випуск 91. С.36-42

Ольга Дейнека,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Аліна Циплюк,

*канд. пед. наук, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: дошкільна освіта, елементарні математичні уявлення, ігрова діяльність, логічне мислення, просторові відношення, кількість, форма, час, розвиток дітей, освітнє середовище

Формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку виступає принциповим фактором їхнього інтелектуального та когнітивного розвитку. Новітні підходи до організації дошкільної освіти акцентують увагу на необхідності розвитку у дітей базових математичних знань, умінь та навичок, які забезпечують підготовку до шкільного навчання. Як зазначає Н. Тарнавська, гра для дитини є не лише провідною діяльністю, але й ефективним засобом формування нових знань, умінь та навичок у природному для неї середовищі [5].

Актуальність дослідження обумовлена тим, що ігрова діяльність, будучи основним видом активності дітей дошкільного віку, дозволяє інтегрувати математичні знання у повсякденне життя дитини. Завдяки грі діти вчаться рахувати, порівнювати, класифікувати об'єкти, розуміти часові та просторові відношення, що формує логіко-математичне мислення. Ігрові методи створюють

позитивну мотивацію до навчання, сприяють розвитку пізнавальної активності, уваги, пам'яті, уяви та творчості.

Формування математичних уявлень відбувається поступово: спочатку через ознайомлення з поняттями кількості, розміру, просторової орієнтації, форми об'єктів. Діти засвоюють числову послідовність, навчаються здійснювати елементарні арифметичні операції додавання та віднімання в межах десяти, розпізнають і називають основні геометричні фігури, орієнтуються в поняттях «більше-менше», «ліворуч-праворуч», «вчора-завтра» (табл. 1.).

Таблиця 1.

Елементарні математичні уявлень та засоби їх формування

Поняття	Засоби формування	Особливості формування	Результати розвитку
Число та кількість	Підрахунок, порівняння груп предметів	Використання предметних та графічних моделей, зв'язок із практичним досвідом (рахунок іграшок, пальців, предметів)	Розуміння числових співвідношень
Форма та розмір	Порівняння об'єктів за характеристиками	Ознайомлення через тактильне сприйняття, сенсорні ігри, сортування за формою та розміром	Виділення основних геометричних форм
Просторові відносини	Вправи на орієнтування у просторі	Використання просторових зрозуміти в реальній середовищі (ліворуч, праворуч, над, під), моделювання ситуацій	Усвідомлення просторових зрозуміти
Логічні операції	Ігрові вправи, серіація, класифікація	Поступове ускладнення завдань, навчання аналізу, порівняння та узагальнення через практичну діяльність	Формування основ для логічного мислення
Часові відношення	Ознайомлення з поняттями часу, режимні моменти, послідовність подій	Використання наочних прикладів (доба, пори року), складання розповідей із хронологічною послідовністю подій, асоціативні зв'язки (вранці – сніданок, увечері – сон)	Розуміння основних часових категорій та порядку подій

На думку О. Гевко, формування математичних уявлень включає розвиток таких логічних операцій, як аналіз, синтез, класифікація, серіація, порівняння та узагальнення [6, с. 108]. Фундаментальним стає так само розвиток у дітей здатності орієнтуватися у часових та просторових координатах, що гарантується через спеціально організовану ігрову діяльність (приклади подані у табл. 2).

Таблиця 2.

Види ігор з метою формування елементарних математичних уявлень

Вид гри	Приклад	Формовані математичні уявлення
Сюжетно-рольові	Гра «Магазин» – рахунок товарів, визначення кількості, порівняння за розміром чи формою	Лічба, порівняння, класифікація
Дидактичні	Гра «Знайди зайвий предмет» – визначення логічних зв'язків між об'єктами	Класифікація, узагальнення, логічне мислення
Конструктивні	Побудова веж із кубиків – розуміння пропорцій, симетрії, геометричних форм	Просторові уявлення, форми, розміри

Рухливі	Гра «Скільки кроків до мети?» – визначення відстані, напрямку	Просторова орієнтація, кількість, рахунок
Настільні	Лото чи доміно – лічба, групування, порівняння	Логічне мислення, навички лічби
Ігри-експерименти	Дослідження піску чи води – вимірювання об'єму, ваги, довжини	Закономірності, вимірювання, порівняння

У процесі дослідження нами була розроблена програма формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку тривалістю три тижні (табл. 3.). Програма базувалася на використанні дидактичних, сюжетно-рольових та рухливих ігор, спрямованих на закріплення математичних понять. Значна увага приділялася залученню дітей до активної участі в навчальному процесі, створенню емоційно комфортної атмосфери, додатково співпраці з батьками з метою закріплення знань у домашніх умовах.

Таблиця 3.

Програма з формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку (періодом на 3 тижні)

Тема тижня	Заняття/гра	Опис діяльності	Обладнання	Співпраця з сім'єю
Тиждень 1: Числа, лічба і групування	Квест «Математична мандрівка»	Діти вирушають у подорож за «скарбами». На кожній станції виконують завдання: рахунок предметів, розв'язання задач, групування за формою, кольором чи розміром.	Карта квесту, «станції» із завданнями (кошики з предметами, схеми, картки із цифрами).	Створення вдома сімейного квесту з математичними завданнями.
	Гра «Чарівна таблиця»	Вихователь демонструє таблицю із зображеннями (яблука, машини тощо). Діти рахують об'єкти, обводять однакові, складають задачі.	Таблиці з малюнками, маркери, папір.	Гра вдома: «Знайди однакові предмети» серед іграшок або на кухні.
	Дидактична гра «Побудуй вежу»	Діти отримують завдання побудувати вежу з кубиків певної висоти, дотримуючись чергування кольорів або розміру.	Кубики, схеми веж.	Завдання вдома: побудувати модель будівлі, рахуючи кількість елементів у кожному ряду.
Тиждень 2: Орієнтація в просторі та часі	Інтерактивна казка «Подорож у часі»	Діти слухають казку, де герої стикаються із завданнями: знайти шлях на мапі, визначити послідовність подій, використовуючи часові поняття	Мапи, набір ілюстрацій із завданнями, картки із позначками часу.	Пропозиція створити вдома казку разом із дитиною, обговорюючи часові події у сімейному житті.

		(«спочатку», «потім», «наприкінці»).		
	Гра «Геометричні дороги»	Діти будують «дороги» з геометричних фігур (наприклад, трикутників і квадратів), розставляють «знаки» і вчать слідувати інструкціям вихователя.	Геометричні фігури, іграшкові машини, макети знаків.	Вдома створити «дорогу» « для машинок, використовуючи різні предмети.
	Гра «Просторовий лабіринт»	Лабіринт, побудований на підлозі з блоків. Діти проходять його, слідує вказівкам («вправо», «ліворуч», «два кроки вперед»).	Блоки, стрічки для побудови лабіринту.	Завдання: створити вдома лабіринт і пояснити членам родини, як його пройти.
Тиждень 3: Логіка, порівняння, серіація	Математичний пікнік	Ігрова ситуація на килимку: діти обирають «продукти», розкладають у кошики, порівнюють кількість, визначають «найбільший» і «найменший».	Іграшкові продукти, кошики, картки із завданнями	Пропозиція вдома разом із дитиною підготувати пікнік, використовуючи лічбу та порівняння кількостей.
	Гра «Числова мозаїка»	Діти створюють мозаїку із цифр і геометричних фігур, вирішуючи завдання на додавання, віднімання та складання фігур за шаблонами.	Мозаїка, шаблони, фігури з різною кількістю сторін	Завдання вдома: створити мозаїку із гудзиків чи інших предметів, рахуючи елементи.
	Квест «Математичний детектив»	Діти стають «детективами» і шукають «підказки» (числа, фігури), виконують логічні завдання.	Картки із завданням, предмети для пошуку, підказки у вигляді загадок	Завдання: грати вдома в «детектива», шукаючи предмети за описом (форма, колір, кількість).

Проведене експериментальне дослідження підтвердило ефективність запропонованої програми. Порівняльний аналіз результатів за методикою «Numeracy Screener» та спостереженнями показав, що кількість дітей із високим рівнем сформованості математичних уявлень зросла на 14% та 15% відповідно. Діти продемонстрували покращення навичок лічби, виконання простих арифметичних дій, розпізнавання геометричних фігур, орієнтації у просторі й часі.

Наукова новизна проведеної роботи полягає в удосконаленні підходів до використання ігрової діяльності для формування елементарних математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку. Практичне значення полягає у можливості застосування розробленої програми в освітній практиці закладів дошкільної освіти.

Одним із важливих висновків є те, що саме через гру діти легше засвоюють абстрактні математичні поняття, переносячи їх у реальні життєві ситуації. Як зазначають Ю. Волинець та М. Єгоришева, дидактичні ігри сприяють розвитку логічного мислення, кмітливості, здатності робити висновки та приймати рішення [5, с. 133-134]. Назване дозволяє створити умови для гармонійного інтелектуального, емоційного та соціального розвитку дитини.

Отже, результати дослідження засвідчують значущість використання ігрових методів у навчанні дітей дошкільного віку математичних знань.

Успішне формування елементарних математичних уявлень через гру сприяє розвитку у дітей готовності до шкільного навчання, підвищенню їхньої впевненості у власних силах, розвитку самостійності та позитивного ставлення до пізнавальної діяльності.

Перспективами подальших досліджень є розширення програми, розробка довготривалих методичних рекомендацій для педагогів закладів дошкільної освіти, а також подальший аналіз впливу різних видів ігор на формування логіко-математичних уявлень у дітей різних вікових груп.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція та поради для організації освітнього процесу : <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>.
2. Волинець Ю., Єгоришева М. Дидактичні ігри математичного змісту як засіб формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 133-134.
3. Гевко О. Формування логіко-математичних уявлень у дітей старшого дошкільного віку засобами спостережень у природі. 2024. С. 107.
4. Тарнавська Н. Використання ігрових прийомів у процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку. *Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку*. Збірник науково-методичних праць. За заг. ред. Н. П. Тарнавської, Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. Житомир. ФОП «Левковець», 2015. С. 121-124.

Марія Денейчук,
здобувачка освіти 4 курсу
відділення початкової, дошкільної освіти та інформаційних технологій
КВЗО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м.Луцьк, Україна
Науковий керівник – **Тетяна Марач,**
старша викладачка циклової комісії методики музичної освіти
та вокально-хорової підготовки
КВЗО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м.Луцьк, Україна

БАЛЬНІ ТАНЦІ ДЛЯ ДІТЕЙ: КОРИСТЬ, ОСНОВИ, ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ

Ключові слова: бальні танці, комплексний підхід, ігрові технології, навчальний танець.

Танець – абсолютно особливий вид мистецтва, який відображає почуття. Через танець людина пізнає навколишній світ і вчиться взаємодіяти з ним. Бальні танці справляють специфічний вплив, який зберігається протягом усього життя людини.

Сьогодні важливо визначити роль, місце і значення танцю в системі виховання і визнати, що естетичні параметри танцю безумовно є важливими, але не єдиними його характеристиками. Завдання фізичного, творчого, естетичного та духовного виховання дітей дошкільного віку змушують переглянути різновиди та різноманіття типів танцю в соціальному контексті розвитку особистості.

Вивченням хореографії в цілому та бальних танців зокрема з педагогічного боку займалися такі вчені, як Т. Голінська, Л. Мельниченко, П. Горголь, Д. Федорченко та ін.

Бальний танець займає серединне положення між мистецтвом і спортом. Через навчання танцю розв'язуються завдання духовного та естетичного виховання, формується здатність дітей до творчості та схильність до мистецтва загалом. Також на заняттях бальними танцями відбувається осмислення і розуміння дитиною навколишнього світу, власного місця в цьому світі, формується ставлення до нього, визначається діяльність у ньому.

Як вид спорту бальний танець являє собою комбінацію рухів, які відрізняються один від одного за інтенсивністю та характером рухової активності, і які складаються з характерних для даного виду танців різноманітних складно координованих дій, що вимагають певної функціональної та фізичної підготовленості [2, с. 120].

У сучасній психології формується уявлення про танець не тільки як про вид мистецтва або форму соціального спілкування, а як про засіб самопізнання і самовдосконалення. Такий напрям отримав у західній літературі назву «educational dance», що означає навчальний або виховний танець. «Навчальний танець» передбачає не оволодіння певною танцювальною формою, а пізнання власного тіла, а отже, і самого себе. Поняття танцю має глибокий і багатогранний сенс і охоплює експресивний, у даному випадку виразно-емоційний, і соціальний аспекти. Рух у цьому разі розглядається з погляду його інтеграційних, тобто об'єднуючих аспектів, які використовуються для досягнення педагогічних або терапевтичних цілей. Навчання бальному танцю є одним із важливих чинників формування творчих здібностей учнів. Танець розвиває силу та гнучкість, поліпшує статуру, координацію рухів, сприяє розвитку розкутості та свободи рухів, підвищує розумову активність і працездатність.

Важливо зазначити, що танцювальна підготовка є ефективним засобом не тільки фізичного, а й інтелектуального, морального, естетичного виховання,

вона створює сприятливі умови для розкриття творчого потенціалу дитини. Заняття бальним танцем, як різновид фізичного тренування, позитивно позначаються на різноманітних психічних процесах; поєднання фізичного навантаження та естетичної творчості позитивно впливає на становлення гармонійної та різнобічно розвиненої особистості дошкільника [4, с. 479].

Навчання – це педагогічний процес, спрямований на осіб, що навчаються, з метою збагачення їх знаннями, вміннями, навичками та досвідом, зокрема емоційним, вольовим, комунікативним, моральним, естетичним, руховим, спортивним, трудовим тощо. Мета навчання бальних танців, як будь-якого педагогічного процесу, полягає в організації поетапної діяльності учнів під керівництвом педагога для формування в них рухових навичок, умінь і набуття ними спеціальних знань і вмінь. У процесі навчання танцювальних фігур активно виконуються такі основні завдання:

- формування рухових навичок, що мають значення для загальної рухової та спортивної підготовки тих, хто займається;
- виховання фізичних та естетичних якостей (сила, швидкість, гнучкість і пластичність, координація, витривалість, музикальність тощо);
- формування професійних навичок [1, с. 305].

Педагогічний потенціал бальних танців полягає в їхньому позитивному впливі на фізичний, інтелектуальний, моральний, естетичний і соціально-психічний розвиток дитячої аудиторії, на її адаптацію, соціалізацію та самореалізацію.

У сучасній педагогіці існує величезна кількість концепцій виховання. Основні з них схиляються до індивідуального ставлення до кожного учня в процесі навчання. Але, якщо в групі з 10-15 танцюристів у процесі уроку приділяти кожному лише по 3-5 хвилин, то в підсумку такі заняття їм не даватимуть ніякого розвитку, як особистісно-психологічного, так і фізичного. В учнів зростає ймовірність загубити нитку і суть дисципліни, що викладається, а отже, стати менш сконцентрованими на інформації, яку педагог передає в процесі навчання. Тому при вивченні бальних танців слід використовувати комплексний підхід.

Комплексний підхід до навчання стоїть в одній лінії з такими поняттями як «цілісний» і «системний» і максимально поєднує в собі їх якості. Можна сказати, що комплексний підхід до навчання дітей дошкільного віку бальним танцям є не одностороннім чи однолінійним, а багатограним і багатофакторним принципом організації освітньої соціально-культурної та культурно-дозвілєвої діяльності.

Як з точки зору змісту, так і форми – організація комплексності, проявляється через єдність усіх етапів освітнього процесу – чіткого і повного визначення ідеї, цілей, завдань, способів їх реалізації. А також аналізу ефективності кінцевих результатів навчання.

Комплексний підхід у навчанні бальним танцям зумовлений ще й тим, що педагог має враховувати особливості кожної особистості дошкільника та її суть. Особистість розвивається в суспільстві, а саме суспільство за своєю структурою є різнобічним і включає в себе величезну кількість сфер освіти, які взаємопов'язані між собою. З цього випливає, що особистість дошкільника

розвиватиметься і формуватиметься правильно тільки тоді, коли всі ланки цілісного процесу навчання бальних танців зможуть бути вибудовані послідовно і у взаємозв'язку одна з одною, що згодом дасть ефективний результат [3, с. 93].

Педагогічна суть процесу формування художніх та естетичних ідеалів у дітей з урахуванням їхніх вікових особливостей полягає в тому, щоб від початку, з раннього дитинства, формувати стійкі змістовні ідеальні уявлення про прекрасне, про суспільство, про людину, про стосунки між людьми, роблячи це в різноманітній, змінюваній на кожному етапі новій та захоплюючій формі.

Дошкільний вік є основоположним періодом у багатьох галузях життя дитини. Саме в цей період у дітей закладаються більшість базових знань щодо життєвих принципів та ідеалів. У процесі роботи з дітьми дошкільного віку, під час навчання бальним танцям, обов'язково потрібно звернути увагу на способи привернення уваги та збереження концентрації на певний час.

У середньому, дитина дошкільного віку може спокійно витримувати навчальні заняття тривалістю в 30 хвилин, на цей аспект обов'язково потрібно звертати увагу педагогу, в процесі підготовки освітніх програм з бальних танців.

Часовий період заняття залежить від психофізичних якостей дошкільника, від концентрації його уваги та можливостей споживання навчальної інформації.

Так само, дуже важливим аспектом роботи з дошкільнятами є ігрові технології, у своєму роді це монтажний засіб, який не тільки допомагає педагогам під час роботи, а й дозволяє цікавіше вибудовувати сам освітній процес, вкладати в нього набагато більше сенсу для дітей і мотивувати дитину до занять бальними танцями.

Оскільки дитячий мозок у дошкільному віці дуже добре сприймає інформацію за допомогою асоціацій або образів, педагогу необхідно робити головний акцент на ігровий момент під час роботи з дошкільною групою учнів. Існує також велика кількість інших методів привернення уваги дошкільнят, які навчаються бальним танцям, але метод гри в поєднанні з комплексним принципом організації освітньої діяльності, здатний створювати величезний потенціал розкриття творчих здібностей дошкільнят.

Найголовніше для педагога – сформулювати інтерес дошкільнят до подальшого розвитку в обраній бальній діяльності. Усі програми необхідно вибудовувати максимально точно щодо фізичного навантаження для дитини [4, с. 479].

Отже, особливість та унікальність бальних танців виявляється не лише в інтеграції спортивної, культурної та естетичної діяльності як поєднання елементів спорту та мистецтва, а й у комплексному та багатоаспектному підході до виховання глибоко та всебічно розвиненої особистості, формування творчого культурного середовища, що сприяє перегляду та корегуванню традиційного ставлення про перевагу фізичного розвитку над духовним становленням людини в процесі спортивної діяльності. Танці сприяють розвитку музикальності, пластики та краси рухів, розкривають індивідуальні особливості й таланти, формують здорову самооцінку, допомагають набути впевненості у власних силах, формують тенденцію до постійного саморозвитку та самовдосконалення, а також закладають поведінкові основи міжособистісної взаємодії. При вивченні

бальних танців можна використовувати різні методи, проте для дошкільного віку найбільш прийнятним є ігровий.

Список використаних джерел:

1. Голінська Т., Мельниченко Л. Принципи естетичного розвитку дітей дошкільного віку. *The VI th International scientific and practical conference «About the problems of science and practice, tasks and ways to solve them» (October 26-30, 2020).* Italy, Milan. 2020. С. 305-308.
2. Горголь П. Спортивні бальні танці як засіб фізичного виховання. Актуальні проблеми фізичної культури та спорту. Збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, Полтава. 2023. С. 120-121.
3. Федорченко Д. Педагогіка мистецтва в контексті викладання бальних танців. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.* Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 69. Том 3. С. 92-97.
4. Ялліна В., Новицька В. Естетичне виховання дошкільників засобами хореографії *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 20-21 трав. 2022 р.* Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2022. С. 478-481.

Ірина Деснова,

канд. пед.наук, доцентка кафедри дошкільної освіти
Маріупольського державного університету,
м. Маріуполь, Україна

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ В РИЗИКОВАНИХ ІГРАХ ДОШКІЛЬНИКІВ: ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПІДХОДИ

Ключові слова: ризиковані ігри, діти дошкільного віку, ігрова діяльність, організація безпечного середовища.

Ігрова діяльність є важливим елементом розвитку дітей дошкільного віку, що забезпечує не лише фізичний розвиток, а й стимулює пізнавальні, емоційні та соціальні аспекти розвитку. Однак не всі ігри можуть бути безпечними. Важливим інструментом розвитку через подолання труднощів і створення нових навичок виступають ризиковані ігри, які включають певний рівень фізичних чи психічних труднощів.

Проте, зважаючи на можливі травми або стрес, педагогам важливо забезпечити належний контроль і організацію середовища для таких ігор. У цьому контексті виникає питання: як створити безпечне середовище для проведення ризикованих ігор в закладах дошкільної освіти?

Зокрема, Sandseter, зазначає, захопливі форми гри, що пов'язані з ризиком фізичних травм виступають ризикованими іграми [8].

У своїх дослідженнях Sando O., Kleppe R. and Sandsetter E. стверджують, що такі ігри характеризується тим, що діти активно шукають ситуації, які вони сприймають як (помірно) небезпечні, оскільки знаходять цей досвід захопливим [7].

Таблиця 1.

Категорії ризикових ігор

Автори	Категорії ризикованих ігор	Опис категорії
Sandseter (2007) [8].	гра на великій висоті, з високими швидкостями, з небезпечними інструментами, поблизу небезпечних елементів, бурхливі дії та блукання	Ризиковані ігри для дітей віком 3-6 років
Kleppe et al. (2017) [5].	гра з ударами, де діти навмисно стикаються з предметами заради розваги; та опосередкована гра, де вони спостерігають за іншими дітьми, зазвичай старшими, які займаються ризикованою діяльністю	Ризиковані ігри для дітей віком 1 до 3 років
Jelleyman et al. (2019) [4].	гра з вільними частинами, що включає гострі, важкі або брудні предмети; та гра з брудом, включаючи дії з піском, брудом, водою або снігом	Додаткові категорії ризикованих ігор

У своїх дослідженнях науковці (Brussoni M, Gibbons R, Gray K, Ishikawa T, Sandseter E, Bienenstock A, Chabot G, Fuselli P, Herrington S, Janssen I, Pickett W, Power M, Stanger N, Sampson M, and Tremblay M.) стверджують, щоб ризикована гра відбувалася, середовище повинно надавати можливості та підтримку для неї [2].

Докази, розглянуті Neftom, свідчать про те, що діти сприймають та інтерпретують своє середовище на основі його функціональності – які дії вони можуть виконувати та як вони можуть використовувати особливості середовища для створення ігрового досвіду [3].

Зокрема, Sandseter запропонував функціональну таксономію для особливостей середовища, що сприяють ризикованій грі, включаючи відповідні категорії можливостей (можуть використовувати ті самі різними способами): конструкції, на які можна лазити, зони для стрибків вниз або з них, поверхні, придатні для балансування, плоскі та гладкі поверхні, схили та гірки, предмети, на яких можна гойдатися, предмети, за які можна вхопитися, та доступ до потенційно небезпечних інструментів [8].

Отже, середовище відіграє вирішальну роль у запрошенні та натхненні дітей до участі в певних видах ігор. Наприклад, одна дитина може залізти на невеликий ігровий будиночок, а інша дитина може використовувати його як схованку; дитячі майданчики та шкільні подвір'я, можуть бути спеціально спроектовані та контрольовані для стимулювання ризикованої гри. Однак багато ризикованих ігор відбуваються в середовищах, які спеціально для цього не призначені, таких як лазіння по деревах, біг зі схилів та інші авантюрні дії.

Ризиковані ігри – це ігри, що включають елементи фізичного чи психологічного виклику, які можуть бути потенційно небезпечними, але водночас корисними для розвитку дитини, що включають стрибки, лазіння, бігання по нерівних поверхнях або взаємодію з об'єктами навколишнього

середовища [6]. Діти дошкільного віку, завдяки своєму фізіологічному розвитку, вже здатні брати участь в іграх, що вимагають від них певних фізичних зусиль і навичок.

У дослідженнях К. Крутій, М. Замелюк підкреслюють, що ризиковані ігри сприяють розвитку фізичних якостей дітей, зокрема витривалості, координації рухів, гнучкості, а також соціальних навичок, таких як співпраця і підтримка в групі. Водночас, такі ігри сприяють емоційному розвитку, оскільки допомагають дітям долати страхи, будувати впевненість у своїх силах і вчитися діяти в складних ситуаціях [1;6].

Проте важливо зазначити, що ризиковані ігри повинні бути обґрунтованими і розумно організованими. Відсутність безпеки під час гри може призвести до травм або стресу у дітей, що може знизити ефективність розвитку. У зв'язку з цим виникає потреба у створенні безпечного середовища для таких ігор.

Для забезпечення безпеки в ризикованих іграх педагогам необхідно використовувати низку педагогічних стратегій та підходів.

Таблиця 2.

Забезпечення безпеки в ризикованих іграх (1;5;6;7)

Умови забезпечення безпеки в ризикованих іграх	Опис
Створення безпечного фізичного середовища	<i>Оцінка простору.</i> Ігрові майданчики мають бути оснащені відповідним матеріалом, що виключає можливість травмування дітей. Потрібно ретельно перевіряти всі елементи ігрового середовища, такі як гірки, качелі, спортивні конструкції на наявність пошкоджень.
	<i>М'яке покриття.</i> Важливо, щоб у разі падінь або несанкціонованих стрибків, діти не отримували серйозних травм. Для цього використовуються м'які покриття або спеціальні гумові плити на майданчиках.
	<i>Контроль зон ризику.</i> Педагог має чітко визначити межі зон, де дітям дозволено грати, а де це може бути небезпечно, наприклад, поблизу проїжджих частин чи водойм.
Використання фізичних вправ	<i>Індивідуальний підхід.</i> Кожна дитина має свої фізичні можливості, тому педагоги повинні враховувати індивідуальні потреби і не перевантажувати дітей фізично. Для цього можуть використовуватися різні рівні складності ігор, що адаптовані до здібностей конкретної групи.
	<i>Поступовий підхід до складних ігор.</i> Початок з простих ігор із мінімальним ризиком дозволяє дітям поступово звикати до більших фізичних навантажень та складніших завдань, не наражаючи їх на непотрібний стрес.
Психологічна підготовка до ризикованих ігор	<i>Безпеки під час ігор.</i> Дітям потрібно пояснювати правила гри, заохочувати дотримання їх для уникнення травм. Крім того, необхідно навчити дітей виявляти уважність і дбати про безпеку інших учасників гри.
	<i>Подолання страхів.</i> Ризиковані ігри дозволяють дітям працювати зі своїми страхами, наприклад, подоланням висоти чи швидкості. Педагог може допомогти дитині подолати цей страх через розмови, підтримку та настанови.

Інтеграція гри в освітній процес	Включення в програми навчання. Ігри з ризиком можуть бути частиною різних тематичних блоків у програмі (фізкультура, екологія, розвиток соціальних навичок тощо). Важливо, щоб ігри доповнювали інші освітні завдання, підкріплюючи навчання фізичним розвитком і дослідженням.
	Партнерство з батьками. Вихователі мають постійно комунікувати з батьками, щоб забезпечити безпечний підхід до ризикованих ігор вдома та у ЗДО. Педагоги можуть організовувати зустрічі та консультації для батьків, щоб обговорити безпечні методи організації таких ігор.

Отже, забезпечення безпеки під час ризикованих ігор дітей дошкільного віку є важливим завданням для вихователів. Використання педагогічних стратегій, таких як створення безпечного фізичного середовища, застосування фізичних вправ, психологічна підготовка дітей та інтеграція ризикованих ігор в освітній процес, дозволяє забезпечити розвиток дітей без шкоди для їхнього здоров'я. Однак необхідно пам'ятати, що кожен етап розвитку дітей потребує ретельного підходу до вибору ігор, що включають певний рівень ризику.

Список використаних джерел:

1. Крутий К., Деснова І., Замелюк М. Особливості ризикованих ігор у дітей дошкільного віку. *Академічні студії. Серія: педагогіка*. 2023. № 4. С.122-134.
2. Brussoni M, Gibbons R, Gray K, Ishikawa T, Sandseter E, Binenstock A, Chabot G, Fuselli P, Herrington S, Janssen I, Pickett W, Power M, Stanger N, Sampson M, and Tremblay M (2015). What is the relationship between risky outdoor play and children's health? A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12 (6), 6423-6454.
3. Heft H (1988). Accessibility of children's environments: a functional approach to describing the environment. *Quarterly «Children's Environment»*, 5 (3), 29-37.
4. Jellyman K., McPhee J., Brussoni M., Bundy A., & Duncan S. (2019). A cross-sectional description of parental perceptions and practices related to risky play and children's independent mobility: a survey on the state of affairs in New Zealand. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16 (2), 262.
5. Kleppe R., Melheish E., & Hansen Sandseter E. (2017). Identifying and characterizing risky play in one to three-year-olds. *European Journal of Early Childhood Education Research*, 25 (3), 370-385.
6. Kruty K., Zameliuk M., & Desnova I. (2023). Conscious Risk in the Games of Older Preschool Children. *Preschool Education: Global Trends*. 4, 47-74.
7. Sando O., Kleppe R., & Sandseter E. (2021). Risky play and children's well-being, engagement and physical activity. *Child Indicators Research*, 14 (4), 1435-1451.
8. Sandseter E (2007). Classification of risky play – how can we detect risk-taking in children's play? *European Journal of Research in Early Childhood Education*, 15, 237-252.

Наталя Дзямулич,
викладачка циклової комісії словесних дисциплін
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: література для дітей дошкільного віку, дитяча література, дошкільна освіта.

У сучасних умовах розвитку освіти надзвичайно важливою є якісна підготовка педагогів дошкільної ланки. Одним із ключових компонентів такої роботи є вивчення дитячої літератури. Адже саме через вміле використання потенціалу художнього слова формується світогляд маленької дитини, її мовлення, емоційна сфера та моральні орієнтири.

Вивчення літератури для дітей забезпечує майбутньому вихователю знання про жанрове розмаїття творів, специфіку творчого арсеналу авторів, вікові особливості сприйняття художнього тексту. Це дає можливість добирати відповідний літературний матеріал, що відповідає психофізіологічним та емоційним потребам дошкільників. Такі знання також сприяють розвитку педагогічного мислення та креативності у викладанні.

Дитяча література – це не просто тексти для читання, а могутній засіб формування морально-етичних цінностей. Через казки, вірші, байки діти засвоюють поняття добра, справедливості, милосердя. Саме тому педагог повинен не лише знати зміст творів, а й уміти інтерпретувати їх, спонукати дітей до роздумів, які сприятимуть формуванню світогляду.

Особливого значення у наш час набувають знання джерельної бази класичних творів для дітей та вільна орієнтація у розмаїтті сучасних книг для дітей дошкільного віку. Можемо визначити низку рекомендацій щодо використання сучасної літератури у роботі з дітьми.

Важливим фактором є врахування вікових особливостей дітей дошкільного віку: варто вибирати літературні твори, що відповідають емоційному, пізнавальному та мовленнєвому розвитку дітей 3–6 років; враховувати рівень розвитку абстрактного мислення; поступово готувати ускладнення змісту – від простих сюжетів до оповідей з елементами моральних чи соціальних проблем.

Розвивальний ефект дитячих книг прогнозують укладачі видання «Рекомендаційні матеріали щодо читання з дітьми дошкільного віку»: «Молодша група. Збагачення життєвого досвіду дитини образами навколишньої дійсності «про все на світі». Середня група. Збагачення життєвого досвіду дитини образами навколишньої дійсності. Можливість обговорення та пояснення складних питань соціального життя (правила та закони буття, екологія, відмінності між людьми, стосунки, особливі потреби тощо). Старша група. Збагачення життєвого досвіду дитини образами навколишньої дійсності. Можливість обговорення та пояснення складних питань соціального життя

(правила та закони буття, екологія, особливості людей та відмінності між ними, правила спілкування, стосунки, особливі потреби тощо). Можливість застосування прийому «перенесення» [2].

Безумовно корисним буде залучення новітніх форматів: використання книжок-картинок, коміксів для дітей дошкільного віку, вімельбухів тощо. Книжки-картинки доцільно використовувати для розвитку мовлення дитини (опис зображень, складання оповідань), тренування сторітелінгу (дитина створює історію за ілюстраціями), вивчення нової лексики (предметні малюнки, побутові сцени). Вімельбухи у практичній діяльності вже набули великої популярності для вправ на уважність і концентрацію (пошук персонажів, деталей), у групових заняттях («Хто що робить?», «Придумай історію»), для розвитку логічного мислення (послідовність подій, класифікація зображень) [1]. Актуальним залишається й використання сучасної пізнавальної (нонфікшн) літератури: підбір пізнавальних книжок з яскравими ілюстраціями, мінімумом тексту та ігровими завданнями; використання таких видань у роботі над темами «Тварини», «Пори року», «Професії», «Техніка», «Космос» тощо.

Одним із показників компетентності майбутнього педагога залишається також вміння орієнтуватися у розмаїтті сучасних книг для дітей, що передбачає прискіпливу увагу до відповідності віковим потребам; відсутності сцен насильства, агресії, дискримінаційних стереотипів; відповідній лексиці та літературному стилю; естетичності та безпечності оформлення.

Визначальним є вплив сучасної дитячої книги на впровадження елементів мультикультурного виховання, адже вони знайомлять дітей із різними культурами та традиціями інших країн. Можемо використовувати такі тексти для формування поваги до інших (наприклад, казки народів світу, історії про толерантність), обговорення тем дружби, рівності, справедливості на доступному дітям дошкільного віку рівні. Варто зазначити, що необхідно уникати видань із прихованими стереотипами або проявами дискримінації.

Сучасна робота з книгою у дошкільному закладі освіти передбачає й залучення мультимедійних форматів, тому майбутні фахівці освіти повинні вміти доповнювати читання переглядом мультфільмів, відеоматеріалів за мотивами твору, фрагментами аудіокниг, інтерактивними іграми. Доцільним вважаємо використання книжок-ігор, де дитина має обрати шлях героя – це формує ініціативність і уяву та заохочення до створення власних історій на основі прочитаного – як усно, так і через малювання, моделювання, драматизацію.

Вважаємо за необхідне сприяти розумінню майбутніми фахівцями освіти важливості створення читацького середовища для успішного й повноцінного розвитку дитини. Саме тому можемо обговорювати на практичних заняттях варіанти формування книжкових куточків, які оновлюються з урахуванням інтересів дітей, облаштування виставок книжок за темами або жанрами, залучення дітей до створення власних книжок-картинок або ілюстрування вже знайомих текстів.

Варто зазначити, що ознайомлення з художніми творами розвиває у майбутніх педагогів естетичний смак та сприяє вдосконаленню культури

мовлення. У практичній діяльності ці якості надзвичайно важливі, адже вихователь щодня використовує слово – у спілкуванні, ігровій діяльності, на заняттях.

Роль сучасної літератури для дошкільнят визначається не лише як навчальна чи розважальна, а й ціннісно-світоглядна. Через якісний добір текстів і методів роботи педагога можуть впливати на емоційне, мовленнєве, соціальне й культурне становлення особистості дитини з перших років життя.

Отже, вивчення дитячої літератури є невід’ємною складовою професійної підготовки сучасного фахівця дошкільної освіти. Це знання, які визначають не лише високий рівень компетентності, а й внутрішню культуру, здатність впливати на духовний розвиток дитини засобами художнього слова.

Список використаних джерел:

1. Дзямулич Н. Вімельбух як один з нових жанрів сучасної дитячої літератури. *Збірник матеріалів VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю*. 16 листопада 2022 року. Луцьк: КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Частина 1. 2022. С. 37-39.

2. Живі письменники: дошкілля. Рекомендаційні матеріали щодо читання з дітьми дошкільного віку. Видавництво «Світич», 2021. 194 с.

Наталія Дмитрук,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Аліна Циплюк,

*канд. пед. наук, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

АКТУАЛЬНИЙ СТАН СФОРМОВАНOSTІ УЯВЛЕНЬ ПРО ФОРМУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, формування елементарних математичних уявлень, форма предметів

У дошкільному віці початкове освоєння дітьми математичних уявлень засноване на тактильно-руховому способі пізнання: формуванні оглядових дій; накопичення досвіду в різноманітних видах діяльності (спочатку – предметних, пізніше – продуктивних (малювання, ліплення, конструювання, праця і тощо), які збагачують одна одну. Саме геометричні фігури є еталонами, користуючись якими малюки визначають форму предметів та їх частини. Первинне оволодіння формою предмета здійснюється в діях із ним. Форма предмета, як така, не сприймається окремо від предмета, вона є його невід’ємною ознакою.

Питання формування в дітей старшого дошкільного віку логіко-математичної компетентності і уявлень про форму предметів вивчали Л. Баранюк, О. Брежнева, В. Дубовський, М. Дубовська, О. Ємчик, К. Кібільна,

М. Кондаков, О. Кононко, А. Кочергіна, Р. Найда, З. Плахій, О. Рома, Т. Сидоренко, В. Старченко, Г. Шматченко та ін.

Зокрема, Р. Найда зазначає, що формування у дітей уявлень і понять про форму просто неможливе без наочності. У зв'язку з цим використовуються різноманітні фігури як еталони форми, графічні і модельні зображення форми [3, с. 112].

У своїх дослідженнях К. Кібільна констатує, що перші уявлення про форму конкретних предметів дає дитині дорослий, проте на певному етапі розвитку у дитини виникає потреба якимось чином розібратися в розмаїтті форм. Цей процес здійснюється спочатку в результаті уподібнення одного предмета за формою іншому (як дах у будинку). Геометричні фігури є еталонами, користуючись якими людина визначає форму предметів та їх частин. Первинне оволодіння формою предмета здійснюється в діях із ним. Форма предмета, як така, не сприймається окремо від предмета, вона є його невід'ємною ознакою [2, с. 3]. Формування уявлень про форму, як складової математичної підготовки старших дошкільників, має складатися з двох основних напрямів: логічного та математичного [1]. Результатом формування уявлень про форму має бути сформована логіко-математична компетентність.

У Базовому компоненті дошкільної освіти, в якому серед інших компетентностей визначена і логіко-математична, яка потрактована як уміння здійснювати класифікацію геометричних фігур, предметів, множин; серіацію за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі й часі; обчислення та вимірювання кількості, довжини, висоти, ширини, об'єму, маси, часу [1].

Під логіко-математичною компетентністю дітей старшого дошкільного віку розуміємо здатність дитини 5-6 років здійснювати: серіацію за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі, перебігом подій у часі; класифікацію геометричних фігур, предметів та їх сукупності за якісними ознаками й чисельністю; вимірювання кількості, довжини, ширини, висоти, об'єму, маси, часу; найпростіші усні обчислення, розв'язувати арифметичні й логічні задачі. До структурних компонентів формування в дітей старшого дошкільного віку уявлень про форму предметів відносимо мотиваційний, змістовий, дійовий.

З метою виявлення актуального стану сформованості в старших дошкільників уявлень про форму нами визначено відповідні компонентам критерії.

Нами визначено, що дитина легко буде засвоювати будь-які знання, коли вона вмотивована до навчальної діяльності. З огляду на це, нами визначено *мотиваційний критерій*. Для того, щоб чітко виявити форми предметів у старших дошкільників мають бути сформовані знання і уміння з цього питання, тому нами окреслено *пізнавальний критерій*, який передбачав розуміння малюками поняття форми, величини; здатність розрізняти і називати деякі властивості та якості предметів найближчого довкілля; наявність уявлення про функціональне призначення форми і величини предметів; умінь їх диференціювати і правильно називати. Поряд з цим, необхідним для старшого

дошкільного віку є сформованість умінь виконувати певні дії з предметами з метою визначення їх форми (*діяльнісний критерій*).

Оскільки перед нами стояло завдання визначення рівнів сформованості уявлень про форму предметів, ми визначили та описали високий, середній і низький рівні з відповідними для них показниками.

Провівши експериментальне дослідження та узагальнивши отримані результати за пізнавальним, мотиваційним та діяльнісним критеріями, ми визначили рівні сформованості в старших дошкільників уявлень про форму предметів (табл. 1).

Таблиця 1.

Рівні сформованості уявлень про форму предметів у дітей старшого дошкільного віку

<i>Критерій</i> <i>Рівні</i>	<i>Високий</i>		<i>Середній</i>		<i>Низький</i>	
	<i>К-сть</i>	<i>У %</i>	<i>К-сть</i>	<i>У %</i>	<i>К-сть</i>	<i>У %</i>
Пізнавальний	6	27,3	13	59,1	3	13,6
Мотиваційний	12	54,5	4	18,2	6	27,3
Діяльнісний	4	18,2	13	59,1	5	22,7
Узагальнено	7/ 31,8%		10/ 45,5%		5/22,7	

Результати проведеного дослідження дозволяють дійти висновків, що в дітей старшого дошкільного віку переважає середній рівень (45,5%) сформованості уявлень про форму предметів. Більше чверті респондентів виявили низький рівень – 22,7%. Як позитив відзначено значний (31,8%) відсоток респондентів з високим рівнем. На такий високий відсоток сформованості в дітей уявлень про форму вплинули значні показники мотиваційного критерію, що свідчить про значну роботу вихователів з мотивації дітей до пізнавальної діяльності.

На основі проведеного дослідження нами сформульовані методичні рекомендації з ефективного формування в старших дошкільників уявлень про форму предметів: урахування вихователем методичних вимог і вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку, використання різних дидактичних ігор, під час формування уявлень про форму предметів, комплексне формування у дитини уявлень про колір, форму і величину, проведення в закладі дошкільної освіти колективних або групових занять з формування у дітей дошкільного віку уявлень про форму предметів, Важливу роль у формуванні уявлень про форму предметів відведено вихователю ЗДО, який здійснює керівництво різними видами діяльності дітей.

Цілеспрямована робота з формування у старших дошкільників уявлень про форму предметів має активно здійснюватися і батьками. Тому розроблено такі поради батькам:

1. Використовуйте різні техніки малювання форм предметів (на мокрому папері, пальцями, долоньками, пензликом, за допомогою штампів).

2. Проводьте для дітей дидактичні ігри, які спрямовані на узагальнення і закріплення уявлень про форму предметів.

3. Вправляйтеся в впізнаванні, вгадуванні форми в різних іграх: знайди таку ж фігуру як ця, приклади до малюнку постать схожу на малюнок, що буває (круглим, квадратним) та ін.

Отже, нами було з'ясовано, що цілеспрямоване проведення дидактичних ігор в освітньому процесі закладу дошкільної освіти значно підвищує рівень сформованості в дітей старшого дошкільного віку уявлень про форму предметів. Більше того, у процесі ігор парами, групами у дітей розвиваються комунікативні вміння, адже їм потрібно домовлятися між собою, слухати один одного й дослухатися.

Проведене дослідження не претендує на вичерпний розгляд проблеми. Подальшого вивчення потребують питання сенсорного розвитку дітей у різних видах діяльності.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, 2021. 26 с.
2. Кібальна К. Особливості формування уявлень про форму предметів у дітей середнього дошкільного віку: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/74-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-298-1-10-20160530-1.pdf>
3. Методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку: робочий зошит : навчальний посібник для здобувачів освіти зі спеціальності 012 Дошкільна освіта / автор-упорядник Р.Г. Найда. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 124 с.

Софія Дмитрук,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
відділення початкової, дошкільної освіти та інформаційних технологій,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Тетяна Яцик,

*викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РУХОВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ІГРОВИХ ВПРАВ У ПРИРОДНИХ УМОВАХ

Ключові слова: рухові навички, дошкільний вік, ігрові вправи, природні умови, розвиток фізичних навичок

Необхідною умовою для нормального фізичного розвитку дитини, зміцнення її здоров'я та підтримання високого рівня фізичної активності є організований освітньо-виховний процес у закладі дошкільної освіти. Правильно організований режим дня сприяє нормальному перебігу всіх фізіологічних процесів у організмі. Він відповідає ритму життєдіяльності організму та заснований на принципі ритмічності, має розвивальний і виховний ефект. Звичка

до певної діяльності у певний час готує до неї нервову та інші системи організму, запобігає виникненню негативних емоційних станів або перевтоми. Активна діяльність повинна чергуватися з відпочинком для відновлення сил організму.

Кора головного мозку дитини не може довго перебувати в активному стані, тому діти дошкільного віку надзвичайно чутливі до зміни режиму дня. Доведено що порушення режиму знижує працездатність організму, спричиняє розлади діяльності і поведінки дітей, які стають роздратованими або ж вередливими [19].

Відповідно до програми виховання у дитячому садку в усіх дошкільних групах проводяться два заняття з фізичної культури на тиждень у першій половині дня. Програмний матеріал поступово ускладнюється та добирається відповідно до місця проведення занять, адже оздоровча цінність занять на спортивному майданчику вища ніж у приміщенні. Окрім гімнастичних вправ проводяться різноманітні рухливі ігри, що відповідає інтересам дошкільників.

У режимі дня дошкільного закладу передбачаються дві прогулянки у першій половині дня та у другій. Під час прогулянки повною мірою повинні реалізовуватися освітньо-виховні завдання, оздоровлення дітей, фізичний розвиток, розвиток самостійності, розширення кругозору, ознайомлення з навколишнім світом, виховання естетичних почуттів та культури поведінки.

Організація освітньо-виховного процесу в першу половину дня включає у себе ранкову гімнастику. Ранкова гімнастика організує та формує звичку активно починати день, що позитивно впливає на фізіологічні процеси в організмі дитини.

У другу половину дня після сну обов'язково проводимо коригувальну гімнастику та загартовуючі процедури «Доріжка здоров'я», масаж.

У фізичному вихованні дітей як вид пасивної гімнастики рекомендовано використовувати масаж. Він виконується різними способами: погладжуванням, розтиранням, розминанням, вібрацією. Це тонізує шкіру. Вплив масажу поширюється не тільки на шкіру, а й на підшкірну жирову клітковину, на м'язи, а також на суглоби [11, с.46-47].

Дійовим засобом що зміцнює здоров'я є загартування. У приміщеннях створюємо атмосферу регулярного провітрювання або ж повітряних ванн в яких дія повітря поєднується з виконанням дітьми різних рухів. Загартування здійснюється з використанням водних процедур – обтирання, обливання, купання, та за допомогою сонячного проміння. Доведено, що вода, сонячне проміння та свіже повітря ефективно впливають на загартування дітей [11, с. 158].

Після сніданку та занять організована прогулянка. На прогулянці обов'язково використовуються рухливі ігри дві-три гри великої рухливості та дві-три гри маленької та малої та середньої рухливості, ігри на вибір дітей. Рухливі ігри плануються і проводяться вихователем самостійно, з урахуванням побажань дітей. Вони можуть бути досить різноманітні, тому щоб уникнути монотонності доцільно спланувати рухливі ігри по днях тижня з урахування пори року. Таке планування дозволяє врахувати інтереси кожної дитини, повністю охопити програмовий матеріал рухливих ігор, організувати діяльність вихователя. Обов'язково проводяться дві рухливі гри [19].

Ігри впливають не тільки на формування характеру а й на розвиток інтересів і творчості у дітей; дає можливість проявити себе у взаємодії з оточуючим середовищем. Рухливі ігри комплексно впливають на дитячий організм, позитивно впливають на фізичний розвиток і оздоровлення дітей. Ігрова діяльність поліпшує емоційний стан, викликає пожвавлення функцій внутрішніх органів. У процесі рухів відбувається зміцнення м'язів, що сприяє формуванню правильної постави.

Рухливі ігри сприятливо впливають на розумовий розвиток, адже зміна умов та взаємодія між учасниками спонукають їх до пошуків нових шляхів розв'язання ігрових завдань. Під впливом захоплюючої гри у дітей загострюється сприйнятливість, активізуються різні психічні процеси.

У ході ігор дітей навчають рухів. Регулярне проведення ігор в певній системі і послідовності формує і закріплює рухові навички. У рухливих іграх обстановка змушує учасників застосовувати рухові навички щоразу по-новому, а вдосконалювання навичок супроводиться розвитком фізичних здібностей, зокрема спритності і швидкості.

Вправи для занять на свіжому повітрі добираються відповідно до пори року, наявності інвентарю та фізкультурного обладнання на майданчику, екіпіровки дошкільнят, а також ступеня володіння даними рухами. У цих заняттях основні рухи можуть виконуватися у комбінації з декількох вправ (за типом смуги перешкод), коли діти поступово переходять від однієї справи до іншої. Наприклад, діти йдуть по колоді, стрибають з неї, пролізають в обруч, виконують ходьбу по кубах (5-6) або пеньках різної висоти, автомобільних покришках, які закопані у землю, підлізають під дугу та ін. При цьому широко застосовується ігровий метод навчання та удосконалення основних рухів.

Влітку та навесні до їх змісту вводять практично всі фізичні вправи та ігри, які пропонує програма з фізичної культури для кожної вікової групи.

Пізньої осені і ранньої весни до занять додають вправи з ходьби, бігу, стрибків (у довжину з місця, у глибину в яму з піском), метання в ціль, підлізання, пролізання в обруч, вправи з рівноваги, рухливі та спортивні ігри. Якщо на майданчику мокро, заняття можна проводити на відкритих верандах (павільйонах), де застосовують різноманітні вправи у рівновазі (ходьба по лаві, дошці), підлізання під шнур, метання предметів у вертикальну та горизонтальну ціль, пролізання в обруч, рухливі ігри на обмеженій площі.

Взимку, щоб діти не переохолоджувалися під час пояснення та показу, на заняттях доцільно застосовувати вже засвоєні вправи та ігри, які можна виконувати на свіжому повітрі. Це вправи з рівноваги (ходьба по стежках, протоптаних у снігу, «слід у слід»; ходьба по сніговому валу і зістрибування з нього); переступання через снігові кучугури; ковзання по льодових доріжках та ш., стрибки у довжину з місця через купинки снігу, у глибину на сніг; метання в ціль (дерево, щит), біг у повільному темпі, рухливі ігри (без речитативів), хокей з шайбою без ковзанів (у старших групах), ходьба на лижах, катання на ковзанах та санчатах. Добираючи ігри та вправи для такого заняття, можна об'єднати їх одним сюжетом: «Пори року», «Космонавти», «На рибалці» та ін. [16].

Зміст занять можуть повністю складати вправи або ігри спортивного характеру, у яких бере участь вся група. Влітку – бадмінтон, футбол, баскетбол, хокей на траві, велосипед. Взимку, у тих регіонах де випадає сніг, доцільно в цей період всі заняття на свіжому повітрі присвячувати катанню на санчатах, навчанню дітей ходьби на лижах або катанню на ковзанах.

Було проведено порівняльний аналіз рівня фізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку до та після проведення експерименту з ігровими вправами на свіжому повітрі. Для цього використовувались дані спостережень, результати тестувань та зворотний зв'язок від вихователів.

Попереднє тестування показало, що більшість дітей мали базові рухові навички, проте спостерігалася недостатня координація рухів, слабка витривалість та порушення постави. Багато дітей мали труднощі в виконанні комплексних рухових завдань, таких як стрибки через перешкоди або балансування на вузьких поверхнях.

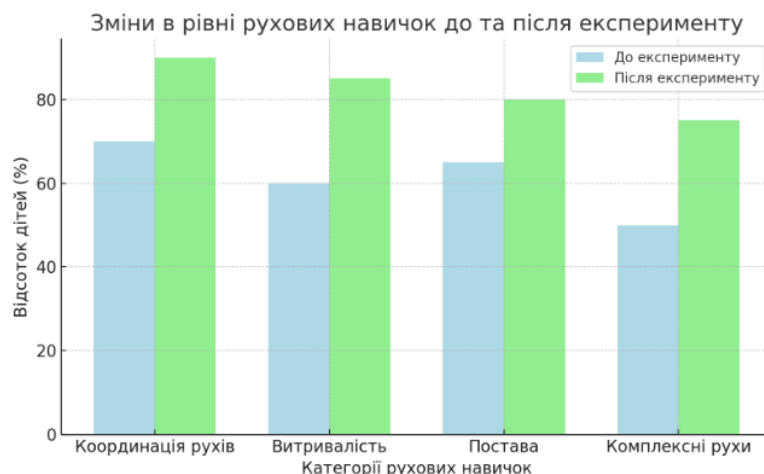

Рис. 1. Зміни в рівні рухових навичок дітей до та після експерименту

Процес експерименту включав серію вправ на свіжому повітрі, спрямованих на розвиток:

- Координації рухів (ігри на рівновагу, лазіння по природних перешкодах, стрибки);
- Моторної витривалості (біг на короткі дистанції, естафети, активні ігри);
- Гнучкості та спритності (ігри на зміну швидкості та напрямку руху).

Протягом експерименту було помічено, що діти активно долучалися до фізичних вправ і з радістю виконували завдання, пов'язані з природним середовищем (лазіння по деревах, стрибки через природні перешкоди, біг через різні природні об'єкти).

Після завершення експерименту були проведені повторні тестування рухових навичок, що показало суттєві зміни:

Покращення координації рухів: більшість дітей змогли виконати складніші вправи, такі як стрибки через перешкоди, лазіння по природних структурах, зберігаючи баланс.

- Збільшення витривалості та витривалості: діти стали краще витримувати активні фізичні навантаження та швидше відновлювались після виконання вправ.

– Покращення постави та зменшення мікропорушень: регулярна фізична активність на відкритому повітрі позитивно вплинула на фізіологічні параметри дітей, зокрема на формування правильної постави.

Результати контрольного експерименту довели, що регулярне виконання ігрових вправ на свіжому повітрі має значний позитивний вплив на фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку. Зокрема, були досягнуті наступні результати:

Рівень розвитку рухових навичок. До експерименту більшість дітей мали середній рівень розвитку моторики, особливо в таких аспектах, як координація рухів і гнучкість. Після експерименту спостерігалось значне покращення цих навичок. Більшість дітей змогли виконувати складніші рухи, такі як стрибки через перешкоди, зберігаючи рівновагу та координацію.

Вплив на фізичну витривалість. Результати тестів показали покращення витривалості у дітей, які активно брали участь у фізичних вправах на свіжому повітрі. Діти стали витривалішими при виконанні естафет, тривалих бігових вправ та рухливих ігор.

Психологічні та емоційні результати. Ігри на свіжому повітрі сприяли покращенню емоційного стану дітей. Вони стали більш відкритими, комунікабельними, зросла їх самооцінка та рівень задоволення від фізичної активності.

Більш позитивне ставлення до фізкультури та рухової активності в цілому.

Ігрові вправи, які показали найкращі результати. Стрибки через природні перешкоди (каміння, пеньки, дерева), які допомогли розвивати не лише витривалість, а й координацію. Лазіння по деревах, канатах і інших природних об'єктах, що сприяло розвитку сили, гнучкості та координації. Естафети та змагання на швидкість, що збільшили інтерес до рухливих ігор і підвищили рівень фізичної активності дітей.

Отже, експеримент показав, що організація фізичних вправ на свіжому повітрі є надзвичайно ефективним способом розвитку рухових навичок у дітей старшого дошкільного віку. Такі вправи не тільки покращують фізичні параметри, але й сприяють соціалізації, покращенню емоційного стану дітей, їх мотивації до фізичної активності. Ігри на природі знайомлять дітей з різними ознаками і властивостями предметів навколишнього світу, що в свою чергу збагачує їхній чуттєвий досвід, сприяє розвитку смаку і любові до гарних рухів, захоплення сміливими і добрими вчинками, розвиває любов до природи.

Список використаних джерел:

1. Грищенко С., Шурубенко О. Оптимізація рівня рухової активності дітей дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу. *Молодь і ринок*. 2019. №9 (176). С. 32-37.
2. Донець І., Кошель В. Розвиток рухових якостей дітей дошкільного віку інтеграційним комплексом рухів і музики в закладах дошкільної освіти: посіб. для студ. спец. «Дошкільна освіта» працівників закладів дошкільної освіти та батьків. Чернігів: ФОП Баликіна О.В., 2019 158 с.

3. Дутчак М. Парадигма оздоровчої рухової активності: теоретичне обґрунтування і практичне застосування. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2015. № 2. С. 44-52.

Олена Дорошук,
здобувачка освіти 2 курсу спеціальності Початкова освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м.Луцьк, Україна
Науковий керівник – **Олена Пуш,**
канд.пед.наук, старша викладачка кафедри загальної педагогіки, психології
та методики початкової освіти, викладач-методист
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м.Луцьк, Україна

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СЛОВЕСНИХ МЕТОДІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНІХ ЦІЛЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ключові слова: словесні методи навчання; початкова школа; Нова українська школа; ключові компетентності; компетентнісний підхід; формування компетентностей.

Освітня реформа «Нова українська школа» (НУШ) визначила компетентнісний підхід, партнерство та дитиноцентризм як провідні компоненти сучасної школи [1]. Зміст початкової освіти оновлено з метою формувати ключові компетентності учнів для їхньої успішної самореалізації в суспільстві [1].

Концептуальні засади НУШ відображені у новому Державному стандарті початкової освіти (2018), що ґрунтується на принципах визнання талановитості кожної дитини, цінності дитинства, радості пізнання, розвитку вільної особистості тощо [1]. Відповідно, зросли вимоги до професійної майстерності вчителя, зокрема до уміння добирати оптимальні методи навчання для досягнення цілей уроку [1].

Словесні методи навчання (розповідь, пояснення, бесіда, інструктаж, робота з підручником) традиційно є одними з основних способів передачі знань у початковій школі. Попри розвиток інтерактивних і практичних методів, майстерне використання вчителем слова залишається потужним чинником формування в учнів мотивації до навчання, свідомого оволодіння як загальними, так і предметними компетентностями [1].

В умовах компетентнісного підходу саме поєднання класичних словесних методів з активними прийомами набуває нового значення. Сучасні дослідники наголошують, що взаємопов'язане застосування словесних методів здатне підвищити ефективність навчання молодших школярів [1]. Крім того, виникла потреба переосмислення ролі цих методів через суперечності сьогодення: з одного боку, молодші учні рано опановують гаджети для пошуку інформації, а з іншого – все ще повинні навчитися сприймати інформацію через підручник і живе слово вчителя [1].

Отже, актуально дослідити дидактичний потенціал словесних методів навчання у реалізації цілей НУШ, передусім формування ключових компетентностей здобувачів початкової освіти.

Метою даного дослідження є теоретичний аналіз і узагальнення дидактичного потенціалу словесних методів навчання (розповідь, бесіда, пояснення, інструктаж, робота з підручником) у початковій школі та визначення їх ролі у формуванні ключових компетентностей молодших школярів в умовах реалізації концепції НУШ. Це передбачає розкриття значення кожного з названих методів для розвитку компетентностей, потрібних сучасному учню початкової школи, опираючись на положення нових нормативних документів та результати педагогічних досліджень.

Словесні методи навчання – це такі методи, у яких основним джерелом знань є слово (усне чи писемне) вчителя або навчального тексту [3]. До цієї групи належать різні способи усного викладу та діалогу, що мають свої особливості і дидактичні функції.

У межах НУШ словесні методи набувають нового звучання, оскільки правильно добір і поєднання цих методів сприяє компетентнісному навчанню [1]. Розглянемо дидактичний потенціал основних словесних методів у початковій школі.

Розповідь. Метод розповіді передбачає живий, образний і емоційний виклад навчального матеріалу вчителем [3]. У початкових класах розповідь триває недовго (до ~15 хв) і містить переважно фактичний або сюжетний матеріал, що утримує увагу дітей [3]. Дидактичне значення розповіді полягає у доступній передачі нового змісту, розвитку уяви та емоційної сфери учнів. *Художня розповідь* з елементами історії чи казки збагачує мовлення дітей, виховує моральні цінності та інтерес до читання. Таким чином, метод розповіді сприяє формуванню мовної компетентності (через слухання й сприймання усного мовлення) та культурної компетентності молодших школярів, зокрема читацької та емоційно-ціннісної. Через зміст розповідей учитель може формувати ціннісні орієнтири і соціальні навички учнів, що є складовими громадянської та соціальної компетентностей.

Пояснення. Метод пояснення – це логічно послідовний, доказовий виклад матеріалу, пов'язаний з *поясненням причинно-наслідкових зв'язків, правил, закономірностей* [4]. Пояснення застосовується, коли потрібно тлумачити нові поняття, навчальні правила (наприклад, орфографічні правила чи правила виконання математичних дій) або явища. Учитель висуває певну тезу і обґрунтовує її прикладами та доказами [4]. У початковій школі якісне пояснення вчителя є основою засвоєння знань з математики, природознавства, розвитку мовлення. Дидактичний потенціал методу пояснення полягає у розвитку логічного мислення молодших школярів, уміння аналізувати, робити висновки та чітко формулювати думку. Це прямо пов'язано з формуванням критичного і системного мислення учнів – уміння, яке є спільним для всіх ключових компетентностей за Держстандартом [4]. Крім того, чітке і зрозуміле пояснення вчителя моделює для дітей зразок аргументованого усного мовлення, тим самим розвиваючи їхню комунікативну компетентність.

Бесіда. Метод бесіди – це діалогічний метод навчання, при якому вчитель шляхом вміло поставлених запитань залучає учнів до активної участі у здобутті знань [3]. Розрізняють кілька видів бесід за дидактичною метою: вступна (підготовча), повідомлювальна (евристична), бесіда-повторення, контрольна бесіда тощо [3]. У початкових класах бесіда найчастіше використовується для актуалізації раніше вивченого (наприклад, бесіда-повторення для закріплення матеріалу [3]) або для підведення дітей до формулювання нового знання самим (евристична бесіда). Дидактичний потенціал бесіди полягає у тому, що вона *стимулює активне мислення учнів, розвиток мовлення і вміння висловлювати власну думку*. Під час бесіди молодші школярі вчаться аргументувати відповіді, ставити запитання, вести діалог – тобто розвивають комунікативну компетентність (уміння слухати і говорити), а також набувають досвіду співпраці з учителем та однолітками (елементи соціальної компетентності). Евристичні бесіди сприяють формуванню в учнів навички критично оцінювати інформацію та робити самостійні висновки, що є важливою складовою уміння вчитися протягом життя [4]. В умовах педагогіки партнерства, проголошеної НУШ, діалог «учитель–учень» розкриває суб'єктний потенціал дитини, формує впевненість та мотивацію до навчання.

Робота з підручником (книгою). Цей метод полягає в організації самостійної діяльності учнів з друкованим текстом та іншими елементами книги [3]. Джерелом знань виступають підручники, книжки, дитячі енциклопедії, дидактичні матеріали, а також текстові задачі, схеми, ілюстрації тощо, що містяться у підручнику [3]. Робота з підручником включає навчання школярів техніки читання, вміння *аналізувати прочитане, виділяти головне, користуватися змістом, запитаннями та завданнями до тексту*. В початкових класах ця діяльність здійснюється під керівництвом вчителя: він пояснює, як працювати з текстом, ставить перед дітьми мету читання (наприклад, знайти відповідь на питання), перевіряє розуміння прочитаного.

Таким чином поєднується слово вчителя і текст як носій інформації. Дидактичний потенціал роботи з підручником проявляється у розвитку читацької компетентності та інформаційно-цифрової компетентності. Молодші школярі вчаться читати з розумінням, що віднесено до універсальних умінь для всіх ключових компетентностей [4]. Також вони опановують початкові навички *вибору та використання джерел інформації*, що формує базис для інформаційної грамотності. Робота з книгою сприяє і вихованню самодисципліни, уміння вчитися самостійно: діти привчаються працювати тихо, зосереджено, доводити справу (читання чи виконання вправ) до кінця. Ці риси прямо пов'язані з уміннями навчатися протягом життя та підприємливістю (вміння доводити розпочате до результату).

Представлені словесні методи нерідко застосовуються у поєднанні один з одним та з іншими групами методів – наочними і практичними. Комбінування різних методів є характерною ознакою сучасного уроку. Зокрема, наочність та практичні дії підсилюють ефективність слова вчителя: науковці зазначають, що засоби ілюстрації й демонстрації «оживають» саме в контексті словесного викладу [5], і навпаки – більшість учнів молодшого віку краще сприймають

навчальний матеріал, якщо він підкріплений дією чи наочним показом, ніж лише словесним поясненням [5]. Відповідно, в рамках НУШ вчитель початкових класів має поєднувати розповідь з демонстрацією, бесіду – з наочними спостереженнями та практичними вправами тощо. Педагогіка партнерства заохочує залучення учнів до активних методів, але це не заперечує ролі слова вчителя, а скоріше змінює її характер: монологічні методи поступаються місцем діалогічним, авторитарне “лекторство” – інтерактивній комунікації. Дослідники підкреслюють необхідність балансу монологічності й діалогічності у навчанні молодших школярів для досягнення оптимальних результатів [1]. Експериментальні дані свідчать, що продумане поєднання словесних методів (відповідно до змісту і дидактичної мети) позитивно впливає на результати навчання та виховання учнів.

Зокрема, у педагогічному експерименті Н. Андросової (2020) у початковій школі було доведено, що комплексне використання розповіді, бесіди, пояснення та інших методів за визначених дидактичних умов сприяє підвищенню рівня морального розвитку молодших школярів [1]. В експериментальних класах, де вчителі свідомо добирали і поєднували словесні методи за певними критеріями, зафіксовано зростання показників моральної свідомості та емоційності дітей порівняно з контрольними класами [1]. Це підтверджує, що традиційні методи навчання набувають нової ефективності в умовах НУШ, якщо їх застосувати творчо і системно.

Важливо зазначити, що освітні цілі НУШ орієнтовані не лише на засвоєння знань, а й на розвиток усього спектру ключових компетентностей учнів. Державний стандарт початкової освіти визначає 11 таких компетентностей, серед яких – вільне володіння державною мовою, уміння спілкуватися іноземними мовами, математична, природнича, інноваційність, екологічна грамотність, інформаційно-комунікаційна, навчання протягом життя, громадянська та соціальна, культурна, підприємливість та фінансова грамотність [4]. Базою для їх формування є наявний досвід дитини, набутий у сім'ї, школі та соціумі [4], а спільними для всіх компетентностей – низка універсальних умінь, зокрема читання з розумінням, усне і письмове висловлення думки, критичне мислення, вміння співпрацювати з іншими [4]. Саме через зміст і методи навчання початкова школа має забезпечити розвиток цих умінь. У цьому контексті значення словесних методів важко переоцінити: вони безпосередньо пов'язані з мовленням, читанням, мисленням та спілкуванням. Кожен з розглянутих методів – розповідь, пояснення, бесіда, інструктаж, робота з підручником – робить свій внесок у формування ключових компетентностей молодших школярів, від комунікативної і соціальної до уміння вчитися та інформаційної.

Таким чином, словесні методи, інтегровані у сучасні підходи, реалізують важливі освітні цілі НУШ. У результаті проведеного аналізу встановлено, що словесні методи навчання зберігають потужний дидактичний потенціал в умовах реалізації компетентнісних цілей Нової української школи. По-перше, вони забезпечують формування базових умінь, спільних для всіх ключових компетентностей – уміння слухати і висловлюватися, читати і розуміти, логічно

мислити та взаємодіяти [4]. Розповідь, пояснення, бесіда, інструктаж і робота з книгою у комплексі сприяють розвитку мовної, читацької, соціальної, навчальної та інших компетентностей молодших школярів. По-друге, словесні методи є гнучкими і можуть поєднуватися з інтерактивними технологіями, ігровими та практичними методами, що відповідає педагогіці партнерства НУШ. Як показує досвід, оптимальне сполучення монологічних і діалогічних форм роботи активізує пізнавальну діяльність учнів і підвищує результативність освітнього процесу [4]. По-третє, звернення до слова вчителя і тексту підручника залишається незамінним для систематичного формування знань і цінностей дитини, особливо зважаючи на потребу навчити її самостійно вчитися в інформаційному суспільстві. Таким чином, словесні методи навчання у початковій школі – за умови їхнього сучасного, компетентісно орієнтованого застосування – ефективно реалізують освітні цілі НУШ та служать формуванню ключових компетентностей молодших школярів. Від учителя вимагається високий рівень педагогічної майстерності, щоб творчо використовувати ці методи, робити власне слово мотивуючим і змістовним для дитини. Саме компетентний, натхненний вчитель початкових класів, озброєний різноманітними методами, здатен виконати завдання Нової української школи – виховати всебічно розвинену, компетентну особистість молодшого школяра.

Список використаних джерел:

1. Андросова Н. Дидактичні умови поєднання словесних методів навчання у Новій українській школі. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2020. № 2(23).С. 35-37. URL: https://www.researchgate.net/publication/340854255_DIDAKTICNI_UMОВI_POE_DNANNA_SLOVESNIH_METODIV_NAVCANNA_U_NOVIJ_UKRAINSKIJ_S_KOLIResearchGate+1КиберЛенинка+1
2. Григоренко Л. Новітні методи та підходи до навчання в Новій українській школі. На Урок. 2020. URL: <https://naurok.com.ua/novitni-metodi-ta-pidhodi-do-navchannya-v-noviy-ukra-nskiy-shkoli-132213.html>
3. Жмурко О. Характеристика словесних, наочних та практичних методів навчання. URL: <https://vseosvita.ua/blogs/kharakterystyka-slovesnykh-naochnykh-ta-praktychnykh-metodiv-navchannia-85170.html#:~:text=До%20них%20належать%20усне%20викладання,із%20методів%20має%20свої%20особливості>
4. ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ початкової освіти. URL: <https://iplex360.com.ua/npa.php?code=87-2018-p#:~:text=9,проблеми%20співпрацювати%20з%20іншими%20особами>
5. Новак Л. Методи та форми організації інтерактивної навчальної діяльності учнів Нової української школи. На Урок. 2021. URL: <https://naurok.com.ua/metodi-ta-formi-organizaci-interaktivno-navchalno-diyalnosti-uchniv-novo-ukra-nsko-shkoli-250140.html>
6. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ, 2017. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

7. Бондаренко Н. Методи навчання української мови крізь призму компетентнісного підходу. Інститут педагогіки НАПН України. 2014. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/3513/1/Бондаренко_Методи_навчання_української_мови.pdf Digital Library NAES of Ukraine

8. Асоціація репетиторів України. Методи навчання, про які має знати кожний викладач: класифікація методів навчання. 2019. URL: <https://repetitor.org.ua/metodi-navchannya-pro-yaki-maye-znati-kozhniy-vikladach-klasifikatsiya-metodiv-navchannya>

Євгенія Дурманенко,
канд. пед. наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: професійна підготовка, готовність до професійної діяльності, вихователь ЗДО, компетентність, інноваційна діяльність.

Якість освітньої діяльності сучасного закладу дошкільної освіти великою мірою залежить від готовності майбутнього фахівця до інноваційної діяльності, до діяльності в умовах сьогодення, наповнених різними викликами. З огляду на це оновлені професійні стандарти й стандарти підготовки здобувачів бакалаврського та магістерського ступенів, які передбачають упровадження нових вимог до кваліфікації та компетентностей вихователя, зокрема в галузі інклюзивної освіти, цифрової грамотності та емоційного інтелекту. Акцентується увага на підвищення ролі педагогіки партнерства – тісній співпраці з батьками та громадою, спільне планування освітнього процесу та взаємна відповідальність за розвиток дитини [1; 2].

Важливою інноваційною ознакою діяльності сучасного ЗДО є інтеграція інноваційних методик через застосування сучасних освітніх технологій, інтерактивних методів навчання та індивідуалізованих підходів до кожної дитини. Очевидними є зміни в організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти: гнучкість у виборі форм і методів роботи, можливість дистанційного навчання та використання цифрових ресурсів тощо.

У вітчизняній педагогіці активно досліджуються різні аспекти підготовки педагогів до інноваційної діяльності, зокрема, формування готовності вчителів до інноваційної педагогічної діяльності у процесі професійної підготовки (І. Гавриш, О. Гончарова, О. Козлова, Л. Пертиченко, О. Шапран та ін.); підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності (І. Дичківська); підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності (Л. Козак) та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що основними аспектами готовності майбутнього вихователя до професійної діяльності як результату професійної підготовки є [3; 4; 5]:

1. Професійно-педагогічна підготовка

- Знання вікових і психофізіологічних особливостей дітей дошкільного віку;
- Опанування сучасними методиками навчання, виховання і розвитку;
- Здатність до адаптації освітнього процесу відповідно до умов ЗДО.

2. Психологічна готовність

- Емоційна рівноваженість;
- Розвинене емпатійне мислення;
- Стресостійкість у складних педагогічних ситуаціях;
- Вміння налагоджувати міжособистісну взаємодію.

3. Мотиваційно-ціннісна складова

- Установка на гуманістичну педагогіку;
- Усвідомлення суспільної значущості професії;
- Прагнення до самореалізації в обраній сфері.

4. Комунікативна та соціальна компетентність

- Уміння ефективно спілкуватися з дітьми, батьками, колегами;
- Здатність працювати в команді, формувати партнерські стосунки.

5. Інноваційна готовність

- Відкритість до нових освітніх технологій;
- Критичне мислення та здатність до педагогічного експерименту;
- Постійне підвищення кваліфікації.

Ми визначаємо готовність особистості вихователя до професійної діяльності як інтегральну якість здобувача освіти, яка визначає його спроможність успішно виконувати професійні функції в умовах закладу дошкільної освіти. Вона формується на основі інтеграції знань, навичок, цінностей, мотивації, емоційно-вольової та поведінкової готовності до взаємодії з дитиною, колективом, батьками.

Результатом професійної підготовки та критерієм готовності до успішного виконання функцій вихователя є професійна компетентність вихователя сучасного ЗДО, орієнтована на задоволення освітніх потреб суспільства та освітніх потре вихованців – дітей раннього та дошкільного віку [4] (рис. 1.).

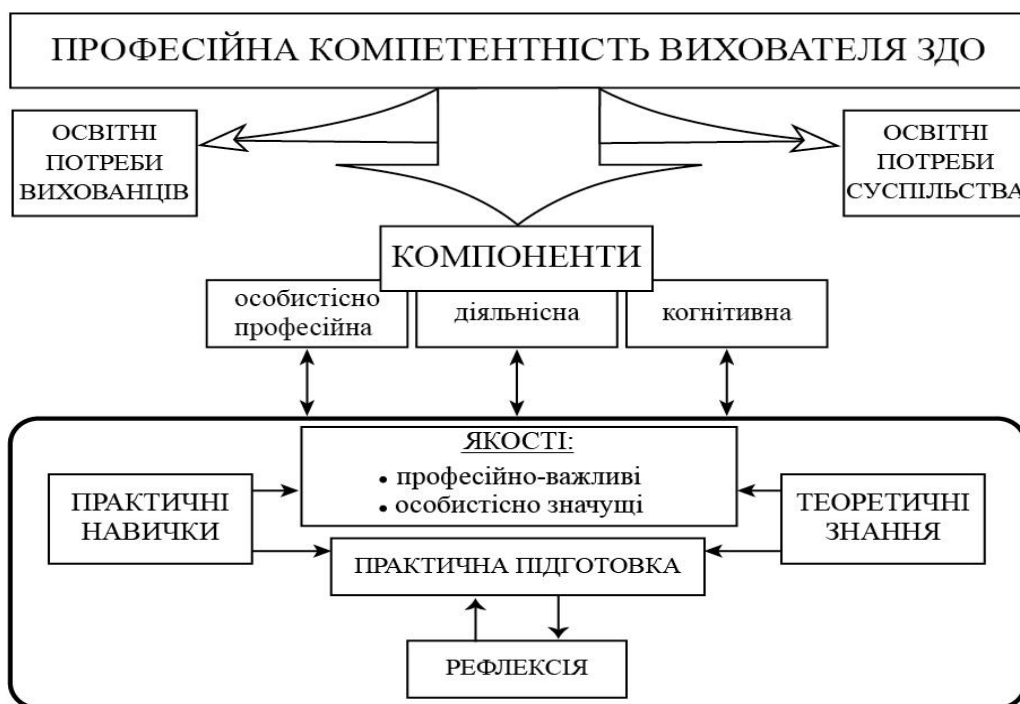

Рис. 1. Структурна модель професійної компетентності майбутнього вихователя ЗДО

З аналізу різних наукових джерел з проблеми дослідження можна виділити основні компоненти готовності особистості вихователя:

1. Когнітивний (знаннєвий) компонент:

- Ґрунтовні знання з педагогіки, психології, вікових особливостей дітей;

- Уміння застосовувати методики виховання й навчання.

2. Операційно-діяльнісний компонент:

- Здатність організовувати освітній процес;
- Уміння створювати розвивальне середовище;
- Навички педагогічної комунікації.

3. Мотиваційно-ціннісний компонент:

- Усвідомлення значущості професії;
- Прагнення до реалізації покликання педагога;
- Відповідальність, ініціативність.

4. Емоційно-вольовий компонент:

- Стресостійкість, терпіння, чуйність;
- Готовність приймати дітей такими, якими вони є;
- Сформованість емпатії.

5. Рефлексивний компонент:

- Здатність до самоспостереження і самооцінки;
- Уміння аналізувати власну діяльність та вдосконалювати її.

Усі компоненти мають містити інноваційну складову й забезпечувати здатність майбутнього вихователя інноваційно мислити, діяти, працювати, й виховувати інноваційну особистість дитини.

Інноваційна діяльність є специфічним видом освітньої діяльності педагогічного працівника ЗДО, яка містить нсамперед умотивованість до інноваційної діяльності, професійну й особистісну готовність до такої діяльності.

Особистісна готовність майбутнього вихователя до інноваційної діяльності передбачає його особистісну усвідомленість сучасних суспільних викликів (війна, пандемії, цифровізація, інформатизація тощо), які змушують шукати нові зміст, форми та методи роботи з дітьми, забезпечуючи насамперед їхнє психо-емоційне здоров'я та психологічний комфорт у сім'ях.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що формами формування інноваційної готовності у процесі навчання здобувачів освіти спеціальності А2 Дошкільна освіта є [3; 5]:

- Практична підготовка (педагогічна практика, волонтерство);
- Професійно орієнтовані та вибіркові освітні компоненти;
- Тренінги з емоційного інтелекту, конфліктології, інклюзивної освіти;
- Наставництво та супровід викладачами.

Як висновок, зауважуємо, що готовність майбутнього вихователя до роботи в закладі дошкільної освіти в цілому й зокрема до інноваційної діяльності не є сталою, вона формується протягом усього періоду професійного становлення, у процесі професійної підготовки, під час практики, наставництва та професійного спілкування, а також у процесі самопідготовки та саморозвитку.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. Наказ МОН від 12.01.2021 р. № 33 URL: <https://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/79142/>
2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт.кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертутіна [та ін.]; наук. ред. Г.В. Беленька. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
3. Дичківська І. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних закладів до інноваційної педагогічної діяльності: теорія і методика: монографія. Рівне: Видавець О. Зень, 2017. 372 с.
4. Дурманенко О. Професійна компетентність майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти [Текст] : навч. посіб. Луцьк:, 2019. 106 с.
5. Козак Л., Гаращенко Л., Кочмар Д. Творчість як основа інноваційної діяльності майбутнього педагога. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. С. 169-173.

Катерина Загородня,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
відділення початкової, дошкільної освіти та інформаційних технологій*

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,

м. Луцьк, Україна

Науковий керівник – Тетяна Яцик,

викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методики

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,

м. Луцьк, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: діти дошкільного віку, рухова активність, ігрові прийоми, заняття фізичної культури

Фізичне виховання дітей дошкільного віку є важливим чинником їхнього гармонійного розвитку. Саме в цей період формуються основні рухові навички, зміцнюється здоров'я, розвиваються витривалість, спритність та координація. Водночас сучасний спосіб життя, надмірне використання гаджетів та зменшення часу активної гри призводять до недостатньої фізичної активності дітей, що негативно впливає на їхнє здоров'я та розвиток.

Застосування ігрових прийомів на заняттях фізичної культури є дієвим способом стимулювання дітей до активної рухової діяльності. Гра виступає природною формою навчання для дошкільнят, сприяючи їхньому фізичному, емоційному та соціальному розвитку. Через ігрові методи можна зробити фізичне виховання цікавим, стимулювати дітей до активного руху, розвивати навички командної роботи та самоконтролю [2].

Однак на практиці не завжди вдається ефективно інтегрувати ігрові прийоми у фізкультурні заняття. Часто ігрові методи використовуються фрагментарно або не враховують вікові та індивідуальні особливості дітей. Це вимагає подальшого наукового обґрунтування оптимальних підходів до використання гри у фізичному вихованні дошкільнят.

Тому вивчення застосування ігрових прийомів у процесі фізичного виховання залишається важливим та актуальним напрямом досліджень. Важливо визначити ефективні методики та підходи, які сприятимуть активному фізичному розвитку дітей та формуванню у них стійкої мотивації до здорового способу життя [3].

Фізична культура є одним із ключових аспектів гармонійного розвитку дошкільників, адже саме в цей період закладаються основи здоров'я, фізичної витривалості та основних рухових навичок. У своїх дослідженнях: Е. Вільчковський, О. Курок та Н. Денисенко підкреслюють, що систематичне фізичне виховання сприяє морфофункціональному вдосконаленню дитячого організму, формуванню стійких навичок до здорового способу життя та розвитку моторики, яка є основою пізнавальної діяльності [1].

Фізична активність дошкільнят впливає не лише на їхній фізичний стан, а й на соціальну адаптацію. Дитина, яка активно залучена до рухових ігор, швидше засвоює правила взаємодії, вчиться працювати в команді, контролювати свої емоції та орієнтуватися в просторі. Дослідження авторів (Е. Вільчковський, О. Курок та Н. Денисенко) свідчать про те, що рухова діяльність тісно пов'язана з психічним розвитком дитини, сприяє покращенню когнітивних процесів, таких як увага, пам'ять, мислення [1].

Однак у сучасних умовах значна частина дітей веде малорухливий спосіб життя, що зумовлено обмеженням простором для фізичної активності та низьким рівнем зацікавленості батьків у розвитку фізичної культури дитини. Ця тенденція викликає необхідність пошуку ефективних методів стимулювання рухової активності дітей, серед яких ігрові прийоми займають провідне місце.

Ігрова діяльність є природною формою активності дітей дошкільного віку, що робить її незамінним засобом фізичного виховання. Застосування ігрових прийомів на заняттях фізичної культури сприяє розвитку ключових фізичних якостей (сили, швидкості, координації, витривалості) та допомагає підтримувати високу мотивацію дітей до рухової активності. [4]

Основними формами організації ігрових занять є:

- рухливі ігри, які формують основні навички ходьби, бігу, стрибків, лазіння, метання;
- ігри-естафети, що сприяють розвитку спритності та витривалості;
- імітаційні ігри, у яких діти наслідують рухи тварин або казкових персонажів, що дозволяє розвивати координацію та гнучкість;
- музично-ритмічні ігри, які поєднують фізичні вправи з ритмічними рухами, стимулюючи розвиток відчуття ритму та рівноваги.

Значний внесок у розвиток методики використання гри у фізичному вихованні зробили українські науковці. Зокрема, Л. Поніманська наголошує, що правильно організовані ігрові вправи сприяють формуванню позитивного ставлення до фізичної активності, допомагають долати страх перед новими рухами, підвищують самооцінку дитини [4].

Важливою умовою ефективності ігрових занять є поступове ускладнення рухових завдань, що дозволяє дітям удосконалювати свої навички та розширювати руховий досвід. Крім того, педагоги мають враховувати рівень фізичної підготовки кожної дитини, забезпечуючи диференційований підхід до проведення ігор.

Практичний досвід педагогів свідчить про високу ефективність ігрових методів у розвитку рухової активності дітей старшого дошкільного віку. У своїх дослідження Е. Вільчковського та О. Курок підтверджують, що використання сюжетних ігор, які включають різноманітні рухові дії, стимулює дітей до активності та формує мотивацію до занять фізичною культурою [1].

Педагоги старших груп активно застосовують такі прийоми:

- створення сюжетно-рольових ігор, де діти виконують ролі спортсменів, казкових героїв чи мандрівників, що потребує від них активного використання різних видів рухів;
- використання командних ігор, які формують навички взаємодії, розвивають лідерські якості та відповідальність;
- змагання та естафети, які підвищують швидкість реакції, координацію та вміння працювати у групі.

До того ж, доцільно звертати увагу на взаємодію між педагогами та батьками у питаннях формування рухової активності дітей. Досвід педагогів показує, що залучення батьків до фізкультурних заходів у дитячому садку позитивно впливає на зацікавленість дітей у фізичній культурі та сприяє формуванню корисних звичок.

Отже, використання ігрових прийомів у процесі фізичного виховання дошкільників є ефективним засобом формування у дітей стійкої мотивації до фізичної активності. Гра дозволяє зробити фізкультурні заняття цікавими та емоційно насиченими, що сприяє всебічному розвитку дитини.

Ігрові методи забезпечують розвиток основних рухових навичок, сприяють координації рухів, зміцнюють здоров'я та формують соціальні навички. Важливим аспектом є поступове ускладнення ігрових завдань, що дозволяє дітям удосконалювати свої фізичні можливості та розширювати руховий досвід.

Практика педагогів свідчить, що ефективність використання ігрових прийомів зростає за умов дотримання принципів систематичності, диференційованого підходу та активної взаємодії з батьками. Таким чином, удосконалення методики впровадження ігрових технологій у фізичне виховання дітей дошкільного віку залишається актуальним напрямом наукових досліджень і педагогічної практики.

Список використаних джерел:

1. Вільчковський Е., Курок О. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. 2-ге вид. Суми : ВТД «Унів. кн.», 2008. 428 с.
2. Денисенко Н. Оздоровчі технології в освітньому процесі: фізичне, психічне, соціальне здоров'я та передумови його формування. *Дошкільне виховання*. 2004. № 12. С. 4-6.
3. Залізняка А. Рухлива гра як засіб формування фізичних якостей у дітей дошкільного віку. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи: збірник наукових праць*. 2023. № 1 (9). С. 65-71.
4. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.

Іван Зайченко,

*доктор педагогічних наук, професор,
Комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий
коледж імені Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
м. Умань, Україна*

Я.Ф. ЧЕПІГА ПРО ДЕЯКІ ФАКТОРИ Й УМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Яків Феофанович Чепіга (Зеленкевич) (12.05.1875-22.08.1938) – відомий український педагог, вчений, психолог, педолог, методист, керівник освітньої справи в Україні, журналіст, громадський діяч, пристрасний борець за справу українського національного відродження й освіти, зробив вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних основ української національної школи, системи освіти, розвиток педагогічної думки в Україні першої третини ХХ ст.

Його праці «Азбука трудового виховання й освіти», «Національне виховання», «Національність і національна школа», «Грунтовні принципи нормальної школи», «Проект української школи», «Завдання вільної школи», «Інтернаціональна ідея і національна школа», «Вільна школа, її ідеї й здійснення їх на практиці», «Школа і освіта на Україні», «Увага і розумовий розвиток дитини», «Уява і мислительна та творча діяльність дитини», «Розмова про виховання дитини», «Моральне виховання в справі виховання», «Фізичне виховання» та ін., а також підручники з арифметики, читання, письма, методичні

розробки з арифметики, читання, письма, численні статті в педагогічній періодиці – складають надбання української педагогічної класики і набувають особливої актуальності сьогодні в період розбудови нової української держави, школи, системи національної освіти.

Цікавими є його погляди на проблеми дошкільної освіти й дошкільного виховання, які поки що мало відомі широкому колу педагогічної громадськості.

У своїх творах Я. Чепіга відзначав, що мета виховання – це вільний, природничий всебічний і гармонійний розвиток особистості, який ґрунтується на принципах гуманізму, природовідповідності, народності, демократизму, культуровідповідності виховання; це забезпечення нерозривної єдності природного розвитку індивідуума з розвитком народу, нації.

Головні завдання виховання – «дати громадянству найліпшу непопсовану людину» [2, с. 6], «виховати людей з сильною волею й характером, добрих, всебічно розвинених працівників, осіб громадсько вихованих з розумінням суспільно-державних інтересів і, нарешті, здорових душею й тілом членів» [1, с. 23], забезпечити розвиток у дітей кращих моральних чинників, і постійне, систематичне, цілеспрямоване моральне вдосконалення.

Під «непопсованою людиною» Я. Чепіга розумів людину чисту від природи, якій притаманні загальнолюдські моральні якості – чесність, справедливість, обов'язок, відповідальність, гідність, честь, совість, безкорисливість, працелюбність, сильна воля, повага до старших, порядність, патріотизм, національна самосвідомість.

Найважливішими факторами формування особистості людини він вважав спадковість (біологічні чинники), середовище (оточення) й виховання.

Суть біологічних чинників полягає у тому, що з одного боку діти відрізняються одне від одного психофізіологічними характеристиками, а з іншого – «в розвитку індивідуума повторюється в головних рисах хід розвитку раси» [4, с. 21], де основою є переймання рідної мови і форм мислення.

Під оточенням педагог розумів не лише домашнє, родинне коло, а й економічні, соціальні, політичні, національні й культурні умови життя народу, природу й місцеві умови та особливості, увесь той світ, що оточує дитину, збуджує і розвиває її духовні сили [3, с. 17]. Оточення – це все те культурне надбання нації – мова, література, мистецтво, наука, релігія та ін., що переходить від одного покоління до іншого. За переконанням Я. Чепіги, оточення (народ, нація, природа, місцевість, соціально-економічні умови, мова) є початком світогляду, думок, свідомості, могутнім джерелом ідей, образів, уявлень, дій, вчинків, поведінки.

Найбільш бажаним оточенням для дитини, на думку Я. Чепіги, будуть батьки, сім'я, рідні, громада, нація, рідна історія, література, мистецтво. Потім, як зміцніє розуміння свого рідного, повинно йти знайомство і розуміння інших мов, всесвіту, але через призму національно-сімейного виховання [4, с. 31].

Перші сприятливі обставини для гармонійного виховання дитини має створити й забезпечити сім'я, адже перші свої фізичні й духовні здобутки дитина отримує саме там. «Тиха й лагідна сім'я дає дитині найліпші умови для здорового фізичного й духовного удосконалення її природи. І навпаки, нервова, неспокійна

родина, в якій звичайні такі зъявища, як лайка, бійка, пияцтво, є найменш прияючим ґрунтом за-для загального розвитку дитини. Часто тут зъявляються епілептики, ідіоти, алкоголіки і т. ин.» [4, с. 43]. Від поганих життєвих умов – бідності, горя, смутку дитина може зневіритися й дійти до відчаю; разом з тим багатство, розкіш, перенасиченість матеріальними благами не завжди можуть бути гарними умовами для нормального морального розвитку особистості. Надто вільна у своїх бажаннях і діях, не зустрічаючи ні в чому ніяких перешкод, людина нерідко стає егоїстичною і жорстокою.

Я. Чепіґа відзначав, що в період дитинства, коли формується моральна свідомість дитини, батьки, вихователі повинні подавати дитині найкращі зразки поведінки, вчинків і моралі. Лише на основі позитивного прикладу можна успішно розвивати звички до розумової діяльності й зміцнювати такі моральні чинники, як любов до праці, дисципліна в організації будь-якого виду діяльності, терпіння, бережливість, щирість, пошана, подяка та ін.

У статті «Моральне внушіння в справі виховання» Я. Чепіґа ґрунтовно розкрив роль сім'ї, особливо матері й батьки дитини у вихованні.

«Мати – це перший дужий комплекс рухів, емоцій, ідей, що спочатку панують неподільно над дитячою психікою. Дитина несвідомо наслідуює її лад життя; її звички робляться звичками дитини. І цим шляхом можна призвести дитину до чого завгодно, до доброго і до злочинства» [4, с. 67].

«Мати та її вчинки – це те чарівне коло переймання всяких почуттів, від якого дитина й дорослою не може одірватися. .. Од матері, од її вдачі, розуму й морального почуття, од уміння внушити добрість, ласку, дружбу, любов, справедливість, ніжність і т. ин., од її здібности до виховання залежить будучина дитини. Одна гарна мати варта сотні шкільних учителів, – каже Герберт. – Дома вона і магнит для кожного серця, й провідна зірка для всіх очей» [4, с. 66]. «Мати живе в своїх дітях. «Яке коріння, таке й насіння», – каже народня приказка, яка, виникла на глибокому спостереженні, що од матері залежить напрямок, якого додержуватиме дитина в житті. Батьки своїм поведінням вже готують дитячу вдачу, внушають ті або інші дії. Від матері залежить зробити дитину гарною, лихою, ненормальною» [4, с. 67].

Батько для дитини не відіграє такої ролі як мати. Однак, «Для виховання дитини мало бути батьком, мати право сильного, санкціоноване легально-державними кодексами». Обов'язки батька, – пише Я. Чепіґа, – не закінчуються тим, що породив дітей і годує їх. Обов'язки його ширші й вищі: він повинен дати здорових і корисних членів громадянству й державі. Виправдовувати ж своє недбальство до дітей особистими обов'язками та службою навіть нечесно. «Бачите, батькові ніколи звернути увагу на свою дитину, так нехай це робить мати, її, мовляв, призначено самою природою до цього, та до того у неї й часу вільного більше! ... Хто не може уділяти потрібного часу на виховання дітей, не може виконати обов'язків батька, той не має права бути ним!» [4, с. 69].

Якщо ж батько й мати не мають єдності в поглядах і діях на процес виховання дитини, вчинки одного суперечать вчинкам іншого і кожен з них відіграє окрему роль, робить окремий вплив на дитину, – тоді результати виховання залежать від того, який стимул переважає в природі дитини.

За переконанням Я. Чепіги, «Виховання дитини не повинно бути вигаданим, штучним... Природа й її вимоги – єдиний ґрунт виховання. Держатись його нам підказує і власний досвід, і природа людини й фізіологічні закони її. Тому цілі виховання взагалі не повинні виходити за межі дитячої природи, тоді збережуться непопсованими духовні й фізичні дитячі здібності, які почасти одібрано дитиною в спадок, почасти розвинено попереднім, хоч і не великим досвідом. Ціль сама по собі проста, але висока, бо виходить за межі насильства, надмірності й примусу. Ціль така будується на вивчінні індивідуальних і типових рис та всебічнім розумінні дитячої вдачі. Найлегше виховувати дитину з палицею в руках, це-б-то силою й примусом, і найважче провадити виховання шляхом, зазначеним природою. Але саме останнє й повинно стати ґрунтом принципів національного виховання, бо воно єдине тільки правдиве» [4, с. 22-23]. «Всяке насильство над природою дитини ми називаємо злочинством, бо нема тих виправдовуючих мотивів, які дозволяли б вживати у вихованні примусу. Цілі виховання сполучено з життям дитини, з її природою, і все, що ми хотіли б прищепити, примусово, супроти волі, буде гальмувати нормальний зріст її, мучити її тіло й душу непотрібним, шкідливими вимогами» [4, с. 76].

У статті «Національне виховання» Я. Чепіга відзначив, що природа і її вимоги – єдиний ґрунт виховання. Ідея національного виховання впливає з природи духу нації, з її спадкового прагнення до діяльності, з інстинкту самоохорони, із прагнення до природного збереження національного здоров'я. «Для задоволення цього звичайного прагнення потрібне відповідне виховання, яке, йдучи поруч з життям, мало б ґрунтом природу дитини і яке б гармонійно розвивало фізичний і духовний бік її. Таким природним вихованням буде національне виховання, вільне од всяких тенденцій і вузькопатріотичних цілей» [4, с. 37].

Важливу роль у справі виховання дошкільнят Я. Чепіга відводив дитячому садку, педагогу.

Дитячий садок повинен бути тим фундаментом, на якому будується трудова школа. У дошкільний вік розвиваються особливо ґрунтовно й стало всі найважливіші функції людини, а разом з ними в цей період витворюється й духовний бік її [1, с. 82].

Найважливішими засобами виховання у цьому віці, за переконанням Я. Чепіги, є природа, гра, праця.

«Вже в дитячому садку діти знайомляться з світом, що їх оточує, і життям, пророблюючи те, що вони бачать, повторюючи ту працю, що оточувала й оточує їх в сем'ї, в селі робітничій колонії, в місті. В цьому вони стверджують різними працюваннями те, що прийнято ними по-за школою. Тут діти знайомляться не тільки з витвором річей, з відомими їм елементарними приладами й машинами, не тільки беруть участь у посильній праці шкільної громади, але розвивають в собі де-які зручності й соціальні потяги, координують устрій садка, свої придоби й своє життя з життям оточуючого їх світу» [2, с. 27].

У дошкільному віці в дитини мають бути елементарні обов'язки, зокрема до самообслуговування (умивання, одягу та взуття, прибирання ліжка, свого

куточка). Корисно залучати дітей до найпростіших видів доступної для їх віку домашньої трудової діяльності (прибирання кімнати тощо). Беручи участь у різноманітних видах діяльності, дитина привчається долати труднощі, діяти не тільки у своїх інтересах, але і в інтересах інших людей, колективу.

Важливу роль у розвитку дошкільнят належить праці й іграм, особливо колективним сюжетним іграм з правилами. Суворе виконання гри й прийнятих на себе ролей і обов'язків, підпорядкування дитини логіці гри привчають її організовувати свою поведінку, обмежувати свої бажання, підпорядковувати свої дії загальним інтересам, доводити розпочату справу кінця.

Я. Чепіга відзначав, що гра й праця в цьому віці відіграють найважливішу роль як дієвий засіб виховання волі. Він писав, що в дитячому садку праця – ще гра, «коли дитина весь час, як працює, думає, що вона тільки бавиться. Але в цій грі треба знайти ту смугу, де праця стає громадським обов'язком, коли старший обов'язково допомагає молодшому, коли в колективній роботі повинні брати участь усі для загального добра. Ця смуга не обов'язково виявляється в перші дні праці в дитячому садку, але виховання повинно простувати до розвитку розуміння громадських обов'язків, до підпадання одиниці вимогам колективу й принципам колективних працювань» [1, с. 87].

Шляхом самовиховання, розвиваючись, дитина прагне ввести в рухи вольовий контроль, аби здобути владу й керування кожним з них. Спочатку дитині надто важко робити окремі рухи. Для цього їй потрібно довгий час самовиховання. В своїх рухах дитина не вільна. Даремно батьки прагнуть затримати її від рухів. Спинити їх не можна навіть карами. Посадіть дитину на стільчик і скажіть їй не рухатися. Першу хвилину вона сидітиме спокійно, але через 3-4 хвилини вже руки, ноги, голова починають рухатися. Вона забула ваше суворе обличчя, ваші суворі накази, вона вже у влади своєї внутрішньої енергії, яка вимагає руху. Через п'ять хвилин дитина знову вся в діяльності.

Успіх роботи у справі формування дітей залежить від оточення, методів, прийомів, форм і стилю роботи дитячого садка й школи, батьків, вихователів і педагогів, чіткої організації навчальних та трудових занять, розумної вимогливості з боку дорослих і спонукань дитини до формування високо моральних якостей і дій, від дотримання ними правил поведінки в школі, сім'ї, в суспільстві; повсякденного контролю за навчальною й трудовою діяльністю дітей, боротьби з лінощами, брехливістю та іншими негативними моральними пороками.

Список використаних джерел:

1. Чепіга Я. Азбука трудового виховання й освіти. Основи організації трудової школи з методологією початкового навчання. Підручник для працівників різних установ соціального виховання, студентів інститутів народної освіти і учнів педагогічних шкіл. Державне видавництво. Київ, 1922. 152 с.

2. Чепіга Я. Ґрунтовні принципи нормальної школи / *Світло*, 1911. Кн. 1. С. 3-7.

3. Чепіга Я. Народний учитель і національне питання / *Світло*. 1912. Кн. 1. С. 15-25.

4. Чепіга Я. Проблеми виховання й навчання в світлі науки й практики : зб. психо-пед. ст. Кн. 1. К. : Друк. Перш. Київ. Артлі Друк. Справи, 1913. 156 с.: мал. Бібліогр. в підрядк. Прим.

5. Зайченко І. Концепція вільної української національної школи у творчості Я.Ф. Чепіги : [монографія] / І.В. Зайченко. Чернігів, 2024. 228 с.

Іванна Замелюк,

здобувачка вищої освіти

Волинського національного університету імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

Ольга Грушецька,

старша лаборантка кафедри практичної психології та психодіагностики

Волинського національного університету імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

ІГРОВА ТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД КОНСУЛЬТУВАННЯ ДІТЕЙ

Ключові слова: арттерапія, ігротерапія, ігротерапевт, батьківська підтримка, діти дошкільного віку

Ігрова терапія є універсальною і може використовуватися з людьми різного віку, культурного походження та досвіду. Це може бути корисним терапевтичним втручанням для кожного, хто пережив травму. Це також корисно для людей, які відчують: зміни в сім'ї (наприклад, розлучення, смерть або додавання нового брата або сестри); соціальні проблеми (наприклад, погане спілкування з іншими або труднощі в пошуку друзів); проблеми з поведінкою (наприклад, недотримання правил вдома та/або в школі, фізичні контакти з іншими або знущання); навчальні проблеми (наприклад, уникання школи або погана успішність у школі) тощо.

Під час сеансів із дітьми ігротерапевт може дозволити дитині керувати сеансом (це називається ігровою терапією, орієнтованою на дитину). Терапевт стежить за поведінкою дитини в грі, спостерігає за грою, підтверджує будь-які почуття дитини та встановлює межі, коли це необхідно [1].

Ігрова терапія є ефективним процесом лікування дітей, які можуть відчувати емоційні та поведінкові труднощі, пов'язані зі складним життєвим досвідом. Зазвичай його пропонують дітям від трьох років. Гра може бути формою спілкування для дітей, які не володіють мовою для самовираження. Хоча це може здаватися цікавим заняттям для дітей, ігрова терапія має багато переваг, які виходять за межі самої гри [3].

За допомогою ігрового терапевта дитина може почати вчитися справлятися зі складними емоціями та вивчати нові механізми подолання, щоб допомогти адаптуватися до своєї ситуації.

Існує багато прийомів, які може використовувати ігротерапевт, щоб допомогти дитині самовираження. Нижче наведено деякі з використаних методів.

Саме за допомогою цих методів дитина починає виробляти щось, форму самовираження, яку потім може інтерпретувати терапевт. Подібно до використання мови в традиційних психотерапевтичних підходах, терапевтична гра розглядається як невербальний спосіб вираження, який може мати значне значення для дитини. Дитина може відчувати труднощі з виразом думок і відчувати розчарування в тому місці, де вона перебуває [2].

Однією з переваг наявності простору, призначеного лише для неї, є те, що від неї не очікують відповіді чи поведінки певним чином, що може бути полегшенням для дитини. Вони можуть почати розуміти, наскільки їхні емоції та поведінка можуть бути складними з нейтральної точки зору, і якщо до них ставитимуться менші вимоги, може з'явитися більше бажання попрацювати та змінити деякі з цих форм поведінки.

Рис. 1. Методи ігротерапії

Батьківська підтримка має вирішальне значення для створення сприятливого середовища для зцілення. Коли батьки беруть участь у терапевтичному процесі, діти часто почуваються більш захищеними та цінними. Дослідження показали пряму залежність між участю батьків і позитивними результатами терапії.

Переваги батьківської підтримки	Опис
Підвищена залученість	Діти більш мотивовані брати участь у терапевтичних сесіях.
Підвищена довіра	Діти розвивають сильніше почуття безпеки, коли батьки залучені.
Покращений зв'язок	Сім'ї можуть обговорювати концепції терапії вдома, закріплюючи отримані уроки.
Послідовність у техніках	Батьки можуть допомогти реалізувати терапевтичні стратегії в повсякденних ситуаціях.

Рис. 2. Як активна участь батьків сприяє ефективній терапії

Залучення батьків до терапії дитини дає численні переваги, які можуть значно принести користь терапевтичному досвіду дитини. Активна участь

покращує різні аспекти терапевтичного процесу, зрештою підтримуючи емоційне та психологічне благополуччя дитини [4].

Коли батьки беруть участь у процесі терапії, це створює атмосферу довіри та безпеки для дитини. Діти швидше відкриються та висловлять свої думки та почуття, коли бачать, що їхні батьки беруть активну участь. Цей зв'язок зміцнює їхні стосунки та допомагає дитині почуватися в безпеці, коли ділиться конфіденційною інформацією [2;5].

Таким чином, гра дає дітям відчуття контролю. Здається, що поточний сценарій вийшов з-під контролю, для маленьких дітей ніщо не було таким, як було раніше. Гра створює вибір, мотивує їх, заохочує до творчості, і це допомагає їм відчувати контроль. Вони можуть зосередитися на приємній діяльності, яка повертає їх тут і зараз і виводить із стану занепокоєння. Гра позбавляє від нудьги та допомагає їм відчувати, що вони вплинули на світ. Сенсорна гра – це дієвий спосіб для дітей повністю зануритися та вийти з проблем.

Гра допомагає дітям зрозуміти речі, які важко зрозуміти. Вигадана гра особливо важлива зараз, оскільки вона допомагає малюкам переживати свої страхи, розігравати їх і, отже, розповідати про свій внутрішній світ. Гра тут є різновидом терапії – вони можуть звільнитися від стресу через гру. У нинішньому контексті це означає, що батьки можуть спостерігати, як діти грають в ігри, пов'язані з коронавірусом, або в ігри теми війни, де є тема хвороби чи смерті. Це нормально – батьки не повинні відмовлятися від цього, вони можуть використовувати це, щоб стимулювати подальші розмови, якщо вони стурбовані своєю дитиною, і бачать це як корисний спосіб зрозуміти, що може відчувати їхня дитина.

Список використаних джерел:

1. Замелюк М., Магдисюк Л., Беспарточна О. Ігрові технології: теорія та практика. *«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал.* 2022. № 12(14), С.285-297.
2. Замелюк М. Ігротерапія як мистецтво терапевтичних стосунків з дітьми через гру. <https://vseosvita.ua/webinar/ihroterapiia-iaak-mystetstvo-terapevtychnykh-stosunkiv-z-ditmy-cherez-hru-1155.html>
3. Замелюк М. Ігротерапія як засіб подолання тривожності у дітей дошкільного віку. <https://vseosvita.ua/webinar/ihroterapiia-iaak-zasib-podolannia-tryvozhnosti-u-ditei-doshkilnoho-viku-1025.html>
4. Магдисюк Л., Замелюк М., Беспарточна О., Борбич Н. Психологічна допомога дитині та сім'ї: практикум. навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 280 с.
5. Мушкевич М. Психологічний супровід сімей, що мають проблемних дітей: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 464 с.

Іванна Замелюк,
здобувачка вищої освіти

Волинського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

Марія Замелюк,

канд. пед. наук, старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна

ІГРОВА ТЕРАПІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: арттерапія, ігротерапія, ігротерапевт, батьківська підтримка, діти дошкільного віку

Ігрова терапія – це структурований, теоретичний підхід до терапії, заснований на процесах навчання та спілкування дитини (Carmichael, 2006; Landreth, 2002; O. Connor & Schaefer, 1983). У цьому методі використовується основна діяльність дітей – гра. Активну роль у цьому відіграє терапевт, адже, емоційно налаштовуючись на дітей, вони дають їм можливість самовиразитися через гру. Під час терапії, завдяки безумовному прийняттю терапевтів, діти мають можливість існувати та бути собою. Терапевти стратегічно використовують ігрову терапію, щоб допомогти дітям висловити те, що їх турбує в довгостроковій перспективі, коли вони не мають словесних навичок, щоб висловити свої думки та почуття (Gil, 1991).

Через гру терапевти можуть допомогти дітям навчитися більш адаптивної поведінки в ситуаціях, у яких вони демонструють емоційний або соціальний дефіцит (Pedro-Carroll & Reddy, 2005). Позитивні стосунки, які розвиваються між терапевтом і дитиною під час сеансів ігрової терапії, забезпечують коригувальні емоційні переживання, необхідні для лікування (Мустакас, 1997). Ігрова терапія також може бути використана для стимулювання когнітивного розвитку та дає розуміння дисфункціональних способів мислення дитини та внутрішніх конфліктів, надаючи дитині способи їх вирішення (O'Connor & Schaefer, 1983; Reddy, Files-Hall, & Schaefer, 2005) [1].

Терапевт ігрової терапії поєднує у своїй роботі різні типи гри та творчі техніки, що відрізняє його від інших терапевтів (наприклад, драматичного, арт-терапевта, хореотерапевта). Під час терапевтичного сеансу, який називається «особлива година», терапевт використовує набір терапевтичних інструментів (вибір виду діяльності завжди залишається за дитиною):

- пісочниця з синім дном і бічними стінками;
- набір фігурок для гри в пісочниці, що представляють собою фігурки: людей, свійських і диких тварин, позитивних і негативних героїв казок, комах; кристали, а також будівлі, рослини, каміння та ін.;
- ляльки з фігурами людей, тварин;
- різні музичні інструменти;
- костюми та маски;

- матеріали для вираження рухів, наприклад, м'ячі, стрічки, мотузки, стрічки, ковдри;
- матеріали для творчості, наприклад, фарби, олівці, фломастери, глина, ліплення, папір;
- терапевтичні історії та творчі візуалізації – створені індивідуально для кожної дитини [4].

Зокрема, у недирективній ігровій терапії роль терапевта дуже активна. Терапевт є частиною терапевтичних відносин. Ставлення терапевта під час сеансу ігрової терапії сповнене пильності та чутливості до того, що дитина спілкується, що вона робить, що вона говорить. Основна мета роботи терапевта – відобразити дитині її почуття та поведінку, завдяки чому вона має можливість створити відчуття себе [2].

Рис. 1. Роль терапевта в ігровій терапії

Терапевт, діючи синхронно за допомогою міміки, варіювання темпу та інтенсивності рухів, жестів, вокалізації, а також за допомогою вербальних повідомлень, відображає дитині емоції, які вона відчуває. Він створює дзеркало, в якому дитина впізнає себе і відчуває себе такою, що існує в свідомості іншої людини. Завдяки цьому досвіду дитина може будувати уявлення про себе, спираючись на власний досвід, а не на думку оточуючих.

Терапевт дозволяє дитині повністю виразити себе невербальним, вербальним і фізичним способом. Він жодним чином не дорікає дитині, не змушує її відчувати провину за свої почуття та дії. Також немає похвал від терапевта, адже під час сеансу найважливіше – власна оцінка дитини. Терапевт не вимагає від дитини жодних змін. Під час сеансу дії дитини не оцінюються терапевтом як хороші чи погані. Така його установка пов'язана з повним прийняттям дитини такою, яка вона є. Завдяки цьому відносини стають симетричними; немає переваги дорослого як кращого чи розумнішого за дитину [5].

Під час сеансу ігрової терапії терапевт створює межі, які забезпечують безпеку як дитини, так і спеціаліста. Ви не встановлюєте межі для дитини, ви створюєте межі, коли для цього виникають обставини. Через кордони діти вчаться відповідальності за власні вчинки.

Таким чином, ігрова терапія пропонує дітям широкий спектр переваг, задовольняючи різноманітні емоційні, поведінкові потреби та потреби в розвитку:

- емоційне вираження та регулювання: ігрова терапія забезпечує дітям безпечний вихід для вираження та обробки складних емоцій [2]. Через гру діти можуть виражати свої почуття, роблячи їх більш керованими та меншими. Цей процес допомагає дітям розвинути кращі навички емоційної регуляції, навчитися ідентифікувати, розуміти та ефективно керувати своїми емоціями;
- побудова довіри та взаєморозуміння: незагрозливий характер гри допомагає дітям почуватися комфортно та невимушено в терапевтичному середовищі. Займаючись грою з терапевтом, діти природним чином формують довіру та взаєморозуміння. Цей міцний терапевтичний зв'язок має вирішальне значення для успіху терапії, дозволяючи дітям почуватися достатньо безпечно, щоб досліджувати складні емоції чи переживання;
- поліпшення навичок спілкування: ігрова терапія заохочує дітей виражати себе різними способами, а не тільки вербально. Цей мультимодальний підхід до спілкування допомагає дітям розвинути ширший діапазон експресивних навичок. Коли діти беруть участь у різних ігрових заходах, вони вчаться більш ефективно формулювати свої думки та почуття, покращуючи свої загальні комунікативні здібності;
- розвиток умінь розв'язувати проблеми: за допомогою ігрових сценаріїв діти мають можливість досліджувати різні шляхи вирішення проблем і конфліктів. Цей процес покращує їхні навички вирішення проблем, креативність і критичне мислення. Ігрова терапія дозволяє дітям експериментувати з різними стратегіями в безпечному середовищі, допомагаючи їм розвинути більш ефективні механізми подолання життєвих проблем.

Список використаних джерел:

1. Замелюк М., Магдисюк Л., Беспарточна О. Ігрові технології: теорія та практика. *«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал.* 2022. № 12(14), С.285-297.
2. Замелюк М. Ігротерапія як мистецтво терапевтичних стосунків з дітьми через гру. <https://vseosvita.ua/webinar/ihroterapiia-iak-mystetstvo-terapevtychnykh-stosunkiv-z-ditmy-cherez-hru-1155.html>
3. Замелюк М. Ігротерапія як засіб подолання тривожності у дітей дошкільного віку. <https://vseosvita.ua/webinar/ihroterapiia-iak-zasib-podolannia-tryvozhnosti-u-ditei-doshkilnoho-viku-1025.html>.
4. Магдисюк Л., Замелюк М., Беспарточна О., Борбич Н. Психологічна допомога дитині та сім'ї: практикум. навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 280 с.
5. Мушкевич М. Психологічний супровід сімей, що мають проблемних дітей: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 464 с.

Марія Замелюк,
канд. пед. наук,
старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ЕМОЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА ІГРОВОЇ ТЕРАПІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: емоції, ігрова терапія, діти дошкільного віку, ігрова діяльність, емоційна безпека

Ігрова терапія є одним з найефективніших підходів у психологічній роботі з дітьми, особливо в дошкільному віці. Діти, на відміну від дорослих, часто не можуть чітко виражати свої емоції словами, тому використання гри як терапевтичного інструменту дозволяє їм висловлювати внутрішні переживання та працювати з ними. Однак для того, щоб ігрова терапія була ефективною, необхідно створити безпечне середовище, де дитина зможе вільно висловлювати свої емоції, не боячись осуду чи критики.

Таблиця 1.

Ключові елементи сприятливого ігрового середовища (1;2;3)

Елемент	Опис
Безпека	Переконайтеся, що ігрові зони вільні від небезпеки та забезпечені засобами захисту від дітей.
Комфорт	Забезпечення затишного та привабливого простору, де діти відчують себе спокійно та безпечно.
Нагляд	Наявність дорослих поруч, щоб запропонувати керівництво та підтримку під час гри.
Емоційна безпека	Сприяння культурі, де діти відчують себе прийнятими та цінними, заохочення відкритого емоційного вираження

Зокрема, емоційна безпека є ключовим аспектом, що забезпечує успішність ігрової терапії, дозволяючи дитині ефективно працювати з внутрішніми конфліктами, подолати стреси та емоційні травми; створення такого середовища (*комфортне для дитини, вільне від стресових факторів, таких як критика чи відсутність підтримки, є стабільним для емоційного розвитку*), де дитина відчуває себе захищеною, вільною від будь-яких емоційних загроз [1].

Діти дошкільного віку часто не можуть чітко виражати свої емоції словами, але через гру вони можуть проживати свої переживання та долати емоційні труднощі. Під час ігрових сеансів дитина має можливість «розігрувати» свої переживання в умовах, які є безпечними і не загрожують фізичному чи психологічному стану. Наприклад, за допомогою ляльок чи іграшок дитина може відтворювати ситуації, які викликають у неї тривогу чи страх, таким чином працюючи через свою емоційну реакцію.

Прийняття емоцій дитини	Довіра до терапевта	Контроль та безпека в ігровому процесі	Роль емоційної безпеки в процесі ігрової терапії
Важливою складовою емоційної безпеки є прийняття всіх емоцій дитини без засудження. Терапевт або вихователь має створити атмосферу, в якій дитина може виражати свої емоції – будь то радість, страх, гнів чи сум – без страху бути осудженою.	Створення емоційної безпеки передбачає, що дитина може довіряти терапевту. Це довіра є основою для відкритого вираження емоцій та роботи з ними. Терапевт має бути терплячим, чуйним і готовим вислухати, створюючи тим самим середовище довіри.	Ігри, які використовуються в терапії, повинні бути адаптовані до вікових можливостей і потреб дитини. Ігри, що містять елементи ризику, повинні ретельно контролюватися для того, щоб уникнути травм або стресових ситуацій для дитини. Однак, важливо, щоб у процесі гри дитина відчувала, що може самостійно приймати рішення, виходячи з безпечних умов.	Емоційна безпека відіграє вирішальну роль у терапевтичному процесі. Коли дитина відчуває себе в безпеці, вона більш відкрито і щиро бере участь у терапевтичному процесі, що сприяє більш глибокому відновленню та розвитку. Ігрова терапія без емоційної безпеки може призвести до негативних наслідків, таких як посилення тривожності, страхів, або навіть травмування психічного стану дитини.

Рис. 1. Основні принципи емоційної безпеки в ігровій терапії

Також, емоційна безпека дає дитині можливість:

- *виявляти свої почуття*: гра дає дитині можливість виразити те, що вона відчуває, не боячись осуду, що дозволяє дитині пережити емоційні труднощі та пройти через них у безпечному середовищі;
- *знижувати рівень стресу*: ігрова терапія допомагає дитині знизити рівень стресу через розігрування ситуацій, які можуть бути для неї складними в реальному житті (наприклад, подолання страхів, розв'язання конфліктів, впоратися з труднощами). Емоційна безпека дає можливість дітям знаходити комфорт і стабільність під час цих процесів;
- *підвищувати самосвідомість і самооцінку*: коли дитина відчуває підтримку і прийняття своїх емоцій, це сприяє розвитку її самооцінки; починає відчувати, що її переживання важливі, і це підвищує її внутрішню впевненість [5].

Детально розглянемо методи створення емоційної безпеки в ігровій терапії.

Першим кроком до емоційної безпеки є *створення фізично безпечного простору*, де дитина може вільно гратися без фізичних перешкод; ігрові майданчики з м'яким покриттям, простір без небезпек для здоров'я.

Психологічна підтримка і прийняття дитиною своїх емоцій є основою емоційної безпеки. Педагог чи терапевт має бути чуйним до почуттів дитини, надавати їй можливість виражати свої емоції через гру без осуду або критики.

Кожна дитина є унікальною, тому важливо *використовувати індивідуальний підхід до кожної дитини* в процесі ігрової терапії. Це дозволяє

врахувати психологічні, емоційні та фізіологічні потреби дитини, що також сприяє створенню безпеки для неї.

Батьки можуть допомогти в створенні емоційної безпеки, якщо вони підтримують терапевтичний процес вдома; використання методів, які дитина засвоїла під час терапії, та надання додаткової підтримки в домашніх умовах.

Ігрова терапія є потужним інструментом для психоемоційного, соціального та когнітивного розвитку дітей дошкільного віку. Основні терапевтичні сили ігрової терапії включають емоційну безпеку, ідентифікацію через гру, розвиток соціальних і когнітивних навичок, а також участь батьків у процесі. Ці фактори забезпечують ефективність терапії і допомагають дітям долати емоційні та поведінкові труднощі, розвиватися і адаптуватися до соціуму. Тому ігрова терапія є важливим аспектом роботи психологів і вихователів в дошкільних установах [3;4].

Щоб отримати доступ до терапевтичної сили гри, роль ігрового терапевта полягає в підтримці дитини, забезпечуючи безпеку та стримування. Ми можемо перенести наші знання та розуміння терапевтичних переваг гри в неклінічні середовища, що забезпечить безпеку та стримування, які потрібні дітям для подолання паралізуючого ефекту тривоги [4].

Зосереджуючись на реляційному аспекті гри, ми можемо забезпечити дитині відчуття стримування та дозволу, що робить безпечним для її самовираження за допомогою обраного нею типу гри. Дитина не може почуватися безпечно у стосунках, які не мають обмежень, тому вихователю ігрової гри необхідно встановити обмеження, достатні для забезпечення безпеки дитини та забезпечення відчуття послідовності та передбачуваності.

У безпечному ігровому просторі дитина керує грою, а вихователю ігрової гри дотримується її [5].

Забезпечення належних умов для активації терапевтичної сили гри:

- дітям потрібен простір і час для гри – безпечний та обмежений простір, а також безперервний період часу з теплим, спокійним та уважним дорослим. Це може бути всього 15-30 хвилин занять;
- дітям потрібні ресурси для гри – спеціально підібраний ігровий набір* у окремому контейнері, який зберігається спеціально для гри 1:1 або в невеликій групі;
- дітям потрібен хтось, хто захищатиме їхнє право на терапевтичні переваги гри шляхом проведення невеликих груп та ігрових занять 1:1. Саме зосереджена увага теплою, спокійною, уважною дорослою віч-на-віч з дитиною – або невеликою групою дітей – має вирішальне значення [4].

Отже, емоційна безпека є основою успішної ігрової терапії, оскільки вона забезпечує комфорт і впевненість дитини, що дозволяє їй відкрито виражати свої емоції, долати труднощі та розвиватися. Створення безпечного середовища, підтримка і прийняття емоцій дитини, а також індивідуальний підхід є ключовими факторами для досягнення ефективних результатів у терапевтичному процесі. Ігрова терапія допомагає дітям не тільки справлятися з емоційними проблемами, а й сприяє їхньому всебічному розвитку. Емоційна

безпеку в цьому процесі стає тим фундаментом, на якому будується психоемоційне благополуччя дитини.

Список використаних джерел:

1. Борисенко К. Бадер С. Особливості розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*, (1(48), 2021. 48-52.
2. Грень Л., Ардашева Г. Гра як засіб емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Психолого-педагогічні аспекти розвитку лідерського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика: Матеріали науково-практичної конференції 18-19 жовтня 2017 р. / За заг. ред. Романовського О.Г., Х.: НТУ «ХПІ», 2017. с. 149-151.
3. Замелюк М. Формування емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку через ігрову діяльність. Актуальні питання дошкільної освіти: досвід та перспективи розвитку: онлайн-конференції. URL: <https://vseosvita.ua/conference/33/cabinet>
4. Замелюк М. Педагогічний кейс «Як зміцнити емоційний інтелект дитини дошкільного віку». URL: https://www.youtube.com/watch?v=QP1qVV45fwU&ab_channel=%D0%92%D1%81%D0%B5%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0
5. Konstantinos Koukourikos, Areti Tsaloglidou, Laila Tseha, Christos Iliadis, Aikaterini Frantzana, Aristi Katsymbeli, Lambrini Kurkuta A review of play therapy. *Mater Sociomed.* 2021 Dec;33(4):293–297. doi: 10.5455/msm.2021.33.293-297.

Людмила Засипкіна,

канд. пед. наук,
старша викладачка кафедри теорії, фахових методик
та технологій дошкільної освіти
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»,
м. Вінниця, Україна

Оксана Гаврилюк,

канд. пед. наук,
доцентка, доцентка кафедри теорії і методики музичного виховання
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна

Наталія Твердохліб,

канд. пед. наук,
доцентка, доцентка кафедри теорії і методики музичного виховання
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: фахова компетентність, мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний, рефлексивно-творчий компоненти.

Сучасна система дошкільної освіти України потребує висококваліфікованих музичних керівників, здатних забезпечувати якісний музично-естетичний розвиток дітей дошкільного віку відповідно до стандартів Базового компонента дошкільної освіти. Як зазначає О. Олексюк, «музично-педагогічна освіта сьогодні виступає не лише як процес формування професійних компетентностей, а й як важливий фактор розвитку духовного потенціалу особистості, що впливає на становлення національної свідомості майбутніх фахівців» [1, с. 45].

Формування фахової компетентності майбутніх музичних керівників ЗДО набуває особливої актуальності в контексті євроінтеграційних процесів, що відбуваються в освітньому просторі України. Музичний керівник сьогодні виступає не лише транслятором музичної культури, але й фасилітатором творчого розвитку дитини, організатором музично-естетичного середовища, що в свою чергу потребує цілісного підходу до формування його фахової компетентності в процесі професійної підготовки.

Проблема формування фахової компетентності музичних керівників закладів дошкільної освіти досліджувалась у різних аспектах українськими та зарубіжними науковцями, серед них: Г. Падалка (розробка концептуальних засад мистецької педагогіки та методологічних аспектів формування фахової майстерності майбутніх педагогів-музикантів); О. Олексюк (дослідження теоретико-методологічних аспектів музично-педагогічної освіти та формування професійної компетентності педагогів музичної освітньої галузі); С. Нечай (вивчення особливостей професійної підготовки музичних керівників до роботи з дітьми дошкільного віку); Т. Танько (дослідження питань теорії і практики музично-педагогічної підготовки здобувачів освіти в у системі дошкільної освіти); І. Газіна (вивчення проблем формування професійної компетентності музичних керівників у контексті оновлення змісту дошкільної освіти); К. Орф (C. Orff) (розробка інноваційних підходів до музичного виховання дітей дошкільного віку); З. Кодай (Z. Kodály) (обґрунтування методики музичного виховання на основі народної музики); Е. Гордон (E. Gordon) (розробка теорії музичного навчання та аудіації); Ш. Сузукі (S. Suzuki) (обґрунтування методу раннього музичного розвитку «навчання талантів»).

В контексті нашого наукового дослідження фахову компетентність музичного керівника закладу дошкільної освіти потрактовуємо як інтегративну особистісно-професійну якість, що характеризується сукупністю музично-педагогічних знань, умінь, навичок, особистісних та професійних якостей, музично-творчого потенціалу, методичної майстерності, здатності до рефлексії та саморозвитку, спрямованих на ефективну організацію музично-педагогічного процесу в закладі дошкільної освіти з метою повноцінного музично-естетичного розвитку дітей дошкільного віку.

У структурі фахової компетентності музичного керівника ЗДО слід визначити наступні компоненти: *мотиваційно-ціннісний* (професійні цінності, мотивація до музично-педагогічної діяльності); *когнітивний* (музично-теоретичні знання, знання з дошкільної педагогіки та психології); *діяльнісно-практичний* (музично-виконавські уміння, методична майстерність);

рефлексивно-творчий (здатність до самоаналізу, професійної творчості та використання інновацій у музично-педагогічній діяльності).

Г. Падалка підкреслює важливість інтеграції різних компонентів фахової підготовки: «Формування фахової компетентності майбутнього музиканта-педагога можливе лише за умови органічного поєднання музично-теоретичної, виконавської та методичної підготовки, що створює підґрунтя для професійного становлення та творчої самореалізації в музично-педагогічній діяльності» [2, с. 118].

Слід зауважити, що ефективне формування фахової компетентності майбутніх музичних керівників ЗДО потребує впровадження комплексу інноваційних методик та підходів у систему професійної підготовки. Серед ключових методичних аспектів варто виділити: *інтегративний підхід до організації навчання* (взаємозв'язок музично-теоретичних, психолого-педагогічних та методичних аспектів); *практико-орієнтовані методики навчання* (метод проєктів (розробка здобувачами освіти музично-дидактичних ігор, сценаріїв свят); кейс-метод (аналіз і розв'язання професійних ситуацій); імітаційно-ігрові методи (моделювання музичних занять); воркшопи з провідними музичними керівниками-практиками та ін.; *використання інноваційних музично-педагогічних технологій* (елементарне музикування за системою К. Орфа; методики музично-ритмічного виховання Е. Жак-Далькроза; методи розвитку музичних здібностей за З. Кодасем; елементи методики Ш. Сузукі; музикотерапевтичних технологій в роботі з дітьми дошкільного віку та ін.); *впровадження цифрових технологій у професійну підготовку* (використання спеціалізованого програмного забезпечення для створення музичного контенту; застосування мультимедійних технологій у музичній освіті дошкільників; створення електронних освітніх ресурсів для музичного виховання; використання дистанційних технологій у процесі підготовки); *самоосвітні стратегії розвитку фахової компетентності* (ведення професійного портфоліо; рефлексивні практики (щоденники професійного зростання); участь у професійних спільнотах музичних керівників; організація методичних семінарів, вебінарів та майстер-класів.

Особливу увагу варто приділити методиці організації педагогічної практики, яка виступає інтегруючою ланкою між теоретичною підготовкою та практичною діяльністю майбутніх музичних керівників. Е. Гордон наголошує на необхідності «поступового введення студентів у професійну діяльність шляхом поетапного ускладнення завдань практики та розширення їхньої самостійності у вирішенні професійних задач» [4, с. 156]

Таким чином, формування фахової компетентності майбутніх музичних керівників ЗДО потребує системного підходу, що інтегрує: оновлення змісту фахової підготовки відповідно до сучасних вимог музичної педагогіки та дошкільної освіти; упровадження інноваційних методів і технологій навчання; розширення практичної складової підготовки; застосування компетентнісно-орієнтованого підходу до організації освітнього процесу; створення інтегрованого освітнього середовища, що поєднує музичну, педагогічну та психологічну підготовку.

Перспективні напрямками подальших досліджень вбачаємо у розробці та апробації моделі формування фахової компетентності музичних керівників ЗДО; дослідженні механізмів інтеграції цифрових технологій у професійну підготовку музичних керівників; вивченні зарубіжного досвіду підготовки музичних керівників для дошкільної освіти з метою впровадження кращих практик в українську систему освіти; розробці ефективних методик оцінювання рівня сформованості фахової компетентності майбутніх музичних керівників ЗДО; створенні інноваційних методичних комплексів музично-педагогічної підготовки в системі вищої освіти.

Як зауважує Т. Танько, «інтеграція європейського досвіду підготовки музичних керівників із національними традиціями музичної педагогіки відкриває нові перспективи для модернізації системи професійної підготовки фахівців дошкільної освіти та забезпечує їхню конкурентоспроможність на сучасному ринку праці» [3, с. 142].

Список використаних джерел:

1. Олексюк О. Музична педагогіка: навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2022. 188 с.
2. Падалка Г. Педагогіка мистецтва : Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2020. 274 с.
3. Танько Т. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки фахівців дошкільної освіти у педагогічних університетах. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2021. 295 с.
4. Gordon E. Learning Sequences in Music : A Contemporary Music Learning Theory. Chicago: GIA Publications, 2021. 386 p.
5. Suzuki S. Nurtured by Love: The Classic Approach to Talent Education. Miami : Warner Bros. Publications, 2023. 196 p.

Христина Зварич,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Алла Бубін,

*канд. пед. наук,
старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ УМІНЬ І НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: трудове виховання, діти старшого дошкільного віку, трудові вміння та навички.

Сучасні реформи у системі освіти спрямовані на виховання всебічно розвиненої особистості, головним орієнтиром якої є саморозвиток та виконання соціально важливих функцій. У контексті даного твердження актуальною є

проблема формування у дітей позитивного ставлення до трудової діяльності та вміння працювати, починаючи з дошкільного дитинства.

Основні аспекти трудового виховання дітей дошкільного віку знаходять відображення в державних документах, а саме: законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, програмах розвитку дитини дошкільного віку [1]. Формування трудових навичок та умінь доцільно починати з дошкільного віку, який є сензитивним періодом для розвитку дитини. У цей час пластичність дитячої психіки дає їй можливість швидко пристосовуватися до умов певної діяльності, засвоювати нові знання та набувати необхідні навички. Трудове виховання виступає одним із важливих напрямків виховного процесу, що спрямовується не лише на здобуття трудових компетенцій, а й на духовне збагачення особистості, формування якостей поведінки у соціумі [2].

Вплив праці на формування особистості розкрито в працях Я. Коменського, Й. Песталоцці, С. Русової, В.Сухомлинського, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинського, які зазначають, що основи трудового виховання закладаються в дошкільному дитинстві. Так, К.Ушинський вважав працю засобом всебічного розвитку людини; важливого значення науковець надає методичним вимогам до організації трудової діяльності – різноманітності, відповідності віку і можливостям дітей та активізації дитячої думки. Праця є основою всього педагогічного процесу, фактором людської досконалості. С.Русова розглядає трудову діяльність як основу виховання [3, с.28]. В.Сухомлинський радив використовувати працю як інструмент для формування самостійності, відповідальності, ініціативності.

Питання, що стосуються трудового виховання, завжди знаходились у колі інтересів науковців, адже, як відомо, підготовка та перехід від дитинства до юності та дорослого віку супроводжуються засвоєнням певного обсягу знань та навичок, необхідних для успішного виконання різних видів діяльності. Теоретичні та методичні аспекти трудового виховання досліджували Л.Артемова, В.Павленчик, О.Проскура, Ю.Приходько, Т.Поніманська та ін. Дослідження українських вчених Г.Беленької, Н.Гавриш, І.Карабаєвої, М.Машовець та Т.Піроженко демонструють актуальність проблеми трудового виховання сучасних дітей.

Трудове виховання здійснює значний вплив на формування у дітей позитивного ставлення до суспільного довкілля. Добре виконана робота приносить почуття радості, відчуття корисності своїх дій. У процесі трудової діяльності формується прагнення до спільної діяльності, повага до праці дорослих, бажання довести розпочату справу до кінця, тобто відбувається формування тих якостей, які будуть необхідними дітям у подальшому житті [6].

Трудові навички – це складні системи умовних рефлексів, які активізуються у процесі виконання певних виробничих завдань [4, с.78]. Набуття елементарних трудових навичок відбувається у процесі трудової, ігрової та художньої діяльності. Часто формування навичок відбувається шляхом наслідування: спочатку проводиться спостереження за працею дорослих, а потім копіювання рухів та елементів праці, прагнення долучитися до потужної трудової діяльності.

Специфіка формування трудових вмінь та навичок у дітей старшого дошкільного віку полягає у ускладненні пропонованих трудових завдань, наданні можливостей для самореалізації у праці, під час виконань трудових доручень чи у спільній праці. Трудова діяльність у цьому віці відіграє надважливу роль у формуванні таких рис особистості, як самостійність та відповідальність. Діти старшого дошкільного віку можуть виконувати прості завдання самостійно, взаємодіяти з колективом та отримати задоволення від отриманих результатів.

Особливості, що впливають на формування трудових умінь дітей старшого дошкільного віку:

- виконання поставлених завдань діти здійснюють свідомо: розуміють мету роботи та докладають зусиль щоб довести її до кінця;
- самостійно визначають послідовність трудових дій та планують свою роботу;
- виявляють зацікавлення до наслідування дорослих у трудовій діяльності;
- прагнуть приносити користь та отримувати похвалу;
- виконують прості доручення без контролю з боку дорослих;
- навчаються взаємодії у колективі однолітків, вміють домовитись та розподілити обов'язки;
- отримують задоволення від процесу та отриманих результатів.

Державний стандарт демонструє вагому позицію щодо формування у дитини старшого дошкільного віку набору важливих особистісних якостей – самостійності, відповідальності, працелюбності. Це впливає на бачення перспектив різних освітніх впливів, зокрема засобів предметно-практичної діяльності та трудового виховання. Потрібні якості одночасно формуються у процесі виховання та виступають умовою успішного ознайомлення дитини зі світом праці [1].

Педагогу важливо визначити тактику трудового виховання з урахуванням індивідуальних, соціальних та природних особливостей дітей. Завдяки цьому з'являється можливість цілеспрямовано ознайомлювати з працею дорослих, поглиблювати знання про види праці та їх користь, реалізовувати завдання трудового виховання, виховувати любов до праці та повагу до людей, які працюють. Також це впливає на формування прагнення долучатися до посильної праці, допомагати дорослим та бути відповідальними за виконану роботу.

Не менш важливим аспектом, що здійснює вплив на формування необхідних трудових навичок, є позитивна оцінка діяльності дитини, що створює додаткову мотивацію до діяльності. Трудове виховання у межах позитивного психологічного клімату здійснює вплив на формування моральних якостей, вчить розуміти, що є добро і зло, виховує позитивне ставлення до себе та інших, розвиває вміння оцінювати свої дії та дії оточуючих.

Дитина старшого дошкільного віку розуміє суспільну значущість праці дорослих, способи досягнення її результатів. Її цікавить не лише процес праці, а й мета та результат – його суспільне спрямування. Однак, існує думка, що у старшому дошкільному віці можна спостерігати значне зниження цінності

трудових навичок. Це, своєю чергою, впливає на зниження інтересу до праці, безсистемній участі дітей у трудовій діяльності. Важливим на цьому етапі є вплив педагога, спрямований на підвищення педагогічної цінності сформованих трудових навичок, так як вони в цьому віці поступово переходять в обов'язки [19].

З метою визначення рівнів сформованості трудових вмінь та навичок у дітей старшого дошкільного віку нами було проведено дослідження на базі комунального закладу «Луцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №13 Луцької міської ради». До проведення експерименту було залучено 20 дітей старшої групи «Віночок». Рівні сформованості трудових умінь та навичок ми визначили за наступними критеріями: когнітивний, мотиваційно-емоційний та поведінковий.

Після спостережень за різними видами трудової діяльності дітей, проаналізувавши зібрані дані, ми отримали наступні результати: високий рівень – 45 %), середній – 50 %), низький – 5% (рис. 1.).

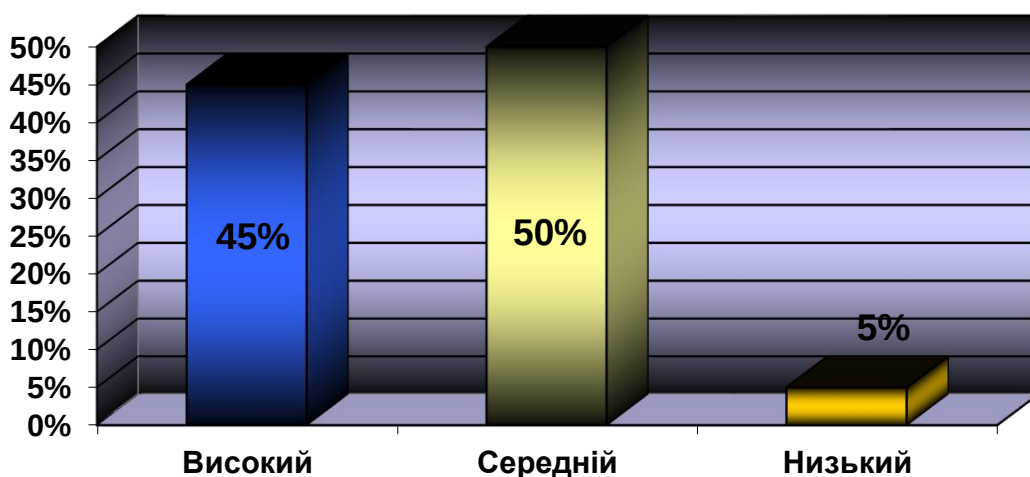

Рис. 1. Рівні сформованості трудових умінь та навичок у респондентів

Процес залучення дітей до трудової діяльності відбувається у спільній праці з дорослим, у процесі якої вони опановують елементарні трудові навички, що, своєю чергою, є передумовою переходу до самостійних форм організації трудової діяльності.

Трудові доручення є найбільш поширеною формою організації дитячої праці. Виконання доручень виховує відповідальність, цілеспрямованість, обов'язковість, привчає до самоорганізації та вияву вольових зусиль.

Під час організації чергувань у старшій групі, ми пропонуємо наступні завдання: сервіровка столу перед прийомом їжі; прибирання після сніданку/обіду/вечері, підготовка необхідних матеріалів до занять (олівці, фарби, альбоми, серветки, роздатковий та лічильний матеріал тощо); чергування у куточку природи (догляд за рослинами – протерти листя, прибрати сухі листочки, полити рослини, розпушити ґрунт; наведення ладу на майданчику, клумбі чи городі – прибирання гілочок, листя; догляд за тваринами – годування, прибирання кліток тощо).

Використання спільної трудової діяльності можливо у старшому дошкільному віці. Така форма є доцільною і ефективною за наявності у

дошкільників досвіду співробітництва та достатнього оволодіння навичками конкретних видів праці. Колективна праця характеризується спільною метою, відповідальністю за результат, розподілом праці між усіма учасниками, взаємозалежністю.

Можна виділити основні передумови успішної організації трудової діяльності. Перш за все, це доброзичливе ставлення дорослого, повага до учасників освітнього процесу, підтримка та заохочення. Важливого значення надається підбору діяльності, яка пропонується для виконання дітям. Доцільно підбирати завдання відповідно до інтересів вихованців, щоб викликати у них зацікавлення і бажання спробувати.

Під час планування трудової діяльності важливого значення надається:

- правильній організації простору – надання доступу до необхідного інвентарю та обладнання (ганчірка, лійка тощо)
- відсутності поспіху; необхідно розпланувати час так, щоб трудову діяльність дитина могла здійснювати спокійно та без метушні;
- чітким та доступним інструкціям – вони повинні бути короткими та зрозумілими;
- заохоченню та підтримці ініціативи – надати дитині можливість самостійно обирати доручення;
- прикладу значущого дорослого: під час виконання залучати дитину, пояснюючи значення і необхідність тих чи інших дій;
- урахуванню індивідуальних особливостей, відсутності порівнянь з іншими дітьми;
- використанню інноваційних форм роботи та великої кількості ігрових прийомів.

Отже, під час формування трудових умінь та навичок слід враховувати індивідуальні особливості дітей, заохочувати вироблення індивідуального стилю трудової діяльності та опанування нетрадиційних прийомів роботи. Усвідомлена праця, під час якої відбувається засвоєння знань, формування початкових умінь та навичок, які здатні впливати на появу інтересу до трудової діяльності, повинна бути на першому місці. Педагогу слід пам'ятати, що однією з особливостей трудової діяльності дітей є те, що вона перебуває на стадії розвитку та потребує допомоги і керівництва дорослого.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти.
URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 20.02.2025).
2. Вільхова О., Манжелій Н. Виховання у дітей дошкільного віку позитивного ставлення до трудової діяльності. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15896/1/%d0%92%d1%96%d0%bb%d1%8c%d1%85%d0%be%d0%b2%d0%b0 %d0%92%d0%b8%d1%85%d0%be%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%bd%d1%8f.pdf> (дата звернення 14.01.2025)

3. Гніздилова О. Софія Русова про трудове виховання дітей дошкільного віку. *Українська професійна освіта*. 2024. № 16. С. 27-32.
4. Літіченко О. Сучасні тенденції розвитку трудового виховання дітей дошкільного віку. *Молодий вчений : науковий журнал*. 2018. № 8.1. С.76-79
5. Лозинська С. Формування елементарних трудових навичок дошкільників як педагогічна проблема. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/5.pdf> (дата звернення 15.02.2025)

Вікторія Іванова,
 здобувачка освіти 3 курсу спеціальності Дошкільна освіта
 КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
 м. Луцьк, Україна
 Науковий керівник – Алла Бубін,
 канд. пед. наук,
 старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
 КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
 м. Луцьк, Україна

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: адаптація, соціальна адаптація, ігрова діяльність, діти старшого дошкільного віку.

Соціальна адаптація дітей старшого дошкільного віку є однією з ключових проблем сучасної дошкільної освіти. У цьому віці діти вступають у новий етап соціального розвитку, що вимагає від них здатності взаємодіяти з однолітками, дорослими та адаптуватися до нових умов, які готує їм освітнє середовище. Процес адаптації є складним і багатограним, адже включає розвиток соціальних навичок, емоційної стабільності та здатності до саморегуляції.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку ефективних засобів сприяння соціальній адаптації дітей старшого дошкільного віку, що дозволяє знизити рівень стресу, тривожності та конфліктності під час їхнього переходу до шкільного навчання.

Дослідження соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку має ґрунтовне нормативно-правове підґрунтя. Так, Закон України «Про дошкільну освіту» [2] визначає дошкільну освіту як цілісний процес, спрямований на забезпечення всебічного розвитку дитини, її соціалізацію та підготовку до навчання в школі. Базовий компонент дошкільної освіти наголошує на важливості формування у дітей соціальних навичок, що є основою їхньої успішної адаптації до шкільного середовища.

Проблема соціальної адаптації дітей дошкільного віку була предметом дослідження багатьох видатних педагогів та психологів (Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребель, М. Монтессорі, В. Сухомлинський), які наголошували на необхідності створення сприятливих умов для соціалізації дітей у дошкільному віці.

Серед сучасних українських дослідників проблеми соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку варто відзначити праці Т. Піроженко, яка вивчала особливості комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей та його роль у соціальній адаптації; Н. Гавриш, яка досліджувала вплив ігрової діяльності на соціалізацію дошкільників; Л. Артемової, яка розробила методику формування взаємин дітей у грі. Заслужовують на увагу також праці О. Кононко, І. Беха, Т. Поніманської, які розглядали соціальну адаптацію як важливий компонент соціального розвитку особистості дитини [3, с. 90].

Адаптація є складним і багатограним процесом, що визначає здатність особистості успішно функціонувати в нових умовах. Цей процес передбачає засвоєння індивідом соціальних норм, правил та моделей поведінки, які допомагають гармонізувати його стосунки з довкіллям. У дошкільному віці адаптація є основою соціалізації дитини, оскільки саме в цей період формуються ключові механізми взаємодії з соціумом.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови адаптація трактується як «пристосування організмів, органів чуття до умов існування, до оточення. У соціальному контексті – пристосування індивіда до умов соціального середовища, формування адекватної системи відносин із соціальними об'єктами» [1, с. 234].

В Енциклопедії освіти поняття адаптації розглядається як «динамічний процес пристосування дитини до нових для неї умов існування, в основі якого лежать функціональні, біологічні та психологічні механізми, спрямовані на підтримку рівноваги організму в умовах, що змінюються». Психологічна енциклопедія трактує адаптацію як «пристосування будови і функцій організму, його органів і клітин до умов середовища. Соціальна адаптація є інтегративним показником стану людини, що відображає її можливості виконувати певні біосоціальні функції» [3, с. 95].

Дослідження підтверджують, що соціальна адаптація є інтегральним показником розвитку особистості, який включає засвоєння дитиною соціального досвіду та формування базових комунікативних навичок. Вона також сприяє розвитку емоційної стабільності, яка є необхідною для подальшого гармонійного особистісного зростання.

Особливого значення в контексті соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку набуває гра, яка є природною формою діяльності для дітей цього віку. Вона забезпечує умови для розвитку соціальних, когнітивних та емоційних аспектів особистості, сприяє формуванню комунікативних навичок, самостійності та впевненості у взаємодії з іншими.

Експериментальне дослідження проблеми соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності проводилося на базі Закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Дивосвіт» № 4 міста Березне, Березнівської міської ради, Рівненського району, Рівненської області у старшій групі. Дослідження здійснювалося в два етапи: констатувальний, формувальний.

На констатувальному етапі нашою метою було виявлення рівнів соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку. Відповідно до теоретичного аналізу проблеми нами були визначені критерії та показники соціальної адаптації дітей

старшого дошкільного віку, а саме: комунікативно-поведінковий, емоційно-вольовий та діяльнісний.

У процесі спостереження за дітьми під час різних процесів організації життєдіяльності, ігрової діяльності ми фіксували особливості їхньої поведінки, емоційні реакції, взаємодію з однолітками та дорослими. Особлива увага приділялася спостереженню за дітьми у вільній ігровій діяльності, оскільки саме в ній найбільш яскраво проявляються особливості соціальної адаптації.

За результатами спостереження було виявлено, що діти проявляють різний рівень активності в комунікативній взаємодії. Частина дітей (5 осіб) активно вступає в контакт як з однолітками, так і з дорослими, проявляє ініціативу у спілкуванні, легко знаходить спільну мову з іншими дітьми. Інша частина (7 осіб) проявляє ситуативну активність у спілкуванні, вступає в контакт переважно з певним колом дітей, іноді відчуває труднощі в налагодженні взаємодії. Четверо дітей демонструють низьку активність у спілкуванні, віддають перевагу індивідуальним іграм, рідко виявляють ініціативу в налагодженні контактів.

Для уточнення даних спостереження було проведено соціометричне дослідження за методикою «Соціометрія». Дітям пропонувалося відповісти на запитання: «З ким би ти хотів(-ла) сидіти за одним столом?», «Кого б ти запросив(-ла) на свій день народження?», «З ким би ти хотів(-ла) гратися?». За результатами даного дослідження було визначено соціометричний статус кожної дитини в групі.

Для діагностики комунікативної компетентності дітей було використано методику «Картинки», яка передбачала аналіз дитячих відповідей на запитання про можливі способи вирішення конфліктних ситуацій, зображених на малюнках. Результати показали, що лише 4 дитини здатні запропонувати конструктивні способи вирішення конфліктів, 8 дітей схильні звертатися за допомогою до дорослих, а 4 дитини пропонують агресивні способи вирішення проблем або не можуть запропонувати жодного рішення.

Методика «Незакінчені історії» дозволила виявити особливості емоційного реагування дітей у різних соціальних ситуаціях. Результати показали, що 6 дітей демонструють високий рівень емпатії та здатності до емоційної регуляції, 7 дітей – середній рівень, а 3 дитини – низький рівень.

На основі комплексного аналізу результатів діагностики нами було визначено три рівні соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку:

Результати діагностики рівнів соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку представлено на рис. 1.

Рис. 1. Результати діагностики рівнів соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку

На основі результатів констатувального етапу експерименту та теоретичного аналізу проблеми нами було розроблено методичні рекомендації щодо формування соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності.

Формувальний етап експерименту проводився протягом трьох місяців і включав роботу за трьома напрямками: робота з дітьми; робота з вихователями; робота з батьками.

Основним засобом формування соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку було обрано ігрову діяльність як провідну діяльність дошкільного віку, що має значний потенціал для соціального розвитку дитини.

Робота з формування соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку здійснювалася в три етапи:

1. *Підготовчий етап* – спрямований на створення позитивного емоційного фону в групі, розвиток інтересу до спільної діяльності, формування довірливих відносин між дітьми та дорослими.

На цьому етапі було використано такі ігри: комунікативні ігри («Познайомимося», «Клубочок», «Дзеркало», «Відгадай, хто покликав»); ігри на розвиток емпатії («Чарівний стілець», «Як ти відчуваєшся?», «Передай настрої»); ігри на зниження психоемоційної напруги («Море хвилюється», «Сонечко і дощик», «Повітряна кулька») [4].

2. *Основний етап* – спрямований на розвиток комунікативних навичок, формування вміння взаємодіяти в колективі, дотримуватися норм і правил поведінки, регулювати власні емоції.

На цьому етапі було використано: сюжетно-рольові ігри («Сім'я», «Дитячий садок», «Магазин», «Лікарня»); дидактичні ігри («Що добре, а що погано», «Чарівні слова», «Назви емоцію»); рухливі ігри з правилами («Кіт і миші», «Хто швидше?», «Карусель»).

3. *Заключний етап* – спрямований на закріплення набутих навичок соціальної взаємодії, розвиток самостійності, ініціативності, творчого підходу до вирішення проблемних ситуацій.

На цьому етапі було використано: ігри-стратегії («Будуємо місто», «Космічна подорож», «Рятувальники»); ігрові проекти («Наша група – дружна

сім'я», «Граємо разом»); соціально-комунікативні ігрові ситуації («Помири друзів», «Допоможи іншому», «Запроси у гру»).

На основі проведеної роботи нами було розроблено методичні рекомендації щодо формування соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності:

- використовувати ігри, спрямовані на розвиток комунікативних навичок дітей;
- включати в педагогічний процес ігри на розвиток емоційно-вольової сфери дітей;
- практикувати ігри, що формують вміння взаємодіяти в колективі;
- застосовувати ігри-стратегії для розвитку вміння приймати рішення та планувати дії;
- використовувати ігрові проблемні ситуації для розвитку соціальної компетентності дітей.

Отже, результати експериментального дослідження дозволяють стверджувати, що соціальна адаптація дітей старшого дошкільного віку значною мірою залежить від організації ігрової діяльності в закладі дошкільної освіти. Розроблені методичні рекомендації можуть бути використані вихователями закладів дошкільної освіти для підвищення ефективності роботи з формування соціальної адаптації дітей.

Список використаних джерел:

1. Блажівський М. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна*. 2014. Вип. 1. - С. 234-242.
2. Закон України «Про дошкільну освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2024, № 42, ст.258 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#n712> (дата звернення: 11.01.2025).
3. Карнаух Л. Теоретичні та методичні засади формування соціальної компетентності старших дошкільників в умовах сучасного. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2019. Вип. 4. С. 90-96.
4. Осипенко Л. Ігрова діяльність як основа соціальної адаптації дітей старшого дошкільного віку. URL : <https://vseosvita.ua/library/igrova-dialnist-ak-osnova-socialnoi-adaptacii-ditej-starsogo-doskilnogo-viku-406359.html> (дата звернення: 11.01.2025).

Аміна Іващук,

здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
відділення початкової, дошкільної освіти та інформаційних технологій
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

Науковий керівник – Оксана Мельничук,

викладачка сурдопедагогіки, спеціалістка вищої категорії
циклової комісія шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО УМОВ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: адаптація, дитина раннього віку, заклад дошкільної освіти (ЗДО), соціальна ситуація розвитку, сенситивний період, психологічна підтримка, взаємодія батьків і вихователів, індивідуальний підхід, соціалізація.

Адаптація дитини раннього віку до умов закладу дошкільної освіти є складним і багатокомпонентним процесом, який охоплює фізіологічну, емоційну, когнітивну та соціальну сфери розвитку. Цей період вважається критичним для становлення основ психічного здоров'я, формування комунікативних навичок, здатності до співпраці та первинного включення дитини у соціум поза межами родини. Від успішності адаптаційного процесу залежить подальше ставлення дитини до навчання, її психологічна стійкість та емоційний комфорт у новому середовищі.

Ранній вік (від 1 до 3 років) характеризується активним розвитком предметно-маніпулятивної діяльності, становленням мовлення та зростанням самостійності дитини, що, у свою чергу, призводить до зміни соціальної ситуації розвитку. На думку М. Савчина, у цей період провідними є такі види діяльності як предметна, мовленнєва та ігрова, які забезпечують засвоєння дитиною суспільно вироблених способів дії з предметами, формування символічного мислення і розвиток комунікативних навичок [6].

Раннє дитинство є сенситивним періодом для формування мовлення, оскільки саме в цей час дитина активно оволодіває лексиною, граматичними конструкціями, розвиває мовне дихання, здатність до мовної імпровізації та діалогічного спілкування. За даними Т. Дуткевич, до трирічного віку дитина засвоює більшість звуків рідної мови, використовує речення з 5-6 слів, демонструє активне мовне включення в комунікацію з дорослими та однолітками [3].

Поняття «адаптація» в науковій літературі розглядається як процес взаємодії індивіда з навколишнім середовищем, результатом якого є досягнення стану рівноваги між внутрішніми можливостями особистості та зовнішніми вимогами ситуації. Як зазначає О. Литвиненко, адаптаційний потенціал особистості формується на перетині психологічних, біологічних та соціокультурних чинників [5, С. 378-385]. У контексті дошкільної педагогіки адаптація трактується як входження дитини в нову соціальну групу із засвоєнням її норм, правил та взаємодії з дорослими і однолітками [7, С. 4-9]. Цей процес передбачає зміну способу життя дитини, звикання до нового режиму, формування емоційної прив'язаності до вихователя, освоєння нових видів діяльності та способів комунікації.

На етапі адаптації до умов закладу дошкільної освіти дитина стикається з низкою труднощів, серед яких особливо виразними є емоційне напруження, підвищена тривожність, порушення сну, апетиту, зниження мовної та ігрової активності. У деяких випадках спостерігається регрес у поведінці: зменшення

словникового запасу, небажання контактувати з дорослими чи дітьми, підвищена чутливість до змін. За спостереженнями Н. Каньоси, зміна середовища часто провокує в дитини відчуття небезпеки, що проявляється в стресовій поведінці, плачі, протестних реакціях або соціальній ізоляції [4].

Особливості адаптації дитини раннього віку до умов закладу дошкільної освіти полягають у наступному:

- адаптація відбувається на тлі інтенсивного розвитку психічних і фізіологічних функцій;
- має сенситивний характер і супроводжується кризою входження в нове соціальне середовище;
- тісно пов'язана з формуванням нової соціальної ситуації розвитку: «дитина – предмет – дорослий»;
- супроводжується змінами в емоційній сфері (тривожність, плаксивість, протестні реакції);
- впливає на фізичний стан дитини (можливе зниження імунітету, підвищена втомлюваність);
- залежить від рівня сформованості навичок самообслуговування, мовленнєвих умінь, режиму дня;
- проходить індивідуально, має різну тривалість залежно від темпераменту та попереднього досвіду дитини;
- потребує активної участі родини, педагогів і психологів у забезпеченні емоційного комфорту.

Особливе значення має підготовчий етап адаптації, який починається задовго до фактичного відвідування дошкільного закладу. Зарубіжні дослідники, акцентують увагу на важливості сімейного впливу, адже здатність дитини до пристосування значною мірою залежить від рівня її самостійності, сформованих звичок та емоційного контакту з батьками.

Важливою умовою успішної адаптації є забезпечення міжособистісної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу. Як зазначає Н. Чуб, ефективність адаптаційного періоду залежить від злагоджених дій батьків, вихователів і психологів. Їх співпраця повинна базуватися на обміні інформацією, взаємній підтримці та послідовності у діях [2]. У процесі роботи вихователь повинен враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, її емоційний стан, рівень розвитку та інтереси. Ефективним інструментом є ігрова діяльність, що дозволяє зменшити тривожність, створити позитивний емоційний фон і сприяти встановленню нових соціальних контактів.

Здійснений аналіз дає змогу дійти висновку, що адаптація дитини раннього віку до умов закладу дошкільної освіти є динамічним процесом, що охоплює низку фізіологічних, психологічних, соціальних і педагогічних аспектів. Успішність цього процесу обумовлюється індивідуальними особливостями дитини, ступенем її готовності до нових умов, рівнем підтримки з боку родини, а також професійною підготовкою педагогічного персоналу.

Своєчасна підготовка до вступу в ЗДО, поступове включення у нове середовище, дотримання стабільного режиму дня, формування базових навичок самообслуговування та забезпечення емоційної підтримки є ключовими умовами

для гармонійної адаптації. Водночас необхідною є взаємодія між усіма суб'єктами освітнього процесу, яка забезпечує дитині відчуття безпеки, прийняття та стабільності.

Саме за таких умов можна створити сприятливе середовище, у якому дитина розвиватиметься повноцінно, без надмірного стресу, формуватиме позитивне ставлення до навчального процесу і соціальної взаємодії, що, у свою чергу, забезпечить основу для її подальшого емоційного та інтелектуального зростання.

Список використаних джерел:

1. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології: кол. монографія / [за ред. В. П. Садкового]. Харків : Вид-во НУЦЗУ, 2017. 777 с.
2. Чуб Н. Усе про адаптацію дитини. Харків : «Ранок», 2010. 128 с.
3. Дуткевич Т. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 424 с.
4. Каньоса Н. Адаптація дітей раннього віку до умов закладів дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Вип. 24 (1,2018), ч. 2. С. 248-253.
5. Литвиненко О. Проблема адаптаційного потенціалу особистості в психологічній науці / О.Д. Литвиненко // *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. Issue: 1 (13) – c0-publ.: Publishing office: Accent graphics communications – Hamilton, ON, 2016. P. 371-378.
6. Савчин М., Василенко Л. Вікова психологія : навч. посіб. 3-тє вид., перероб., допов. Київ : Академія, 2017. 366 с.
7. Сахно О., Гурковська Т. Забезпечення гуманної адаптації малюка до дитячого садка: про що мають пам'ятати дорослі. *Практичний психолог: дитячий садок*. 2015. №5. С. 4-9.

Ірина Іващук,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Марія Козігора,

*PhD за спеціальністю Психологія, старша викладачка кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ УВАГИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: увага, старший дошкільний вік, інтерактивні вправи, сучасні методи розвитку уваги.

Історія вивчення уваги охоплює різні підходи та напрями. Зокрема, інтроспективна психологія представлена дослідженнями В. Джемса, В. Вундта, Е. Тітченера; гештальтпсихологія – роботами К. Кофки, В. Келера, П. Адамса; феноменологічний підхід – ідеями французького філософа М. Мерло-Понті;

когнітивна психологія – дослідженнями американського психолога У. Найсена. Значний внесок у розробку проблеми уваги зробили такі вчені, як П. Гальперін, М. Добринін, М. Ланге, Є. Мілерян, С. Рубінштейн, Д. Узнадзе та І. Страхів.

Важливість дослідження уваги почала активно вивчатися на початкових етапах становлення психології як науки. У працях таких вчених, як В. Джемс, Е. Тітченер та Т. Рібо, було визначено основні концепти та ідеї психології уваги, що стали основою для подальших експериментальних досліджень цього феномена.

Одним з важливих підходів до розуміння уваги є її трактування як процесу, що дозволяє спрямовувати і концентрувати свідомість на певному об'єкті або дії. М. Добринін, зокрема, розглядав увагу як спрямованість та зосередженість свідомості на об'єкті діяльності, в той час як дослідники в рамках психології установок, зокрема Д. Узнадзе і його колеги, трактували увагу як змістовний процес, що організовує й контролює специфічні форми людської поведінки. Ці різні підходи дозволяють більш глибоко дослідити роль уваги в психічному розвитку людини та її вплив на ефективність виконання завдань і адаптацію до змінюваних умов [2].

Варто зауважити, що увага – це одна з найдавніших і найскладніших проблем психологічної науки, яка протягом тривалого часу привертала значний інтерес дослідників. Це поняття, спершу сформоване на рівні повсякденного спілкування, дозволяє описувати психічні стани та викликати подібні стани у інших людей. Однак, шлях до наукового осмислення уваги був тривалим і насиченим, а сьогодні у цій сфері залишається чимало невирішених питань.

У сучасній психології увага досліджується у межах різних галузей: загальної, вікової, педагогічної, медичної психології, а також психології праці та нейропсихології. Водночас багато аспектів залишаються дискусійними, зокрема методологічні та теоретичні питання. Н. Чупрікова, Ю. Дормашев та В. Романов звертають увагу на те, що у психології існує безліч різних теоретичних і методологічних підходів до розуміння уваги [5].

У процесі розвитку психологічної науки увага отримувала різні трактування залежно від підходів і поглядів дослідників (табл.1).

Таблиця 1.

Інтерпретація поняття «увага» в історії психологічної науки

№	Автори визначень	Визначення уваги
1	М. Добринін	Увага визначається як спрямованість і зосередженість психічної діяльності.
2	Е. Трейсман	Увага виступає механізмом, що інтегрує окремі ознаки в цілісний образ об'єкта.
3	Д. Бродбент	Увага функціонує як механізм селекції (фільтр) у системі обробки інформації, дозволяючи послаблювати або відкидати несуттєву інформацію на основі аналізу її фізичних характеристик
4	А. Олпорт, О. Нойманн	Увага слугує механізмом узгодження отриманої інформації з поведінковими актами суб'єкта
5	В. Вундт	Увага є процесом апперцепції, який забезпечує ясність і чіткість елементів свідомості
6	Е. Тітченер	Увага трактується як сенсорна ясність

7	Д. Канеман	Увага – це «розумове зусилля» або ресурси системи обробки інформації, які розподіляються завдяки відповідному механізму
8	Ю. Гіпенрейтер	Увага проявляється як феноменальний і продуктивний прояв провідного рівня організації діяльності [23].

На теперішньому етапі наукового розвитку концепція уваги залишається відкритою для подальших досліджень. У літературі представлено безліч теорій, які відображають різноманітні підходи до її визначення та пояснення фізіологічних основ.

Окрім того, в різні історичні періоди увага трактувалася через призму різних теорій, які намагалися пояснити її природу та механізми.

Моторна теорія, розроблена Т. Рібо, М. Ланге та іншими, стверджує, що рухи є умовою виникнення уваги. Вони підтримують і посилюють процес зосередження, налаштовуючи органи чуття на сприйняття або відвернення свідомості. Прихильники цієї теорії наголошували, що без рухів увага стає неможливою. Проте її не можна зводити виключно до рухових процесів [4].

Волюнтаристська теорія розглядає увагу як прояв вольової діяльності, де воля домінує над іншими психічними процесами.

Інтроспективна психологія, представлена В. Вундтом, Й. Гербартом та іншими, трактує увагу як стан свідомості, що характеризується ясністю, чіткістю та інтенсивністю її змісту. Це своєрідна фіксаційна точка, яка є проявом внутрішньої сили та свідомості.

В асоціативній психології увага розглядається через вплив емоцій, які сприяють її виникненню, але не є її сутністю.

Теорія установки Д. Узнадзе визначає увагу як стан внутрішньої готовності до діяльності, зумовлений установкою або налаштованістю.

У межах теорії поетапного формування розумових дій увага розглядається як механізм психічного контролю за змістом думок, образів і дій. Хоча не кожен контроль є увагою, сама увага завжди передбачає контроль.

Інші теорії, зокрема ідеї Р. Декарта, Е. Мюллера та К. Лемана, пояснювали увагу як підсилення нервового збудження, викликаного вольовим утриманням уявлень або рефлекторними механізмами. Німецькі вчені Г. Лейбніц, К. Вольф, І. Кант, В. Вундт і Й. Гербарт у межах теорії апперцепції вважали, що увага залежить від сили нового уявлення та його співвідношення з попередніми уявленнями.

Англійська асоціативна психологія розглядала увагу через взаємозв'язок із інтенсивністю уявлень і їхньою емоційною значущістю, наголошуючи, що увага є вираженням інтересу до конкретного уявлення або ідеї.

Теорія уваги, розроблена Д. Узнадзе, базується на концепції установки. Згідно з цією ідеєю, увага є особливим станом налаштованості, що виникає під впливом попереднього досвіду й впливає на подальшу діяльність людини. Як пояснював автор, якщо людина потримає в руках об'єкти однакового об'єму, але різної ваги, то її сприйняття ваги інших об'єктів згодом буде суб'єктивно змінене. Така установка, що виникла внаслідок ілюзії, визначає сприйняття об'єкта та безпосередньо пов'язана з увагою. Вона формує внутрішній стан людини, впливаючи на її орієнтацію в конкретних ситуаціях.

Інший підхід до уваги ґрунтується на взаємодії свідомості та діяльності особистості (М. Добринін, І. Матюгін, Ф. Гоноболін, І. Страхов та інші). Основна ідея цієї концепції полягає в тому, що увага нерозривно пов'язана з діяльністю, у рамках якої вона виникає та підтримується. Бути уважним означає діяти щодо певних об'єктів. Увага виконує ключову роль в організації та регуляції психічної діяльності, забезпечуючи чіткість і ясність сприйняття об'єктивної реальності. Взаємозв'язок між діяльністю суб'єкта та об'єкта визначає механізми формування уваги й способи підвищення її ефективності. У цьому контексті увага розглядається як двосторонній процес: чим активнішою є свідома діяльність суб'єкта, тим виразнішим стає об'єкт, і навпаки [6].

У сучасній українській психології фізіологічні основи уваги визначають як взаємодію нервових структур головного мозку, що забезпечують її формування та функціонування. Аналіз фізіологічних теорій уваги свідчить про комплексний підхід до вивчення її механізмів, зокрема моторних і сенсорних компонентів, ролі орієнтувальної діяльності, ретикулярної формації, закономірностей нервових процесів у корі півкуль, а також принципів домінантності й зворотного зв'язку. Значну увагу приділяють і мовленнєвій системі, яка сприяє розвитку довільної уваги. Вітчизняні науковці розглядають фізіологічні механізми уваги крізь призму взаємодії збудження й гальмування, що відбуваються в корі головного мозку [1].

Сучасні дослідження (Є. Хомська, Є. Соколов, Г. Мегун, Дж. Морущі) зосереджені на нейрофізіологічних аспектах уваги. Встановлено, що вибірковість уваги можлива лише за умов активної роботи мозку, яка підтримується ретикулярною формацією. Вимірювання електроенцефалограмою демонструють ритмічні електричні потенціали кори головного мозку, що змінюються в залежності від стану організму (наприклад, дельта-ритми сну, альфа-ритми спокою). Вибірковість уваги досягається оптимальним рівнем збудливості кори, підтримуваної такими структурами, як гіпоталамус чи гіпокамп.

Варто зауважити, що розвиток уваги у старшому дошкільному віці є одним із ключових завдань підготовки дитини до навчальної діяльності. Цей період характеризується активним формуванням когнітивних функцій, зокрема довільної уваги, яка необхідна для організованого навчання. У науковій психолого-педагогічній літературі описані різноманітні шляхи та засоби, що сприяють ефективному розвитку уваги в дошкільників [27].

1. Педагогічні методи розвитку уваги. У практичній педагогіці активно використовуються ігрові методи як основний інструмент розвитку уваги у дітей. Наприклад, такі ігри, як «Знайди зайве», «Повтори рухи» чи «Хто змінився?», допомагають тренувати здатність зосереджуватися на завданні, переключатися між об'єктами та утримувати увагу.

Також популярними є інтерактивні вправи на розвиток довільної уваги, наприклад:

- виконання послідовних завдань за інструкцією;
- вправи на пошук деталей на зображеннях;
- ритмічні ігри з повторенням рухів або звуків.

2. Вікові особливості розвитку уваги. Діти старшого дошкільного віку здатні поступово переходити від мимовільної до довільної уваги, однак цей процес ще недостатньо стійкий. Їх увага має такі особливості:

- коротка тривалість зосередження (5–10 хвилин);
- висока чутливість до зовнішніх подразників;
- легке переключення між об'єктами.

Ці особливості потребують врахування під час організації навчально-виховного процесу, щоб створювати умови, які не перевантажують дитину.

3. Психологічні механізми формування уваги. Розвиток уваги базується на тісній взаємодії з іншими когнітивними процесами: пам'яттю, мисленням, мовленням. Наприклад, використання завдань, які потребують запам'ятовування послідовності дій або активного обговорення, сприяє підвищенню рівня концентрації. Мотивація дитини також відіграє важливу роль у формуванні довільної уваги: цікавість до завдання значно підвищує її ефективність [19].

4. Роль середовища та взаємодії дорослого з дитиною. Організація розвивального середовища є важливою умовою для розвитку уваги. У цьому віці необхідно створювати ситуації, які стимулюють природну цікавість дитини та сприяють її активності. Наприклад:

- робочий куточок з різноманітними навчальними матеріалами;
- мінімізація зайвих відволікаючих чинників (шум, безлад).

Дорослі (вихователі, батьки) відіграють провідну роль у розвитку уваги, забезпечуючи емоційну підтримку та спрямовуючи дії дитини. Інструкції мають бути чіткими та зрозумілими, щоб допомогти дитині зосередитися.

5. Сучасні дослідження та експериментальні методи. Останні дослідження вказують на ефективність використання цифрових технологій для тренування когнітивних функцій. Наприклад, спеціальні додатки та програми, орієнтовані на розвиток уваги, дозволяють дітям виконувати інтерактивні завдання, спрямовані на тренування стійкості та розподілу уваги.

6. Практичні рекомендації для батьків та вихователів. Для успішного розвитку уваги дитини старшого дошкільного віку рекомендується:

- регулярно виконувати вправи на концентрацію (наприклад, складання пазлів, сортування предметів);
- створювати чіткий режим дня, що сприяє дисципліні;
- уникати перевантаження дитини великою кількістю завдань [3].

Таким чином, розвиток уваги у старшому дошкільному віці залежить від цілеспрямованого застосування педагогічних методів, врахування вікових особливостей, активної взаємодії дорослого та дитини, а також використання сучасних технологій. Ефективне поєднання цих факторів сприяє формуванню важливої для навчальної діяльності навички довільної уваги.

Список використаних джерел:

1. Ігри на розвиток уваги дітей 4-6 років. Дитячий естетико-натуралістичний центр «Камелія». URL: <https://surl.li/tuxfzj> (дата звернення: 21.12.2024).

2. Крахмаль Н. Ігри та вправи на розвиток уваги. На урок. Бібліотека. Людина і світ. Матеріали до уроків. URL: <https://naurok.com.ua/igri-ta-vpravi-na-rozvitok-uvagi-213980.html> (дата звернення: 18.11.2024).

3. Розвиток уваги у дітей дошкільного віку. БаВа. URL: <https://surl.lu/ymprwar> (дата звернення: 15.11.2024).

4. Сидоренко Н. Особливості розвитку уваги дітей дошкільного віку. URL: <https://surli.cc/qfbang> (дата звернення: 25.02.2025).

5. Шульга Т., Терещенко Л. Побудова психологічної системи формування уваги у старших дошкільників. *Науковий простір студента: пошуки і знахідки*: матер. VII Всеукр. наук.-практ. студ. інтернет-конф. (12 трав. 2020 р.). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. С. 355-359.

6. Щічко І. Дослідження властивостей уваги у молодшому шкільному віці. URL: <https://surl.li/ckwlam> (дата звернення: 03.03.2025).

7.

Галина Кваша,
вихователь КЗ «Луцький заклад дошкільної освіти
(ясла-садок) №3 Луцької міської ради»,
м. Луцьк, Україна

ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ – ТРАДИЦІЙНИЙ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД

Ключові слова: формування природничо-екологічної компетентності дошкільників, традиційні (вигонка квітів, дослідницько-пошукова діяльність, довготривалі спостереження, мовленнєві ігри, мімічні ігри-фантазії, творчі ігри) та інноваційні форми (технологія використання пейзажного живопису; технологія групової взаємодії; мультимедійні технології, методи екологічної лабілізації, асоціації, емпатії та рефлексії; ігрові технології, технологія використання казки; технологія «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку») екологічного виховання.

*«Світ прекрасний навколо тебе – сонце ясне і синє небо.
Птахи і звірі, гори і ріки – нехай він буде таким навіки!
Нехай людина добро приносить – бо світ навколо любові просить.»
Анна Потапова*

Проблема формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку набула актуальності з того часу, як у суспільну свідомість увійшло розуміння взаємозв'язку людини і природи, їхньої взаємозалежності та взаємообумовленості існування. Однак реалії сучасного життя підтверджують, що у значної частини населення нашої країни ще не сформовано еколого-доцільну поведінку. Про це свідчить бруд на вулицях, засміченість водойм та їхніх берегів, нераціональне використання природних ресурсів, емоційна байдужість громадян до проблем довкілля, а отже, невідповідальне ставлення до власного здоров'я. Причиною є не стільки нестача знань, скільки відсутність належного ставлення до природи, почуття відповідальності за природу як за

власний життєвий простір, неусвідомленість духовної і фізичної єдності людини і природи.

Цілком зрозуміло, що спектр завдань, які стоять перед вихователем в екологічному вихованні дошкільників, досить широкий. Якщо надати екологічного спрямування всьому процесу ознайомлення дошкільнят з природою, то доречно розпочати цю роботу вже з молодшого дошкільного віку.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує у виборі завдань та змісту роботи з дітьми не стільки на озброєння їх системою галузевих знань, скільки на відкриття перед ними, науки життя – це здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-цілісному ставленні до природи, знаннях її законів, та формується у просторі пізнавальної, дослідницької діяльності.

І тут, на мою думку, доречно використовувати як традиційні, так і інноваційні форми екологічного виховання дошкільників.

Дитина виявляє здатність спостерігати за природними об'єктами за допомогою дорослого, вирощувати рослини. Тому доречним є використання таких традиційних форм екологічного виховання:

- вигонка квітів;
- дослідницько-пошукова діяльність;
- довготривалі спостереження;
- мовленнєві ігри, мімічні ігри-фантазії, творчі ігри.

Зміст праці дітей дошкільного віку в зимово-весняний період в природничому осередку складає різні види діяльності, до яких залучають малюків. В середині зими можна влаштувати квітник на підвіконні. Діти, під керівництвом дорослого, садять ще восени цибулини тюльпанів. Тільки уявіть, що на вулиці зима, за вікном лежить сніг, а у вас на підвіконні цвітуть такі яскраві весняні квіти. І все це завдяки вигонці цибулин.

Пропоную детальніше з цією формою роботи за QR-кодом 1.

А щоб закріпити інтерес дітей до цієї квітки використайте презентації [6, 8].

Пошуково-дослідницька діяльність сприяє всебічному розвитку дитини, збагачує, урізноманітнює педагогічний процес, її елементи органічно переплітаються з іншими видами дитячої творчості. Саме вона дає дітям можливість спілкуватися однолітками, з дорослими, здійснювати з об'єктами живої природи різноманітні перетворення, виявляти їхні істотні зв'язки явищами природи, життєдіяльністю людини, вчить аналізувати й самостійно робити висновки. Під час пошуково-дослідницької діяльності у дітей формуються елементарні навички пошукової роботи, активізується інтелектуальний розвиток. А винагородою за допитливість та роботу над поставленими завданнями для малюків є їхні відкриття у світі природи. Самостійно здобуті знання під час дослідів та експериментів залишаються в пам'яті дітей надовго та формують підґрунтя для нової розумової і творчої пошуково-дослідницької діяльності.

В даний час актуальним завданням є створення в закладах дошкільної освіти таких умов, які сприятимуть повноцінному розкриттю пізнавального потенціалу та розвитку дослідницької активності кожної дитини. Саме з цією метою у нашому закладі було облаштовано різноманітні осередки: куточки природи та дослідницької діяльності, дослідницьку ділянку (город на підвіконні, город на майданчику, квіткова клумба).

Особливістю організації пошукової-дослідницької діяльності дошкільників є те, що її можна організовувати через різні форми, методи та прийоми роботи з дітьми, а саме: довготривалі спостереження за об'єктами (явищами природи), досліди, експерименти, сюжетно-рольові ігри, дидактичні ігри та вправи, конструктивні ігри, ігри-загадки, бесіди, ігрові проблемні ситуації, розгляд картин, ілюстрацій, макетів, читання художньої та енциклопедичної літератури, трудова діяльність, традиційні, комплексні та інтегровані заняття.

Пропоную вам познайомитися зі структурою проведення дослідів в теорії та на практиці за QR-кодом 2.

Використання мовленнєвих ігор, мімічних ігор-фантазій, творчих ігор є обов'язковою складовою попередньої роботи, та цікавим елементом для доповнення вражень дітей від проведення вигонки та дослідів. Пропоную вам познайомитися з практичними матеріалами за QR-кодом 3.

Ще одна традиційна форма екологічного виховання дошкільників – спостереження.

Довготривалі спостереження, як найважливіше джерело знань про природу сприяє розвитку в дітей важливих умінь – дивитися і бачити. Розвиваючи в дітей уміння проводити систематичні спостереження, привчаючи їх до постійного спілкування з природою, формується їхній інтерес до спостережень, розвивається уява, мовлення, мислення тощо.

Пропоную вашій увазі календар довготривалих спостережень при роботі дошкільників у квітнику на підвіконні за QR-кодом 4.

Поряд з традиційними формами екологічного виховання дошкільників пропоную обов'язково використовувати інноваційні.

Пропоную вам переглянути за QR-кодом 5 довідник «Інноваційні форми і методи ознайомлення дошкільників з природою рідного краю», який налічує ряд інноваційних технологій доречних під час практичної роботи з формування у дошкільників природничо-екологічної компетентності [5], та ілюстративний матеріал до нього [4].

Серед інноваційних технологій у формуванні основ екологічної культури дітей дошкільного віку досить ефективними є технологія використання авторської казки і технологія використання пейзажного живопису.

У другій половині дня діти під час самостійної художньої діяльності залюбки закріплюють свої знання про об'єкти природи: малюють за допомогою трафаретів, нетрадиційних засобів малювання, у розмальовках, ліплять тваринки, овочі, фрукти тощо.

Технологія використання авторської казки як засобу формування екологічної культури дітей дошкільного віку, розроблена Г. Беленькою та Т. Науменко. Науковці розглядають авторську казку з науковою основою, як засіб екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку, оскільки за рахунок образності та впливу на почуття дитини вона забезпечує міцність засвоєння екологічних уявлень, спонукає до екологічно доцільної поведінки та діяльності.

У нашому ЗДО створена картинна галерея з репродукціями полотен волинських художників «Волинська живописна рапсодія», яка налічує, в тому числі, жанри пейзаж і натюрморт. Ми відвідуємо з дітьми цю галерею.

У своїй групі ми: декорували стіни репродукціями карти та розміщуємо репродукції картин на магнітній дошці для розглядання дітьми перед образотворчою діяльністю, якщо не можна розглянути «живий» об'єкт та коли використання репродукцій є доцільним на інших заняттях чи у повсякденному житті – для самостійного розглядання дітьми репродукцій, бесід за їх змістом, ознайомлення з жанрами живопису (пейзаж та натюрморт), складання розповідей тощо.

Ще одним прикладом інноваційного підходу у екологічній освіті дітей старшого дошкільного віку є технологія використання пейзажного живопису у формуванні естетичного ставлення до природи, створена Г. Беленькою та О. Половіною. Формування у старших дошкільників естетичного ставлення до природи засобами образотворчого мистецтва (на матеріалі пейзажного живопису) передбачає створення системи роботи, яка включає: прогулянки у природу з метою збагачення емоційно-чуттєвих вражень, цикл занять художньо-педагогічного спілкування за картинами пейзажного жанру, екскурсії на пленер, на вернісаж, зустріч з художником-педагогом, створення дитячої картинної галереї, індивідуальну роботу з дітьми (бесіди, дидактичні ігри, завдання тощо), самостійну художню діяльність дітей, і реалізуються завдяки використанню таких методів, як спостереження, бесіди, емоційні вправи, художньо-педагогічне спілкування, умовне «фотографування» об'єктів природи.

Метод художньої репрезентації природних об'єктів – актуалізація художніх компонентів відображення світу природи засобами мистецтва (використання поряд із науковою інформацією, живопису, музики, художнього слова). Назв методу походить від франц. «представництво» та полягає в актуалізації художніх компонентів уявлення світу природи засобами мистецтва. Особливе значення в процесі розвитку ставлення до природи тут належить образотворчому мистецтву, музиці, літературним творам. Скажімо, ставлення учнів до озера чи лісу буде формуватися значно ефективніше, коли поряд з теоретичною інформацією вихователі використовуватиме поезію, класичні літературні твори, музичні п'єси, твори живопису, графіки, декоративно-ужиткового мистецтва;

Аналізуючи результати проведеної роботи, можемо з впевненістю стверджувати: поєднання традиційних і нетрадиційних підходів до формування природничо-екологічної компетентності дошкільників дає позитивний результат.

Список використаних джерел:

1. Беленька Г. Дошкільникам про світ природи : настільна книга вихователя. Генеза, 2019. 112 с. ISBN 978-966-11-0348-0
2. Горобаха Н. Виховання екологічної культури дітей : посібник для вихователів дошк. закл. та вчителів початкових класів : [б.в.], 2001. 212 с.:іл. Бібліогр.: с. 207-208. ISBN 966-7518-59-0
3. Кваша Г. Щоб добро велося в господі, в квітнику і на городі: методичні рекомендації. —: ПВД «Твердиня», 2013. С. 128
4. Інтернет джерело – презентація «Інноваційні форми та методи ознайомлення дошкільників з природою рідного краю» : <https://vseosvita.ua/library/innovatsiini-formy-ta-metody-oznaiomlennia-doshkilnykiv-z-prirodoiu-ridnoho-krai-u-891658.html>
5. Інтернет джерело – стаття «Інноваційні форми та методи ознайомлення дошкільників з природою рідного краю. Обмін досвідом роботи» : <http://leleka.rv.ua/innovaciyni-formy-ta-metody-oznayomlennya-doshkil-nykiv-z-prirodoyu-ridnogo-krayu.-obmin-dosvidom-roboty.html>
6. Інтернет джерело – презентація «Весняні квіти – тюльпани» : <https://vseosvita.ua/library/prezentacia-na-temu-vesnani-kviti-tulpani-482149.html>
7. Інтернет джерело – стаття «Все про вигонку тюльпанів та інших цибулинних в домашніх умовах. Часті помилки при вирощуванні» : https://pomidorka.com.ua/uk/blog/p-vse-pro-vigonku-tyulpan-v-ta-nshih-cibulinnih-u-domashn-h-umovah-chast-pomilki-pri-viroshuvann-?srsltid=AfmBOoobmSxO1XPHLXaiG_H-ZeiLRcBNCVbSRLx3CYqqK220VMcjOT3B
8. Інтернет джерело – презентація «Тюльпан – весняна квітка» : <https://naurok.com.ua/prezentaciya-na-temu-tyulpan---vesnyana-kvitka-349673.html>

Наталія Киця,

*директорка Комунального закладу «Луцький заклад дошкільної освіти
(ясла-садок) № 9 комбінованого типу Луцької міської ради»
м. Луцьк, Україна*

СКОРО ЛІТО: 10 ІДЕЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ІГРОВОГО ПРОСТОРУ ЗДО ПРОСТО НЕБА

Ключові слова: ігровий простір, діти дошкільного віку, літо, заклад дошкільної освіти, вільна гра

Літо вже не за горами, а разом із теплом і довгими днями приходить чудова нагода перенести дитячі ігри на свіжий повітря. Організований ігровий простір просто неба сприяє не лише фізичному розвитку, а й творчості, соціалізації та міцному імунітету.

Усім відомо, що гра – це провідна діяльність дітей дошкільного віку, природний процес, який не потребує надмірного втручання дорослих чи зайвої дидактизації. З настанням літніх днів діти усе більше часу проводять на вулиці і наш педагогічний колектив заздалегідь задумався: як створити умови для вільної гри, як оновити ігровий простір на майданчиках та території закладу, як стати партнерами дітей у грі просто неба упродовж дня, як сповнити літні дні дивовижними пригодами (аналіз самодіяльної вільної дитячої гри в ЗДО).

Нашими мотиваторами в цьому питанні стали: близькі погляди К. Крутій з питання оптимізації ігрового середовища, якими вона поділилася у статті журналу «Дошкільне виховання» №4, 2024; співпраця із викладачами та студентами КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради.

Першим кроком до змін став аналіз наявного ігрового простору на майданчиках та території закладу. І ми чітко побачили, що наш класичний простір в основному запрограмований на використанні в певний, заздалегідь визначений спосіб: автобус, гірка, гойдалка (діти не можуть використати це по інакшому, адже скоріш за все, вихователька сказала, що на автобусі варити суп з травички і піску не можна). Така обстановка породжує пасивність і певною мірою пригнічує бажання урізноманітнювати способи використання обладнання та іграшок.

Рис. 1. Принципи організації ігрового простору просто неба

Другим кроком було спостереження за дітьми. Наше завдання дати можливість дітям досліджувати свої інтереси та розвивати тонке усвідомлене сприйняття. Цьому сприяє час проведений просто неба у вільній грі. Поспостерігавши за вільною грою дітей ми збагнули, що вона така ж класична як і простір. І після цього ми вирішили спробувати знайти варіанти заміни класичних іграшок та осередків використовуючи підручні матеріали та створюючи нові локації.

Таблиця 1.

Десять ідей ігрового простору ЗДО просто неба

№	Ідея	Опис та рекомендації
1	Природна арт-майстерня	Збір шишок, листя, камінців; столик із клеєм, мотузками, папером; акцент на творчій аплікації.
2	Водний та піщаний куток	Поєднання піскової коробки й ванночки з водою; формочки, лопатки, пістолети-розпилювачі.
3	Мобільний конструктор	Пластикові контейнери з LEGO-конструкторами; маршрути, тематичні завдання (будівля, тварини тощо).
4	Траси для балансу	Мотузка-«канат» на землі, низькі бруски та дошки; кидки м'ячем із балансу.

5	<i>Спортивна естафета «підручними» засобами</i>	Кеглі з пластикових пляшок, обручі, м'ячі; прості естафети з передачею капелюха або палички.
6	<i>Головоломки-станції</i>	Маршрут із конусами; на кожній станції – аркуш із ребусом, шифром, міні-пазлом.
7	<i>Відкрита театральна сцена</i>	Тканина-ширма, аксесуари (шарфи, маски); діти створюють лялькові казки або короткі сценки.
8	<i>Музичний куток DIY</i>	Маракаси з пляшок, дерев'яні палички, кришки-тарілки; завдання повторити ритм або імпровізувати.
9	<i>Лабіринт-маршрут</i>	Кеглі, м'ячі, стрічки для відмежування; доріжка з «загадками» на кожному повороті.
10	<i>«Зелений» город у горщиках</i>	Пересувні контейнери з травами чи квітами; діти самостійно поливають, доглядають, спостерігають ріст.

Звичайно, так як ми комунальний заклад, то будь-які зміни, потрібно здійснювати відповідно до вимог чинного законодавства та враховуючи відповідні рекомендації. Тож **третьім кроком** був аналіз відповідної документації.

Основні документи, які нормують формування і облаштування безпечного середовища це примірний перелік ігрового та дидактичного обладнання для закладів освіти, санітарний регламент, технічний регламент безпечності іграшок, державні санітарні правила і норми безпеки іграшок та ігор для здоров'я дітей. Усі ці документи наполягають на тому, що іграшка не має містити небезпеку для життя та здоров'я дитини (мають бути виключені фактори, що спричиняють займистість, радіоактивність, недопустимі токсичні та хімічні складники, електрика, недотримання гігієни). Перелік може бути адаптованим відповідно до вимог чинної програми та потреб закладу (як приклад Вальдорфська педагогіка). Також критерії та рекомендації стосовно облаштування простору та розгортання вільної гри можна знайти у шкалі ECERS та ВСЗЯО.

Останній крок це чіткий алгоритм дій (рецепт) створення ігрового простору. Звичайно тут не обійтися без творчої групи педагогів та партнерської взаємодії з батьками. Кожній групі було запропоновано створити локацію відповідно до програмових норм освітнього напрямку «Гра дитини» та вікових норм; з інклюзивної та логопедичних груп, які працюють з дітьми з ООП.

Ми фіксували в нотатках і на відео, як, з ким, скільки часу та в яких місцях граються вихованці. Детальні результати цих спостережень ви почуєте трохи пізніше, а зараз пропоную ознайомитися з коротким відео з перших днів.

Наш досвід з облаштування ігрового простору ми опублікували на Pinterest. На спеціальній дошці створили «піни» з фотографіями та описом локацій, де педагоги могли в коментарях залишати власні спостереження та ділитися враженнями. Крім того, ми додали фрагменти відеоспостережень ігор. Саме цей сервіс обрали тому, що аналізуючи вміст кожного піну, платформа пропонує схожі ідеї та рішення для подальшого натхнення.

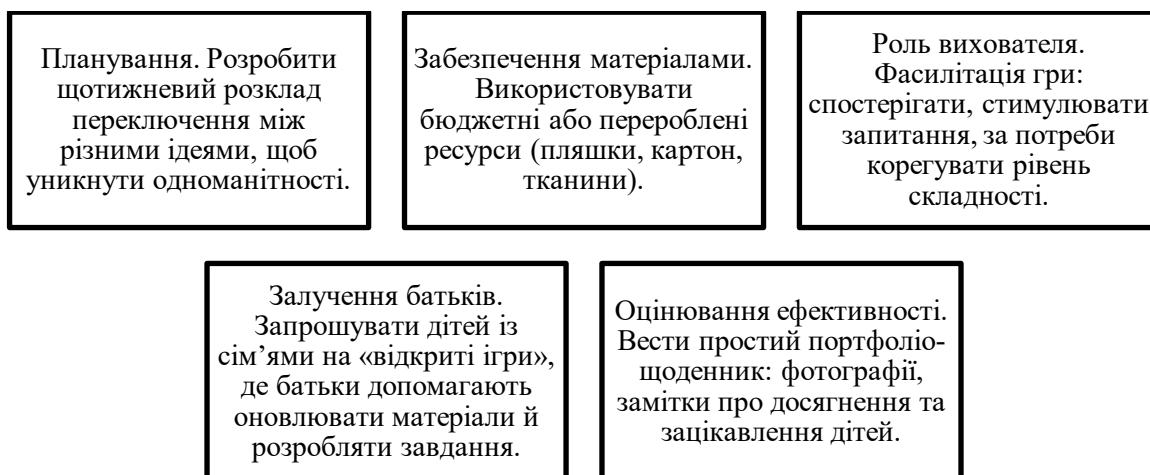

Рис 2. Методичні рекомендації створення ігрового простору просто неба

Отже, ігровий простір просто неба – не лише місце для фізичної активності, а й потужний інструмент розвитку креативності, комунікації та пізнавальних навичок. Запропоновані 10 ідей показують, що з мінімальними затратами можна створити багатофункціональні зони, що відповідають різним освітнім цілям. Ключове значення має трансформованість простору та активна роль педагога як фасилітатора, який підтримує самостійність дитини.

Список використаних джерел:

1. Замелюк М. Створення ігрового простору для дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2021. № 66. С. 34-38.
2. Косенчук О., Новик І. ECERS-3: оцінюємо якість освітнього процесу по-новому. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. №12. С. 4-9. URL: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/10/dv-102020-kosenchuk-novik.pdf>
3. Крутий К. День без іграшок, або як оптимізувати ігрове середовище. *Дошкільне виховання*. 2024. № 4. С. 3-7.
4. Одноразове дослідження чи щоденна допомога вихователю садка: розбираємося з методикою ECERS-3 (2021). URL: https://nus.org.ua/articles/odnorazove-doslidzhennya-chy-shhodenna-dopomoga-vyhovatelyu-sadkarozbyrayemosya-z-metodykoyu-ecers-3/?fbclid=IwAR15SrFmptB9ZsmIA71jRq4RneRmkO_-stRf1eqPy7yQ4JIL0YfZpfQVnU
5. Kruty K., Zameliuk M., & Desnova I. Conscious Risk in the Games of Older Preschool Children. *Preschool Education: Global Trends*, 2023. 4, 47-74.

Марія Климюк,

здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

Науковий керівник – **Марія Козігора,**

PhD за спеціальністю Психологія, старша викладачка кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Ключові слова: старший дошкільний вік, мотивація, мотиваційна готовність до навчання в школі, воля, сюжетно-рольова гра.

Старший дошкільний вік (5-6(7) років) є завершальним етапом дошкільного дитинства, що має вирішальне значення для формування особистості дитини та її готовності до шкільного навчання. У цей період активно розвиваються когнітивна, емоційна, соціальна та волева сфери, що створює основу для майбутньої адаптації до нових умов життя й навчальної діяльності. Одним із ключових компонентів цієї готовності виступає мотиваційна готовність, яка визначає психологічну адаптацію дитини до переходу на наступний етап її розвитку.

Мотиваційна готовність до навчання у школі охоплює, як прагнення дитини здобувати знання, так і усвідомлення нових соціальних ролей та очікувань, що постають у процесі підготовки до шкільного життя. Вона формується через розвиток внутрішньої потреби до пізнання, самовдосконалення і розуміння важливості навчання як соціально значущої діяльності. Цей процес залежить як від індивідуальних особливостей дитини, таких як емоційно-волева зрілість, так і від зовнішніх факторів, зокрема впливу батьків, педагогів та однолітків.

Процес формування мотиваційної готовності починається в дошкільному віці та значною мірою залежить від дорослих – батьків і вихователів. Їх завдання полягає у допомозі дитині зрозуміти сутність навчальної діяльності, створенні позитивних очікувань і корекції стихійних уявлень про школу. Часто діти формують ідеалізовані або спрощені уявлення про шкільне життя, що згодом може призводити до певних розчарувань. Тому основне завдання полягає у тому, щоб допомогти дошкільникам зрозуміти, що школа – це цікаве, але відповідальне середовище, яке вимагає зусиль, дисципліни та постійного розвитку.

Діти з недостатньо розвиненою мотиваційною готовністю можуть демонструвати низький рівень зацікавленості у навчанні, неуважність і байдужість до поставлених перед ними завдань. Вони нерідко уникають виконання цих завдань, не реагують на зауваження та залишаються байдужими до незакінченої роботи. Такі діти не усвідомлюють нових вимог шкільного середовища, що ускладнює їх адаптацію до освітнього процесу.

Формування мотиваційної готовності до навчання в школі має починатися ще з молодшого дошкільного віку, коли у дитини з'являються перші ознаки усвідомлення самостійності, наприклад, у словах «Я сама». Цей період є фундаментальним для всебічного розвитку дитини, що включає формування її світогляду, самооцінки, почуття власної гідності, розуміння своїх можливостей, рис характеру та потенціалу. Саме ці якості створюють основу для подальшого розвитку мотивації до навчання.

Для формування у дошкільників адекватного уявлення про школу вихователі та батьки можуть використовувати широкий набір простих і доступних методів. До них належать: читання книг про шкільне життя, ознайомлення з основними правилами поведінки учня, а також організація ознайомчих візитів до школи. Потрібно пояснити дітям, як зміниться їхнє повсякденне життя з набуттям статусу школяра: необхідність регулярного відвідування школи, виконання завдань, запропонованих учителем, як у класі, так і вдома. Окрім цього, варто наголосити, що для успішного навчання потрібні уважність, дисциплінованість та акуратність, які стануть основою ефективної адаптації до шкільного середовища.

Метод аналізу дитячих робіт є важливим інструментом у вихованні та навчанні дошкільників. Недостатньо обмежуватися загальними оцінками на кшталт «добре» чи «недобре» – необхідно звертати увагу на конкретні аспекти виконання завдання. Дітям слід чітко пояснювати критерії, за якими оцінюється їхня робота, такі як акуратність, своєчасність, творчий підхід, засвоєння технічних навичок, старанність, цілеспрямованість, наполегливість, самостійність та уважність. Як наголошує Т.Дуткевич, кожне досягнення або недопрацювання має отримати відповідний відгук, щоб дитина усвідомлювала свої сильні сторони та можливості для покращення [2, с. 192].

Формування позитивного ставлення до школи значною мірою сприяють режимні процеси, які привчають дитину до самостійності та дисциплінованості. Під час екскурсій та прогулянок доречно акцентувати увагу на тому, що поведінка має відповідати статусу майбутнього учня. Важливо привчати дитину до дотримання розпорядку дня, що включає своєчасне виконання всіх завдань та звичку до організованості.

Робота вихователів і батьків має полягати у поступовому створенні зв'язків між звичним середовищем дитячого садка та новими умовами шкільного життя. Такі аналогії дозволяють формувати у дітей позитивні уявлення про школу, підкріплені світлими емоціями очікування нового етапу життя.

Під час організації екскурсій до школи варто забезпечити дітям не тільки знайомство зі шкільним обладнанням, кабінетами, а також показати особливості режиму шкільного життя учнів. Тому, за попередньою домовленістю з учителем можна організувати відвідування шкільного уроку чи заходу. На думку Т. Дуткевич такі дії допоможуть дітям сформуванню реалістичного уявлення про повсякденне шкільне життя [2, с. 193].

Особливу роль у підготовці дошкільників до навчання в школі відіграють сюжетно-рольові ігри, зокрема «У школу». Ігри з чіткими правилами допомагають дітям навчитися регулювати свої дії, підпорядковувати їх певним нормам і правилам, що сприяє розвитку вольової та емоційної саморегуляції. Аналіз таких ігор допомагає виявити, як саме діти уявляють собі школу та які її аспекти вони вважають найважливішими. Як свідчать дослідження психологів, ключові моменти, які для дітей є найбільш значущими, вони зображають розгорнуто, реалістично та емоційно. Натомість менш важливий для них зміст подій передається скупом, умовно або в згорнутій формі.

Як зазначає Т. Дуткевич, організація гри «У школу» з дітьми 4-5 років є доволі складним завданням. У цьому віці центральною темою гри є не навчання, а перерви, тоді як «урок» зазвичай триває лише кілька хвилин. Інакше гра в школу виглядає у дітей 6-7 років, які охоче приймають тему такої гри. В їхніх іграх урок стає центральним елементом і наповнюється типовим навчальним змістом: написанням паличок, літер, цифр. Усе, що не стосується навчальної діяльності, зводиться до мінімуму. Наприклад, дитина в ролі вчителя під час «перерви» може залишатися за столом і лише вербально зображати дії, пов'язані з відпочинком, знову швидко повертаючись до «навчання». Такі спостереження показують, що у дітей 6-7 років центральним у прагненні до школи стає навчальна діяльність і отримання результатів, які вона передбачає. У мотиваційній готовності дошкільників до навчання переплітаються дві фундаментальні потреби, які визначають їхній психічний розвиток: пізнавальна потреба, що найкраще задовольняється в процесі навчання, і потреба в соціальних відносинах, характерних для статусу школяра. Водночас прагнення до школи виключно заради її зовнішніх атрибутів свідчить про недостатній рівень готовності дитини до навчальної діяльності.

Формування пізнавальної активності є важливим аспектом мотиваційної готовності дитини до навчання. Пізнавальна потреба, закладена природою, має значний потенціал, але її розвиток залежить від виховного впливу. Дошкільний вік виступає сензитивним періодом для підтримки та розвитку цього природного потягу до пізнання, що потребує уваги та активної участі дорослих.

Ефективними способами виховання пізнавальної активності є створення сприятливого емоційного фону, що включає повноцінне спілкування з дорослими та залучення дитини до кола сімейних інтересів. Психологи наголошують, що необхідно підтримувати бажання дитини ставити запитання через прояви доброзичливості, уваги, поваги та готовності відповідати. Корисними є також пізнавальні бесіди та використання ігор, які стимулюють допитливість і сприяють розвитку пізнавальних мотивів.

Значну роль у формуванні мотиваційної готовності відіграє робота психологічної служби. Психологи закладів дошкільної освіти (ЗДО) проводять діагностику рівня мотиваційної готовності дітей, індивідуальні консультації з батьками та вихователями, а також тренінги для дітей, спрямовані на корекцію проблемних аспектів. Зокрема, для дітей із підвищеною тривожністю застосовуються вправи, які допомагають знизити рівень страху перед школою.

У цьому контексті велике значення має систематична робота з батьками. Вихователі та психологи повинні залучати батьків до підготовки дітей, пояснюючи їм важливість формування позитивного ставлення до школи та підкреслюючи роль сім'ї у цьому процесі. Традиційні форми взаємодії, як-от батьківські збори, дедалі частіше замінюються інтерактивними форматами: дискусійними клубами, груповими обговореннями, педагогічними консилиумами. Це сприяє підвищенню педагогічної грамотності батьків, допомагає їм переосмислити свої підходи до виховання і підтримувати прагнення дитини до навчання [1, с. 182].

Для забезпечення ефективного формування мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі використовуються різні шляхи, які охоплюють пізнавальну, соціальну, емоційну та діяльнісну сфери розвитку дитини.

Першим напрямом є формування внутрішньої пізнавальної мотивації, що спрямоване на активізацію природної цікавості дитини. Це досягається через використання таких засобів, як ігрові методики, дидактичні завдання та інтерактивні заняття, що пробуджують уяву, мислення і допитливість. Наприклад, рольові ігри дозволяють дітям приміряти на себе роль учня, знайомлячи їх із майбутнім навчальним середовищем. Перевага цього підходу полягає у його відповідності природним інтересам дітей, проте він вимагає поступового переходу до структурованої навчальної діяльності, щоб уникнути ризику поверхового засвоєння.

Другим важливим шляхом є розвиток соціальної мотивації, який включає формування у дитини усвідомлення важливості навчання для досягнення життєвих цілей. У цьому допомагають бесіди, читання мотивуючих історій або казок, а також розповіді про значення освіти для досягнення успіху. Цей підхід стимулює довготривалу мотивацію, проте існує ризик перевантаження дітей занадто абстрактними цілями, які можуть не відповідати їхньому поточному досвіду.

Емоційна підготовка виступає третім ключовим напрямом. Її мета – формування у дитини позитивного ставлення до школи через створення психологічно комфортного середовища. Засоби цього напрямку включають організацію святкових заходів, підтримку з боку дорослих, позитивне підкріплення успіхів дитини. Важливо забезпечити баланс між заохоченням і реалістичною оцінкою досягнень, щоб уникнути залежності від зовнішнього схвалення.

Четвертим напрямом є підготовка до організованої діяльності, яка передбачає розвиток самоконтролю, відповідальності та здатності працювати за встановленим розкладом. Цього можна досягти через створення навчальних куточків вдома, регулярні заняття за розкладом і поступове введення режиму дня. Однак варто зауважити, що надмірна формалізація може знижувати природний інтерес дитини до навчання.

Розглянемо рекомендовані психолого-педагогічними дослідженнями узагальненні методи та прийоми формування мотиваційної готовності. До них відносять:

1. Сюжетно-рольові ігри. Завдяки таким іграм у дітей розвиваються навички спілкування, уміння домовлятися і підпорядковуватися правилам.
2. Ознайомлення з творами мистецтва. Розгляд картин і тематичних ілюстрацій дозволяє дітям сформувати уявлення про школу, її атрибути та атмосферу.
3. Читання дитячої літератури. Читання художніх творів про школу, вивчення віршів і їх аналіз сприяють формуванню позитивного ставлення до навчання.

4. Малюнки на шкільну тематику. Малювання сприяє творчому вираженню дітей і формуванню уявлення про шкільне життя.

5. Бесіди та розповіді дорослих. Розповіді про досвід навчання дорослих є важливим джерелом мотивації для дітей, адже вони вбачають у дорослих авторитет.

6. Використання прислів'їв та приказок. Фольклор сприяє розвитку у дітей інтересу до навчання, формує уявлення про цінність знань і праці.

7. Словесні та дидактичні ігри. Ігри допомагають створювати інтерактивне середовище, що підтримує інтерес до навчальної діяльності.

8. Створення предметно-розвивального середовища. Це включає виготовлення атрибутів для сюжетно-рольових ігор, створення тематичних альбомів, оформлення куточків для навчання [3, с. 100].

Отже, шляхи та засоби розвитку мотиваційної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі формують цілісну психолого-педагогічну систему. Вона поєднує стимулювання пізнавальних інтересів, розвиток соціальної активності, емоційної рівноваги та організованості дитини. Ефективність такої системи визначається адаптацією методів до індивідуальних особливостей дитини, створенням сприятливого середовища та системним підходом до організації процесу. Тому описані в даному розділі методи допомагають успішній підготовці до шкільного навчання, формуванню мотивації та забезпечують основу для гармонійного розвитку особистості.

Список використаних джерел:

1. Белова О. Проблематика мотиваційної готовності до навчання в школі дітей старшого дошкільного віку. *Педагогічні науки: теорія та практика*, 2021. Вип. 2(38). С. 181-187.

2. Дуткевич Т. Дитяча психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

3. Огороднійчук З. Психологія дошкільного дитинства: навч. посіб. Київ: Просвіта, 2001. С. 77-113.

Ангеліна Клімчук,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

*Науковий керівник – Аліна Циплюк,
канд. пед. наук, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ФОРМУВАННЯ РУХОВИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Ключові слова: рухові навички, фізичний розвиток, дошкільний вік, фізична культура, фізичне виховання, активність, освіта.

Фізичний розвиток є невід'ємною складовою всебічного формування та розвитку особистості дитини, особливо у період молодшого дошкільного віку,

коли закладаються основи здоров'я та психоемоційної стабільності. Саме в цей період формуються базові рухові навички, які є фундаментом для подальшого фізичного, розумового та соціального розвитку. Тому заняття з фізичної культури відіграють важливу роль у забезпеченні системного підходу до розвитку рухової активності дошкільників, сприяючи гармонійному розвитку організму та позитивному ставленню до активного способу життя.

Рухові навички являють собою систему засвоєних і автоматизованих рухових дій, що формуються в процесі повторення та закріплення відповідних рухів [3]. Вони поділяються на основні (ходьба, біг, стрибки, лазіння) та спеціальні (рухи, характерні для певних видів діяльності, наприклад, письма, гри на музичних інструментах чи спортивних вправ).

Формування рухових навичок є поступовим процесом, який залежить від вікових особливостей дитини, її фізіологічного розвитку, моторної активності та навколишнього середовища, адже дитина спочатку засвоює загальні рухи, потім їх ускладнює та комбінує, що сприяє розвитку більш складних дій.

Успішне формування рухових навичок можливе лише за умови активної участі дитини в цьому процесі. Відповідно, рухові навички найкраще формуються тоді, коли дитина має можливість творчо застосовувати набутий руховий досвід у різних видах самостійної діяльності. При цьому важливим є перехід від неусвідомлених рухів до свідомого керування своїми руховими діями. Зокрема, М. Рунова виділила кілька ключових аспектів у процесі формування рухових навичок:

- поетапність засвоєння рухових дій;
- необхідність створення спеціального розвивального середовища;
- важливість творчого компоненту в руховій активності;
- роль самостійної рухової діяльності;
- значення свідомого контролю над рухами [4].

Наукові дослідження підтверджують, що рухова активність безпосередньо впливає на формування та становлення психічних процесів, таких як увага, пам'ять, мислення та емоційний стан. Тому у дітей, які мають добре розвинені рухові навички, рідше зустрічаються прояви тривожності, агресії та гіперактивності. Крім того, активний спосіб життя сприяє виробленню ендорфінів, що покращує настрій і знижує рівень стресу.

Також у процесі формування рухових навичок активізуються:

- перцептивні процеси (сприйняття простору, часу, власного тіла);
- мнемічні процеси (рухова пам'ять, запам'ятовування послідовності рухів);
- інтелектуальні процеси (аналіз рухових дій, розуміння взаємозв'язків між рухами).

Методи і технології формування рухових навичок у молодших дошкільників включають різноманітні вправи, спрямовані на розвиток координації, рівноваги, сили та гнучкості. Особливе значення відіграють методи імітації, дидактичні ігри, вправи на повторення, індивідуалізований підхід у навчанні руховим діям. Інноваційні технології, зокрема використання сенсорних

доріжок, балансувальних платформ, інтерактивних фізичних вправ, сприяють покращенню моторної компетентності дітей.

Ефективне планування фізкультурних занять у закладі дошкільної освіти базується на вікових особливостях дітей, їхніх фізичних можливостях та індивідуальних потребах. Тому важливо враховувати принципи доступності, поступовості та варіативності рухових вправ. Відповідно основними формами організації фізичної активності є ранкова гімнастика, заняття з фізичної культури, рухливі ігри, спортивні свята та прогулянки. Кожен з цих компонентів сприяє розвитку основних рухових умінь – ходьби, бігу, стрибків, лазіння, метання, рівноваги та координації.

Заняття з фізичної культури повинні бути структурованими і складатися з підготовчої, основної та заключної частини. У підготовчій частині проводяться розминкові вправи, які готують організм до фізичних навантажень, активізують кровообіг та покращують гнучкість. Основна частина передбачає виконання вправ, спрямованих на розвиток сили, швидкості, витривалості, рівноваги та координації рухів. Вона може включати елементи спортивних ігор, вправи з м'ячем, скакалкою, обручем, біг з перешкодами тощо. Заключна частина має на меті відновлення дихання, зниження фізичного навантаження та емоційне розслаблення. Це можуть бути спокійні рухи, вправи на дихання або елементи гри [2].

Організація фізичного виховання у закладі дошкільної освіти повинна включати інтеграцію з іншими видами діяльності. Наприклад, рухливі ігри можуть бути пов'язані з навчальними темами, а вправи на розвиток моторики – із заняттями з малювання чи ліплення. Також корисною є співпраця з батьками, яка реалізується через проведення спільних спортивних заходів, роз'яснення значення фізичної активності та рекомендації щодо рухових ігор вдома.

Ефективне формування рухових навичок через фізкультурні заняття залежить від комплексного підходу, який включає регулярність фізичної активності, відповідність навантажень віковим особливостям, використання сучасних методичних прийомів, мотивацію дітей, урахування фізіологічних аспектів та створення сприятливого соціального середовища.

Тому сучасні програми дошкільної освіти передбачають систематичне та цілеспрямоване формування рухових навичок відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Основним нормативним документом, що регулює освітній процес у закладах дошкільної освіти, є Базовий компонент дошкільної освіти, який містить положення щодо фізичного розвитку дітей, акцентуючи увагу на необхідності створення умов для формування рухових навичок, зміцнення здоров'я та формування звички до активного способу життя [1].

Програми «Українське дошкілля», «Дитина» та «Впевнений старт» мають спільну мету щодо фізичного розвитку дітей молодшого дошкільного віку, проте реалізують її різними підходами. Зокрема «Українське дошкілля» робить акцент на традиційних методах фізичного виховання, «Дитина» зосереджується на індивідуальному підході та інтеграції рухової активності у повсякденне життя, а

«Впевнений старт» наголошує на емоційно насиченій руховій діяльності та комплексному розвитку особистості дитини.

Реалізація програмних вимог на заняттях з фізичної культури в закладах дошкільної освіти базується на системному використанні методів та засобів, спрямованих на формування рухових навичок, розвиток фізичних якостей та підтримку здорового способу життя. Основними завданнями є розвиток координації рухів, витривалості, гнучкості, сили, швидкості та моторики, що забезпечує гармонійний фізичний розвиток дитини.

Формування рухових навичок у дітей молодшого дошкільного віку є складним і багатогранним процесом, що вимагає системного підходу, урахування вікових і індивідуальних особливостей дітей, а також використання сучасних методичних прийомів. Регулярні фізкультурні заняття, інтегровані з іншими видами діяльності забезпечують розвиток основних фізичних якостей, стимулюють психічні процеси та сприяють зміцненню здоров'я. Важливим чинником успішності є також співпраця між педагогами та батьками, яка дозволяє закріплювати рухові навички не лише в закладі дошкільної освіти, а й у повсякденному житті дитини.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 21.11.2024)
2. Носко М., Грищенко С., Носко Ю. Формування здорового способу життя: навч. посіб. Київ : МП Леся. 2023. 160 с.
3. Піроженко Т., Карасьова К. Особистісний розвиток дітей у творчих іграх. *Дошкільне виховання*. 2012. № 9. С. 28-31.
4. Рунова М. Рухова активність дитини в дитячому садку: посіб. для працівників дошкільних закладів, викладачів і студентів педвузів і коледжів: Харків. Ранок, 2017. 36 с.

Марія Козігора,

PhD за спеціальністю Психологія, старша викладачка кафедри загальної педагогіки, психології та методики початкової освіти

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна

ВПЛИВ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС ВІЙНИ НА МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: діти дошкільного віку, стресові та травматичні ситуації під час війни, емоційна підтримка дітей.

У сучасних умовах війни в Україні особливої уваги потребує проблема збереження психічного здоров'я найвразливіших верств населення, зокрема дітей дошкільного віку. Стресові ситуації, пов'язані з бойовими діями, втратою близьких, вимушеним переміщенням, порушенням звичного способу життя, залишають глибокий слід у психіці дитини, яка ще не має сформованих

механізмів саморегуляції та стресостійкості. У цей період інтенсивного розвитку емоційної сфери, соціальних навичок і формування базової довіри до світу діти є особливо вразливими до травмуючих подій.

Дослідження впливу стресу на психоемоційний стан дошкільників набуває актуальності у зв'язку з необхідністю своєчасної психологічної підтримки, адаптації дітей до нових умов і профілактики довготривалих негативних наслідків.

Дослідники вказують на низку негативних наслідків, яких зазнають діти в умовах війни. Серед них – відчуття постійного страху й тривоги, спричинене загрозами вибухів і бойових дій; формування уявлення про безпеку як перебування в ізоляції (наприклад, у підвалах), що водночас може викликати відчуження від навколишнього світу; травматичні спогади, пов'язані з втратою близьких чи участю в шоккових подіях; довготривалі психологічні наслідки, як-от посттравматичний стресовий розлад, депресивні й тривожні стани, а також супутні психічні порушення. Також відзначаються неоднозначні реакції дітей на допомогу – від активного пошуку підтримки до її відторгнення.

Науковці дійшли висновку, що страх є однією з найглибших і найсильніших емоційних реакцій у дітей, які перебували в умовах збройного конфлікту. Серед основних проявів цього страху спостерігаються: боязнь насильства та поранень; фізичні симптоми, такі як тремтіння та відчуття постійної тривоги; нічні кошмари; сильна тривога за власне життя та життя близьких; розлади сну та апетиту; схильність до ізоляції; посилене занепокоєння щодо майбутнього [2, с. 66].

Вплив травматичних подій на психіку дитини не є однозначним і залежить від низки важливих чинників. Перш за все, варто враховувати характер самої травматичної ситуації. Зокрема, психологи розрізняють політравми та монотравми. Політравми виникають у результаті багаторазових або тривалих стресових переживань, таких як систематичні обстріли, перебування у зонах бойових дій, вимушена ізоляція або тривала невизначеність. Такі травми мають кумулятивний характер і з часом можуть значно порушити емоційну стабільність дитини. Натомість монотравма – це одноразова, але надзвичайно сильна подія, яка загрожує життю чи безпеці дитини, наприклад, раптовий вибух, напад або втрата близької людини. Обидва типи травм можуть мати серйозні наслідки, але їхній характер і тривалість впливу відрізняються.

Другим важливим чинником є індивідуальні характеристики самої дитини. Сюди входить передусім її життєва історія. Наявність у минулому психічних розладів, хронічних хвороб або досвіду численних стресових ситуацій, зокрема домашнього насильства чи нехтування з боку батьків, суттєво підвищує вразливість до травми. Якщо дитина зростала в умовах емоційної нестабільності, зловживання психоактивними речовинами в родині або соціальної ізоляції, це послаблює її здатність до ефективної психологічної адаптації. Також велике значення мають особистісні особливості – рівень стресостійкості, адаптивність, наявність навичок емоційного саморегулювання. Діти з вищим рівнем психологічної пружності, як правило, легше справляються з наслідками травмувальних подій. Окремо розглядається фактор так званих «травм розвитку»

– коли дитина вже має емоційні порушення, сформовані ще до воєнного досвіду, і це ускладнює її здатність долати нові виклики.

Третій важливий аспект – соціальне середовище, в якому перебуває дитина, та рівень підтримки, яку вона отримує. Втрата родинних зв'язків, розлучення з близькими або конфлікти в родині можуть стати додатковим джерелом травматизації. Особливо небезпечною є ситуація, коли дитина стикається з нестачею інформації або отримує викривлену чи загрозливу інформацію про події навколо. Відсутність знань про те, як поводитися в екстремальних умовах, також підвищує рівень тривожності. Додатково впливають умови побуту – обмежений доступ до чистої води, недостатнє харчування, холодне або перенаселене житло, а також недбала організація дозвілля (наприклад, постійно увімкнений телевізор із тривожними новинами, шум під час сну тощо). Усе це може посилювати відчуття нестабільності й небезпеки. Окрему роль відіграє наявність або відсутність психологічної допомоги – діти, позбавлені підтримки дорослих або фахівців, значно гірше справляються з наслідками пережитих травм [1].

Зокрема, А. Яремчук зазначає, що війна по-різному впливає на психіку дітей – її наслідки можуть бути як негативними, так і нейтральними, а іноді навіть позитивними [3]. У деяких дітей спостерігається розвиток психологічних проблем, зокрема тривожних або депресивних станів. Водночас інші діти демонструють ознаки так званого посттравматичного зростання – коли особистість зміцнюється, посилюється психологічна стійкість та здатність пристосовуватися до складних життєвих умов. Така реакція залежить від низки чинників, зокрема віку, індивідуальних особливостей і рівня підтримки з боку дорослих.

У дошкільному віці діти часто не здатні прямо висловити свої емоції або усвідомити власний стан, тому емоційні переживання можуть не мати явного зовнішнього прояву. Деякі діти замикаються в собі, стають мовчазними, ніби байдужими. Однак це не свідчить про відсутність впливу травмувальної ситуації. Щоб краще зрозуміти внутрішній стан дитини, варто звертати увагу на її поведінку під час ігор, а також аналізувати зміст малюнків – саме у творчій діяльності найчастіше проявляються глибокі переживання.

Для того щоб допомогти дитині впоратися зі стресом, батькам і педагогам необхідно виявляти підвищену увагу та чутливість. Важливо створювати сприятливу емоційну атмосферу, підтримувати дитину через спілкування, спільні ігри, тілесний контакт, як-от обійми. Однак при цьому потрібно поважати особисті кордони дитини та бути обізнаними щодо її досвіду – якщо вона зазнала травми, варто з особливою обережністю підходити до побудови взаємодії.

Педагогам важливо уникати тем, які можуть активізувати болючі спогади та призвести до ретравматизації. Наприклад, розмови про дім, родину, улюбленця або рідне місто можуть нагадати дитині про втрату, страх чи евакуацію. Такі теми краще відкладати або обговорювати лише тоді, коли дитина сама проявляє ініціативу.

Окрему увагу слід приділяти ситуаціям, де дитину просять заплющити очі – наприклад, під час медитаційних вправ, у сюжетних іграх або перед сном у

дитячому садку. У контексті війни багато дітей пов'язують заплісування очей із втратою контролю, що може викликати внутрішнє напруження й навіть паніку. Особливо це загострюється, якщо в такий момент лунає сигнал тривоги. Тому дітям слід дозволяти залишати очі відкритими стільки, скільки їм потрібно, навіть під час «тихої години» [3, с. 284].

Як зазначалося вище, під час війни діти дошкільного віку особливо потребують психологічної підтримки з боку дорослих. Найперше, що варто забезпечити, – це відчуття безпеки. Діти мають бути впевнені, що поряд є дорослі, які захистять і подбають про них. Стабільність, передбачуваність у поведінці дорослих і спокійна атмосфера є надзвичайно важливими для зниження тривожності.

Оскільки діти цього віку ще не здатні повною мірою вербалізувати свої емоції, емоційна підтримка повинна бути тонкою й уважною. Дорослим слід підтверджувати почуття дитини словами, не знецінюючи їх: «Тобі було страшно», «Ти сумуєш», «Ти злишся, бо не розумієш, що відбувається». Це допомагає дитині усвідомити свої емоції й знижує їхню інтенсивність.

Ігри та творчість – природний спосіб для дитини виражати й опрацьовувати власні переживання. Вільна гра, малювання, ліплення, аплікації дозволяють дитині «випустити» назовні внутрішню напругу. Дорослі не повинні втручатися або контролювати ігрові сюжети – навіть якщо вони виглядають незвично або пов'язані з темою війни.

Слід уникати тем, які можуть активізувати болючі спогади, наприклад: дім, родина, рідне місто, домашні тварини. Ці теми можуть мимоволі викликати у дитини повторну травматизацію. Якщо дитина сама порушує такі теми – її варто вислухати, підтримати, але не нав'язувати подальші розмови.

Незважаючи на складні обставини, важливо зберігати знайомі для дитини ритуали та щоденний режим. Ранкові або вечірні процедури, спільне читання книжок, спокійне засинання – усе це створює відчуття стабільності та знижує емоційне напруження. Це також допомагає дитині повернути контроль над життям.

Тілесний контакт, такий як обійми, погладжування по спині, тримання за руку, діє заспокійливо. Водночас важливо пам'ятати про особисті межі дитини – не всі діти потребують дотиків у стресовому стані. Дорослі мають враховувати індивідуальні особливості поведінки кожної дитини.

Корисно допомагати дітям оволодівати простими техніками самозаспокоєння. Це можуть бути дихальні вправи, рухливі ігри з елементами зниження напруги («надуй кульку», «засни як кошенятко»), або ж використання візуальних образів для зменшення тривоги.

Інформація, яку отримує дитина, має бути правдивою, але адаптованою до її віку. Варто пояснювати, що відбувається, простими словами, підкреслюючи, що дорослі поруч і піклуються про безпеку. Недоречно залякувати дитину або давати обіцянки, які можуть не справдитися.

Поведінка дошкільника – головне джерело розуміння його внутрішнього стану. Якщо дитина стає замкнутою, дратівливою, агресивною, відмовляється від сну чи їжі, повертається до поведінки раннього віку – це сигнали про потребу

в додатковій підтримці. У такому випадку важливо звертатися по допомогу до фахівців – психолога чи психотерапевта.

Таким чином, вплив війни на дітей дошкільного віку потребує особливої уваги з боку дорослих. Створення безпечного середовища, емоційна підтримка, стабільний розпорядок дня, а також можливість виражати себе через гру та творчість – основні методи допомоги дітям у подоланні стресу. Враховуючи, що діти не завжди можуть вербалізувати свої переживання, важливо стежити за їхньою поведінкою та сигналами тривоги через ігри, малюнки і фізичні реакції.

Тілесний контакт, активне залучення до спілкування, уникнення травматичних тем та своєчасна психологічна підтримка допомагають зменшити емоційне навантаження та сприяють відновленню. Завдяки комплексній підтримці дорослих діти можуть адаптуватися до нових умов, зберігаючи психологічне здоров'я та поступово відновлюючи емоційну рівновагу.

Список використаних джерел:

1. Глущенко К. Вплив війни на психічне здоров'я дітей. URL: <https://surl.li/edrfiw> (дата звернення: 29.04.2025).

2. Гридковець Б. Вплив війни на психологічний стан дітей та їх батьків. *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави*: матер. Всеукр. заочної наук.-практ. конф. Пенітенціарна академія України. Чернігів: ПАУ, 2023. С. 66-67.

3. Яремчук А. Вплив стресу на соціалізацію дітей дошкільного віку в умовах війни. *Актуальні проблеми дошкільної і спеціальної освіти: інновації та перспективи*: матер. всеукр. студ. конф. Івано-Франківськ: ПНУ, 2024. С. 284-285.

Тетяна Корж,
викладачка кафедри педагогіки і психології дошкільної та початкової освіти
Комунального закладу Київської обласної ради
«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж»,
м. Біла Церква, Україна

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ З БАТЬКАМИ

Ключові слова: професійна компетентність, партнерська взаємодія, методичний супровід, професійний стандарт, заклад дошкільної освіти.

Сучасні тенденції розвитку суспільства і освіти визначають високі вимоги до професійної компетентності педагогів, в тому числі й педагогів закладів дошкільної освіти. У професійному стандарті «Вихователь закладу дошкільної освіти» визначено основну мету професійної діяльності – «організація навчання, виховання та розвитку вихованців під час здобуття ними дошкільної освіти шляхом формування ключових компетентностей відповідно до державного стандарту» [3, с. 1]. Реалізація даної мети залежить як від вихователя, так і від

батьків, що підтверджує важливість забезпечення партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Актуальність зазначеної проблеми визначається насамперед потребою суспільства в педагогах, які б постійно самовдосконалювалися, застосовували на практиці нестандартні творчі підходи до своєї діяльності, формували власну траєкторію неперервного професійного зростання, спрямовану на оновлення змісту і форм взаємодії з батьками, що в свою чергу, вимагає реалізації нових вимог щодо якості методичної складової освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, її змісту, способів організації та професійно-педагогічної самореалізації кожного члена педагогічного колективу.

Зважаючи на це, розуміємо важливість питання неперервного компетентнісного розвитку педагога. Одним із ефективних шляхів розвитку компетентного вихователя є організація і забезпечення методичного супроводу його професійної діяльності в умовах закладу дошкільної освіти.

На думку Г. Беленької, компетентність означає володіння знаннями та досвідом у певній галузі, зокрема і педагогічній [2, с. 15]. Під професійною компетентністю вихователя закладу дошкільної освіти вчена розуміє особистісно-професійні можливості вихователя, які допомагають йому самостійно і якісно забезпечувати педагогічний процес [2, с. 19].

Питання науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогічних працівників розкриті в працях таких науковців, як В. Бондар, Л. Даниленко, О. Зайченко, Н. Клокар, С. Литвиненко, Н. Любченко, В. Маслов, В. Олійник, Н. Побірченко, С. Сисоєва, Т. Сорочан та ін.

Зважаючи на сучасні тенденції у суспільстві, пов'язані з підвищенням престижу сім'ї та ролі сімейного виховання, головним у змісті роботи з батьками стає активне залучення родини до освітнього процесу. Взаємодія закладу дошкільної освіти з батьками вихованців визначається як одна з умов реалізації Державного стандарту дошкільної освіти (2021). Зазначена тенденція збільшує роль партнерської взаємодії педагогічних працівників закладів дошкільної освіти з членами родини вихованців, що потребує від вихователя розвиненої професійної компетентності [1].

Саме від рівня професійної компетентності вихователя буде залежати ефективність співпраці з батьками на засадах партнерства і взаємної відповідальності; вміння визначати, враховувати запити та очікування всіх учасників освітнього процесу, залучати їх до участі в ньому як його рівноправних учасників; надання консультативної та інформаційної підтримки батькам щодо навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти; використання інноваційних форм, методів та засобів педагогічного просвітництва батьків [3].

Методичний супровід професійного розвитку педагогів повинен здійснюватися на різних рівнях: заклад дошкільної освіти, центр професійного розвитку, обласний інститут післядипломної освіти, що і буде забезпечувати неперервність розвитку професійної компетентності вихователя. На нашу думку, розвитку професійної компетентності вихователів, сприятиме створення динамічної структурної моделі методичної роботи у закладі дошкільної освіти, здатної оперативно реагувати на задоволення їх професійних потреб. Адже

упровадження активних форм взаємодії в практику закладу дошкільної освіти потребує відповідної підготовки педагогічного колективу.

Тому систему методичних заходів, спрямованих на розвиток професійної компетентності щодо партнерської взаємодії з батьками, потрібно спрямувати в першу чергу на формування позитивного ставлення педагогів до впровадження системи роботи з батьками на умовах активної партнерської взаємодії; створення й підтримку творчого, конструктивного педагогічного середовища; підвищення фахової майстерності педагогів через ознайомлення з позитивним досвідом родинного виховання; забезпечення інформаційної підтримки, планування основних завдань і змісту співпраці закладу освіти з батьками; конкретизація напрямків взаємодії [3].

Методичний супровід професійної підтримки педагогів охоплює широкий спектр форм і змісту діяльності, зокрема: виявлення й упровадження в роботу педагогічного та родинного досвіду; розроблення та організація консультацій, семінарів, тренінгів, круглих столів, творчих лабораторій, ділових ігор, конференцій, майстер-класів; створення осередків для надання систематичної різнопланової методичної та інформаційної допомоги (зразки планування, рекомендації щодо проведення спільних заходів, презентації педагогічних інновацій, методичної літератури, фахових періодичних видань, оформлення стендів, виставок тощо) [3].

Особливої уваги потребує створення умов для розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вихователя. Адже здатність закладу дошкільної освіти задіяти переваги інформаційного простору в роботі з батьками – показник його позитивного іміджу та конкурентоспроможності. Інтернет-технології, мобільні додатки, сервіси – засоби комунікації сучасного закладу дошкільної освіти з родинами вихованців. Технології нетворкінгу дають змогу вивести на новий рівень комунікацію з батьками, а також організувати ділове спілкування батьків та вихователів, практичного психолога, логопеда, медсестри, керівника закладу.

Для забезпечення ефективного методичного супроводу професійного зростання вихователів доцільно керуватися наступними складниками професійної компетентності: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивно-оцінювальний. Для оцінювання готовності вихователів до партнерської взаємодії з батьками вихованців варто виокремити критерії кожного із складників: критерії мотиваційно-ціннісного складника – інтереси, мотиви та переконання на реалізацію партнерської взаємодії з батьками; критерії когнітивного складника – розуміння сутності та змісту процесів розвитку професійної компетентності вихователів, фахово-практична зорієнтованість, сформованість культури педагогічного мислення; критерії діяльнісного складника – уміння залучати учасників освітнього процесу на засадах партнерства та взаємної відповідальності, здатність до командної взаємодії, здатність до ефективної комунікації в професійній діяльності; критерії рефлексивно-оцінювального складника – здатність до самоаналізу і самооцінки діяльності, прагнення до самовдосконалення.

Рівень професійної компетентності у кожного вихователя індивідуальний, а його розвиток нерозривно пов'язаний із бажанням педагога до самостійного поповнення своїх знань та умінь. Орієнтуючись на критерії складників професійної компетентності, ми можемо з'ясувати рівень готовності вихователя щодо партнерської взаємодії з батьками та забезпечити методичний супровід розвитку професійної компетентності відповідно до його запитів та потреб.

Саме тому методичний супровід є ефективним засобом для мобілізації вихователем власних ресурсів, підвищення його активності та усвідомлення відповідальності за власний фаховий розвиток.

Таким чином, методичний супровід є важливою умовою розвитку професійної компетентності вихователя. Від рівня розвитку професійної компетентності педагога залежить забезпечення партнерської взаємодії з батьками, а відповідно і розвиток дітей дошкільного віку.

Подальшого вивчення потребують удосконалення та розробка надійного інструментарію діагностики і методичного забезпечення підвищення рівня професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти в забезпеченні партнерської взаємодії з батьками. Визначенні критерії складників професійної компетентності потребують розроблення відповідних показників.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник Т. Піроженко. URL:

https://drive.google.com/file/d/1NsuR5RlDdrA2X_3JkX3wuAdYtAg2BfHg/view (дата звернення 20.04.2025).

2. Беленька Г. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : моногр. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 332 с.

3. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України №755-21 від 19 жовтня 2021 року. URL: http://osvita.ua/doc/files/news/848/84885/NAKAZ_755.pdf (дата звернення 20.04.2025).

Катерина Кравчик,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Марія Замелюк,

*канд. пед. наук, старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА ЗАНЯТТЯХ З МАЛЮВАННЯ

Ключові слова: творчість, інноваційне мислення, уява, навчальний процес, діагностика творчих здібностей, критерії оцінювання творчих здібностей, розвиток творчих здібностей

Дошкільний вік є критичним періодом для розвитку творчих здібностей, оскільки в цей час відбувається активне становлення здатності до уяви, самовираження та креативного мислення. Малювання, як одна з основних видів художньої діяльності, має великий потенціал для стимулювання цих процесів, оскільки дає дітям змогу не лише відтворювати навколишній світ, а й створювати нові, оригінальні образи.

У контексті сучасної освіти зростає інтерес до інтеграції творчих занять, таких як малювання, в навчальний процес, оскільки вони сприяють розвитку у дітей не лише естетичних почуттів, а й важливих когнітивних навичок, таких як абстрактне мислення, увага, пам'ять та логіка. Однак, незважаючи на це, існує потреба в системному дослідженні методів та підходів до використання малювання як засобу розвитку творчих здібностей, адже в практиці дошкільного виховання часто спостерігається недостатня увага до особливостей індивідуального творчого розвитку кожної дитини.

Актуальність дослідження також зумовлена необхідністю адаптації методичних підходів до сучасних вимог освіти, які зосереджені на розвитку творчих та критичних навичок у дітей. У зв'язку з цим дослідження, яке спрямоване на вивчення специфіки розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку через малювання, має велике значення для вдосконалення педагогічних практик, створення нових методичних підходів та рекомендацій для педагогів, а також для покращення загального процесу навчання та розвитку дошкільників.

Метою дослідження є вивчення особливостей розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку на заняттях з малювання та визначення ефективних методів і підходів до стимулювання творчого потенціалу дошкільників через художню діяльність.

Творчі здібності дітей середнього дошкільного віку включають такі компоненти, як уява, оригінальність, здатність до самовираження, а також емоційна чутливість і сприйняття навколишнього світу [1]. Творчі здібності на цьому етапі розвитку починають активно проявлятися через різноманітні види діяльності, зокрема, в образотворчій діяльності, де діти не лише відтворюють реальний світ, а й створюють нові образи, що є результатом їх індивідуального бачення і сприйняття.

Заняття з малювання мають важливе значення для розвитку творчих здібностей дітей, оскільки вони стимулюють креативність, допомагають формувати уяву і виразити емоції. Малювання дозволяє дітям не лише розвивати свої художні навички, але й активно використовувати фантазію для створення оригінальних образів. Фантазія на цьому етапі дозволяє дитині розглядати звичні явища та предмети з нових, нестандартних точок зору. Наприклад, звичайні предмети можуть набувати нових функцій або якостей, що не притаманні їм у реальному світі. Таке креативне переосмислення навколишнього середовища сприяє розвитку інноваційного мислення й підвищує здатність до вирішення проблем нестандартним способом. Наприклад, замість того, щоб просто намалювати предмет, дитина може створити абстрактний образ або образ, що

містить елементи фантастики, що підкреслює її здатність до креативного осмислення навколишнього світу.

У малюванні діти також часто комбінують знайомі елементи з вигаданими, створюючи нові композиції, які не існують у реальному житті, що дозволяє не лише відтворювати світ, але й перетворювати його через призму особистого сприйняття та фантазії, що є важливим етапом розвитку творчого мислення, а також сприяє розвитку абстрактного мислення та покращує здатність до самовираження через творчість [3].

Діагностика, яка дозволяє виявити рівень розвиненості творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку, полягає у використанні комплексних методів, що включають спостереження, аналіз результатів дитячої діяльності (малюнків, творчих робіт), бесіди з дітьми та педагогами.

Основними критеріями оцінювання творчих здібностей у дітей середнього дошкільного віку є:

1. Оригінальність – здатність створювати нові, нетипові ідеї чи рішення.
2. Гнучкість – уміння змінювати напрям думки або підходи до вирішення завдань.
3. Продуктивність – кількість ідей, які дитина генерує під час виконання творчих завдань.
4. Емоційна залученість – рівень зацікавленості та емоційного ставлення до виконання завдання [2].

Важливим аспектом дослідження стало розроблення системи роботи для розвитку творчих здібностей на заняттях з малювання. У рамках цієї системи особливу увагу приділяється методам стимулювання уяви, заохоченню оригінальності в роботах дітей, а також створенню сприятливого середовища для самовираження. Ефективними є такі методи, як індивідуальні творчі завдання, групова робота, використання різноманітних художніх матеріалів і технік, а також регулярне обговорення результатів, що дозволяє дітям порівнювати свої роботи та виявляти нові ідеї.

Виходячи з цього, було сформульовано систему завдань:

Перше завдання – розвиток чуттєвого сприйняття світу та естетичного ставлення до нього – реалізується через заохочення дітей до спостереження, розпізнавання та вираження краси навколишнього світу, що включає здатність помітити красу природи та розуміння краси природи, людей, мистецтва та вираження власних емоцій через малювання. Завдання полягає також у формуванні здатності «входити» в образ та відображати його через колір, лінію, форму.

Друге завдання – розвиток асоціативно-образного мислення, уяви та творчих здібностей – спрямоване на навчання дітей виявляти асоціативні зв'язки, експериментувати з матеріалами, використовувати виразні засоби, такі як пластика, жести, міміка, голос, що дозволяє дітям розвивати здатність створювати оригінальні ідеї, а також виражати їх через малюнки та інші художні форми.

Третє завдання полягає в художньо-творчому самовираженні, яке досягається через знайомство дітей із різноманітними художніми прийомами та

техніками малювання. Завдання спрямоване на формування у дошкільнят інтересу до образотворчої діяльності та отримання емоційного задоволення від її виконання й включає формування здатності до самовираження через малювання, освоєння навичок образотворчої діяльності та розвиток умінь самостійно створювати художні образи.

Ключовими показниками ефективності художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку виступають такі аспекти:

- Рівень самостійності у створенні образів, який характеризує здатність дитини самостійно, без значного втручання дорослого, генерувати ідеї, продумувати композицію, вибирати тему для зображення та реалізовувати власний задум, що свідчить про розвиток креативності, впевненості у своїх можливостях і вміння приймати рішення в процесі творчої діяльності.

- Використання різноманітних художніх засобів і технік, що дозволяє визначити, наскільки різнобічно дитина освоїла різні техніки малювання, такі як акварель, гуаш, малювання олівцем, крейдою, і наскільки вдало вона застосовує їх у своїх роботах. Важливим є також вміння поєднувати різні художні засоби для досягнення бажаного ефекту, що вказує на широту творчого мислення і технічну майстерність.

- Емоційна насиченість роботи: за допомогою цього критерію можна оцінити, наскільки створений художній образ відображає емоційний стан дитини, її внутрішній світ і переживання. Емоційна насиченість може проявлятися через вибір кольорів, динаміку композиції, виразність деталей та загальний характер зображення, що є індикатором глибокої залученості дитини у творчий процес і здатності через мистецтво передавати свої почуття.

На основі проведеного дослідження можна рекомендувати педагогам використовувати заняття з малювання як ефективний засіб розвитку творчих здібностей дітей середнього дошкільного віку. Педагоги повинні стимулювати уяву та оригінальність дітей через різноманітні форми роботи, враховувати індивідуальні особливості кожної дитини та забезпечувати їй можливості для самовираження в процесі художньої діяльності. Використання інтерактивних методик та активна участь батьків у творчих процесах дозволяє досягти більш високих результатів у розвитку творчих здібностей дітей.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. *Практика управління дошкільним закладом*. 2021. № 11.
2. Половіна О., Новоселецька І. Готовність вихователів дітей раннього й дошкільного віку до створення кластерів артспілкувань. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2024. № 1 (78). С. 74-87. URL: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2024.1.6>
3. Шульга Л. Концептуальні засади технологічного розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Випуск 66. 2019. С. 209-212.

Дана Кравчук,
 здобувачка освіти 3 курсу
 відділення початкової, дошкільної освіти та інформаційних технологій
 КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
 м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Алла Хомячук,
 викладачка-методистка циклової комісії суспільних
 та художньо-мистецьких дисциплін
 КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
 м. Луцьк, Україна

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬОГО СМАКУ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА

Ключові слова: естетичне виховання, художній смак, мистецтво, педагог, дитина, творчість, емоційний розвиток, візуальна культура, класичне мистецтво, індивідуальний підхід.

У світі, де інформаційний шум витісняє глибину, а миттєвий візуальний ефект – внутрішній зміст, формування художнього смаку дитини стає не лише освітнім завданням, а й культурною потребою. У дитинстві закладається здатність до сприйняття краси, яка згодом стає основою особистісної стійкості, морального вибору та світоглядної цілісності.

Формування художнього смаку є ключовим аспектом естетичного виховання, яке спрямоване на всебічний розвиток особистості через залучення до світу прекрасного. У контексті сучасної освіти, що прагне гармонізувати інтелектуальний, емоційний та духовний розвиток дитини, питання естетичної культури набуває особливої актуальності. Мистецтво, як універсальна мова емоцій і смислів, відіграє важливу роль у становленні естетичних цінностей, смакових орієнтирів і творчої уяви. Художній смак – це здатність оцінювати, розпізнавати й створювати естетичні цінності, що ґрунтуються не лише на емоційній реакції, а й на свідомому розумінні гармонії, стилю, форми та змісту. Його розвиток є процесом поступовим, що передбачає накопичення естетичного досвіду, участь у творчій діяльності, залучення до художньої спадщини людства. Особливої уваги це набуває в дитячому віці, коли формується емоційно-ціннісна сфера та світогляд дитини. Саме педагог має стати культурним провідником, здатним створити умови для гармонійного розвитку естетичного сприйняття дитини, що вимагає від нього не лише мистецької ерудиції, а й високої педагогічної майстерності, емоційного інтелекту, здатності до емпатії та гнучкого мислення. Наставник має вміти надихати, підтримувати індивідуальність кожної дитини та сприяти її творчому самовираженню.

Творчість – це не лише засіб передачі образів, а потужний інструмент формування внутрішнього світу дитини. Через музику, живопис, літературу, театр дитина вчиться розуміти емоції, співпереживати, розрізняти прекрасне й потворне, формуючи власну систему цінностей. У своїх дослідженнях Н. Гавриш підкреслює, що казка також має величезний естетичний потенціал, який виявляється в яскравому, романтичному зображенні казкового світу, ідеалізації

позитивних героїв та повчальності [2]. На думку Ю. Блудової, естетичне виховання є цілеспрямованим педагогічним процесом, результатом якого стає формування естетичного ставлення до навколишнього світу, природи, праці, людських взаємин та мистецтва [1]. У сучасному інформаційному суспільстві, де візуальна культура часто спрощена або спотворена, завдання вчителя полягає у створенні якісного естетичного середовища та навчанні дітей критично ставитися до мистецького контенту. Важливо розвивати вміння розрізняти справжню художню цінність від штучного блиску, формуючи чутливість до стилю, форми, глибини образу.

У дошкільному віці закладаються основи емоційно-естетичного досвіду. Яскраві кольори, ритмічні мелодії, казкові сюжети природно входять у світ дитини через гру, слухання музики, спостереження за природою. Дитина сприймає мистецтво емоційно, інтуїтивно, через особисті враження. Надзвичайно важливо створити для малюка естетично збагачене середовище: ілюстрації, народні іграшки, декоративне мистецтво, звуки природи. Таке середовище повинно враховувати національні культурні традиції, сприяти формуванню національної ідентичності та позитивного емоційного фону для пізнання світу. Педагогічний працівник має не лише демонструвати зразки мистецтва, а й заохочувати до активної участі у художній діяльності – малювання, ліплення, співу, театралізації. Саме ці види діяльності активізують уяву, розвивають дрібну моторику, вчать виражати свої почуття образно. Також важливо дотримуватися індивідуального підходу: діти по-різному реагують на естетичні об'єкти, і педагог має бути уважним до цих реакцій, підкріплюючи позитивне емоційне переживання спільним аналізом і творчим обговоренням побаченого.

У молодшому шкільному віці дитина здатна до більш глибокого, усвідомленого сприйняття мистецтва. Вона не лише відчуває естетичні якості, а й починає розуміти символіку, зміст, композицію. У цьому віці важливо систематично розвивати художнє мислення, здатність аналізувати, інтерпретувати побачене та почуте. Доцільно також використовувати міжпредметні зв'язки, які дозволяють дитині глибше осмислювати мистецькі явища. Наприклад, поєднання вивчення історичних подій з аналізом відповідного живопису чи музики тієї епохи допомагає формувати не лише естетичний смак, а й історичну свідомість, розуміння культури в цілому. Такий підхід сприяє формуванню комплексного сприйняття світу. Предмети мистецького циклу (музика, образотворче мистецтво, літературне читання) мають величезний потенціал для формування художнього смаку. Особливо ефективними є інтегровані заняття, де поєднуються різні види мистецтва – наприклад, слухання музики під час малювання, створення казкових сценок на основі віршів. Керівник має вміло поєднувати репродуктивну діяльність із творчою, надаючи учням свободу у вираженні своїх емоцій та уявлень. Серед ефективних методів – аналіз мистецьких творів, порівняння стилів, дискусії про улюблені пісні, ілюстрації, спільні мистецькі проекти. Важливо заохочувати дітей до висловлення власних естетичних вподобань, прищеплюючи їм відчуття відповідальності за естетичну культуру.

Сучасне дитинство протікає в умовах домінування цифрових технологій, швидкого візуального контенту та спрощених образів. Саме тому перед педагогом стоїть завдання навчити дитину естетичній селекції – розрізняти художньо цінне від поверхневого, формувати вміння «читати» мистецтво глибоко, на рівні емоцій і змісту. Особливу роль відіграють твори класичного мистецтва – музика Миколи Лисенка, одного з засновників української класичної музики, картини Катерини Білокур, народної художниці України, яка надзвичайно тонко передавала красу квітів, байки Глібова, народна пісня, українські казки. Окрім цього, варто залучати твори сучасних українських митців, які працюють у сфері дитячого мистецтва: ілюстраторів, композиторів, авторів дитячої літератури, що дозволяє зробити творчість ближчим до сучасної дитини та підтримати зв'язок між традицією і новітніми формами вираження.

Саме вони є зразками естетичної досконалості й глибини. Проте важливо не лише нав'язувати авторитети, а й давати дитині змогу шукати свій естетичний шлях – малювати у власному стилі, вибирати улюблену музику, інтерпретувати образи по-своєму. Умова внутрішньої свободи – ключ до формування справжнього смаку, який ґрунтується не на зовнішніх шаблонах, а на глибинному розумінні краси як цінності.

Учитель є не лише посередником між дитиною та художнім вираженням, а й прикладом естетичного ставлення до світу. Його власна культура, мовлення, одяг, міміка, інтонація – усе формує естетичне тло навчального середовища. Особливо важливо, щоб педагог сам був залучений у творчість: співав, малював, декламував, творив разом із дітьми. Крім того, він має створити атмосферу довіри й захоплення мистецтвом, у якій дитина зможе вільно мислити, фантазувати, творити. Саме через таку взаємодію формується здатність не лише сприймати красу, а й створювати її.

Не менш важливою є й участь родини у формуванні естетичних орієнтирів. Спільні походи до музеїв, перегляд вистав, читання казок, обговорення творів – це ті родинні практики, що закріплюють мистецький досвід і збагачують емоційну сферу дитини. Розвиваючи художній смак у дитині, ми формуємо не лише її світогляд, а й майбутнє культури нашого суспільства. Особливу увагу варто приділити організації куточків творчості, де діти можуть вільно експериментувати з кольорами, формами, звуками. Це не лише розвиває естетичний смак, а й сприяє формуванню впевненості у власних силах.

Формування художнього смаку – це не моментальний результат, а багаторівневий, тривалий процес, який вимагає глибокого розуміння природи дитинства, чутливості до естетичних переживань та активної участі в мистецькому житті. Результатом такого процесу є не лише естетично розвинена особистість, а й громадянин, здатний цінувати культурну спадщину, критично оцінювати інформаційний простір і творити культурну реальність навколо себе. Мистецтво у своїй універсальній формі відкриває перед дитиною безмежний світ краси, а педагог, який розуміє його силу, здатен пробудити в дитині справжнє почуття прекрасного. Ефективне формування художнього смаку можливе лише за умови створення естетично збагаченого середовища, системної інтеграції

мистецтва в освітній процес, творчої співпраці вчителя та учня, розвитку критичного мислення й емоційної чутливості.

Список використаних джерел:

1. Блудова Ю. Шляхи і засоби формування художньо-естетичного смаку дітей молодшого шкільного віку. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2015. № 2(291), ч. 1. С. 22-28
2. Гавриш Н. Технологія «Художнє слово і дитяче мовлення». ЗДО № 12 «Олімпійський» Сумської міської ради, 2015.
3. Юкіш І. Естетичне виховання – могутнє джерело моральної чистоти. URL: <https://vseosvita.ua/library/estetichne-vykhovannia-mohutnie-dzherelo-moralnoi-chystoty-595196.html> (дата звернення: 05 травня 2025).

Зоя Крамська,
докторка філософії,
в.о. директора, викладачка методик дошкільної та початкової освіти
КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»,
м. Умань, Україна

СТВОРЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА БАЗІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ШЛЯХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДОШКІЛЬНУ ОСВІТУ»

Ключові слова: дошкільна освіта, корпоративний заклад дошкільної освіти, Центр освіти та піклування про дітей дошкільного віку, лідерські якості, навчальна лабораторія, інноваційна програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care», «Mr. Leader», Закон України «Про дошкільну освіту», практична підготовка, здобувачі освіти, вихованці, дитина.

Одними з ключових засад реформування дошкілля, що чітко визначені в новому Законі України «Про дошкільну освіту» [1] (далі – Закон), є дитиноцентризм, визначення державного стандарту та освітніх програм у категоріях здобутих компетентностей та педагогіки партнерства між педагогами й батьками. Важливою новацією є доступність дошкільної освіти, яка містить низку чинників: близькість дитсадка до місця проживання дитини; широка мережа та різні форми дитячих садочків; різноманіття груп та форм здобуття дошкільної освіти; різні можливості для створення дитсадків; якісний зміст освіти (програми, посібники, методики, технології тощо); інклюзія; обов'язкове здобуття дошкільної освіти з п'яти років; запровадження принципу «кошти йдуть за дитиною»; підтримка батьків (педагогічна, психологічна, інформаційна тощо).

Закон створює умови, за яких батьки можуть обрати зручну для своїх дітей форму здобуття дошкільної освіти. Також він пропонує різні можливості, аби забезпечити ранній розвиток і дошкільну освіту дитині, а батькам, залежно від

їхніх бажань або потреб сім'ї, працювати. У Законі визначені різні типи організації освітньої діяльності, які дають батькам можливість обрати зручний та необхідний саме їхній дитині й родині.

Система освіти разом з командою UNICEF в Україні почали пілотувати зовсім нові типи дитсадків.

Корпоративні заклади дошкільної освіти – це центри піклування на базі корпорацій, університетів, закладів передвищої фахової освіти для того, щоб діти бавилися та розвивалися, а батьки поруч працювали або навчалися. Вперше в Україні створили Центр освіти та піклування про дітей дошкільного віку на базі Полтавської політехніки (Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»). Центри освіти і піклування функціонують і у Національному університеті імені Богдана Хмельницького, і у Кременчуцькій гуманітарно-технологічній академії та інших закладах вищої та фахової передвищої освіти. А у червні 2024 року на базі комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» задля об'єднання зусиль з метою сприяння розвитку в Україні якісної дошкільної освіти й піклування, формування і підтримки їхніх високих стандартів у країні, забезпечуючи та покращуючи рівний доступ різних категорій дітей до освіти, - також запрацював Центр освіти і піклування про дітей дошкільного віку.

Центр освіти і піклування про дітей дошкільного віку» відкрито як навчальну лабораторію «Центр освіти та піклування про дітей дошкільного віку» у КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради» (далі – Коледж) для впровадження інноваційної програми освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care». В основу їх навчання покладена інноваційна програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care» Mr. Leader [2], рекомендована Міністерством освіти і науки України для впровадження в закладах дошкільної освіти. Ініціатором і автором програми є народний депутат України, голова підкомітету з питань раннього розвитку та дошкільної освіти Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій Володимир Воронов.

«Mr. Leader» [3] – бренд, який пробуджує лідерські якості дітей та дорослих усього світу; це програма, яка є важливим кроком у здобутті нового досвіду та професійного зростання освітян.

Центр освіти та піклування про дітей дошкільного віку у Коледжі має на меті забезпечення поглибленої практичної підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта/ А2 Дошкільна освіта та виконання освітньо-професійної програми (ОПП) «Дошкільна освіта». Здобувачі освіти мають можливість пройти педагогічну практику безпосередньо в нашій навчальній лабораторії «Центр освіти та піклування про дітей дошкільного віку». Завідувач навчальної лабораторії «Центр освіти та піклування про дітей дошкільного віку» (далі по тексту – «Центр») Коледжу належить до категорій педагогічних працівників (професіоналів), якому підпорядкоється фахівець навчальної лабораторії (далі - Фахівець) «Центр освіти та піклування про дітей

дошкільного віку», який є викладачем методик дошкільної освіти/ керівником педагогічної практики зі спеціальності 012 Дошкільна освіта та входить до циклової комісії педагогіки, психології та методик дошкільної освіти Коледжу. Фахівець Центру належить до професійної групи «Фахівці» або «Спеціаліст». Прийом дітей до Центру здійснюється психологом протягом календарного року на підставі: договору укладеного з одним з батьків або особою, яка їх замінює.

Фахівці та психолог навчальної лабораторії систематично працюють з дітьми дошкільного віку за програмою «Освіта і піклування / Education & Care». Програма складається з інтегрованих занять, проєктної та театралізованої діяльності, а також з розвитку готовності до шкільного навчання. У заняттях використовуються дидактичні ігри, картки знань, плакати та багато іншого з серії Mr.Leader. Зосереджуючись на освітньому процесі навчальна лабораторія є навчальним майданчиком для здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта, що вивчають методики роботи з дітьми дошкільного віку.

Систематично на базі нашої лабораторії проводиться практична підготовка здобувачів освіти Коледжу шляхом практичної роботи з дітьми, спостереження за їх розвитком та застосування на практиці теоретичних знань.

Навчальна лабораторія (Центр) здійснює свою діяльність в єдиному комплексі освітньої, наукової, науково-дослідної діяльності Коледжу. Постійно проведення семінари, круглі столи, діалоги, ознайомлення з Центром, програмою, нашими можливостями та досягненнями.

Серед них: навчальний практикум з теми «Mr. Leader живе у кожному з нас», освітній практикум «Навчальна лабораторія «Центр освіти і піклування про дітей раннього і дошкільного віку» - корпоративний заклад дошкільної освіти КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради», проведені для здобувачів освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра, освітнього ступеня бакалавра та за участі викладачів фахових дисциплін дошкільної освіти та освітян Уманської, Паланської громад Черкаської області з метою ознайомлення з першою комплексною системою в дошкільній освіті – «Mr. Leader» та однією із її складових – Програмою освіти дітей від 2 до 6 (7) років «Освіта і піклування / Education&Care», яка передбачає використання сучасних освітніх технологій задля формування гармонійної особистості дитини та розвитку її лідерського потенціалу.

Отож, Закон про дошкільну освіту пропонує, що її можна здобувати в різних формах, а батьки можуть обирати самостійно, яка підходить саме їхній родині.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про дошкільну освіту» /6 червня 2024 р. 3788-IX. Редакція від 01.01.2025, підстава - 4059-IX
2. Програма «Освіта і піклування/ Education and Care», рекомендована Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України №1121 від 23.10.2021 р.).
3. <https://mr-leader.com/ua/about> Про бренд Mr.Leader.

4. <https://www.ugpk.edu.ua/novyny> КЗ « Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж ім. Т.Г.Шевченка Черкаської обласної ради»

Анна Краснюк,
здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Ірина Фаловська,
доцентка кафедри загальної педагогіки, психології
та методики початкової освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В ДОШКІЛЛІ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ

Ключові слова: інклюзивна освіта, здобувачі освіти з особливими освітніми потребами, інклюзивне середовище, заклад дошкільної освіти.

Розвиток суспільства та технічний прогрес накладають відбиток та висувають певні вимоги до системи освіти. Зростання кількості дітей з різними труднощами у навчанні, а також зміна у суспільстві ставлення до них зумовили необхідність забезпечення сприятливих умов для дітей з урахуванням специфіки їх розвитку. Удосконалення системи освіти здійснюється, у тому числі шляхом розширення варіативності умов забезпечення рівних стартових можливостей всім категоріям дітей, зокрема дітям з особливими освітніми потребами

У вітчизняній практиці до питання інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами зверталися Е. Данілавічюте, Т. Дегтяренко, В. Засенко, А. Колупаєва, Т. Костенко, В. Кобильченко, Л. Прохоренко та ін..

Діти з особливими освітніми потребами – це діти з інвалідністю чи інші діти віком від 0 до 18 років, які мають тимчасові або постійні порушення у фізичному та (або) психічному розвитку та які потребують створення спеціальних умов для навчання та виховання [4, с. 124].

Ці категорії дітей потребують підтримки та супроводу. Однією з оптимальних форм організації освіти для дітей з особливостями розвитку є інклюзивна освіта.

Інклюзивна освіта надає можливість бути включеною до загального процесу навчання та виховання (розвитку та соціалізації) кожній дитині, незважаючи на наявні фізичні, інтелектуальні, соціальні, емоційні, мовні та інші особливості, дозволяє їм стати рівноправними членами суспільства, знижує ризики сегрегації та ізоляції [6, с. 200].

Головна мета інклюзивного навчання – усунення дискримінації в освітньому процесі та забезпечення доступності освіти для всіх, навчання у звичайних освітніх організаціях усіх дітей незалежно від їхнього інтелектуального, емоційного, фізичного розвитку, соціального стану, та створення для них умов відповідно до потреб та особливостей розвитку [2, с. 67].

Аналіз науково-методичної літератури дозволив нам виділити переваги інклюзивної освіти:

- освіта стає доступною для всіх;
- з'являється можливість поєднати активну участь дітей з ООП у всіх заходах освітнього процесу (профілактика соціальної ізоляції) з реалізацією корекційно-розвивальних завдань;
- надається можливість формувати соціальні відносини у процесі безпосереднього досвіду у всіх категорій дітей;
- створюються природні умови для розвитку у дітей дошкільного віку адаптивних якостей та профілактики негативних стереотипів [3, с.18].

Разом з тим, легкість, що здається на перший погляд реалізації інклюзивного підходу на практиці обертається труднощами для всіх учасників освітніх відносин, оскільки торкається соціальних та адміністративних ресурсів та вимагає кардинальної перебудови всієї системи освіти.

Слід відзначити труднощі, що виникають під час організації інклюзивного навчання у закладі дошкільної освіти.

Проблеми, що виникають у педагогічному колективі при виявленні дітей з ООП:

- відсутність відповідних практичних умінь та навичок організації освітнього процесу з використанням корекційно-розвивальних методів та прийомів;
- відсутність гнучкості у пошуку адекватних емоційному стану/настрою та рівню розвитку дитини з ООП прийомів та підходів;
- недостатній рівень педагогічних умінь під час роботи з дітьми різного рівня розвитку (емоційного, інтелектуального, психофізичного) [1].

Серед найбільш значимих причин труднощів – неукомплектованість закладу дошкільної освіти педагогічними кадрами, що провокує прискорення емоційного вигорання та професійної деформації.

Шляхи подолання:

- 1) покращення умов праці педагогів (ергономічна організація робочого місця, дотримання санітарних вимог, «прозора» система заохочень, наявність загальноприйнятих стандартів формальної та неформальної взаємодії між усіма співробітниками, професійна підтримка);
- 2) розвиток особистісних ресурсів педагогів (підвищення компетентності у питаннях профілактики емоційного вигорання та розвиток рефлексії, навчання прийомів саморегуляції та зняття стресів, систематичне проходження курсів підвищення кваліфікації з організації корекційно-розвивального навчання).

Проблеми, що виникають у батьків дитини з ООП:

- неприйняття інформації про наявність специфіки розвитку дитини (не «чують», що каже педагог);
- відсутність критичності при аналізі рівня розвитку та поведінки дитини (не «бачать» особливої поведінки (розвитку) дитини);
- відмова від проходження консультації в інклюзивно-ресурсних центрах (страх перед постановкою нозології);

– відмова від переведення дитини до іншого закладу дошкільної освіти (групи) та прийняття допомоги спеціаліста (вчителя-логопеда, вчителя-дефектолога) [3, с. 51].

Робота педагогів із батьками у цьому напрямі передбачає:

- підвищення компетентності у питаннях розвитку та виховання «особливих» дітей;
- особистісну підтримку та супровід сімей, які виховують дітей із ООП.

Проблеми, що виникають у батьків дітей у групі, де перебуває дитина з ООП:

- низький рівень толерантності по відношенню до дитини з ООП;
- небажання визнавати права «особливої» дитини на навчання та розвиток [4, с. 127].

З метою подолання негативу з боку батьків групи по відношенню до дитини з ООП та членів її сім'ї педагогами організуються консультації та індивідуальні бесіди, що сприяють розвитку толерантності та підвищують ступінь прийняття ними дітей з ООП, проводяться спільні з батьками розваги та акції.

Проблеми, що виникають у дитячому колективі:

- агресивність по відношенню до дитини з ООП (глузування, відмова від спільних ігор з нею);
- наслідування негативних стереотипів поведінки (мовлення) (за наявності таких у дитини з ООП) [2, с. 68].

При виявленні таких труднощів із групою дітей організуються ігри на згуртування колективу, проводяться акції, що передбачають співпрацю та взаємодію дітей один з одним, а також передбачають залежність результату від зусиль кожного учасника.

Таким чином в результаті цілеспрямованої та системної реалізації різноаспектних заходів у дітей дошкільного віку формуються соціально-прийнятні стереотипи поведінки, навички співробітництва та взаємодопомоги; педагоги підвищують рівень професійної компетентності по роботі з колективом дітей, які мають різнорівневий розвиток, опановують техніки самодопомоги у складних емоційних ситуаціях; у батьків дітей формується терпимість до специфіки розвитку та поведінки «особливих» дітей дошкільного віку, у тому числі і до своїх дітей, їх прийняття, зменшується страх соціальної ізоляції.

Список використаних джерел:

1. Волошина О. Проблеми менеджменту закладу дошкільної освіти в умовах інклюзії. URL: <https://surl.li/mgjccq> (дата звернення: 05.05.2025 р.)
2. Коргун Л., Тіміна О. Підготовка майбутніх вихователів до роботи в умовах інклюзивної освіти. *Шляхи і засоби становлення професійної майстерності майбутніх педагогів*: збірн. наук. статей. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович, 2020. С. 66-71.
3. Кравченко Г., Сіліна Г. Інклюзивна освіти в ДНЗ. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 176 с.

4. Омельченко А. Проблеми та перспективи розвитку інклюзії в українських закладах освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2020. №1 (332). С.123-130.

5. Хаміна А., Колінько Л. Світовий досвід упровадження принципів інклюзії в освітню галузь. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : Матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю на базі інклюзивно-ресурсного центру Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка* (м. Тернопіль, 20 жовтня 2022 р.) / Упор. Удич З.І., Шульга І.М. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С.188-192.

6. Шульга І., Радченко О. Формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : Матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю на базі інклюзивно-ресурсного центру Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка* (м. Тернопіль, 20 жовтня 2022 р.) / Упор. Удич З.І., Шульга І.М. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С.200-204.

Яна Кривченкова,

здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
відділення початкової, дошкільної освіти та інформаційних технологій,

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

м. Луцьк, Україна

Науковий керівник – **Тетяна Яцик,**

викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,

м. Луцьк, Україна

СИСТЕМА ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ГІГІЄНИЧНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: культурно-гігієнічні навички, старший дошкільний вік, освітня робота, гігієнічне виховання, формування здорових звичок.

До числа основних умов успішного формування культурно-гігієнічних навичок відносяться раціонально організована обстановка, чіткий режим дня і керівництво дорослих. Під раціонально організованою обстановкою розуміється наявність чистого, достатньо просторого приміщення з необхідним обладнанням, що забезпечує проведення всіх режимних елементів (умивання, харчування, сон, заняття та ігри).

Формування культурно-гігієнічних навичок у дошкільнят залежить від того, які знання про здоров'я і здоровий спосіб життя мають педагоги і в якій мірі ці знання використовують у своїй педагогічній діяльності.

Для виховання культурно-гігієнічних навичок важливо також точно визначити правильне розташування речей в ігровому осередку, їхнє збирання та збереження. Для дошкільників важливе значення має постійність умов, знання

призначення і місцезнаходження кожної речі, яка йому буде потрібна протягом дня.

Попередньо дошкільникам запропонували сюжетно-рольову гру «Сім'я», де дитина буде виконувати роль мами здійснюючи ігрові дії по догляду за тілом. Потім прослідкувати за діями дітей і знову спільно обговорити та дати оцінку цим діям.

У ході гри «Перукарня» педагог створювала зачіски як лялькам, так і дітям. Пропонувала їм причесатися, наголошуючи, що для цього потрібен власний гребінець.

У сюжетно-рольовій грі «Покупаємо та одягнемо ляльку» діти самостійно вказували, які речі їм стануть в пригоді для купання, що і як вони будуть робити з цими речами. Обговорювали з вихователем свої дії. При показі педагог використовував бесіду, пояснення своїх дій. Потім дорослий діяв разом з дитиною, поступово дорослий надавав дитині велику самостійність, контролюючи виконання її дій та результат. Вихователь пропонував допомогти дітям одягнути чисті речі на ляльку та слідкує, щоб вони зробили це правильно, не навиворіт.

За допомогою ігор, представлених нижче, дітям дошкільного віку з порушеннями інтелекту можна прищепити культурно-гігієнічні навички та навички самообслуговування.

Гра «Готуємо обід для ляльок»

Мета: вчити розрізняти продукти харчування (м'ясо, риба, сир, овочі, фрукти тощо), визначати, із чого виготовлені страви, зі скількох страв складається обід, закріплення навички диференціації за призначенням кухонного та столового посуду.

Обладнання: ляльки, набір дитячої кухонного та столового посуду, дитяча плита, муляжі фруктів, овочів, м'яса, риби, сиру, молока, сиру, ковбаси.

Хід гри:

Педагог: «Лялька Оленка принесла з магазину багато різних продуктів. Назвіть, будь ласка, які продукти принесла Оленка?». Діти по муляжах перераховують продукти. «А зараз ми всі разом приготуємо смачний обід для наших друзів (ляльок). З чого складається обід? – З першої страви (борщ, суп, щи), з другої страви (котлети, голубці, пельмені, картопля, макарони, рис, овочеві салати), з третьої страви (сік, мінеральна вода, компот, чай). Виберіть на столі посуд, яка нам знадобиться для приготування першої страви (каструля, в якій ми варимо суп), другої страви (сковорода, в якій ми смажимо котлети, картопля, рибу), третьої страви (каструля для варіння компоту або графин для води або соку)».

Педагог разом з дітьми показує та імітує дію приготування їжі на обід. Наприклад, педагог спочатку запитує дітей, як вони будуть готувати обід, а потім пояснює поетапно приготування першої страви:

- промити в друшляку необхідні продукти для приготування першої страви (м'ясо, овочі);
- очистити овочі від шкірки і нарізати на обробній дошці;
- покласти в каструлю необхідні продукти і залити водою;

- поставити на дитячу плиту і запалити конфорку;
- після того як суп буде готовий, розлити ополоником по тарілках.

На друга страву готуємо рибу з овочами. Педагог за аналогією проводить бесіду і показ необхідних продуктів і посуду для приготування другої страви. На третю, варимо компот з фруктів (яблук, груш і лимона). Педагог поетапно пояснює дітям кожен дію, а потім запитує, що вони зробили, що роблять і що будуть робити. Коли обід для ляльок готовий, починаємо сервірувати стіл посудом. Розкладаємо приготовані страви за тар ялинкам, бажаємо приємного апетиту і діти починають годувати ляльок, розхвалюючи при цьому страви. Після того, як ляльки пообідали, діти витирають їх серветками і «дякують» за смачний обід.

Гра «Вимий ляльці руки»

Мета: створити у дітей позитивне ставлення до миття рук, пояснити його необхідність і значення.

Обладнання: лялька, умивальник, шапка з рушником, біла сукня.

Хід гри: діти сидять перед ігровим куточком, в якому стоїть умивальник, шапка з рушником. Педагог призводить ляльку Аню з брудними руками. Лялька Аня збирається в гості і «переодягається». Вона «бере» сукню «брудними руками» і на сукні залишаються плями. Побачивши це, лялька Аня починає плакати. Педагог каже: «Ой, лялька Аня взяла сукню брудними руками! Діти, що ж треба зробити? (Правильно, ляльці необхідно помити руки.) Не плач, Аня, ми зараз вимиемо тобі руки».

Дитина веде ляльку до умивальника і миє ляльці руки, потім витирає їх рушником, бере білу сукню і надягає його на ляльку. Лялька Аня каже «дякую» і пішла у гості. Педагог обговорює з дітьми те, що сталося. Лялька Аня «прийшла» з прогулянки і не вимила руки. Педагог: «Діти, треба приходити з прогулянки і обов'язково мити руки».

Після формування позитивного ставлення до навички миття рук у процесі дидактичної гри педагог переходив до закріплення цієї навички в режимних моментах. При цьому дитина повинна була оволодіти низкою послідовних дій. У якості прикладу розглянемо послідовні дії, необхідні дитині для миття рук: засукати рукава; відкрити кран; намочити руки; взяти мило в руки з мильниці; підставити руки з милом під струмінь води і намочити мило; намити долоні, розтерши мило до отримання піни; зробити «мильні рукавички»; покласти мило в мильницю; розтерти мило круговими рухами по всій поверхні рук; продовжувати робити «мильні рукавички»; підставити руки під струмінь води; круговими рухами змити мило з долонь і тильної сторони кистей рук; струсити воду з рук; закрити кран; витерти руки об рушник насухо. Відтворення всіх цих етапів дії при митті рук вимагає від дитини високого рівня сприйняття та розвитку моторики.

Гра «Мильні рукавички. Бульбашки»

Мета: вчити дітей добре намилювати руки з зовнішньої і внутрішньої сторони до появи бульбашок. Розвиток вдиху і видиху, цілеспрямованої повітряного струменя.

Обладнання: ванна кімната, дитяче мило, рушник.

Хід гри:

Педагог: «Ми підійдемо до раковини, відкриємо кран і пустимо теплу воду, а зараз ми візьмемо мило і зробимо собі красиві «білі рукавички». Педагог поетапно пояснює процес намилювання рук. Діти намилюють руки без води до утворення білої піни, потім діти кладуть мило в мильницю і розподіляють мило по руках круговими рухами. Педагог звертає увагу дітей на те, що у них вийшли модні «білі рукавички». Потім педагог пропонує дітям поєднати долоньки, зробити маленьку шпаринку (отвір) і тихенько подути в цей отвір, у нас з іншого боку долонь виходить мильний міхур. Педагог емоційно фіксує появу у дітей бульбашок. Якщо доторкнутися до них пальчиком, то бульбашки лопаються тому, що вони ніжні і повітряні. Якщо у дітей не виходить надути мильний міхур, педагог проводить спільні дії з дитиною, допомагаючи йому відчути радість від передчуття появи цього міхура. Після цього мило змивається під струменем теплої води і руки витирають насухо рушником.

У роботі доцільно використовувати різні вірші та потішки. Цю гру з супроводом потішок можна включити в проведення режимних моментів.

Гра «Знайди пару»

Мета: вчити розрізняти парну взуття та одяг, підбирати правильно до лівого варіанту взуття, одягу - правий.

Обладнання: вирізані з картону взуття: чоботи, туфлі, рукавички, шкарпетки, рукавиці, лялька Міла.

Хід гри: педагог вводить дітей в ігрову ситуацію: «Міла порозкидала свій одяг і взуття по різних кутах. Вона не може нічого знайти сама. Один носок знайшла, а інший знайти не може, один чобіт знайшла, а інший не знає, де». Дітям пропонується допомогти Мілі знайти пару предметів одягу та взуття. Педагог дає правий варіант пари (носок, чобіт) і пропонує вибрати лівий. При цьому дається інструкція: «знайди пару ». У випадку утруднення виконання завдання допомагає відшукати пару, звертає увагу дитини на однаковий розмір і колір. Через деякий час дорослий просить відшукати цю ж пару самостійно. Інший варіант гри може проводитися на предметах одягу дітей. Гра сприяє закріпленню вміння розрізняти ліві і праві варіанти одягу і взуття, правильно співвідносити, на яку ногу або руку одягаємо той чи інший варіант.

У процесі життєдіяльності удосконалюються набуті і формуються нові культурно – гігієнічні навички, діти заохочуються до більшої самостійності. Для кращого забезпечення виховання культурно – гігієнічних навичок у дітей ми знайомили батьків (на батьківських зборах, під час бесід, індивідуальних зустрічей) з вимогами програми щодо виховання даних навичок у дітей старшого дошкільного віку та роботою, яка ведеться в зв'язку з цим у ЗДО; рекомендували дотримуватися визначеного режиму дня; навчали батьків ефективним методам та прийомам щодо формування у дітей необхідних навичок, умінь та звичок; переконували у великому виховному впливі потужних трудових доручень; добирали для батьків також науково – популярну літературу з короткими анотаціями, статті про вплив гігієни на фізичний розвиток дитини.

Отже, спираючись на отримані результати теоретичного та практичного дослідження, ми створили необхідні умови, які б сприяли формування культурно-гігієнічних навичок у дітей старшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Для того, щоб виявити результати роботи, яка тривала один місяць було проведено повторне діагностування.

Проведене опитування «Здоров'я людини» показало, що діти мають: високий рівень - 40%, середній рівень – 50%, низький рівень – 10%

Результати за спостереженням дітей показали, що мають: високий рівень – 40%, середній рівень – 50%, низький рівень – 10%

Результати індивідуальних бесід із вихователями та батьками дозволили констатувати наступне: вони зазначили, що проведена робота з формування у дітей культурно-гігієнічних навичок дала позитивні результати.

Зокрема, зазначали, що основними методами у формуванні культурно-гігієнічних навичок у дошкільників виступали наочні, словесні, ігрові та практичні.

Наполягаючи на тому, щоб діти мили руки перед прийомом їжі, не забувайте і самі це робити. Вимагаючи від дитини догляду за власним тілом, волоссям, нігтями, речами. Пам'ятаючи, що власна поведінка є самою вирішальною річчю у цьому процесі. Все це для дитини мало велике значення.

Метою фізичного виховання є формування у дітей навичок здорового способу життя. Для вирішення завдань фізичного виховання дітей дошкільного віку використовуються: гігієнічні чинники, природні сили природи, фізичні вправи. Повноцінне фізичне виховання досягається при комплексному застосуванні всіх засобів, оскільки кожен із них по-різному впливає на організм людини. Гігієнічні чинники (режим занять, відпочинку, живлення, сну тощо) складають обов'язкову умову для вирішення завдань фізичного виховання.

Виховання у дітей культурно-гігієнічних навичок і вмінь здорового способу життя. Діти повинні знати, що добре, а що шкідливе для організму, і відповідно організовувати свою поведінку. Вміння доглядати за тілом, одягом, особистими речами, культурно поводитися за столом під час вживання їжі, підтримувати порядок у приміщенні повинні перерости у стійкі звички. Не менш важливими для дітей є здобуті знання й уявлення про користь занять з фізичної культури, про користь рухливих ігор, виховання в них інтересу до активної рухової діяльності, формування потреби в систематичних заняттях фізичними вправами. У дошкільному дитинстві закладаються основи здоров'я, виховуються основні риси особистості людини. Сім'я, заклади дошкільної освіти мають створити сприятливі умови для оптимального фізичного розвитку дитини, отримання знань про людський організм, опанування санітарно-гігієнічних навичок. Дитина повинна поступово вчитися бути творцем досконалості свого тіла, здоров'я.

Міцне здоров'я є запорукою розвитку дитини в інших особистісних аспектах. Ефективність фізичного виховання забезпечується комплексним застосуванням традиційних засобів фізичного виховання, зокрема: фізичні

вправи (гімнастика, ігри, елементи спорту й туризму); оздоровчі сили природи (повітря, сонце, вода); гігієнічні чинники (режим харчування, занять і відпочинку, гігієна одягу, взуття, обладнання тощо).

Список використаних джерел:

1. Коваленко Ю., Соколова О., Польський С., Лимаренко Н. Оздоровчі системи як складова фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15, 2022, (10(155)), 80-84. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.10\(155\).19](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.10(155).19).
2. Левченко Т. Формування здорового способу життя у дошкільників: гігієнічні аспекти. Львів: «Наукова думка». 2018. 104 с.
3. Мулик Н. Культурно-гігієнічні навички як засіб зміцнення здоров'я: *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2012. №9. С. 9-17.

Наталія Ліщук,
здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Євгенія Дурманенко,
канд.пед. наук, доцентка,
доцентка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ІДЕЇ СОФІЇ РУСОВОЇ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Ключові слова: педагогіка, національна педагогіка, творчість Софії Русової, виховання дитини, особистість, дитиноцентризм.

Одним із джерел розвитку педагогічної думки є вивчення та узагальнення кращого досвіду минулого, аналіз педагогічної спадщини вчених. Серед учених минулого цінними для розвитку національної педагогіки є педагогічні ідеї Софії Русової.

Педагогічна спадщина Софії Русової відіграє ключову роль у формуванні української національної системи освіти. Її ідеї відображають прагнення до створення школи, яка б відповідала культурним та духовним потребам українського народу. Основою концепції С. Русової є національна школа, яка поєднує навчально-виховний процес із традиціями та мовними особливостями української культури. Вона наголошувала, що виховання дітей має базуватися на рідній мові, яка є найкращим провідником інтимних думок і почуттів дитини, адже саме через неї формується національна ідентичність та культурна свідомість [1, с. 15].

Софія Русова була переконана, що національне виховання є ключовим елементом у становленні гармонійної особистості. У своїх працях вона розвивала ідеї дитиноцентризму, підкреслюючи необхідність створення умов, які б сприяли розвитку індивідуальних здібностей кожної дитини. Виховання, на її думку, має

бути спрямоване на пробудження творчого потенціалу дитини та формування її свідомого ставлення до національних цінностей [5, с. 6].

Особливої уваги заслуговує ідея створення національної школи як простору гармонійного розвитку особистості. С. Русова вважала, що школа має бути не лише місцем навчання, а й осередком культури, де дитина здобуває життєво необхідні знання, опановує рідну мову та знайомиться з історією й традиціями свого народу [3]. Вона наголошувала на важливості інтеграції до навчального процесу елементів українського мистецтва, народних традицій і звичаїв, що сприятиме формуванню національної свідомості [2].

Ідеї Софії Русової мали значний вплив на розвиток української педагогіки початку XX століття, але залишаються актуальними і в наш час. Її заклик до створення «вільної національної школи» залишається орієнтиром для сучасної системи освіти, яка прагне до демократизації, гуманізації та дитиноцентризму. Як відзначає дослідниця Л. Березівська, саме ці принципи педагогічної спадщини С. Русової мають стати основою для реформування освітньої системи в Україні [1].

Педагогічна спадщина Софії Русової також включає ідеї гармонійного поєднання навчання й виховання, з акцентом на емоційний і духовний розвиток дитини. Вона наполягала, що пріоритетність у процесі виховання має належати формуванню моральності, що ґрунтується на національних цінностях. На її думку, школа повинна ставати не лише простором для здобуття знань, а й місцем, де формується характер, воля та свідомість дитини. Русова наголошувала, що виховання повинно спиратися на глибоке знання індивідуальних особливостей кожної дитини, її здібностей, інтересів і прагнень [1].

Одним із ключових принципів С. Русової було утвердження ідеї вільного виховання. Вона розглядала свободу як необхідну умову для саморозвитку дитини, що дозволяє їй розкрити свої творчі можливості та самостійно обирати життєвий шлях. У своїй концепції вона базувалася на ідеях європейських реформаторів, таких як Ж.-Ж. Руссо, М. Монтессорі та Дж. Дьюї, проте адаптувала їх до умов українського суспільства [5, с. 27].

Важливою складовою педагогічної системи Софії Русової є роль родинного виховання. Вона підкреслювала, що сім'я є першим осередком, де дитина отримує базові знання про культуру, мораль та традиції. Русова вважала, що у вихованні необхідно залучати всіх членів родини, створюючи гармонійне середовище для розвитку дитини. Особливе значення надавалося ролі матері, яка має бути не лише вихователькою, а й духовною наставницею для своєї дитини [5, с. 8].

С. Русова також розвинула концепцію педагогічної взаємодії, що передбачає тісну співпрацю між школою, родиною та суспільством. Вона наголошувала, що лише за умов такої інтеграції можливо досягти гармонійного розвитку особистості. Як зазначають дослідники, ідеї С. Русової щодо взаємодії між педагогами й батьками сьогодні мають стати основою для формування партнерських відносин у системі дошкільної освіти [2, с. 10].

Педагогічна система Софії Русової включає інноваційні підходи, що є актуальними і в сучасних умовах. Наприклад, її ідея про важливість створення

середовища для самостійної діяльності дітей стала основою багатьох сучасних освітніх технологій, орієнтованих на розвиток автономії, творчості та критичного мислення у дітей. Її заклик до створення «хатини радості» — простору, де дитина відчувається комфортно і щасливо, залишається важливим принципом у сучасному проектуванні дитячих садків [4].

Софія Русова приділяла велику увагу проблемі гармонізації національного та загальнолюдського у вихованні. Вона наголошувала, що виховання в національному дусі не означає ізоляцію від світових культурних досягнень. Навпаки, національне виховання має закладати підґрунтя для відкритості дитини до інших культур, сприяти формуванню толерантності та гуманізму. Русова вважала, що ознайомлення з надбаннями світової культури дозволяє виховувати повагу до інших народів, не втрачаючи власної національної ідентичності [1].

Однією з центральних ідей педагогіки С. Русової було підвищення ролі дитини в освітньому процесі. Вона активно критикувала авторитарні методи виховання, які, на її думку, пригнічували ініціативність і самостійність дитини. Її концепція дитиноцентризму ґрунтувалася на тому, що дитина є центральною фігурою навчально-виховного процесу, а педагог повинен створювати умови для її природного розвитку. Виховання, зазначала С. Русова, має допомагати дитині пізнавати себе, свій потенціал і місце у світі, формувати її внутрішню відповідальність за власне життя та дії [1].

Особливого значення С. Русова надавала розвитку творчих здібностей дитини. Вона стверджувала, що кожна дитина від природи наділена унікальними талантами, які необхідно виявляти та розвивати. Школа, на її думку, повинна бути місцем, де дитина може реалізувати свої творчі можливості, займаючись улюбленою діяльністю. Цей підхід впливає з її переконання, що творчість є невід'ємною складовою гармонійного розвитку особистості [2].

Русова також відзначала, що якість виховання значною мірою залежить від особистості педагога. Вона висувала високі вимоги до вчителя, вважаючи, що він повинен бути не тільки професіоналом, але й моральним прикладом для своїх вихованців. На думку С. Русової, педагог має володіти знаннями у галузі філософії, психології, соціології та інших дисциплін, що дозволяють йому глибше розуміти потреби дитини та впливати на її розвиток [3].

Ідеї Софії Русової щодо організації виховного середовища є актуальними і для сучасної дошкільної освіти. Її вимога створення «хатини радості» як простору, де дитина відчувається щасливою, є основою для багатьох сучасних педагогічних підходів, спрямованих на створення комфортного та емоційно сприятливого середовища. Русова наголошувала, що таке середовище має сприяти формуванню позитивної мотивації до навчання та виховання у дітей почуття безпеки [2].

Таким чином, педагогічні ідеї Софії Русової мають інтеграційний характер, поєднуючи національні традиції, гуманістичні цінності та дитиноцентризм. Вони закладають фундамент для сучасної освіти, яка орієнтована на розвиток гармонійної, творчої та свідомої особистості. Її спадщина є джерелом натхнення для сучасних педагогів, які прагнуть впроваджувати інноваційні методи виховання, зберігаючи національну самобутність.

Список використаних джерел:

1. Березівська Л. Сучасні інтерпретації педагогічної спадщини Софії Русової. Педагогічна спадщина Софії Русової в контексті сучасності. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. С. 65-70.
2. Коваленко Є. Інноваційна сутність педагогічної спадщини Софії Русової. Педагогічна спадщина Софії Русової в контексті сучасності. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. С. 3-8.
3. Лисенко І. Педагогічна філософія Софії Русової та її практичне втілення. Київ: Укрпедінститут, 2008, с. 17.
4. Міхно О. Погляди Софії Русової на освіту в контексті європейської педагогіки. Педагогічна спадщина Софії Русової в контексті сучасності. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. С. 45-52.
5. Таран О. Дитиноцентризм у спадщині Софії Русової. Педагогічна спадщина Софії Русової в контексті сучасності. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2016. С. 90-95.

Марія Лучко,

*здобувачка освіти 3 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

*Науковий керівник – Євгенія Дурманенко,
канд.пед. наук, доцентка,*

*доцентка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ

Ключові слова: особистість, дитина дошкільного віку, інтеграція, розвиток особистості; заклад дошкільної освіти.

Дитина сприймає світ цілісно, а відтак сучасна дошкільна освіта ґрунтується на інтегративному підході. Міждисциплінарна інтеграція – це сучасний підхід до навчання, який передбачає об'єднання знань з різних наукових галузей для досягнення більш глибокого розуміння явищ і процесів. У контексті розвитку дитини цей підхід набуває особливої актуальності, оскільки дозволяє створити цілісне уявлення про навколишній світ та сприяє всебічному розвитку особистості.

У сучасних освітніх системах, зокрема в Україні (в межах НУШ), міждисциплінарна інтеграція сприяє:

- формуванню ключових компетентностей для життя;
- розвитку креативності й критичного мислення;
- підготовці учнів до вирішення комплексних завдань у майбутньому.

Що особливо важливо в контексті глобалізації, цифровізації та швидкого розвитку науки й технологій.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що інтеграція є важливою для розвитку особистості дитини й забезпечує:

1. Цілісне сприйняття світу: Дитина сприймає світ не розділеним на окремі предмети і явища, а як єдине ціле. Інтегрований підхід допомагає зберегти цю природну особливість дитини.
2. Розвиток критичного мислення: Завдяки поєднанню різних знань, дитина вчиться аналізувати інформацію, встановлювати зв'язки між різними фактами, робити висновки.
3. Стимулювання творчості: Інтегровані завдання дають можливість дитині проявити свою уяву, оригінальність мислення, знайти нестандартні рішення.
4. Збільшення мотивації до навчання: Коли знання з різних предметів об'єднуються в єдине ціле, навчання стає більш цікавим і змістовним для дитини.
5. Підготовка до життя в сучасному світі: У сучасному світі інформація розрізнена і доступна з різних джерел. Уміння інтегрувати знання з різних областей є важливою компетентністю.

Аналіз сучасних досліджень (І. Бех, М. Вашуленко, Н. Гавриш, І. Зязюн, В. Ільченко, І. Кіндрат, О. Савченко та ін.) і практики роботи педагогів закладів дошкільної освіти свідчить про стійкий інтерес до проблеми інтеграції в освіті.

Поняття «інтеграція» увів у науку Г. Спенсер у 1857 році, пов'язавши його з протилежним поняттям – «диференціація» (від лат. *differentia* – розрізнення). Якщо диференціація передбачає послаблення взаємозв'язків між елементами цілого (системи) з метою максимального підвищення ефективності функціонування кожного з них, то *інтеграція спрямована на об'єднання всіх елементів для забезпечення максимально ефективного функціонування системи загалом*[1].

Інтеграція (від лат. *integratio* – з'єднання, відновлення) – об'єднання будь-яких елементів (частин) у ціле і процес взаємного зближення; об'єднання і структурування неупорядкованих явищ, підвищення інтенсивності взаємодії між елементами системи, впорядковане функціонування частин цілого.

У дошкільній освіті визначення інтеграції доцільно сформулювати наступним чином: інтеграція є природним динамічним процесом, який передбачає взаємопроникнення і взаємозв'язок елементів, розділів та освітніх напрямів на основі системного й усебічного розкриття процесів і явищ, спрямований на забезпечення цілісності знань та вмінь дітей дошкільного віку.

«Енциклопедія освіти» визначає інтегрований підхід в освіті як підхід, який веде до інтеграції змісту, тобто доцільного об'єднання його елементів у цілісність, і результатом застосування якого в педагогіці можуть бути цілісні знання різних рівнів: про дійсність; про природу; з тієї чи іншої освітньої галузі, предмета, курсу, розділу, теми [1].

Інтегрований підхід є стрижневим і відображає реалізацію ідей взаємозв'язку і взаємодії в будь-якому з компонентів освітнього процесу відповідно до тих чи інших цілей і завдань освіти, що веде до підвищення рівня його цілісності [1].

Учені О. Вознюк та О. Дубасенюк наголошують, що інтеграція знань – це об'єднання знань усередині галузі; об'єднання кожної частини знання всередині себе, як об'єднання різних частин знання при наявності взаємозв'язків з іншими частинами або знаннями з метою збільшення власної цілісності; процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знань, який проявляється через єдність із протилежним йому процесом розчленування; двосторонній процес об'єднання цілого та його частин; процес встановлення цілісності; процес встановлення зв'язків між відносно незалежними раніше речами, процесами, явищами [1; 3].

У ході дослідження ми з'ясували, що важливим напрямком є вивчення шляхів здійснення інтеграції в освіті та обґрунтування підходів до інтеграції знань. Так, І. Козловська обґрунтовує методологічні підходи до інтеграції знань [5]:

1. Історико-філософський підхід базується на методологічних принципах історизму, єдності кількості і якості, каузальності, об'єктивності, взаємозв'язку і взаємообумовленості явищ та діалектичного заперечення. У його контексті інтеграція знань зумовлюється такими чинниками: спільність походження, генетична єдність і тотожність явищ, об'єктивна єдність світу як предметні та методологічна єдність пізнання природи й суспільства.

2. Синергетичний підхід передбачає існування потенційних структур та складних цілісних систем, виявлення загальних принципів, що керують виникненням цих структур і функцій, які самоорганізуються. У контексті цього підходу інтеграція знань базується на відродженні природних, об'єктивно існуючих зв'язків між елементами навчального матеріалу.

3. Системний підхід спрямований на забезпечення принципу системності у формуванні знань та акцентує увагу на інтеграційних властивостях об'єктів, їх положенні, зв'язках і структурі на основі методологічних принципів системності та всебічного вивчення явищ і процесів. У межах цього підходу існує можливість сформулювати в учнів цілісну картину світу у всій її різноманітності, поєднати знання про природу й техніку з духовним світом творчої особистості.

4. Проблемний підхід до структурування змісту освіти базується на методологічних принципах науковості та розвитку. У контексті цього підходу забезпечується розвиваючий характер навчального матеріалу, а також взаємообумовленість та взаємозв'язок різних навчальних курсів. У межах цього підходу суттєве методологічне значення має виникнення нової якості в процесі інтеграції, що передбачає, з одного боку, розвиток інтегрованого об'єкта, а з іншого – послідовну зміну етапів інтеграції.

5. Структурний підхід розглядає знання як ієрархізовану систему різноякісних елементів, що вимагає його структурування на засадах інтеграції зумовленого принциповою єдністю логічної структури галузей знань та подібністю структур якісно різних явищ. У контексті цього підходу інтеграція трактується як специфічна форма єдності знань, що має певну структуру рівнів і видів.

6. Функціонально-організаційний підхід передбачає, що інтеграційні процеси здатні виконувати організаційну роль у дидактичних системах, оскільки

вони є більш глибокими за комплексність, системність, синтез тощо. У контексті цього підходу виділяється важлива особливість інтеграції як засобу організації навчання. У межах цього підходу відбувається створення, трансформація та вибір методів, форм та засобів навчання, які забезпечують сприйняття учнями інтегративного змісту навчання.

7. Прогностичний підхід до інтеграції знань передбачає тлумачення інтеграції як поняття, що розвивається. У контексті даного підходу забезпечується прогнозування розвитку існуючих та виникнення нових навчальних курсів та організаційних форм навчання[5].

Під освітнім процесом у ЗДО розуміємо цілеспрямований процес розвитку дитини в результаті її активної життєдіяльності у певним чином організованих умовах і взаємодії з педагогічними працівниками, батьками й з однолітками. Перехід до інтегрованого освітнього процесу – нагальна потреба сьогодення, один із шляхів модернізації дошкільної освіти, обумовлений психофізіологічними особливостями сучасних дошкільників, їхніми соціокультурними запитами.

Інтегрований освітній процес у ЗДО – це цілеспрямований і систематичний процес об'єднання освітніх напрямів під час спеціально організованої взаємодії педагогів і вихованців, спрямований на вирішення освітніх завдань на основі інтеграції змісту освіти та видів дитячої діяльності.

Умовами побудови інтегрованого освітнього процесу вчені визначають:

- об'єкти вивчення в інтегрованих освітніх напрямках або збігаються, або досить близькі;
- використовуються одні й ті самі або близькі методи навчання;
- інтегровані освітні напрями будуються на єдиних закономірностях, спільних теоретичних концепціях [4].

Розглянемо переваги інтегрованого освітнього процесу:

- Можливість здійснювати переходи між раніше відокремленими галузями знань і, отже, створювати нові освітні напрями, що формують цілісну, а не мозаїчну картину Всесвіту. Таким чином виходить безперервна пізнавальна діяльність дітей з плавними переходами від однієї форми до іншої без чіткого часового обмеження частин.

- Подолання протиріччя між біологічною та соціальною програмами розвитку дитини.

- Гнучка реалізація різних видів дитячої діяльності в режимі дня, скорочення кількості занять і їх загальної тривалості.

- Пробудження внутрішнього потенціалу дитини до набуття знань, стимулювання її пізнавальної активності[4].

Інтеграція змісту дошкільної освіти – пов'язаність, взаємопроникнення і взаємодії окремих освітніх галузей, що забезпечує цілісність освітнього процесу в ЗДО [2].

Таким чином, основні ідеї українських педагогів дослідників про інтеграцію та її роль у розвитку особистості дитини:

1. *Інтеграція як природний процес пізнання дитиною світу.* Діти за своєю природою дослідники, вони пізнають світ цілісно, не розділяючи його на

окремі предмети і явища. Інтегровані заняття дозволяють створити умови, максимально наближені до природного процесу пізнання.

2. *Розвиток особистості дитини.* Інтегровані заняття сприяють всебічному розвитку дитини: пізнавальному, мовленнєвому, соціальному, творчому, фізичному.

3. *Зв'язок теорії і практики.* Знання, отримані на інтегрованих заняттях, діти застосовують у повсякденному житті, вирішуючи різноманітні завдання.

4. *Співпраця з батьками.* Залучення батьків до організації та проведення інтегрованих занять сприяє зміцненню сімейних відносин та підвищенню ефективності освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика в умовах вищого навчального закладу : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. С. Нікітчиної ; [Т. Андреева, Г. Беленька [та ін.] ; відп. за вип. Кальченко Н.] ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. акад. пед. наук України, ДВНЗ «Переяслав-Хмельниць. держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди». Київ : Слово, 2014. 365 с.

2. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). Наказ Міністерства освіти і науки України № 33 від 12 січня 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogostandartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>

3. Вознюк О. Цільові орієнтири розвитку особистості у системі освіти : інтегративний підхід : [монографія]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 118 с.

4. Козакова Л. *Інтегративно-розвивальний підхід у дошкільній освіті.* Одеса: Видавництво «Майбутнє». 2022. С.45-72.

5. Козловська І. Теоретичні та методичні основи інтеграції знань учнів професійно-технічної школи : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Київ, 2001. 460 с.

Інна Любченко,

канд. пед. наук, викладачка вищої кваліфікаційної категорії,
викладачка-методистка, голова циклової комісії педагогіки,
психології та методик дошкільної освіти
КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т.Г. Шевченка Черкаської обласної ради»
м. Умань, Україна

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НОВОГО ПОКОЛІННЯ: ІНТЕРАКТИВНА ОСВІТА ДЛЯ МАЛЮКІВ

Ключові слова: ігрові технології, інтерактивна освіта, дошкільна освіта, інновації, цифрові ресурси, розвиток дитини.

Сучасне дошкілля перебуває на етапі активного реформування, в якому важливо поєднувати традиційні цінності з інноваційними підходами. Ігрова діяльність залишається провідною в розвитку дошкільників, проте її форми та засоби зазнають трансформацій. Ігрові технології нового покоління відкривають нові горизонти для пізнання, комунікації, самовираження та емоційного зростання дитини.

Ігрові технології нового покоління – це сукупність інноваційних методів і засобів організації ігрової діяльності, що поєднують традиційні форми гри з цифровими, інтерактивними та мультимедійними можливостями. Їх особливістю є акцент на інтерактивності, адаптивності, персоналізації навчального процесу.

Серед таких технологій виділяють:

- цифрові освітні ігри (на планшетах, інтерактивних дошках);
- ігри з доповненою та віртуальною реальністю;
- сенсорні ігрові платформи (типу Magic Carpet, FunFloor);
- інтерактивні книги та мультимедійні казки;
- робототехнічні іграшки (Bee-Bot, Cubetto).

Інтерактивна освіта базується на принципах діалогу, співпраці та активної участі дитини в навчальному процесі. У дошкільному віці вона реалізується через гру, як природний вид діяльності дитини.

Застосування новітніх ігрових технологій сприяє:

- розвитку мовлення, мислення, дрібної моторики;
- формуванню навичок командної роботи;
- підвищенню рівня мотивації до навчання;
- формуванню медіаграмотності та цифрової компетентності [2].

У багатьох закладах дошкільної освіти України вже впроваджуються інноваційні рішення. Наприклад:

1. Використання інтерактивних панелей для вивчення кольорів, форм, цифр.
2. Освітні платформи, як-от LearningApps, EduGames, адаптовані до вікових особливостей.
3. Проведення тематичних квестів з використанням доповненої реальності (AR-картки, QR-коди з завданнями).

Попри активне впровадження, існують і певні труднощі:

- недостатня технічна база окремих ЗДО;
- потреба в підвищенні ІКТ-компетентності педагогів;
- питання безпеки цифрового контенту для дітей [3].

Дошкільний вік – критичний період у становленні особистості дитини. Ігрові технології нового покоління мають значний вплив на всі сфери розвитку:

- когнітивна сфера – освітні ігри сприяють формуванню логічного мислення, уваги, пам'яті. Наприклад, інтерактивні ігри на сортування, класифікацію, просторову орієнтацію допомагають дітям опановувати базові математичні уявлення;

- мовленнєвий розвиток – через інтерактивні казки, аудіоісторії, мовленнєві ігри діти збагачують словниковий запас, вчать будувати фрази, розвивають навички комунікації;
- соціально-емоційна сфера – використання командних ігор на екрані (наприклад, «віртуальний театр», «дитячі дебати») формує навички взаємодії, вміння домовлятися, толерантність, розвиток емпатії;
- фізичний розвиток – інтерактивні підлоги та килими спонукають дітей рухатися під час гри, виконувати вправи, що сприяє координації, загальній моторній активності [1].

Інтерактивна гра – це не лише технічний процес, а передусім – педагогічно виважена діяльність. Педагог відіграє ключову роль у її організації та адаптації до індивідуальних потреб дітей. Його завдання:

1. правильно добирати ігрові ресурси відповідно до віку, теми заняття, рівня розвитку дитини;
2. забезпечувати баланс між цифровими та традиційними іграми;
3. супроводжувати гру з педагогічною метою: коментувати, стимулювати запитання, заохочувати до роздумів;
4. дотримуватись принципів безпеки цифрового середовища [2].

Окрім того, педагог має виступати як фасилітатор, який не нав'язує готових рішень, а підтримує дослідницьку активність та самостійність дитини.

Ще одним важливим чинником ефективного використання ігрових технологій є активна взаємодія з родинами вихованців. Батьки часто стають першими, хто купує дітям планшети, смартфони, освітні іграшки. Завдання педагога – надати батькам методичні поради, як обирати якісний і безпечний цифровий контент, як регламентувати ігровий час, як використовувати інтерактивні ігри для спільного дозвілля та навчання.

Організація цифрових вечорів, платформ з порадами для батьків, воркшопів у ЗДО сприяє єдності підходів до виховання та навчання в сім'ї й закладі освіти.

У майбутньому розвиток ігрових технологій має бути пов'язаний із формуванням інноваційного освітнього середовища, у якому дитина зможе вільно досліджувати, грати та навчатися.

Ігрові технології нового покоління – це не просто модна тенденція, а необхідність, яка відповідає потребам сучасного дошкільника. Їх раціональне та педагогічно обґрунтоване впровадження дозволяє зробити освітній процес більш захопливим, індивідуалізованим і результативним. Педагоги мають стати провідниками у світ інтерактивної гри, де кожна дитина зможе не лише навчатися, а й розвиватися у своєму темпі.

Список використаних джерел:

1. Беленька Г. Інтерактивні технології в дошкільній освіті. Київ: Ліра, 2020.
2. Сущенко Л. Інноваційні освітні технології в ЗДО: досвід і перспективи. *Дошкільна освіта*. 2022. № 3.
3. Савченко О. Формування цифрової компетентності педагога. Київ: Освіта, 2021.

4. Державний стандарт дошкільної освіти України (2021).

Людмила Магдисюк,

канд. псих. наук,

завідувачка кафедри практичної психології та психодіагностики,

доцентка кафедри практичної психології та психодіагностики,

Волинського національного університету імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

ОСНОВНІ ТЕРАПЕВТИЧНІ СИЛИ ІГРОВОЇ ТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: ігрова терапія, діти дошкільного віку, гра, ігрова діяльність

Ігрова терапія є однією з основних і найбільш ефективних методик у роботі з дітьми дошкільного віку, що використовуються в психологічній практиці для вирішення емоційних, соціальних і поведінкових проблем. Ігрова терапія базується на природному способі вираження дитини – грі, і має великий терапевтичний потенціал. Через гру дитина може виражати свої внутрішні переживання, вивчати нові стратегії взаємодії з іншими людьми та долати психологічні труднощі. Важливим аспектом є те, що ігрова терапія дозволяє забезпечити безпечне середовище для емоційних переживань дитини, в той час як терапевт відіграє активну роль у створенні цього середовища.

Зокрема, O'Connor K. J. and Braverman L. досліджують: психоаналітичну ігрову терапію; Юнгівську аналітичну ігрову терапію; ігротерапію, орієнтовану на дитину; Філіальну терапію; когнітивно-поведінкову ігрову терапію; Адлерівську ігрову терапію; Гештальт-ігрову терапію; екосистемну ігрову терапію; прескриптивну ігрову терапію [6].

У своїх дослідженнях Schaefer K. and Drews A. розглядають різні терапевтичні механізми змін у грі, які можуть допомогти дітям подолати свої психосоціальні труднощі [8].

Завдання дитячого терапевта в ігровій терапії полягає в тому, щоб допомогти дітям виконати такі фундаментальні завдання:

- *визначення емоцій*: багатьом дітям важко висловити свої почуття словами. Ігрова терапія заохочує їх визначати та називати свої емоції, допомагаючи їм зрозуміти, що вони переживають;
- *досліджувати емоції*: через гру діти можуть досліджувати корінні причини своїх емоцій та моделей поведінки, що є вирішальним для виявлення глибинних проблем та сприяння емоційному зростанню;
- *вираження емоцій*: ігрова терапія надає дітям безпечну платформу для вираження своїх почуттів без осуду. Залучаючись до творчої діяльності та гри, діти можуть виражати себе у зручний для них та природний для них спосіб [2].

Хоча безпосередні результати ігрової терапії можуть бути не завжди помітними, вони є глибокими. За допомогою ігрової терапії діти можуть

розвивати важливі життєві навички, такі як вирішення проблем, емоційна регуляція, емпатія та покращене спілкування, що дозволяють дітям долати труднощі, з якими вони зустрічаються, як у терапії, так і в повсякденному житті [1].

Терапевтичні ігри є потужним інструментом розвитку та допомоги дітям, зокрема дошкільного віку. Вони можуть мати багато переваг і позитивних ефектів для психологічного, емоційного, соціального та фізичного розвитку дітей.

Таблиця 1.

*Основні аспекти користі терапевтичних ігор
для дітей дошкільного віку(3;4;5)*

Терапевтичні ігри	Характеристика ігрової діяльності	Приклад
Виявлення та вираження емоцій	Діти часто не в змозі чітко висловити свої емоції словами, особливо коли йдеться про стрес, страхи або травми. Через ігрову діяльність вони можуть виражати свої почуття без прямого словесного вираження, використовуючи іграшки, ляльки чи персонажів гри, що дозволяє дитині вивільнити накопичену емоційну напругу, що позитивно впливає на її психоемоційний стан.	Ігри, де дитина відтворює ситуації з повсякденного життя або пережиті травми, допомагають їй зрозуміти і пережити складні почуття.
Розвиток соціальних навичок	Терапевтичні ігри, особливо ті, які включають групову взаємодію, сприяють розвитку таких важливих соціальних навичок, як співпраця, здатність до спільного прийняття рішень, поділ ролей і ресурсів. Діти вчаться враховувати інтереси інших, домовлятися про правила гри, вирішувати конфлікти.	Групові рольові ігри допомагають дітям краще зрозуміти соціальні норми та правила, а також сприяють розвитку емпатії.
Подолання страхів і тривожності	Через терапевтичну гру діти можуть зіткнутися з ситуаціями, що викликають у них страхи або тривогу, і отримати можливість вивчити нові способи справлятися з ними, що допомагає дітям стати більш стійкими до стресів і страхів.	Ігри з імітацією потенційно небезпечних ситуацій (наприклад, страх темряви, страх перед лікарем) допомагають дитині зменшити ці страхи через контрольовану ситуацію.
Розвиток когнітивних навичок	Ігри, що включають вирішення завдань або створення сценаріїв, стимулюють розвиток когнітивних навичок, таких як увага, пам'ять, уява та логічне мислення. Діти вчаться планувати свої дії, вирішувати проблеми та робити вибір	Ігри на побудову, складання пазлів або інтерактивні завдання розвивають логічне мислення і креативність.
Покращення самоконтролю та адаптивності	Через ігри діти навчаються контролювати свої емоції, приймати відповідальність за свої вчинки, а також розвивають адаптивність у різних ситуаціях. Вони вчаться долати перешкоди і знаходити рішення для складних ситуацій.	Ігри з обмеженими ресурсами або з умовами, що змінюються, вчать дітей адаптуватися до нових обставин.
Формування самооцінки та	Коли дитина проходить через ігрові ситуації, в яких вона досягає успіху або знаходить	Ігри, в яких дитина досягає результату (наприклад,

впевненості в собі	рішення проблеми, її самооцінка підвищується. Успіх у грі допомагає дитині відчувати себе компетентною і здатною досягти мети.	будівництво конструкцій, вирішення головоломок), покращують її впевненість у власних силах.
Покращення фізичної координації	Деякі терапевтичні ігри можуть включати фізичну активність, що сприяє розвитку моторики, координації рухів та фізичної витривалості. Ігри на свіжому повітрі або активні ігри в закритих приміщеннях сприяють розвитку фізичних навичок і загального зміцнення здоров'я.	Рухливі ігри, такі як перетягування каната чи стрибки через перешкоди, допомагають дітям розвивати фізичну витривалість і координацію.
Полегшення адаптації в соціумі	Терапевтичні ігри сприяють кращій адаптації дітей до шкільного середовища, оскільки дають змогу практикувати навички комунікації, взаємодії з однолітками та дорослими, а також формувати соціальну активність і відповідальність.	Групові ігри в дошкільних навчальних закладах дають дітям можливість тренувати соціальні навички та підготуватися до більш структурованого навчання в школі.

Отже, терапевтичні ігри мають позитивну користь для дітей, оскільки вони допомагають не тільки зменшити емоційні та психологічні труднощі, але й активно сприяють всебічному розвитку. Вони є важливим інструментом для розвитку емоційної, соціальної, когнітивної і фізичної компетенції дітей дошкільного віку. Ігрова терапія допомагає дітям у безпечному та підтримуваному середовищі долати стреси, розвивати важливі навички та впевненість у собі, що є необхідним для подальшої адаптації та навчання в соціумі.

Список використаних джерел:

1. Замелюк М., Магдисюк Л., Беспарточна О. Ігрові технології: теорія та практика. *«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»): журнал.* 2022. № 12(14), С.285-297.
2. Магдисюк Л., Федоренко Р., Замелюк М. Технології казкотерапії в психологічному консультуванні дітей та дорослих: навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2024, 216 с.
3. Cushieri E. (2019). Play therapy: an introduction to theory and practice. In P. K. Smith and J. L. Rupnarin (eds.), *The Cambridge Handbook of Play: Developmental and Disciplinary Perspectives* (pp. 630-648). *Cambridge University Press*.
4. Davis, Eric S. and Pereira, Jennifer C. (2013). Combining Reality Therapy and Play Therapy in Working with Children. *Faculty of Educational and Psychological Research Publications*. https://digitalcommons.usf.edu/esf_facpub/154
5. Hirschfeld M, Wittenborn A. Emotionally focused family therapy and play therapy for young children of divorced parents. *Journal of Divorce and Remarriage*, 2016;57(2):133-150. doi: 10.1080/10502556.2015.1127878.
6. O'Connor, K. J. and Braverman, L. D. (2009). Theory and Practice of Play Therapy: A Comparison of Theory and Methods (2nd ed.). *John Wiley & Sons, Inc.*

7. Pereira J, Smith-Adcock S. Evaluation of a child-centered play therapy workshop for school counselors. *International Journal of Play Therapy*, July 2013;22(3):129-142. doi: 10.1037/a0033388.

8. Schaefer, K. and Drews, A. (2010). The Therapeutic Power of Play and Play Therapy. In A. A. Drews and K. E. Schaefer (Eds.), *School-Based Play Therapy* (2nd ed., pp. 3-16). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118269701.ch1>

Олена Макаrchук,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

*Науковий керівник – Євгенія Дурманенко,
канд.пед. наук, доцентка,*

*доцентка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ПРОГРАМА РОЗУМОВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

Ключові слова: розумове виховання, гра, дидактична гра, дитина старшого дошкільного віку.

Важливою проблемою дошкільної освіти є пошук змісту, форм і методів активізації розумового виховання дітей у цілому й зокрема дітей старшого дошкільного віку. Необхідність використання дидактичних ігор як засобу навчання дітей в дошкільний період визначається такими причинами:

1. Ігрова діяльність як провідна в дошкільному дитинстві ще не втратила свого значення. Саме тому орієнтація на ігрову діяльність, ігрові форми й прийоми – важливий та максимально адекватний спосіб включення дітей в навчальну роботу.

2. Опанування дошкільниками навчальної діяльності відбувається надзвичайно повільно. Діти взагалі не розуміють, що означає «навчатися».

3. Наявні вікові особливості дітей, які пов'язані з недостатньою сталістю уваги, переважним розвитком мимовільної пам'яті, перевагою наочно-образного типу мислення. Дидактичні ігри передусім сприяють розвитку відповідних психічних процесів у дітей.

4. Недостатньо сформована пізнавальна мотивація. Мотив, з яким малята приходять навчатися, не пов'язаний зі змістом тієї діяльності, яку мають виконувати в нових соціальних умовах. Особливо важливе поєднання гри з навчальною діяльністю в старшій групі дошкільного закладу, коли складний перехід від дошкільного дитинства до школи зумовлює поступову зміну провідних видів діяльності – ігрової на навчальну.

У ході дослідження нами встановлено, що дидактичні ігри, які використовуються на заняттях у дошкільному закладі, виконують різні функції: активізують інтерес та увагу дітей; розвивають пізнавальні здібності,

кмітливість, уяву; закріплюють знання, вміння, навички; тренують сенсорні вміння тощо [4] (нами подано на рис.1.).

Рис. 1. Функції дидактичної гри

Аналіз різних методичних джерел та практики діяльності сучасних ЗДО свідчить про те, що сьогодні у закладі дошкільної освіти ігрову діяльність використовують:

- як самостійну педагогічну технологію;
- як окрему форму проведення заняття чи його частини;
- як технологію проведення дитячих ранків та свят.

Ми визначили наступні основні принципи організації гри:

- відсутність примусу при залученні дітей у гру;
- принцип розвитку ігрової динаміки;
- принцип підтримування ігрової атмосфери (підтримка реальних почуттів дітей);
- принцип взаємозв'язку ігрової та неігрової діяльності;
- принципи переходу від найпростіших ігор до складних ігрових форм;
- логіка переходу від простих ігор до складних пов'язана з поступовим поглибленням різноманітного змісту ігрових занять і правил [1; 3].

Пропонуємо орієнтовну тематику ігрових завдань:

- *ознайомлення із суспільним довкіллям*: «Що спочатку, що потім?», «Кому що потрібно для роботи?», «Подорож містом (селом)», «Як було, як стало?», «Кому що потрібно?», «Професії», «Наведи лад», «Буває – не буває», «Що з чого зроблено?», «Знайди пару», «Для чого потрібна ця річ?», «Правильно – неправильно» тощо;

- *ознайомлення з природним довкіллям*: «Знайди на дотик», «Вершки і корінці», «Дозріло – не дозріло», «Їстівне – неїстівне», «Хто де живе?», «Бігає, літає, повзає, стрибає», «Віночок», «Що де росте?», «З якої гілки «дітки»?», «Коли це буває?», «Пори року», «Чиста річка», «Де чії вуха (чий хвіст)?», «Місяць, Сонце, Земля» тощо;

- *логіко-математичний розвиток*: «Знайди відмінності», «Відгадай, що в мішечку», «Розмісти по порядку», «Що зайве?», «Доміно», «Сходінки», «Лото», «Було, є чи буде?», «Садоводи», «Парні числа», «Хто перший?», «Порахуй і покажи», «Знайди за планом», «Знайди пару», «Хто більше?», «Числовий кошик», «Чарівна квітка» тощо;

- *розвиток мовлення*: «Загадай, ми відгадаємо», «Зіпсований телефон», «Тиша», «Спіймай звук», «Так – ні», «Небилиці», «Плутанина», «Хто

більше?», «Назви предмет», «Зустріч», «Продовж далі», «М'яч лови – речення назви», «Впізнай, хто я», «Чарівний потяг», «Словниковий кошик», «Звукове намисто», «Що я чув, що я бачив», «Звукове лото», «Фразовий конструктор», «Посилка», «Що ми задумали?», «Назви одним словом» тощо [2, с.172].

Наголошуємо, що дидактичне завдання гри визначається відповідно до вимог програми з урахуванням вікових особливостей дітей. Наприклад, формування у дітей логічного мислення; розвиток мовлення, довільної уваги, кмітливості; формування уявлень про природу, навколишнє середовище; розвиток вміння оцінки та самооцінки своєї діяльності, ініціативи, кмітливості, здатності виявляти волю зусилля для досягнення поставленої мети тощо .

Ігровий задум – головний структурний елемент дидактичної гри. Дидактичне завдання в грі свідомо маскується, воно постає перед дітьми у вигляді цікавого ігрового задуму. Дітей приваблює у грі відтворення уявного сюжету, активні дії з предметами, певна загадка, таємниця, можливість перевірити свої здібності у змаганні з іншими, рольове перевтілення тощо .

На створення позитивної ігрової атмосфери істотно впливає ігровий початок. Він може бути звичайним, коли вчитель повідомляє назву гри і спрямовує увагу дітей на наявний дидактичний матеріал, об'єкти дійсності; захоплює учнів чимось інтригуючим, цікавим, таємничим.

Ігрові дії – це засіб реалізації ігрового задуму і водночас мета здійснення поставленого педагогом завдання. Виконуючи із задоволенням ігрові дії і захоплюючись ними, діти легко засвоюють закладений у грі навчальний зміст.

Для прикладу наводимо гру *«Допоможи бджілці зібрати нектар»*:

Дидактичне завдання: закріпити навички читання прикладів, склад числа з двох менших в межах 9, розв'язання прикладів на додавання на основі складу чисел. Вчити застосовувати набуті знання в ігровій діяльності та повсякденному житті. Розвивати увагу, логічне мислення, пам'ять.

Обладнання: сюжетна картинка із зображенням бджілки, яка збирає нектар, приклади.

Ігрове завдання: розв'язати приклад і знайти правильну відповідь – цифру.

Висновок: саме наявність ігрової діяльності в освітньому процесі закладу дошкільної освіти є важливою умовою адекватної підготовки дітей до школи. У дошкільнят таким чином формується вибіркоче, оцінне ставлення до тих видів діяльності, які найбільшою мірою сприяють досягненню нею успіхів, тобто є суб'єктивно значущими.

Завдяки включенню дітей старшого дошкільного віку у різні види діяльності відповідно до їхніх схильностей та інтересів досягається не тільки значний виховний ефект, а й створюються позитивні передумови для розвитку здібностей підростаючої особистості – як загальних, так і спеціальних.

Список використаних джерел:

1. Зеленська О. Ігрова технологія як ефективний засіб розумового виховання дітей у сучасному закладі дошкільної освіти. Укладання збірки ігрових технологій : кваліфікаційна робота / науковий керівник – к. філол. наук, доцент Інна Євгенівна Іншакова. Кривий Ріг, 2023. 76 с.

2. Злотницька Ю., Захарасевич Н. Наступність ігрових форм навчальної діяльності в умовах навчально-вихованого комплексу «Школа – дошкільний заклад». Освітній простір України. 2017. № 11. С. 161-165.

3. Каракуц Г., Титаренко Л. Використання дидактичних ігор у процесі формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку. Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки : зб. наук. пр. Харків : ХНПУ. 2019. Вип. 16. С. 159-167.

4. Шиш Ю. Особливості розумових здібностей старших дошкільників. *Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал*. №9. 2021. С. 1-5.

Ніна Марчук,

*здобувачка освіти I курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

*Науковий керівник – Наталія Іванова,
докторка філософських наук, доцентка,*

*доцентка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

РОЗВИТОК ІДЕЙ ФРІДРІХА ФРЕБЕЛЯ В СУЧАСНІЙ ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ

Ключові слова: дошкільна освіта, педагогічна система Фрідріха Фребеля, гра, досвід Німеччини.

Великий вклад у розвиток дошкільної освіти сучасності внесли педагоги минулого, серед яких, особливе місце займає Фрідріх Фребель, чії підходи та принципи виховання залишаються актуальними і до сьогодні, адже вони заклали основи для сучасних педагогічних практик.

Ідеї Фрідріха Фребеля були предметом дослідження багатьох педагогів і науковців, серед яких відомі імена, як Жан Жак Руссо, Марія Монтессорі, Йоганн Песталоцці та багато інших педагогів, серед яких є чимало українських вчених (О.Анісімова, А.Клюшнікова, Н. Іванова, Д. Ніколенко). У своїх працях науковці не лише пояснюють суть педагогічної системи Фрідріха Фребеля, а й підкреслюють важливість творчого використання його ідей у роботі дитячого садка. Питання розвитку фребелівської педагогіки в Німеччині, інтеграції її принципів у сучасну дошкільну освіту як Німеччини, так і України, поки що не отримали достатньої уваги серед науковців

Виходячи із вищесказаного, **метою** нашої статті є дослідити розвиток педагогічних ідей Фрідріха Фребеля в сучасній дошкільній освіті Німеччини, зокрема через аналіз дитячих садків, які функціонують за фребелівським методом, Оцінити вплив таких дитячих садків на розвиток дітей та їхню соціалізацію.

Фрідріх Фребель був не тільки видатним німецьким педагогом, його вважають засновником системи дошкільної освіти. Саме йому належить створення першого в світі дитячого садка «Kindergarten» у 1840 році, що стало

революційним кроком у підході до виховання та навчання дітей [5]. Адже, на думку Ф. Фребеля, дитинство – це важливий період, коли дитині потрібні підтримка, піклування та сприятливі умови для того, щоб вона могла рости й розвиватися гармонійно. Саме в цей період дитина найбільше потребує уваги і любові [3].

Головна мета виховання маленьких дітей, вважав німецький педагог, – допомогти їм розвинути природні здібності, їхні почуття, бажання та духовний світ. Він говорив, що вихователь має ставитися до дитини так, як садівник доглядає рослину: з любов'ю, турботою, враховуючи її особливості, допомагаючи рости і розвиватися. Ф. Фребель підкреслював, що дитину потрібно виховувати в гармонії з природою та життям. Таке ставлення, на його думку, є найважливішим у вихованні людини [2, с.28].

Педагог підкреслював важливість гри як провідної діяльності дошкільного віку, оскільки саме через гру дитина пізнає світ, набуває нових знань, розвиває уяву, мислення, мовлення та соціальні навички. Ф. Фребель створив спеціальні навчальні матеріали, відомі як «дари Фребеля». Це набори з різних предметів, таких як кульки, кубики та шнурівки, які допомагають дітям розвивати дрібну моторику, логічне мислення та творчі здібності. Вони не тільки сприяли розвитку когнітивних навичок, але й давали дітям можливість через гру вивчати основи математики, геометрії та кольорознавства, що робило процес навчання захоплюючим [1].

Погляди Ф. Фребеля на роль гри в навчанні були співзвучними із поглядами Жан Жака Руссо, який вважав, що розвиток природних здібностей дітей має відбуватися через активну взаємодію з навколишнім світом і самостійну діяльність.

Ще одним важливим принципом фребелівської педагогіки є тісний зв'язок дитини з природою. Фребель вважав, що природа – це найкращий учитель, а спостереження за її явищами допомагає дітям усвідомити закономірності життя, виховує відповідальність, дбайливе ставлення до навколишнього світу. Тому виховання дітей, на його думку, мало відбуватися в тісному контакті з природою, через прогулянки, роботу в саду, спостереження за рослинами та тваринами. Не менш важливою була і роль вихователя, якого засновник першого дитячого садка бачив не суворим наставником, а доброзичливим провідником, що допомагає дитині розкривати її внутрішній потенціал, підтримує її самостійність, допитливість та прагнення до пізнання.[4]

Ідеї німецького педагога стали основою для формування сучасної дошкільної освіти не лише в Німеччині, а й у багатьох країнах світу. Його педагогічна система продовжує надихати вихователів, педагогів та науковців, адже принципи розвитку дитини через гру, творчість, зв'язок із природою й увага до індивідуальних особливостей дошкільника залишаються актуальними й сьогодні. Вони допомагають формувати сучасний підхід до виховання, який враховує потреби дитини та вимоги суспільства [5].

У Німеччині є багато закладів дошкільної освіти, які продовжують педагогіку Фрідріха Фребеля, названу на його честь. Часто такі садочки створювалися з ініціативи батьків або інших приватних осіб. Сучасні німецькі

дитячі садки зберігають та вірно передають основні принципи педагогіки Ф. Фребеля, інтегруючи їх в освітні практики дошкільця. Вони не лише наголошують на важливості гри як основного інструменту навчання, але й активно застосовують новітні технології та інноваційні методики [5].

Таким чином, традиційні підходи до розвитку творчості, самостійності та взаємодії з природою, закладені Фребелем, органічно поєднуються з сучасними вимогами та можливостями, що робить німецьку дошкільню освіту гнучкою та адаптованою до потреб сьогодення.

Освітня організація «Fröbel» є однією з найбільших мереж дитячих садків у Німеччині та за кордоном, яка продовжує працювати за методикою Ф. Фребеля. Сьогодні вона об'єднує понад 240 дитячих садків, де виховується більше 21 тисячі дітей. Мережа також має заклади в інших країнах, зокрема в Австралії та Польщі, поширюючи ідеї Фрідріха Фребеля у світі. Виховний процес у цих закладах ґрунтується на грі, творчій діяльності та відкритті навколишнього світу, а також передбачає активну співпрацю з батьками для створення найкращих умов розвитку кожної дитини.

Дані заклади дошкільньої освіти базуються на таких принципах: відносини, індивідуальність, співучасть. Вихователі створюють довірливе та безпечне середовище, в якому діти почуваються комфортно та захищено. Кожна дитина унікальна. Кожного приймають такими, якими вони є. Це створює позитивне та сприятливе навчальне середовище, в якому діти почуваються комфортно та можуть розвивати свій потенціал. Педагоги приділяють увагу індивідуальним особливостям та вподобанням кожної дитини. У результаті вихованці активно залучаються до різних видів діяльності, таких як малювання, ліплення, ігри з піском, читання, а також заняття на свіжому повітрі. Це допомагає дітям не лише розвивати творчі здібності, але й здобувати важливі соціальні та фізичні навички. У німецьких закладах дошкільньої освіти педагоги підтримують право дітей на власну думку, активно сприяючи розвитку їхньої самостійності та критичного мислення через відкриті дискусії, творчі завдання та заохочення до вираження своїх ідей у різних формах діяльності. Вихователі також навчають дітей поважати думки інших та вчитися співпрацювати. Таким чином педагоги закладають основу для майбутнього успішного навчання та спілкування.[4]

Метод Ф. Фребеля, орієнтуючись на розвиток творчих здібностей, самостійності та критичного мислення, є надзвичайно важливим у сучасному світі. Дошкільні заклади Німеччини, які впроваджують цей підхід, яскраво демонструють, як важливо створювати умови для гармонійного розвитку кожної дитини, враховуючи її індивідуальні особливості та потенціал. У своїй основі метод Ф. Фребеля має універсальний характер і здатен бути адаптованим до різних культурних умов, зокрема й в Україні, де дошкільня освіта також орієнтована на всебічний розвиток особистості дитини.

Поширення ідей Ф. Фребеля на міжнародному рівні свідчить про те, що його підхід залишається актуальним і навіть набирає популярності, будучи основою для розробки нових педагогічних практик, спрямованих на підтримку самостійності, творчих здібностей і емоційного розвитку дітей. У майбутньому можна очікувати, що ці принципи стануть більш поширеними в освітніх

системах, зокрема в Україні, що допоможе створити більш гармонійне і толерантне суспільство.

Список використаних джерел:

1. Збірник наукових праць. Педагогічні науки Херсон: Міністерство освіти і науки України Херсонський державний університет 2014. С.27-36.
2. Петухова Л., Воропай Н., Гриценко І. Фребелівська педагогіка в сучасній освіті: вимоги, тренди, перспективи Івано-Франківськ: 2023. 157с.
3. Friedrich Froebel (1782–1852) Biography, Froebel's Kindergarten Philosophy, The Kindergarten Curriculum, Diffusion of the Kindergarten URL: https://education.stateuniversity.com/pages/1999/Froebel-Friedrich-1782-1852.html?utm_source (дата звернення 03.05.2025)
4. Unser pädagogisches Konzept URL: <https://imreihertstiegviertel.froebel.info/paedagogik> (дата звернення 03.05.2025)
5. Fröbel Pädagogik URL: <https://www.kinderzeit.de/news-detail-praxis/froebel-paedagogik.html> (дата звернення 03.05.2025)

Олена Марчук,

*здобувачка освіти з курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м.Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Галина Голя,

*викладачка кафедри природничо-математичної,
світоглядної освіти та інформаційних технологій
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м.Луцьк, Україна*

САМООЦІНКА ЯК КОМПОНЕНТ САМОСВІДОМОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: самооцінка, самоусвідомлення, діти дошкільного віку

Розвиток самооцінки у дітей старшого дошкільного віку є важливим етапом їх особистісного становлення. Самооцінка відіграє ключову роль у формуванні мотивації, соціальних навичок та емоційної стабільності. У сучасних умовах, коли дитина стикається з великою кількістю зовнішніх впливів, зокрема інформаційним середовищем та різними виховними моделями, питання формування адекватної самооцінки стає ще більш актуальним. Недостатньо розвинута або завищена самооцінка може призвести до труднощів у соціалізації, заниженого рівня навчальної мотивації та емоційного дискомфорту.

Враховуючи те, що дошкільний вік є сенситивним періодом для розвитку емоційно-вольової сфери, формування адекватної самооцінки забезпечує основу для подальшого успішного навчання та взаємодії у суспільстві. Це обумовлює необхідність цілеспрямованого дослідження механізмів, факторів і засобів, які сприяють розвитку самооцінки у дітей старшого дошкільного віку. Дослідженням самооцінки у дітей старшого дошкільного віку займалися

Н. Берегова, О. Вітер, Ж. Гордєєва, Т. Дуткевич, К. Матяш, О. Мудревська, Р. Найда, Л. Никитенко, О. Олійник, Р. Павелків, Ю. Павлюк, К. Плачкова, Н. Подоляка, К. Сидоров, А. Сіренко, С. Скиба, О. Таран, П. Чамата тощо.

У дослідженнях українських психологів основна увага приділяється вивченню процесу формування особистості, її структурних елементів та розкриттю механізмів становлення, важливою складовою яких є самооцінка. Зарубіжні науковці переважно розглядають самооцінку як механізм, що забезпечує узгодженість вимог особистості до себе із зовнішніми умовами, тобто сприяє гармонії між індивідом і його соціальним оточенням.

Зокрема, О. Вітер у своїй праці підкреслює, що самооцінка є важливим аспектом емоційного розвитку дитини, який формується через ігрову діяльність. Автор визначає самооцінку як інтегративну характеристику, що відображає ставлення дитини до своїх можливостей, успіхів і невдач у діяльності [1]. У своїх дослідженнях Ж. Гордєєва зазначає, що самооцінка – це центральний механізм становлення особистості, який забезпечує усвідомлення дитиною власних якостей і потенціалу. Авторка акцентує увагу на вікових особливостях розвитку самооцінки у дошкільному та молодшому шкільному віці.

Науковці, К. Матяш розглядає самооцінку як елемент самосвідомості, який формується через взаємодію дитини з дорослими та однолітками. Автор підкреслює важливість позитивного соціального середовища для розвитку адекватної самооцінки у дітей; Р. Найда визначає самооцінку як складний психолого-педагогічний феномен, який є центральним компонентом формування особистості дошкільника, що формується через систему педагогічного впливу в умовах освітнього середовища [2].

У дошкільному віці формування самосвідомості є одним із найважливіших етапів розвитку особистості дитини. Визначення психологічних умов її становлення, а також причин можливих відхилень у цьому процесі, є актуальним для правильного формування основ майбутньої особистості. Самосвідомість виникає у момент, коли дитина починає виділяти свої дії з усієї структури діяльності, що стає можливим завдяки виховним впливам дорослих (пояснення, навчання, оцінка).

За Е. Еріксоном, розвиток «Я-концепції» проходить через вісім стадій, три з яких припадають на дошкільне дитинство. Від народження до 18 місяців формуються базові основи особистісного розвитку. У віці від 1,5 до 3-4 років дитина починає усвідомлювати себе як індивідуальність і активну істоту. Вона демонструє прагнення до автономності, часто заявляючи: «Я сам (сама)!». Це проявляється через експерименти, самоствердження та спроби діяти по-своєму, що нерідко викликає конфлікти з батьками. Успіхи на цій стадії залежать від доброзичливої підтримки дорослих, які мають допомогти дитині уникнути відчуття сорому та невпевненості. Важливо заохочувати дитину до діяльності, яка розвиває впевненість у собі, та створювати умови, що сприяють формуванню позитивної самооцінки [5]. Приблизно у 4 роки у дитини з'являються перші уявлення про те, якою людиною вона може стати в майбутньому. У цей період активно розвивається пізнавальна діяльність, основою якої є природна допитливість. Дитина стає впевненішою, більш самостійною та прагне

розширити своє соціальне оточення. На цих стадіях важливо підтримувати допитливість і активність дитини, щоб уникнути розвитку почуття провини за власну ініціативу. Формування позитивної самооцінки вимагає, щоб дитина уникала самоприпинення і починала усвідомлювати свої унікальні якості, що відрізняють її від інших. Стійкість «Я-концепції» досягається, коли дитина рефлексує та розуміє, як її сприймає оточення. Завдяки цьому поєднуються схвалення з боку батьків і самоприйняття, що сприяє формуванню почуття власної гідності

Наступний етап становлення самосвідомості пов'язаний із тим, що дитина починає використовувати своє ім'я, поступово усвідомлюючи себе як окрему особистість. Це відображає перехід від сприйняття себе через конкретні дії до усвідомлення себе як постійного цілого. Розвиток самосвідомості супроводжується змінами у мовленні: від вживання власного імені до використання абстрактніших висловів («моє», «у нас», «я»), що свідчить про перехід до більш глибокого розуміння себе [4].

Самооцінка є ключовим компонентом самосвідомості дітей старшого дошкільного віку, що відображає ставлення дитини до власних якостей, можливостей, успіхів і невдач. У цьому віці самооцінка стає більш структурованою та диференційованою, поступово набуваючи об'єктивності. Вона тісно пов'язана з емоційною сферою дитини, часто залежить від зовнішніх оцінок дорослих і однолітків, проте з віком діти вчаться аналізувати свої досягнення та порівнювати їх із результатами інших.

Особливістю самооцінки дошкільників є її емоційний характер. Діти прагнуть до позитивних оцінок, оскільки вони підтримують їхню впевненість у собі. Залежність від зовнішніх оцінок поступово зменшується, і самооцінка починає формуватися на основі власного досвіду. Важливим фактором є взаємодія з дорослими, які своїм ставленням та підтримкою впливають на формування адекватної самооцінки. Діти старшого дошкільного віку вже здатні критично сприймати оцінки інших, порівнюючи їх із власними спостереженнями.

Самооцінка старших дошкільників включає когнітивний, емоційний і мотиваційний компоненти. Когнітивний компонент охоплює уявлення про власні здібності та якості, емоційний – ставлення до власних успіхів і невдач, а мотиваційний – прагнення до самовдосконалення. Ці компоненти розвиваються у процесі діяльності, спілкування та гри.

Формування самооцінки проходить кілька етапів. Спочатку вона залежить від оцінок дорослих, які є авторитетними для дитини. Пізніше, ближче до 6-7 років, діти починають об'єктивніше оцінювати себе, усвідомлюючи власні сильні та слабкі сторони в різних сферах діяльності. У цьому віці вони вчаться робити висновки про свої досягнення та сприймати як успіхи, так і невдачі.

Серед факторів, що впливають на розвиток самооцінки, особливу роль відіграє сімейне виховання. Доброзначне ставлення батьків, їхня похвала і конструктивна критика сприяють формуванню позитивного уявлення дитини про себе. Водночас досвід взаємодії в дошкільному закладі, участь у групових

іграх і завданнях допомагають дітям зрозуміти свої здібності та розвинути соціальні навички [3].

У дошкільному віці формується важливий аспект самосвідомості – усвідомлення себе в часі. Спочатку дитина живе лише в теперішньому, але з накопиченням досвіду починає розуміти своє минуле. Старші дошкільники охоче слухають розповіді дорослих про себе в дитинстві, задоволено згадують недавні події, усвідомлюючи, що колись були іншими. Їх цікавить також минуле близьких людей. Поступово розвивається здатність до усвідомлення майбутнього: дитина мріє піти до школи, опанувати професію чи вирости, щоб досягти певних цілей. Інтерес до себе в різних часових вимірах постійно зростає. Дитина не лише просить дорослих розповідати про минуле, а й самостійно згадує події, оцінюючи їх об'єктивно та іноді навіть критично.

Самооцінка є ключовим компонентом розвитку особистості дитини, що формується під впливом діяльності, взаємодії з оточуючими та соціального середовища. Вона визначається як інтегративна характеристика, яка включає усвідомлення власних якостей, можливостей, успіхів і невдач. Самооцінка відіграє центральну роль у становленні самосвідомості та визначає соціальну адаптацію дитини.

Список використаних джерел:

1. Вітер О. Вплив ігрової діяльності на формування самооцінки у дітей дошкільного віку. *Scientific Achievements and Innovations as a Way to Success*. 2024. С. 218-221.
2. Найда Р. Педагогічне проектування становлення самооцінки дошкільника в умовах освітнього середовища дошкільного закладу. *Наукові записки РДГУ*. 2017. Вип. 17 (60). С. 129-132.
3. Олійник О. Особливості психокорекційної роботи у формуванні самооцінки старших дошкільників. Проблеми емпіричних досліджень у психології. 2008. Вип. 1. С. 347-352.
4. Павлюк Ю. Психолого-педагогічні особливості прояву самооцінки у дітей дошкільного віку. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions*. 2019. С. 832-836.
5. Подоляка Н., Коломоєць Т. Самооцінка дітей передшкільного віку як психолого-педагогічний феномен. *Theory, practice and science: матеріали міжн. науко-практ. конф.* (м. Токіо, Японія, 27-30 квітня 2021 р.). Токіо, 2021. С. 298-302.

Сергій Марчук,

канд. пед. наук, завідувач кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

**ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯЗИЧНИЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ СЛОВ'ЯН
У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВИХОВАТЕЛЯ**

Ключові слова: язичницька педагогіка, традиційне виховання, духовна культура слов'ян, народна педагогіка, обрядовість, світогляд слов'ян, професійна підготовка вихователя.

Дослідники [4;5;6;8;9] зазначають, що історія виховання у східних слов'ян сягає в глибоку давнину. За часів *матріархату* та екзогамії жінки й чоловіки брали участь у колективній праці, але проживали окремо. Жінки з малолітніми дітьми знаходилися в одному помешканні, чоловіки – в іншому. Після 4-5 років хлопчики переходили під нагляд чоловіків, а дівчатка залишалися у жіночому домі. У материнському роді жінка виконувала функції громадського вихователя дітей і називалась *пестунья*. З утвердженням *патріархату* відбувається перехід від безладних шлюбів до одношлюбної сім'ї – моногамії. Чоловічі і жіночі житла трансформуються в так звані «будинки молоді». Згадка про ці заклади є в «Книзі» арабського письменника Ібн-Фадлана (X ст.) [3], а також у стародавніх казках, в яких вони названі «будинками у лісі», «будинками у степу». У цих будинках старші члени роду навчали молодь виготовленню простих знарядь праці, правилам полювання, передавали моральні заповіді предків та ін. [5]. Уже на той час народною педагогікою було чітко визначено послідовні етапи раннього виховання дітей (табл.1):

Таблиця 1.

Основні етапи раннього виховання дітей [7]

Період виховання	Змістова характеристика
Баяння (від народження до 1,5 – 2 р.).	Спілкування матері з дитиною; основний засіб – колискова пісня.
Пестування (1,5-2 – 5 р.)	Із роду виділялися пестуни і пестунки, які виховували дітей, залучали їх в дитячі ігри.
Набуття трудових навичок та оволодіння нормами моральної поведінки (5-10 р.).	Основним засобом виховання була праця – випас худоби, участь у оранці, збирання ягід, плодів.
Ініціації.	Система випробувань на фізичну зрілість і виробничу готовність вихованців стати в ранг дорослих.

У вихованні значна роль відводилась іграм, пісням, хороводам, прислів'ям, казкам та загадкам. У VIII–IX ст. з'являється територіальна община, а разом з нею і нові чинники соціалізації підростаючого покоління, які доповнювали сімейне виховання: дитяче братання (побратимство і посестринство), союзи ровесників; молодіжні товариства, загони отроків-воїнів [7].

Побратимство і посестринство будувалися не за принципом родинності, а на основі особистих симпатій. Зв'язки, що єднали побратимів, були часто сильніше родинних. Найстарішим способом братання було укладення союзу між однолітками шляхом обміну жменями землі. Земля символізувала силу взаємної клятви і вірності слову. Зашивали жменю землі в ладанку і носили її на шії.

Цікавий опис *побратимства* залишив Іван Франко, який спостерігав його серед пастушків в гірських селищах Карпат. Діти брали палку, розрізали її на половинки, робили на них зарубки, в які вкладали декілька зерен, потім з'єднували половинки і, взявшись за палку, вели короткий діалог: «*Побратим? – Побратим. – До якого часу? – До гробової дошки!*». З цього часу підлітки зверталися один до одного на «ВИ», називали себе побратимами, братами і

допомагали один одному у всьому. Побратимство займало велике місце у вихованні і самовихованні підлітків. Стимулом до чистоти моральних взаємин, критерієм дружби виступала совість і воля побратимів. Вірність клятві формувала поняття про дружбу і честь як вищі моральні якості [5].

Інакше здійснювалось *посестринство*. Етнографічні матеріали показують, що акт посестринства приурочували до весни. Дівчата йшли в ліс, вибирали найгарнішу берізку, прикрашали її стрічками, з тонких гілок робили кільце, вішаючи на них вінки, які наче росли на дереві. Під берізкою водили хороводи, співали пісень. Після закінчення хороводу дівчата цілувались через вінок і давали одна одній слово посестринської вірності. В інших місцях прикрашену берізку встановлювали в полі і повторювали в такій же формі ритуал посестринства. Звичаї побратимства і посестринства знаменували появу нових форм виховання [11].

Ідеологічною основою виховання була *язичницька релігія*. Велика увага приділялась розповідям про язичницькі божества (*Перуна* – бога грому і дощу; *Сварога* – бога неба; *Дажбога* – бога світла, сонця; *Велеса* – бога свійських тварин; *Стрибога* – бога вітру та ін.).

Головними носіями духовної культури язичницького періоду були давньоруські жерці – *волхви*. Вони володіли обширними знаннями з математики, географії, медицини, будівництва, астрономії. В язичницький період слов'яни мали свою писемність, про що свідчать договори 911, 944, 971 рр. Русі з Візантією [2].

Наявність у східних слов'ян писемності у дохристиянський період засвідчують літературні й археологічні джерела. Перший нарис історії слов'янської писемності – сказання «О письменах» написав болгарський письменник Храбр (кінець IX – початок X ст.). Він зазначає, що у слов'ян до введення азбуки Кирила існувало два види письма: 1) *примітивні піктографічні й облікові знаки* (риски і зарубки); 2) *грецьке й латинське письмо*, яке, однак, не передавало багатьох слов'янських звуків [10].

Піктографічне письмо (найдавніший вид слов'янського письма) виникає приблизно у середині першого тисячоліття. Це були примітивні знаки (риски і зарубки) для датування термінів землеробської діяльності, язичницьких свят. Для запису складних текстів вживали *грецькі й латинські букви*. Використання слов'янами такого письма підтверджує реальна пам'ятка, так звана «софійська абетка», яку виявив на одній із апсид київського Софійського собору у 60-х роках XX ст. археолог С. Висоцький. Абетка містить 27 букв, з яких 23 – відповідають грецькому алфавіту, а чотири – слов'янському мовленню [10].

Упорядкування слов'янського письма пов'язують з просвітницькою діяльністю Кирила і Мефодія. Найдавніші слов'янські азбуки – *глаголиця і кирилиця*. Більшість учених вважає, що Кирило близько 863 р. створив для старослов'янської мови глаголицю, яку в давнину називали кириловицею (куруловицею). Глаголиця стала першою міжслов'янською літературною мовою. Щодо авторства кирилиці не існує єдиної думки. Серед її творців називають Кирила, Мефодія, болгарського царя Симеона й Климента Охридського (учня Кирила і Мефодія). Створено кирилицю на основі грецького письма, з якого

запозичено 24 літери. Складалася кирилиця з 43-х літер, 19 з них відповідали словенським звукам [7].

Писемність у дохристиянські часи вживається у різних сферах суспільного життя. Імператор Візантії Константин VII Багрянородний (905–959) у своєму творі «Про церемонії візантійського двору» повідомляє, що княгиню Ольгу під час її перебування на чолі посольства Русі у Константинополі (сучасні дослідники відносять цю подію до 957 або 946 р.) супроводжували 12 перекладачів. Відомості про застосування писемності у язичницькому культі наводять у своїх творах арабський мандрівник Ібн-Фадлан (перша половина X ст.), арабський письменник Аль-Масуді, німецький єпископ Титмар Мерзебурзький [5].

Актуалізація ідей язичницької традиції у професійній підготовці вихователя: формування духовно-моральних орієнтирів, використання етнопедагогіки в роботі з дітьми, розвиток міжкультурної компетентності та поваги до традицій, упровадження елементів обрядової культури у виховний процес (наприклад, свята календарного циклу, народні ігри) [1].

Отож, язичницька педагогіка – це система народного виховання, яка передавалася з покоління в покоління усно, через обряд, працю, приклад дорослих. Вона формувала гармонійну, працьовиту, моральну особистість, яка поважає громаду і природу. Основні принципи язичницької педагогіки:

- наслідування (дитина вчилася, спостерігаючи за поведінкою дорослих);
- практичність (навчання і виховання йшли через повсякденну працю);
- колективізм (головними цінностями були служіння роду і громаді);
- єдність з природою (виховання відбувалося в тісному зв'язку з річним циклом природи);
- моральність (язичництво виробляло чіткі моральні норми – честь, гідність, доброзичливість, правдивість).

Слов'янські язичницькі уявлення збереглися у фольклорі, обрядах, звичаях, що досі живуть у народній культурі. Їх аналіз – це міст між минулим і сучасною педагогікою.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. Історія педагогіки України: підручник. Київ: Либідь, 2006. 424 с.
2. Бойчук П., Марчук С. Організація шкільної освіти Давньої Русі в історико-педагогічному та етнографічному ракурсах. *Академічні студії*. 2022. №.4. С. 156-164.
3. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. 767 с.
4. Дріб'язко П. Українська національна школа: витоки і сучасність. Київ: Академія, 1997. 184 с.
5. Кравець В. Історія української школи і педагогіки. Тернопіль, 1994. 388 с.
6. Любар О., Стельмахович М., Федоренко Д. Історія української школи і педагогіки. Київ: Знання-Прес, 2003. 450 с.

7. Марчук С. Практикум з історії педагогіки: для студентів педагогічних коледжів в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою навчання : навч. посіб. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2011. 151 с.
8. Сірополко С. Історія освіти в Україні. Львів: Афіша, 2001. 664 с.
9. Стельмахович М. Народна педагогіка. Київ: Рад. школа. 312 с.
10. Українська культура: історія і сучасність / за ред. С. О. Черепанової. Львів: Світ, 1994. С. 35-66.
11. Українське народознавство / за ред. С. П. Павлюка. Львів: Фенікс, 1994. 608 с.

Ірина Метелькова,
вихователь КЗ «Луцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок)
№ 35 Луцької міської ради»,
м. Луцьк, Україна

ФОРМУВАННЯ ЕТИКЕТУ СПІЛКУВАННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: етикет спілкування, дошкільний вік, ввічливість, формули мовленнєвого етикету.

*Діти повинні виховуватися не для сьогодення, а для майбуття.
І. Кант*

Нинішній світ характеризується швидкими змінами, глобалізацією та інформаційною революцією. І, як результат, такі процеси суттєво впливають на усі сфери життя людини, у тому числі і на моральні орієнтири, систему людських цінностей. У зв'язку з цим, традиційні моральні норми втрачають свою вагу, видозмінюються, з'являються інші. Сучасні пріоритети розвитку нашої держави ставлять нові вимоги до морального зростання особистості. Таким чином, зростає потреба суспільства у вихованні підростаючого покоління з високим рівнем комунікативної культури, моральних якостей та норм.

Відомо, що у дошкільному віці закладаються основи особистості, формуються соціальні навички та вміння, відбувається накопичення морального досвіду. Тому дошкільний заклад освіти спільно з родинами вихованців повинні забезпечити формування людини нового формату, яка буде здатна у майбутньому до розбудови соціуму загалом.

Так, як найважливішою і найширшою ділянкою міжособистісних взаємин вважається спілкування (обмін думками, почуттями, враженнями), то формування комунікативного (спілкувального) етикету є запорукою успішної соціалізації дитини, її адаптації до умов сучасного світу, і його можна вважати одним з найважливіших аспектів розвитку дошкільника.

Український етикет спілкування – це справжнє багатство нашої культури, адже він сформувався на основі таких цінностей, як доброта, шанобливість, толерантність. Це не просто сукупність правил, а відображення нашого

менталітету, бажання жити в гармонії з оточуючими. Комунікативний етикет включає в себе великий арсенал засобів грічності та ввічливості: формули вітання, прощання, подяки, звертання, прохання, вибачення, побажання, запрошення тощо.

У своїй педагогічній діяльності ми неодноразово стикалися з тим, що дошкільники часто виявляють підвищену емоційність, яка призводить до імпульсивних дій та не завжди доречних висловлювань. Крім того, обмежений словниковий запас ускладнює використання дітьми ввічливих звертань та виразів у повсякденному спілкуванні. Через невеликий життєвий та моральний досвід у дошкільнят виникають труднощі в соціальній взаємодії, дітям складно розуміти почуття інших, ділитися своїми речами, вирішувати конфліктні ситуації тощо. Тому ми вважаємо, що засвоєння та володіння правилами етикетного спілкування – це нагальна педагогічна проблема сьогодення.

Що ж таке **етикет спілкування**? Це сукупність правил і норм поведінки, які регулюють взаємини між людьми в різних комунікативних ситуаціях, допомагають підтримувати доброзичливу атмосферу. Він є важливим елементом культури спілкування.

Основними **принципами** етикету спілкування є:

1. Ввічливість як фундамент етикету. Вияв ввічливості полягає у дотриманні певних формул звертання, у використанні ввічливих слів, в умінні вибачатися, просити, дякувати тощо.
2. Тактовність. Це здатність розуміти почуття інших людей і будувати спілкування таким чином, щоб не образити співрозмовника. Тактовність проявляється в умінні підбирати правильні слова, тон, інтонацію.
3. Повага до співрозмовника. Це визнання гідності іншої людини, її права на власну думку. Повага проявляється в уважному слуханні, уникненні образливих висловлювань, дотриманні особистого простору співрозмовника.
4. Чемність. Це здатність виявляти увагу до почуттів та гідності співрозмовників у різних ситуаціях.
5. Коректність. Це дотримання правил мовної поведінки, які прийняті в суспільстві. Коректність проявляється в умінні висловлювати свої думки чітко і ясно, уникаючи двозначностей і непорозумінь.
6. Доброзичливість. Це позитивний настрій, спрямований на співрозмовника, що проявляється в усмішці, привітному тоні, використанні компліментів.

До **типових формул мовленнєвого етикету**, які діти повинні засвоїти у дошкільному віці належать:

1. Фрази, які вживаються з метою **вітання**: *«Добрий ранок!/Доброго ранку!»*; *«Добрий день!»*; *«Добрий вечір!»*; *«Привіт! Радий тебе бачити!»*.
2. Етикетні одиниці для вираження **прощання**: *«До побачення!»*; *«До зустрічі!»*; *«До завтра!»*; *«Будьте здорові!»*; *«Бувай!»*; *«На добраніч!»*; *«Щасливої дороги!»*; *«Ще зустрінемося!»*. Використання фраз вітання та прощання свідчать про ввічливість дитини та демонструють її повагу до співрозмовників.

3. Формули **вибачення**: «*Вибач (-те), будь ласка!*»; «*Пробачте!*»; «*Перепрошую! Я не хотів (-ла)!*» допомагають дошкільнику визнати свою помилку і налагодити товариські відносини.

4. Етикетні одиниці, які супроводжують **прохання**: «*Будь ласка*»; «*Допоможіть мені...*»; «*Чи можна мені...?*»; «*Чи можна я..?*»; «*Хочу тебе/Вас попросити...*».

5. Вислови **подяки та репліки-відповіді**: «*Дякую!*»; «*Спасибі!*»; «*Це дуже приємно!*»; «*На здоров'я!*»; «*Прошу!*»; «*Будь ласка*». Ці слова допомагають дитині висловити вдячність за будь-яку допомогу, подарунок чи комплімент.

6. Формули **компліментів**: «*У тебе красива сукня!*»; «*Ти крутий!*»; «*Ви гарно співаєте!*» та ін. виражають захоплення успіхами, вміннями, зовнішнім виглядом, унікальністю якостей співрозмовника.

7. Фрази **привітань** з певної нагоди та **побажання**: «*Вітаю!*»; «*Хочу тебе/Вас привітати з...*»; «*На все добре!*»; «*Удачі!*»; «*Щасливої дороги!*»; «*Солодких снів!*». Ці слова допомагають дитині виражати позитивні емоції та бажати іншим добра.

8. Вислови для вираження **співчуття, підтримки**: «*Я за тебе переживаю*»; «*Мені тебе шкода!*» допомагають висловити дитині свої почуття, співпереживання, співчуття.

9. Фрази **згоди/незгоди**: «*Так, звичайно*»; «*Авжеж!*»; «*Обов'язково!*»; «*Домовилися*»; «*Добре*» («*Гаразд*»); «*Вибач, але ні!*»; «*Наступного разу*».

10. **Звертання** до співрозмовника у формі кличного відмінка: *Ірино Володимирівно! Пані Маріє! Мамо, тату, бабусю, дідусю, Маргаритко!* та ін. допомагають дитині висловити свою повагу, прихильність, подекуди створюють офіційність у розмові.

Слід зауважити, що народна творчість відіграє виняткову роль у формуванні етики спілкування дошкільників. Тому що народні казки, дитячі пісні, прислів'я та приказки, оригінальні народні порівняння, фразеологізми, мирилки містять у собі вічні моральні цінності, такі як: добро, справедливість, дружба, повага до старших тощо. Народна творчість навчає дітей спілкуватися, домовлятися, співпрацювати, вирішувати конфлікти.

Аналізуючи завдання освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина», ми сформулювали основні **правила етикету спілкування** для дітей дошкільного віку:

- звертатися до дорослих на «*Ви*»;
- називати при звертанні співрозмовника по імені (по імені та по батькові);
- вживати імена однолітків із зменшувально-пестливими суфіксами -*к, -ик, -очк* (*Софійка, Тимофійко, Артемчик*);
- застосовувати мовні кліше вітання, подяки, прощання;
- завжди дякувати за допомогу, комплімент, пораду, турботу;
- говорити іншим людям компліменти;
- вживати слово «*будь ласка*» при проханні;

- уникати грубих слів, образливих прізвиськ, дражнілок, звертань на ім'я із згрубілими суфіксами -к (*Дімка, Анька, Женька*);
- висловлювати щирі вітання з певної нагоди друзям, рідним, близьким;
- під час розмови дивитися співрозмовникові в очі, активно не жестикулювати, не перебивати дорослих [3].

Яке ж значення має етикет спілкування у гармонійному розвитку дитини? Перш за все, засвоєння норм етикету спілкування сприяє її успішній соціалізації, вона вчиться взаємодіяти з різними людьми – членами сім'ї, однолітками, дорослими. Ввічлива і тактовна дитина завжди справить приємне враження в будь-якому колективі. По-друге, збагатиться словниковий запас дошкільника, удосконалиться мовлення, він буде відчувати себе впевненіше, а це підвищить його самооцінку. По-третє, дитині легше буде адаптуватись до шкільного життя та подальшої взаємодії з людьми.

Етикет спілкування дошкільнят – невід'ємна частина їхнього всебічного розвитку. І лише завдяки цілеспрямованій роботі можна досягти значних успіхів у вихованні ввічливих та комунікабельних дітей. Важливо не тільки розповідати вихованцям про правила спілкування чи завчати їх на пам'ять, а й створювати ситуації, в яких діти зможуть застосувати свої знання практично, підвести їх до розуміння того, чому потрібно поводитися та комунікувати певним чином у якійсь конкретній життєвій ситуації.

Успішність виконання завдань виховання мовленнєвого етикету у дошкільників також залежить від доцільності та ефективності обраної системи способів, методів та прийомів цілеспрямованого впливу.

Велике значення для формування мовленнєвого етикету у дошкільнят має сучасне розвиваюче освітнє середовище, що передбачає облаштування в групах (на ігрових майданчиках) осередків сюжетно-рольових ігор («Супермаркет», «Сім'я», «Перукарня», «Лікарня», «Автобус» та ін.), бібліотечних, мистецьких куточків, лабораторій добрих справ, що дозволить дітям моделювати різні комунікативні ситуації, вчитися правилам етикету та ввічливості, аналізувати свої дії.

Важливим фактором у вихованні дітей є їхнє спілкування у родині. Сім'я, дім – це те середовище, де дитина вперше знайомиться з нормами комунікативного етикету, починає їх засвоювати. Кожній маленькій особистості по-різному це вдається (раніше/пізніше, легше/важче). Відомо, що сімейні відносини вважаються першими найважливішими моделями для наслідування дітьми дошкільного віку. І це дуже добре, якщо вони є зразковими. Члени родини повинні допомогти дитині зрозуміти світ людських взаємин, дати знання про взаємодію з іншими людьми, як почуватися комфортно в будь-якій життєвій ситуації.

Процес формування етикету спілкування вимагає від педагога, який безумовно відіграє у ньому ключову роль, проявлення фантазії, творчості, педагогічної майстерності, такту. Індивідуальний підхід, повага до вихованців, тепла, дружня, доброзичлива атмосфера створюють найкращі умови для засвоєння навичок мовленнєвого етикету, сприяють розвитку відкритості у

спілкуванні дітей між собою та з дорослими. Успіх роботи вихователя значною мірою залежить і від його вміння співпрацювати з батьками, активізувати зворотній зв'язок. Нерідко, консультуючи батьків, ми допомагаємо їм контролювати своє мовлення, бути прикладом для наслідування ввічливого спілкування вдома, стимулюємо їх знаходити ефективні способи підтримки та мотивації дітей у процесі засвоєння основних навичок етикету спілкування.

Слід зауважити, що засвоєння дошкільниками правил комунікативного етикету триває постійно. Досвід дошкільнят поповнюється і прикладами мовленнєвої поведінки членів сім'ї, однолітків, оточуючих, і враженнями, судженнями, що виникають після читання творів художньої літератури та фольклору, перегляду мультфільмів, відвідування вистав, концертів тощо, під час довільної ігрової діяльності.

Отже, формування етикету спілкування у дітей дошкільного віку – це поступовий та цілеспрямований процес засвоєння норм та правил ввічливого спілкування, привчання до наслідування кращих зразків етикетної мовленнєвої поведінки та розвитку соціальних навичок, що дозволять дитині успішно взаємодіяти з оточуючими людьми, будувати міцні соціальні зв'язки та відчувати себе комфортно в різних комунікативних ситуаціях. Він тісно пов'язаний з віковими особливостями дітей та вимагає систематичної роботи як педагогів дошкільних закладів, так і батьків вихованців.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
2. Богдан С. Мовний етикет українців: традиції і сучасність : монографія. Київ : Рідна мова, 1998. 476 с.
3. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. керівник проєкту В. О. Огнев'юк; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертутіна [та ін.]; наук. ред. Г. В. Беленька; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
4. Етикет / Л. В. Рябець, С. Я. Єрмоленко. Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: <https://esu.com.ua/article-18042>
5. Етикет спілкування дітей дошкільного віку : методичні рекомендації / автор-укладач І. В. Метелькова. Луцьк, 2025. 144 с.
6. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування : Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2006. 291 с. (Вища освіта XXI століття).

Анна Мешканюк,
здобувачка освіти Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради
м. Володимир, Україна
Науковий керівник – **Олена Занько,**
викладачка Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського,
м. Володимир, Україна

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОФЕСІЇ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Ключові слова: діти дошкільного віку, професії, ознайомлення з професіями, трудове виховання, повага до праці, мотивація до трудової діяльності, шляхи формування уявлень про професії, соціалізація, пізнавальний інтерес.

У наш час, коли технології розвиваються стрімко, а вимоги до працівників постійно змінюються, молоді люди все частіше стикаються з невизначеністю щодо вибору майбутньої професії. Гарантувати собі стабільну роботу за фахом, навіть маючи вищу освіту, стає складніше дедалі. Тому формування уявлень про сучасні професії є одним із ключових завдань для підготовки підростаючого покоління до дорослого життя. «Необхідно збудити думку дитини до ремесла. Таким чином, у праці зростатиме душа, і людина стане майстром своєї справи», – писав великий педагог Костянтин Дмитрович Ушинський ще у XIX столітті [10]. Дошкільний вік найбільш сприятливий до пізнання нового, їх природна допитливість і бажання наслідувати дорослим створюють чудове підґрунтя для формування поваги до праці та усвідомлення її важливості. Саме це і зумовило вибір теми нашого курсового дослідження.

Видатні педагоги, такі як Й. Песталоцці, С. Русова, Ж.-Ж. Руссо К. Ушинський, О. Усова та інші, підкреслювали важливість трудового виховання для всебічного розвитку дитини [14, с. 246-249]. Вони довели, що праця – це не лише засіб для досягнення результату, але й потужний інструмент соціалізації, який сприяє формуванню особистості дитини, її цінностей і вмінь.

Проблема трудового виховання та формування уявлень про професії у дошкільників є предметом дослідження сучасних науковців та практиків, а саме Г. Беленької, З. Борисової, М. Машовець, В. Павленчик, І. Савінової, Т. Шоригін, Л. Іщенко, Т. Тарасенко та інших. Кожен із цих дослідників зробив вагомий внесок у розвиток цієї галузі педагогіки, запропонувавши свої оригінальні підходи та концепції [14, с. 249-251].

Дошкільний вік – це період активного пізнання навколишнього світу. Ще з малечку малеча цікавиться професіями людей, які їх оточують. Завдання дорослих – донести, що всі професії є важливими і потрібними для суспільства, а для досягнення успіху в будь-якій справі потрібні знання, вміння і наполегливість.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначається: «...трудове виховання є передумовою успішного, прогресивного, цікавого входження дитини у світ праці, засвоєних знань про довкілля (природне та соціальне), засвоєних знань про професії». Це означає, що через працю дитина не лише набуває практичних навичок, а й формує своє ставлення до праці, розуміє її значення для суспільства» [2].

Питання трудового виховання та ознайомлення з працею дорослих завжди були актуальними у дошкільній освіті. Перші кроки визначення змісту та структури формування уявлень у дошкільників щодо формування знань про

працю дорослих, професії та трудову діяльність загалом зробили К. Ушинський, А. Герд, В. Грецова та інші. Сьогоднішні дослідження, проведені М. Бурмістровою, Т. Гусевою, І. Заболотною та іншими, дозволяють побудувати освітній процес у закладі дошкільної освіти, який сприятиме формуванню у дітей поваги до праці та розуміння її значення в житті суспільства [10].

Ми погоджуємося із твердженнями науковців та практиків, які вказують, що у процесі ознайомлення дітей дошкільного віку відбувається трудове виховання. «Трудове виховання – це цілеспрямований процес, який спрямований на формування у дітей початкових трудових умінь, навичок, а також позитивного ставлення до праці. Це не просто навчання дитини виконувати певні дії, а й розвиток її особистості, формування ціннісних орієнтацій, поваги до праці інших людей» [13]. Ознайомлення дітей з працею дорослих та професіями входить до системи трудового виховання. Це важлива складова їхнього розвитку, яка сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості. Зокрема:

- сприяє соціалізації дитини, адже діти вчаться взаємодіяти з іншими людьми, розуміти значення праці в суспільстві,
- формують повагу до праці;
- розвитку пізнавальних процесів: розширюється кругозір, формуються поняття про простір, час, причинно-наслідкові зв'язки;
- формування ціннісних орієнтацій: відповідальність, працьовитість;
- розвиток мовлення: з'являються нові слова, словосполучення, граматичні форми, пов'язані з різними професіями та видами діяльності;
- підготовка до навчання в школі: закладаються основи для успішного навчання в школі, розвиваються такі якості, як уважність, посидючість, допитливість.

Формування трудових навичок у дитини – це тривалий процес, який починається з раннього дитинства. Якщо діти раннього віку ознайомлюються із працею дорослих шляхом безпосередніх спостережень за трудовими діями працівників закладу дошкільної освіти, то старших дошкільників більше приваблює праця за межами закладу дошкільної освіти. Найдієвішими шляхами, які забезпечують формуванню знань про професії дорослих є спостереження за трудовим процесом, екскурсії, зустрічі та бесіди із представниками професій. Під час бесід та розповідей вихователя закріплюються та уточнюються уявлення, які сформувались у дітей в ході спостережень. Ключовою метою ознайомлення дітей з професіями дорослих є сформування у дітей уявлення та конкретні знання за схемою: назва професії – місце роботи – умови праці – інструменти для роботи – трудові операції – результат праці [11].

Ознайомлення дошкільнят з професіями дорослих під час спеціально організованих освітніх ситуацій, у процесі безпосереднього спілкування з представниками різних професій розвиває пізнавальний інтерес, творчу активність. Адже педагоги використовують різні методи та прийоми, метою використання яких є формування та систематизація знань про працю людей.

Загальновідомо, що гра є провідним видом діяльності дитини дошкільного віку, а сюжетно-рольова гра – займає центральне місце. І саме цей вид гри дає змогу систематизувати та поглибити уявлення дітей про різноманітну діяльність

дорослих, їхню взаємодію з іншими людьми, про знаряддя праці, які використовуються в конкретній професії [3].

Сучасна дошкільна освіта вимагає від вихователя не лише знань педагогіки, психології та методик, а й вміння використовувати інноваційні методи. Такий педагог стає для дитини не лише вчителем, а й другом, який допомагає зрозуміти навколишній світ, формує моральні цінності та виховує повагу до праці. Одним із головних завдань такого вихователя щодо формування уявлень про професії – сформувати в дитини активну життєву позицію, виховання у дітей цінності праці розвинути в дитині бажання вчитися, працювати, отримувати професію в майбутньому і досягати успіхів.

У Базовому компоненті дошкільної освіти наголошується на взаємодії з батьками, як однією з важливих умов формування всесторонньо розвиненої особистості. У процесі ознайомлення дошкільників з професіями дорослих участь батьків є важливою [12. С. 54]. Адже саме батьки є першими педагогами, вони зобов'язані закласти перші основи для всестороннього розвитку дитини.

Підсумовуючи вищесказане, можемо зробити висновок, що формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку буде ефективним якщо педагоги дошкільного закладу дотримуватимуться певних шляхів у цьому процесі, а саме:

- відкриття світу професій через гру;
- комплексне використання методів та засобів для формування уявлень про професії;
- створення змістовного, насиченого, комфортного, безпечного предметно-розвивального середовища;
- забезпечення умов для праці дорослих та дітей на території закладу дошкільної освіти;
- тісна взаємодія ЗДО та родин вихованців щодо формування знань та досвіду вихованців про професії.

Аналізуючи календарні та перспективні плани вихователів закладів дошкільної освіти, ми з'ясували, що ознайомлення дітей із працею дорослих є систематичним, що сприяє вирішенню завдань трудового виховання відповідної групи. Зокрема, під час проведення ранкової зустрічі у старшій групі на тему «Майбутні професії маленьких мрійників» педагогиня об'єднала дітей у пари та запропонувала пригадати героїв улюблених мультфільмів та зробити припущення щодо того, яку професію вони б обрали для себе та пояснити, чому саме. Відповіді дітей були цікавими та непередбачуваними. Наприклад, Ельза з мультфільму «Холодне серце» – виробник морозива, а її сестра Анна – вихователь у дитячому садку; коза із української народної казки «Коза-дереза» – кухарка, яка готує смачні страви для усієї родини, зайчик – кур'єр, який швидко доставляє посилки, вовк – тренер, який навчає самообороні.

Поділяємо думку Т. Поніманської, що важливо ознайомлювати дітей не лише із сучасними професіями, а й з старовинним професіями та ремеслами, зокрема, гончар, ткаля, різьбяр, коваль тощо, їх трансформацією у сучасне суспільство [14, с. 247-248]. Ми провели віртуальну екскурсію у музей «Старовинні ремесла». Дошкільнятам було надзвичайно цікаво дізнатись про

назви та функції знарядь праці які використовували представники давніх професій та ремесел.

У сюжетно-рольовій грі «Кафе «Еклер», яку ми провели відповідно до плану освітньої взаємодії, діти відтворювали набуті знання та власний досвід про професії працівників сфери обслуговування. Малюки із задоволенням виготовляли атрибути до гри, обігрували ситуації. Цікавою була зустріч із мамою вихованця групи, яка професійно займається кондитерською справою. Ця зустріч відбулася за допомогою відеозв'язку у менеджері Вайбер з кондитерського цеху, під час якої кондитерка розповіла та продемонструвала процес виготовлення тістечок, печива та інших смаколиків. Це сприяло вихованню поваги до праці, бажання брати участь у різних видах посильної трудової діяльності разом з дорослими.

Цікавим для дітей був організований та втілений нами тижневий проєкт «На виклик пожежна машина летить, сміливий пожежний в машині сидить», до якого ми залучили батьків вихованців. Метою проєкту ми визначили: сформувати у дітей уявлення про професію пожежника; дати дітям знання про вогонь, як одну з головних умов існування людини; вчити обачно користуватися вогнем, уникати пожежного травматизму, знаходити вихід з небезпечних ситуацій; формувати емоційно-пізнавальну активність дітей; вчити складати план своєї діяльності для досягнення кінцевого результату; розвивати пізнавальну активність дітей, вміння помічати зміни, вчити робити елементарні висновки зі спостережень та дослідів; розвивати творче мислення, увагу, пам'ять, мовлення дітей шляхом причинно-наслідкових запитань та ігор (розвиваючих, рухливих, сюжетно-рольових), збагачувати їх словник; формувати інтерес до виконання спільного завдання; потребу прийти на допомогу одне одному; створювати сприятливі умови для становлення соціальної компетентності дитини; дбайливе ставлення до оточуючого світу.

Отже, ознайомлення з працею дорослих і виховання поваги до неї - один із способів формування в дітей працьовитості, позитивного ставлення до праці та до трудівників. Ознайомлюючи дітей із працею дорослих, вихователь має можливість повідомити їм конкретні завдання про працю, сформувати певні уявлення про неї і на цій основі виховувати почуття поваги до праці дорослих, навчити цінити працю, пробудити в дітей інтерес і любов до неї, викликати прагнення до трудової діяльності, бажання працювати сумлінно, старанно.

Список використаних джерел:

1. Артемова Л. Самостійність – потреба, вибір і право дитини. *Дошкільне виховання*. 2021. № 10. С. 3-7.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
3. Беленька Г. Які види праці організовувати в дитсадку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. № 2. С. 28-30.
4. Беленька Г. Формуємо в дітей звичку до трудових зусиль за допомогою чергування. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. № 3-4. С. 39-43.

5. Великий тлумачний словник української мови
URL: <https://1531.slovaronline.com/search?s=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D1%8F> (дата звернення 10.11.2024)

6. Дитина : Освітня програма для дітей від двох до семи / наук. кер. проекту В. О. Огневюк. Київ: ун-тім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.

7. Ковальова Н. Гра – не просто забава. Добірка дидактичних і рухливих ігор. ЮНІСЕФ, 28 с. 2024р.

8. Кононенко Н., Палош А. Формування уявлень про професію у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Шляхи і засоби становлення професійної майстерності майбутніх педагогів. Одеса, 2020. С. 60–65

9. Корнєєва О. Стягунова О. Парк професій, або Як зацікавити дошкільників професіями дорослих. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. №1. С. 51-61

10. Осовська О. Формування уявлень про професії дорослих у дітей дошкільного віку. URL: <https://surl.li/yesdjq> (дата звернення 10.02.2025)

11. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : Підручник. Київ : Академія, 2018. 408 с.

12. Полєвікова О., Швець Т. Світ сучасних професій. Харків: Вид. група «Основа», 2020. 126 с.

13. Рома О., Гончаренко О. Граємо разом . Методичний посібник із фасилітації ігрової взаємодії з дітьми дошкільного віку. Запоріжжя : СТАТУС, 180 с. 2024 р.

Олеся Мисик,
канд. пед. наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
м. Хмельницький, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІНІЦІАТИВНОСТІ ТА ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: проєктна діяльність, дошкільний вік, педагогічні умови, ініціативність, творчість, методи, педагогіка.

Проєктна діяльність в закладі дошкільної освіти є одним з найбільш ефективних і потужних засобів розвитку творчого потенціалу дітей, сприяючи формуванню таких важливих якостей, як ініціативність, самостійність, здатність до вирішення практичних завдань та креативне мислення. В умовах сучасної дошкільної освіти організація проєктної діяльності стала важливим елементом освітнього процесу, оскільки вона дозволяє дітям активно взаємодіяти з навколишнім світом, сприяє формуванню різнобічних компетентностей, від базових знань до соціальних навичок, а також сприяє глибшому розумінню процесів, що відбуваються в реальному житті.

Проектна діяльність дозволяє дітям не просто засвоювати готові знання, а й активно залучатися до створення нових ідей, вирішення реальних проблем та застосування отриманих знань у практичній діяльності. Цей процес сприяє розвитку ініціативи та відповідальності, оскільки кожен етап проекту потребує від дитини активного залучення та самостійного вибору шляхів досягнення результату. Задача педагогів у цьому контексті полягає не лише в організації проектної діяльності, а й у стимулюванні ініціативи дитини, підтримці її бажання до творчості та самовираження, створенні умов для прояву індивідуальних особливостей.

У сучасних умовах проектна діяльність набуває особливої важливості, оскільки вона сприяє розвитку не лише когнітивних навичок, а й соціальних, емоційних та комунікативних компетенцій. За допомогою проектної діяльності діти мають змогу розвивати свої творчі здібності, оскільки цей метод навчання передбачає пошук нових рішень, розв'язування складних завдань, формулювання ідей та впровадження їх у практику через групову або індивідуальну діяльність.

Проектна діяльність є не лише навчальною, а й виховною, оскільки вона дає дітям змогу розвивати самостійність у прийнятті рішень, навчає працювати в команді, слухати й поважати думки однолітків, приймати на себе відповідальність за виконану роботу. Вона дає змогу формувати в дітей позитивне ставлення до колективної роботи, повагу до думок інших, розвиває вміння співпрацювати й долати труднощі разом.

Завдяки інтеграції різних галузей знань проектна діяльність дозволяє дітям розширювати світогляд, створюючи умови для комплексного пізнання навколишнього світу, а також для розвитку соціальних навичок і емоційного інтелекту. Наприклад, розв'язання конкретних завдань проекту вимагає не лише аналітичних і творчих навичок, а й розвитку емоційного сприйняття, здатності до самовираження і рефлексії, що є важливими аспектами для формування соціально активної і гармонійно розвинутої особистості.

У результаті, основною метою проектної діяльності є створення умов для розвитку соціально активної, ініціативної та творчої особистості, здатної до адаптації в складних умовах сучасного світу. Проекти, орієнтовані на досягнення конкретних результатів, дають дітям не лише нові знання, а й формують життєву компетентність, спонукаючи їх до критичного мислення, незалежності та особистісного розвитку. Успіх організації такої діяльності залежить від кваліфікації педагогів, здатних створити оптимальні умови для реалізації творчого потенціалу кожної дитини.

Організація проектної діяльності в дошкільному віці ґрунтується на ряді педагогічних принципів, які визначають її ефективність і забезпечують комплексний підхід до розвитку дітей. Важливість цих принципів полягає в тому, що вони допомагають педагогам створювати умови для розкриття творчого потенціалу дітей, їх ініціативності, самостійності та розвитку ключових компетенцій. Серед основних принципів виділяються принципи активності, творчості, інтеграції знань та особистісної орієнтації, які становлять фундамент організації проектної діяльності в закладі дошкільної освіти.

Принцип активності є одним із основних у реалізації проєктної діяльності. Він передбачає активну участь дітей у процесі дослідження та вирішення завдань, що стоять перед ними. Згідно з цим принципом, діти не є лише спостерігачами чи виконавцями в рамках проєкту, а стають ініціаторами, творчими учасниками, здатними впливати на хід процесу. Це дозволяє не тільки розвивати їх ініціативність і самостійність, але й сприяє формуванню відповідальності за виконану роботу. Зокрема, О. Савченко акцентує увагу на важливості створення таких умов, в яких дитина може самостійно приймати рішення, планувати діяльність, здійснювати дослідження та експериментувати, що значно підвищує ефективність навчання через практичну діяльність [3].

Принцип творчості має на меті стимулювати дітей до створення нових ідей, пошуку нестандартних рішень, а також вироблення оригінальних підходів до реалізації проєктів. Залучення до творчої діяльності сприяє розвитку креативного мислення, уяви та здатності знаходити нові форми і методи вирішення проблем. У процесі проєктної діяльності діти мають змогу не лише втілювати готові ідеї, а й активно брати участь у формуванні нових концепцій, моделей і продуктів. Творчий підхід дозволяє їм експериментувати, ставити питання, шукати нестандартні відповіді, що є важливими аспектами розвитку їх інтелектуального потенціалу.

Принцип інтеграції знань вказує на важливість використання різноманітних освітніх дисциплін та практичних знань у межах одного проєкту. Це сприяє розвитку у дітей комплексного підходу до вирішення завдань, з'єднання теоретичних знань з практичними навичками. Завдяки такій інтеграції діти мають можливість усвідомити взаємозв'язок між різними сферами знань, отримуючи більш цілісне уявлення про навколишній світ. Проєктна діяльність вимагає від дітей застосування знань з різних областей (математики, природознавства, мовлення, мистецтва), що сприяє розвитку їх міждисциплінарних навичок і розширює їх світогляд.

Принцип особистісної орієнтації підкреслює важливість врахування індивідуальних особливостей кожної дитини в процесі проєктної діяльності. Педагоги повинні створювати умови для розвитку індивідуальних здібностей кожної дитини, надаючи їй можливість проявляти ініціативу, брати участь у плануванні і реалізації проєкту в тому вигляді, який найбільше відповідає її інтересам і можливостям. Це дозволяє дітям відчувати себе важливими учасниками процесу, підвищує їх мотивацію і залученість до навчання. У своїх наукових доробках О. Савченко зазначає, що такі умови повинні забезпечувати можливість для самовираження дітей, їх активної участі в прийнятті рішень і організації спільної діяльності, що сприяє розвитку їх особистісних якостей [3].

Організація проєктної діяльності в дошкільному віці ґрунтується на комплексному використанні педагогічних принципів, які забезпечують ефективність цього процесу. Принципи активності, творчості, інтеграції знань та особистісної орієнтації допомагають розвивати в дітей не лише знання, а й важливі особистісні якості, такі як ініціативність, самостійність, творчий підхід до вирішення завдань. Врахування цих принципів у роботі педагогів сприяє створенню умов для всебічного розвитку дітей дошкільного віку.

Організація проєктної діяльності в дошкільному віці є важливою складовою освітнього процесу, оскільки дає можливість дитині не лише засвоювати знання, а й активно залучатися до творчої діяльності, розвивати ініціативність і креативність. Успішна реалізація проєктної діяльності потребує створення певних педагогічних умов, які забезпечать оптимальне середовище для розвитку дітей. До основних педагогічних умов організації проєктної діяльності можна віднести: створення розвивального середовища, використання інтерактивних методів навчання, індивідуальний підхід до кожної дитини та педагогічну підтримку і супровід.

Створення розвивального середовища

Розвивальне середовище є основою для здійснення проєктної діяльності, оскільки саме через взаємодію з навколишнім світом дитина пізнає різноманітні аспекти діяльності та власної особистості. Середовище, яке включає не лише предметно-просторові умови, але й соціальне середовище, відіграє вирішальну роль у стимулюванні ініціативи дітей. За О. Богдановою, важливою умовою є створення простору для вільного вибору діяльності, де дитина може самостійно обирати напрямок роботи, ініціювати нові ідеї і взаємодіяти з іншими учасниками проєкту. Це створює передумови для розвитку самостійності, критичного мислення та креативності, оскільки діти мають можливість експериментувати, приймати власні рішення і працювати в колективі [1].

Зокрема, в умовах закладу дошкільної освіти розвивальне середовище повинно бути таким, що стимулює активну пізнавальну діяльність. Простір має бути організований таким чином, щоб діти могли легко доступити різноманітні матеріали, що сприяють творчій діяльності: конструктивні ігри, художні засоби, природні об'єкти, які можна використовувати для досліджень і експериментів.

Використання інтерактивних методів навчання

Проєктна діяльність потребує застосування активних методів навчання, які включають рольові ігри, діалоги, дискусії, проблемні ситуації, інтерактивні вправи та інші форми активної взаємодії. Згідно з дослідженнями Л. Карпової, інтерактивні методи навчання є основою проєктної діяльності, оскільки вони дозволяють не лише одержувати знання від дорослих, а й взаємодіяти з однолітками, навчати один одного та колективно вирішувати завдання. У процесі таких методів діти здобувають не лише знання, але й навички комунікації, співпраці та організації спільної діяльності [2].

Цей підхід сприяє розвитку критичного мислення, здатності до аналізу, планування та оцінки власних рішень. Використання інтерактивних методів дозволяє створити ситуації для практичного застосування теоретичних знань у реальних умовах, що розвиває в дітей творчість, ініціативність і здатність до самостійних дій.

Індивідуальний підхід до кожної дитини

Індивідуальний підхід є важливою умовою успішної організації проєктної діяльності, оскільки кожна дитина має свої особливості розвитку, інтереси, темп засвоєння матеріалу. Як зазначає А. Чепіга, важливо враховувати ці особливості в процесі навчання, підтримувати ініціативу кожної дитини та допомагати їй досягти індивідуальних результатів. Індивідуалізація процесу навчання дає

можливість дітям розвиватися відповідно до їхніх потреб і здібностей, а також сприяє формуванню у них самостійності і впевненості у своїх силах [4].

Індивідуальний підхід передбачає використання диференційованих завдань, які відповідають рівню розвитку кожної дитини. Це дозволяє дітям не лише працювати на рівних умовах, а й виявляти свої сильні сторони, працюючи над проєктами, що відповідають їхнім інтересам та рівню знань.

Педагогічна підтримка та супровід

Педагогічна підтримка є необхідною умовою для успішної організації проєктної діяльності. Вихователь має не лише організувати діяльність, а й активно супроводжувати її, надаючи необхідні поради, допомогу у вирішенні проблем та створюючи умови для самореалізації дитини. За словами О. Савченко, педагог повинен бути готовий допомогти дітям у пошуку нових рішень, направляти їх на самостійне вирішення завдань і забезпечувати зворотний зв'язок [3].

У процесі педагогічного супроводу важливо створювати атмосферу довіри та підтримки, де дитина відчуває себе впевнено і може відкрито висловлювати свої думки, ставити запитання та виражати свої ідеї. Це дозволяє вихователю створити умови для розвитку інтелектуальної, емоційної та соціальної зрілості дітей, підтримуючи їх на кожному етапі проєкту.

Застосування проєктного методу в закладах дошкільної освіти є важливим аспектом, який дозволяє не тільки організувати освітнє середовище, але й інтегрувати знання з різних галузей науки та культури. Такий підхід дозволяє дітям не лише отримувати теоретичні знання, а й активно застосовувати їх на практиці, що є основою для розвитку їх творчих, пізнавальних та соціальних компетентностей. Важливою особливістю проєктного методу є його здатність поєднувати різні дисципліни, такі як математика, природа, мистецтво, соціальні науки, що дозволяє сформувати у дітей цілісне уявлення про навколишній світ і сприяє розвитку комплексного мислення.

Проєкти в закладах дошкільної освіти можуть мати різну тематику, починаючи від дослідницьких і творчих до соціальних, що дозволяє дітям формувати багатий і різнобічний досвід. Тематика проєктів може бути орієнтована на розв'язання конкретних проблем або на створення нових ідей, що виходять за межі звичних завдань. Таким чином, проєктна діяльність не лише охоплює різні області знань, а й мотивує дітей до активної участі в освітньому процесі, розвиваючи у них інтерес до навчання та творчості.

Наприклад, у роботі Л. Шевченко описано проєкт «Екологічна стежка», який сприяв розвитку ініціативності дітей через активну участь у створенні екологічної зони на території закладу дошкільної освіти. Це був інтеграційний проєкт, в якому поєднувались елементи дослідження природи, творчого вираження та соціальної взаємодії. Діти не тільки набували нових знань про природу, екологічні проблеми та способи збереження навколишнього середовища, але й розвивали навички співпраці, вчилися вирішувати проблеми, спільно працювати над досягненням конкретної мети [5].

Проєктна діяльність, подібна до «Екологічної стежки», дозволяє дітям не тільки розширювати свої знання про навколишній світ, але й розвивати важливі

соціальні навички, такі як комунікація, співпраця, здатність до організації діяльності. Вони вчаться працювати в команді, враховувати думки інших, знаходити компроміси та приймати відповідальність за виконання завдань. Це також є важливим елементом розвитку їх ініціативності та самостійності.

Проектний метод є потужним інструментом для розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку, оскільки дозволяє інтегрувати знання з різних областей, розвивати навички критичного мислення та здатність до творчої діяльності. За допомогою проєктів діти отримують можливість активно взаємодіяти з навколишнім світом, виявляти власні інтереси, розвивати ініціативність, співпрацювати з однолітками та дорослими, а також отримувати задоволення від результатів своєї роботи.

Таким чином, проєктна діяльність є важливим засобом розвитку ініціативності та творчості дітей дошкільного віку. Вона потребує системного підходу до організації освітнього процесу, створення умов для самостійної та спільної діяльності, використання інтерактивних методів, а також індивідуального підходу до кожної дитини. Педагогічна підтримка, націлена на розвиток творчих здібностей, креативності та ініціативи, є запорукою успішного впровадження проєктної діяльності в закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Богданова О. Проєктна діяльність як метод розвитку творчості дітей дошкільного віку. Київ: Вид-во «Освіта», 2020. 180 с.
2. Карпова Л. Інтерактивні методи в організації проєктної діяльності дошкільників. Львів: ЛДПУ, 2022. 160 с.
3. Савченко О. Педагогіка дошкільної освіти: нові підходи до розвитку дітей. Харків: ХНПУ, 2021. 245 с.
4. Чепіга А. Індивідуалізація навчання в дошкільній освіті. Київ: Вища школа, 2021. 200 с.
5. Шевченко Л. Роль проєктної діяльності у розвитку дітей дошкільного віку. Одеса: ОНУ, 2023. 220 с.

Діана Наглюк,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Марія Козігора,

*PhD за спеціальністю Психологія, старша викладачка кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ВІДЧУТТІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: відчуття, сенсорний розвиток, молодший дошкільний вік.

Розвиток відчуттів у дітей молодшого дошкільного віку є ключовим етапом у формуванні пізнавальних процесів, адже саме через органи чуття

дитина взаємодіє з навколишнім світом, отримує основні відомості про предмети, явища та події, що відбуваються навколо. Відчуття – це першопричина розвитку пізнання, основа для формування складних когнітивних функцій, таких як сприймання, пам'ять, увага, мислення та мовлення. У ранньому віці відбувається активне формування та вдосконалення відчуттів, що безпосередньо впливає на інтелектуальний розвиток дитини і її здатність адекватно орієнтуватися в світі.

Молодший дошкільний вік (3-4 роки) є періодом, коли органи чуття дитини перебувають у стадії активного розвитку і вдосконалення. Важливо зазначити, що на цей час дитина вже має певні базові відчуття, але вони потребують подальшої систематизації та уточнення через безпосередній досвід взаємодії з навколишнім світом. Це є основою для глибшого пізнання об'єктів і явищ, розуміння їхніх властивостей і характеристик. У процесі розвитку відчуттів формується здатність до сприймання якості навколишнього середовища, що згодом дозволяє дитині визначати колір, форму, розмір, запах, смак, температуру і текстуру предметів, а також орієнтуватися у просторі та часі [1, с. 104].

Відчуття – це не лише фізіологічний процес, а й важлива складова емоційно-ціннісного сприйняття. Діти, завдяки своїм органам чуття, здатні не лише оцінювати зовнішні властивості об'єктів, а й реагувати на них емоційно. Наприклад, при сприйнятті приємних запахів дитина може відчути радість чи задоволення, а неприємні звуки можуть викликати страх чи занепокоєння. Це демонструє важливість емоційного компонента в процесі розвитку відчуттів, що має безпосередній вплив на загальний емоційний фон дитини [2, с. 45].

Внесок у дослідження проблеми розвитку сприймання мали праці таких дослідників як О.Запорожець, Л. Венгер, А. Лурія, Г. Люблінська, С. Микитюк та інші.

Особливу увагу серед науковців привертає проблема того, що є опорою для сприймання дитиною предмета: його цілісне відображення чи пізнавання його окремих частин. Так, за даними дослідження Г. Фолькельта, при цілісному сприйманні предмета діти не здатні виділяти його складові.

Але існує протилежна думка ряду таких вчених як В. Штерн, С. Шабалін, О. Галкіна, Ф. Розенфельд, Г. Розенгарт-Пупко, які вважають, що навіть діти переддошкільного віку можуть виділяти певну характерну ознаку та, спираючись на неї, пізнавати предмет в цілому.

На творчий характер сприймання вказують роботи В. Моляко, Н. Ваганової, Т. Турчин, Н. Сухенко; своєрідність розвитку в дошкільників різних категорій сприймання розкривається у роботах Н. Голоти; специфіка становлення феноменів відчуттів у дітей дошкільного віку представлена у роботах І. Білої.

У дослідженні рівня сформованості відчуттів у молодшому дошкільному віці взяли участь 30 дітей ЗДО №7 «Лелітка», м. Луцька (15 дітей молодшої групи «Дивоцвіт» та 15 дітей молодшої групи «Ромашка»).

В основі експериментального дослідження ми використовували такі інструменти дослідження: методика «Відгадай на дотик» (для визначення рівня

розвитку тактильних відчуттів), методика «Упізнай на смак» (для визначення рівня розвитку смакових відчуттів), методика «Понюхай і назви» (для визначення рівня розвитку нюхових відчуттів), методика «Відгадай за звуком» (для визначення рівня розвитку слухових відчуттів) [3].

1. Методика «Відгадай на дотик» (для визначення рівня розвитку тактильних відчуттів).

Розподіл результатів за рівнями виглядає так: дуже високий рівень (10 балів) показали 3 дитини (10% вибірки), високий рівень (8–9 балів) – 6 дітей (20%), середній рівень (3–7 балів) – 14 дітей (46,7%), низький рівень (2–3 бали) – 5 дітей (16,7%), і дуже низький рівень (0–1 бал) – 2 дитини (6,6%).

За кожен правильну відповідь (назва фрукта та пояснення) нараховувалося по 1 балу. Максимальна сума балів – 10. На основі загальної кількості балів визначався рівень розвитку смакових відчуттів.

Середній результат у групі склав 6,3 бала, що відповідає нижній межі середнього рівня. Це свідчить про те, що більшість дітей мають сформований, але ще недостатньо точний сенсорний досвід, особливо в частині пояснення смакових відмінностей.

Діти з дуже високим рівнем розвитку смакових відчуттів не тільки точно визначали смаки фруктів, а й давали чіткі, логічні пояснення їхніх відмінностей. Вони демонструють розвинену здатність до сенсорного аналізу, мають багатий словниковий запас та досвід, і виявляють цікавість до подібної діяльності. Високий рівень спостерігався у тих, хто іноді потребував допоміжних запитань або мав незначні труднощі в поясненнях, проте загалом добре орієнтувався у смакових відчуттях.

Найбільша група дітей продемонструвала середній рівень. Ці діти виявляли труднощі або в упізнаванні смаків, або у словесному поясненні різниці між ними. Часто їм бракувало відповідного мовного інструментарію, що свідчить про необхідність розвитку не лише сенсорики, а й мовлення. Діти з низьким і дуже низьким рівнем (разом 7 дітей) мали значні складнощі як у розпізнаванні смаків, так і в їх описі. У деяких випадках спостерігалася байдужість до завдання або знижений рівень уваги. Можливо, таким дітям потрібна індивідуальна робота та консультація фахівців (логопеда, психолога).

Загалом отримані результати свідчать про необхідність посилення сенсорного виховання в дошкільному віці. Рекомендовано активніше впроваджувати ігри на розпізнавання смаків, вправи на порівняння та словесне описування відчуттів. Корисними будуть ігри з заплученими очима, створення дегустаційних куточків, збагачення мовлення дітей словами, що характеризують смаки (терпкий, ніжний, кислуватий тощо). Також доцільно залучати батьків до спільної роботи над розвитком сенсорної сфери в домашніх умовах.

2. Методика «Упізнай на смак» (для визначення рівня розвитку смакових відчуттів).

Аналіз отриманих даних свідчить, що найбільша частина дітей – 14 осіб (47%) – продемонстрували середній рівень розвитку смакових відчуттів, набравши від 3 до 7 балів. Це свідчить про те, що майже половина обстежуваних мають базове розуміння смакових властивостей, можуть розпізнати деякі фрукти

за смаком та частково пояснити їх відмінності, проте їх здатність до аналізу та вербалізації смакових характеристик потребує подальшого розвитку.

Високий рівень (8-9 балів) показали 8 дітей (27%). Ці діти змогли досить точно розпізнати більшість фруктів, а також дали змістовні пояснення щодо відмінностей у смакових відчуттях. Це вказує на добре розвинену здатність до сенсорного аналізу та сформовані навички смакової диференціації. Ще 3 дитини (10%) продемонстрували дуже високий рівень (10 балів). Вони впевнено і безпомилково визначили всі запропоновані фрукти та змогли детально охарактеризувати кожен смак. Це свідчить про високий рівень сенсорного розвитку, багатий сенсорний досвід, а також, ймовірно, належні умови для розвитку органів чуттів як у сім'ї, так і в освітньому середовищі.

Низький рівень розвитку смакових відчуттів (2-3 бали) виявлено у 4 дітей (13%). Це свідчить про труднощі в розпізнаванні смаків та обмеженість досвіду в диференціюванні харчових продуктів. Лише 1 дитина (3%) показала дуже низький результат (0-1 бал), що може вказувати як на недостатній сенсорний досвід, так і на можливі індивідуальні особливості у розвитку органів чуттів або мовлення.

Узагальнений середній бал по всій групі становить 6,1, що відповідає середньому рівню. Це дає підстави стверджувати, що сенсорний розвиток у більшості дітей знаходиться на задовільному рівні, проте є потреба у посиленій роботі з розвитку смакової чутливості – зокрема, через ігрову діяльність, вправи на розпізнавання смаків, тематичні заняття з ознайомлення з продуктами.

3. Методика «Понюхай і назви» (для визначення рівня розвитку нюхових відчуттів).

На основі проведеного дослідження розвитку нюхових відчуттів у дітей дошкільного віку (30 учасників) було виявлено, що найбільша кількість дітей – 15 осіб (50%) – продемонстрували середній рівень розвитку нюхового сприймання. Ці діти змогли частково впізнати запахи підготовленого листя та овочів (петрушка, кріп, цибуля, часник, селера), проте мали труднощі з їх точним поясненням або порівнянням запахів між собою.

Високий рівень розвитку нюху виявили 7 дітей (23%). Вони досить впевнено розпізнавали кожен продукт за запахом і змогли пояснити характерні відмінності між ними. Ці діти, як правило, вже мали певний досвід взаємодії з кулінарними інгредієнтами або були більш уважними до запахів у повсякденному житті.

Дуже високий рівень розвитку нюхових відчуттів показали лише 2 дитини (7%). Вони з легкістю не лише впізнавали всі продукти на запах, але й точно описували їх особливості (наприклад: «кріп пахне трав'янисто і трохи солодко», «часник має різкий, гострий запах» тощо). Це свідчить про високий ступінь сенсорного розвитку та багатий нюховий досвід.

Низький рівень було зафіксовано у 5 дітей (17%). Вони розпізнавали окремі запахи, але не могли правильно їх назвати або описати, а часто плутали запахи схожих рослин (наприклад, петрушку з кропом). Ймовірно, у цих дітей недостатньо розвинені нюхові образи або вони рідко мають досвід аналізу запахів.

Дуже низький рівень розвитку нюхових відчуттів виявлено лише в однієї дитини (3%). Учасник не зміг упізнати жодного з продуктів або дав неправильні відповіді без пояснення. Це може свідчити про обмежений досвід сенсорного сприймання або індивідуальні особливості нюхового аналізатора.

4. Методика «Відгадай за звуком» (для визначення рівня розвитку слухових відчуттів).

Загальний аналіз результатів дослідження розвитку слухових відчуттів у дітей за даними таблиці.

Більшість дітей (13% та 23%) продемонстрували високий або дуже високий рівень розвитку слухових відчуттів, що свідчить про їх здатність чітко визначати звуки та послідовність їх виникнення. 13% дітей набрали максимальну кількість балів (10 балів), що свідчить про відмінне сприйняття звуків. Інші 23% досягли високих результатів (8-9 балів), що також вказує на добру здатність до розпізнавання звуків, хоча з деякими невеликими труднощами. Загалом, 36% дітей показали високі результати, що є позитивним показником розвитку слухових відчуттів у досліджуваній групі.

33% дітей досягли середнього рівня розвитку слухових відчуттів, що вказує на наявність певних труднощів у розпізнаванні звуків та їх послідовності. Незважаючи на ці труднощі, ці діти здатні виконати завдання на основному рівні, що свідчить про достатній рівень слухової чутливості, який можна вдосконалити за допомогою додаткових вправ.

Проте 20% дітей показали низькі результати (2-3 бали), що свідчить про певні проблеми з розвитком слухових відчуттів. Ці діти можуть потребувати додаткових занять або корекційної роботи для розвитку слухової уваги та чутливості, що допоможе їм краще сприймати звукові сигнали.

Нарешті, 10% дітей набрали дуже низькі бали (0-1), що вказує на серйозні труднощі з розвитком слухових відчуттів. Ці результати можуть свідчити про можливі проблеми зі слуховою чутливістю, що потребують уваги та консультації фахівців для подальшого розвитку слухових навичок.

Таким чином, хоча більшість дітей (69%) демонструють високий або середній рівень розвитку слухових відчуттів, 30% дітей мають низькі або дуже низькі результати. Це свідчить про необхідність звернення уваги до цієї групи дітей, щоб допомогти їм у розвитку слухових навичок і чутливості.

Дослідження показало, що більшість дітей мають середній рівень розвитку сенсорних відчуттів. Це особливо стосується розвитку смакових відчуттів, де 46,7% дітей продемонстрували середній рівень (3-7 балів), що вказує на базове розуміння смакових властивостей, але з деякими труднощами в їх визначенні та поясненні. Це свідчить про потребу в додатковому розвитку мовлення та сенсорних здібностей. 27% дітей досягли високого рівня, що вказує на добре розвинену здатність до сенсорного аналізу та смакової диференціації. Однак лише 10% дітей продемонстрували дуже високий рівень, що свідчить про відмінну здатність розпізнавати та детально описувати смаки.

Щодо розвитку нюхових відчуттів, 50% дітей продемонстрували середній рівень, що вказує на певні труднощі з точним розпізнаванням запахів та їх поясненням. Лише 23% досягли високого рівня розвитку нюху, а 7% показали

дуже високі результати. Це свідчить про те, що хоча діти мають певний досвід сприйняття запахів, більшість потребують подальшого розвитку цієї здатності через регулярну практику та вправи.

Аналіз розвитку слухових відчуттів показав, що 36% дітей досягли високих результатів, що свідчить про їх здатність чітко визначати звуки та їх послідовність. Однак 33% дітей мають середній рівень розвитку слуху, що вказує на необхідність подальшого вдосконалення слухових навичок. 20% дітей мали низькі результати, що може свідчити про труднощі в сприйнятті звуків, а 10% показали дуже низькі результати, що потребує корекційної роботи з ними.

Загалом, результати дослідження свідчать про те, що більшість дітей мають достатній рівень розвитку сенсорних відчуттів, але необхідно звернути увагу на дітей з низькими і дуже низькими результатами, щоб допомогти їм покращити ці навички. Для цього рекомендовано активно впроваджувати в освітній процес ігри та вправи, спрямовані на розвиток смакових, нюхових та слухових відчуттів. Також важливо залучати батьків до цього процесу, щоб підтримати розвиток сенсорних навичок у домашніх умовах.

Список використаних джерел:

1. Грама Н. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика: моногр. Одеса, 2018. С. 104-116.
2. Романенко І. Формування сенсорно-пізнавальної активності дітей раннього віку за допомогою дидактичних ігор та вправ за системою Монтессорі: посібник. Кролевець, 2019. С. 45–46.
3. Тюріна О. Папка з діагностичними методиками для дітей дошкільного віку. URL: <https://naurok.com.ua/papka-z-diaagnostichni-mimetodikami-dlya-ditey-doshkilnogo-viku-217939.html> (дата звернення: 04.04.2025).

Анна Піддубна,
здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Світлана Боярчук,
викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

УКРАЇНСЬКИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИХОВАННЯ ЗВУКОВОЇ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: звукова культура мовлення, артикуляція звуків, фонематичний слух, інтонаційна виразність мовлення, український фольклор, малі фольклорні жанри.

Звукова культура мовлення є складовою загальної мовленнєвої культури людини. Її становлення починає відбуватися у ранньому віці і продовжується протягом усього періоду дошкільного дитинства.

Звукова культура мовлення – це фонетично правильна і чиста вимова звуків і слів рідної мови; орфоепічно правильна вимова слів і фраз, що відповідає нормам літературної вимови з правильними наголосами, інтонаціями, паузами і відповідним темпом; чітка дикція; розвинутий фонематичний слух, правильне мовленнєве дихання, вміння контролювати силу голосу, інтонаційна виразність мовлення [1, с.307].

Важливе місце у системі роботи, спрямованої на успішний мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку посідає фольклор. Його вплив на розвиток мовлення дітей досліджували такі вчені як О. Духнович, С. Русова, Г. Сковорода, К. Ушинський, М. Стельмахович. Використання творів українського фольклору у процесі навчання розглядалося сучасними науковцями: А. Богуш, В. Кононенко, Л. Кобилецькою, О. Шостак, О. Трифоновою.

Дитячим фольклором прийнято вважати зразки усної народної творчості, що складаються з класичних та сучасних фольклорних форм, функціонує у дитячому середовищі та виконується для дітей [3].

Окремі аспекти проблеми розвитку мовлення дітей засобами фольклору знайшли своє відображення у працях сучасних вчених Н. Дзюбишиної-Мельник, Л. Фесенко, Н. Лисенко, Н. Гавриш, О. Трифонові.

Поділ дитячого фольклору, за Т. Полковенко, здійснюється наступним чином: зразки творчості, які створені дорослими для дітей: колискові, пестушки, утішки, швидкомовки тощо; твори, які перейшли із загального поетичного набуtku: казки, обрядові пісні, загадки, прислів'я, приказки тощо; твори, що виникли і функціонують у дитячому середовищі: лічилки, мирилки, кричалки, дражнилки, жарти тощо [4].

У роботі ми спираємося на класифікацію дитячого фольклору визначену Г. Ватаманюк, оскільки вважаємо її найбільш відповідною темі нашого дослідження:

- фольклор материнства та дитинства: колискові пісні; пісеньки, потішки, примовки;
- словесні ігри: скоромовки; каламбури; лічилки;
- дитячий жартівливий фольклор: прізвиська та дражнилки; мовчанки та голосівки;
- дитячий обрядовий фольклор: дитячий народний календар, заклички, небилиці, загадки, пісні, дитячі казки;
- ігровий фольклор [2].

Зокрема, А. Богуш рекомендує пропонувати дітям найкращі зразки народної мудрості – малі фольклорні жанри: колисанки, забавлянки, утішки, лічилки, примовки, заклички, приспівки. Адже саме вони легкі для наслідування, прилучають до споконвічних національних і духовних цінностей, традицій, звичаїв.

Проаналізувавши зразки малих фольклорних жанрів, ми виділили декілька ознак, які роблять їх особливо привабливими для дітей, а саме: невеликий обсяг, доступний зміст, цікавий сюжет, велика кількість художньо-зображувальних засобів мови.

У процесі виховання звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку доцільно систематично використовувати розігрування малих фольклорних жанрів, інсценізацію, вправи з фольклорними текстами: для розвитку фонематичного слуху та правильного відтворення слів з відповідними звуками: «Спіймай звук у швидкомовці», «Виділи у примовці слова зі звуком (ш)», «Допоможи розказати лічилку», наприклад, «Летів рій бджілок зі ста лічилок. Зійшлися діти, давай лічити, бо кожна бджілка, немов лічилка: кого укусить – жмурити мусить»; диференціації схожих звуків у словах: «Назви у швидкомовці слова з протилежним звуком»; розвитку темпу мовлення, сили голосу та інтонації на основі імітації мовлення вихователя: «Розкажи закличку так, як я», «Хто швидше промовить швидкомовку»; пригадування фольклорних текстів відповідно до почутих звуків: «Пригадай закличку зі звуком (щ)», «Розкажи скоромовку, в якій найчастіше зустрічається звук (ш)».

Особливим видом фольклору, який, завдяки особливій організації та інтонаційному забарвленню у поєднанні з використанням специфічних мовних засобів виразності є прислів'я та приказки. Лаконічність і глибина зазначених жанрів впливає на оволодіння дітьми чіткою вимовою слів, вправлення у гнучкості та рухливості мовленнєвий апарат, що безпосередньо впливає на формування інтонаційної виразності мовлення.

Закріплення правильної вимови звуків відбувається також і в мовленнєво-ігровій діяльності. З метою удосконалення правильної вимови звука (ш), уміння розрізняти звуки (ш), (с); розвивати інтонаційні засоби виразності; вміння проспівати колисанку лагідно, у повільному темпі можна використати колискову, наприклад, «Колишися, колисенько» та застосувати елементи драматизації.

З метою вдосконалення дикції дітей дошкільного віку рекомендовано використовуються жартівливі забавлянки, до яких належать «безконечні», «надокучливі» казочки, як от:

Послухайте, люди,	А хто збив нам горнець?
Дивна байка буде!	Баба каже: – Горобець!
Був собі раз горобець,	Підіб'ю йому крильця!
Бабі збив новий горнець.	Чи казати знов з кінця?
Прилетіла горобчиха,	Як казати, то казати:
Питається баби стиха:	Був собі раз горобець...

Не менш важливого значення надається використанню швидкомовок – побудованих на чергуванні певних звуків, що ускладнює швидко вимову слів. Їх основна мета – побудова правильного мовлення, закріплення артикуляції складних звуків та розвиток мовленнєвого апарату. Процес вивчення та розповідання швидкомовок неймовірно захоплює дітей старшого дошкільного віку. Легкий ритм, оригінальний зміст зацікавлюють та викликають бажання повторити; діти швидко запам'ятовують їх та навчаються вимовляти складні звуки, що безпосередньо впливає на формування звукової культури мовлення. Поряд із швидкомовками, широко використовуються чистомовки, які спрямовані на вдосконалення чистоти мовлення. Особливістю чистомовок є те,

що кожна із них використовується для відпрацювання певних звуків мовлення дитини.

Зазначимо, що робота щодо виховання звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами фольклору повинна здійснюватися послідовно і розпочинатися з ознайомлення з малими фольклорними жанрами, вивчення напам'ять фольклорних текстів з відповідними звуками.

Отже, ефективним засобом виховання звукової культури мовлення є твори українського фольклору, які сприяють удосконаленню усіх компонентів звукової культури мовлення дітей старшого дошкільного віку. Фольклор може виступати засобом, що пов'язує різні види діяльності: ігрову, навчальну, комунікативно-мовленнєву і навчально-мовленнєву та надає великі можливості для розвитку мовленнєвих умінь та навичок дітей дошкільного віку і займає важливе місце у вихованні звукової культури мовлення.

Список використаних джерел:

1. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Вид. 2-ге, доповнене. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
2. Ватаманюк Г. Український дитячий фольклор як засіб мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць молодих вчених Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Кам'янець-Подільський. 2016. Вип. 7. С. 99-100.
3. Котломанітова Г. Соціально-педагогічний потенціал малих жанрів українського дитячого фольклору. *Освітологічний дискурс*. 2014. № 5. С. 135-145.
4. Маліновська Н. Розвиток мовлення дітей засобами фольклору. *Збірник наукових праць ХІСТУ «Україна»*. 2015. № 11. С. 11-17.
5. Маліновська Н. Формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку засобами казки. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2011. Вип. 1 (44). С.198-201.

Анастасія Пушкарьова,

здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

Науковий керівник – Євгенія Дурманенко,
канд.пед. наук, доцентка,

доцентка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: гра, ігрова діяльність, самостійність, виховання самостійності, дитина старшого дошкільного віку.

Сучасний процес демократизації суспільства пов'язаний зі зміною позиції особистості в соціальній, виробничій та інших сферах. У зв'язку з цим змінюється освітня стратегія, яка спрямована на розширення можливостей розвитку особистості, створення умов для її самореалізації. Нині особливої актуальності набуває проблема розвитку виховання як індивідуальності, суб'єкта діяльності. Орієнтація на самостійність, вміння орієнтуватись у конкретних життєвих обставинах є методологічною настановою сучасного виховання й навчання. Вміння й прагнення самостійно думати, діяти, працювати – якості, необхідні сучасній людині. Звідси логічною є *актуальність* досліджуваної проблеми.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що науковці визначили виховні можливості ігрової діяльності. Зокрема відзначається позитивний вплив різних видів ігор на становлення самостійності як базової якості у дітей дошкільного віку: сюжетно-рольових (В. Захарченко, В. Кузьменко, Н. Михайленко, О. Усова та ін.), будівельно-конструктивних (К. Корзакова, В. Нечаєва, В. Селіванов та ін.), дидактичних (Л. Артемова, А. Бондаренко, Р. Миронова, М. Попова та ін.), рухливих (О. Акулова, А. Савченко та ін.), народних (О. Акулова, А. Богуш, Н. Луцан та ін.).

Згідно з науковими даними вчених (Н. Короткова, Н. Михайленко, Н. Непомняща), гра дозволяє дошкільнику реалізувати свої бажання та прагнення, дає можливість управляти тими предметами та діями, які до цього були доступні лише дорослому, дає можливість випробувати свої власні сили, бути самостійним. Самостійній ігровій діяльності сприяє і той факт, що встановлення мотиву й вибір мети у грі постають у наочному вигляді.

Від рівня самостійності в ігровій діяльності залежить ставлення однолітків до дитини. Так, у дослідженнях учених було виявлено, що компетентність у грі дитини дошкільного віку високо оцінюється однолітками. Спільна ігрова діяльність дітей з високим рівнем самостійності сприяє виявленню ними адекватної оцінки ігрових умінь одне одного, спрямовує на узгодження змісту гри, розвиток її сюжету, конструктивне вирішення конфліктів. Серед засобів оптимізації самостійної активності дошкільників дослідниця також називає сюжетно-рольові ігри, ігри-інсценування та ігри з будівельним матеріалом [3, с.8].

Спираючись на дослідження означених авторів, можна дійти висновку, що використання різних видів ігор створює можливості для розвитку не лише самостійної діяльності дитини дошкільного віку, а виховання самостійності як базової якості особистості зокрема. У грі розвиваються всі компоненти самостійності. Спрямованість на реалізацію мети гри, досягнення очікуваного результату, дотримання правил і вимог гри, змагальний інтерес сприяють розвитку вольового компонента самостійності. Бажання бути прийнятим у гру однолітками, отримати певну роль у ній змушують дошкільника підпорядковуватись певним правилам гри, формують у нього відповідальність перед колективом, розвивають уміння діяти узгоджено з бажанням інших, тобто сприяють розвитку морально-ціннісного компонента самостійності. Розв'язання будь-яких пізнавальних задач, що педагог ставить перед дитиною, відбувається

значно легше, якщо пропонується дитині в ігровій формі. Гра сприяє розвитку в неї пізнавального інтересу, заохочує до застосування на практиці вже засвоєних знань і вмінь та пошуку нових, спрямовує на творче, нестандартне розв'язання ігрового завдання – це створює умови для розвитку когнітивного компонента самостійності [3, с.38].

У процесі ігрової діяльності дитина набуває досвіду дбайливого ставлення до речей і порядку, виявляє повагу до дорослих, однолітків.

З метою успішного розвитку самостійності дітей вихователь знайомить дітей з деякими неважкими обов'язками: наприклад, не розкидати іграшки, за проханням дорослого збирати їх, ставити на місце, берегти одяг, не галасувати, коли йде заняття.

Вихователь дає дітям знання і вміння, які необхідні в самообслуговуванні при користуванні іграшками, спілкуванні з однолітками і дорослими. Потрібно спеціально створювати умови, щоб діти діяли самостійно, застосовуючи при цьому свої знання: наприклад, одягнути ляльку для прогулянки, закачати собі рукава перед миттям рук.

З метою формування у дітей самостійності вихователь дошкільного закладу має враховувати потреби і можливості дітей раннього віку. Навчати дітей самостійності можна, показуючи їм реальні дії (миття рук, використання рушника), а також демонстрацією інсценування з іграшками (одягання і годування ляльки) [2, с.79].

Особливу увагу у процесі навчання самостійності привертає метод проєктів. У роботі з дошкільниками найбільш зручні ігрові проєкти, оскільки гра є домінуючим видом діяльності. Використання ігрової форми цього методу допомагає привчати дитину до досягнення поставленої мети й одночасно набуття нею необхідних знань. У грі дитині легше долати труднощі, які виникають під час розв'язання поставленого ігрового завдання, бути цілеспрямованою, ініціативною, доводити розпочате до кінця. Організація самостійної роботи у процесі ігрового проєктування вимагає відповідальності за свої результати та чіткого розуміння цілей [1, с.425].

У всі часи основним завданням батьків є любити свою дитину і максимально розуміти, що вона хоче. Діти живуть і розвиваються, не замислюючись над цим. Вони живуть теперішнім часом. Дитина не має досвіду і абстрактного мислення, але вона повністю занурена в даний момент і предмети, які бачить. Для розвитку дитини необхідно якомога більше приділяти їй уваги, граючи в розвиваючі ігри. Ось, наприклад, декілька нескладних правил поведінки батьків по відношенню до дитини, які дозволять перетворити виховання в приємний і цікавий процес:

- ігри з дитиною повинні включати фізичну активність;
- гра повинна викликати у дитини інтерес;
- під час гри необхідно більше розмовляти з малюком, так у нього буде відбуватися розвиток розуміння мови;
- читати дитині казки, так вона буде реагувати на інтонацію і емоції, у неї буде активно розвиватися образне мислення;

– під час прогулянок на вулиці необхідно озвучувати дитині все те, що видно навколо;

– намагатися менше використовувати заборони. Правильніше спробувати пояснити дитині наслідки неправильних дій.

Проте самостійність в дитині треба розвивати не різко, а поступово. Працювати над цим необхідно з самого раннього віку, використовуючи при цьому ігрову діяльність.

Таким чином, зазначимо, що саме ігрова діяльність має великий потенціал для виховання самостійності як базової якості у дітей дошкільного віку. Вона сприяє розвитку таких її компонентів, як-от: активному пізнанню довколишнього середовища і себе в ньому, усвідомленню свого «Я» і своїх можливостей; прагненню застосовувати набуті знання в різних ігрових ситуаціях, уміти орієнтуватись у нових умовах; цілеспрямованості, наполегливості та рішучості в грі, долаючи різні перешкоди; самостійності у здійсненні логічних операцій, прогностичності та творчості; умінню критично оцінювати отриманий результат, прагнути до його вдосконалення, умінню приймати власні рішення; розумінню відповідальності за власні дії перед колективом, умінню діяти згідно встановлених правил і підпорядковувати себе їм за власною ініціативою, а не під керівництвом дорослого.

Список використаних джерел:

1. Пташко І., Коломоець Т. Розвиток самостійності старших дошкільників на заняттях з художньої праці засобом операційних карт. MODERN DIRECTIONS OF SCIENTIFIC RESEARCH DEVELOPMENT: матеріали міжн. науко-практ. конф. (м. Чикаго, США, 7-9 липня 2021 р.). Чикаго, 2021. С. 423-428.

2. Савченко М. Виховання самостійності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності: дис. ... канд. пед. наук. 13.00.08. ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет». Слов'янськ. 2014. 255 с.

3. Тарасенко Г. Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. 320 с.

4. Шаповалова О., Парфілова С., Павлущенко Н. Теоретичні аспекти виховання самостійності дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Вип. 2(8). МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; [голов. ред. С. В. Совгіра]. Умань : Візаві, 2022. С. 6-12.

Ірина Рабишко,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
відділення початкової, дошкільної освіти та інформаційних технологій,
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Анна Федонюк,

*викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ ПІЗНАННЯ ПРИРОДНОГО ДОВКІЛЛЯ ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: пошуково-дослідницька діяльність, природне довкілля, дошкільний вік, ігрова діяльність.

У дітей, які сьогодні ростуть, спостерігається зменшення можливості самотійно гратися на свіжому повітрі, але існують відкриті простори, де там менше правил і обмежень, що дуже цікаво для. Відчуття свободи, отримане від ігор на вулиці і бігання без обмежень, як правило, приносить для дітей максимальне задоволення, фізичну активність (бігом, а також лазінням, балансуванням, танцями, копання та стрибки та ін.)

Як зазначають науковці (Л. Артемова, А. Бурова, Т. Завязун, І. Карабаєва, К. Крутій, Т. Піроженко, Л. Соловійова, О. Сахно, М. Степанова та ін.), що гра виступає як природний і приємний спосіб для дітей бути активними, здоровими та щасливими.

Дослідження на природі – ще один простий спосіб спонукати дитину зосередитися на діяльності та спробувати подолати всі виклики, які постають у грі. Вільно обрана гра сприяє здоровому розвитку дітей, щоб мати хороше фізичне та психічне здоров'я та набуті життєвих навичок. Дослідження (Н. Вахняк, О. Негрій та ін.) показують, що така неконцентрована гра може розвивати виконавчі функції.

Вважається (К. Крутій, Т. Піроженко та ін.), що «правила» можуть суперечити концепції вільної, добровільної гри, схема розумових правил є однією з додаткових основних характеристик гри. Діти можуть чітко демонструвати свої правила, створювати їх у співпраці, або використовувати вроджене відчуття того, що регулює правила їхніх ігрових дій [4]. Діти є головними учасниками змістовної гри. Наприклад, замість того, щоб пасивно брати участь на занятті, діти приймають ролі разом зі своїми однолітками і дотримуються правил гри, які вони самі створили.

Використання розвиваючих іграшок і ігор може допомогти дітям навчитися різноманітним навичкам, які вони використовуватимуть пізніше в житті.

Ефективне спілкування : коли дитина бере участь у грі, сама або з іншими дітьми, вона розвиває значні навички слухання, а також мовні та розмовні навички. Такі види діяльності, як рольові ігри та розповіді, чудово підходять для розвитку комунікативних навичок у дітей.

Соціальні навички: ігри допомагають дітям навчитися працювати з іншими дітьми зі спільною метою. Через гру діти розвивають навички співпраці, що важливо для побудови дружби та розвитку соціальних навичок.

Когнітивні навички, критичне мислення та моторика: під час гри діти мають величезні можливості спробувати щось нове та побачити результати цього навчання. Прості настільні ігри та ігри зі складанням і збиранням сприяють розвитку когнітивних навичок. Такі ігри, як «відгадай іграшку» або «дегустація

їжі » розвивають критичне мислення. Такі ігри, як ігри з губками та ігровим тістом, корисні для розвитку моторики у дітей.

Зміцнення впевненості: головною перевагою гри є зміцнення впевненості. Дітям потрібна впевненість, щоб розвивати свою здатність пробувати нове та ризикувати. Такі види діяльності, як неструктуровані ігри на свіжому повітрі та лазіння на високі об'єкти, допомагають зміцнити впевненість дітей.

Творчість. Творчість виникає, коли розвиток навичок дитини та критичне мислення поєднуються, щоб розробити щось нове та відмінне. Творчі здібності розвиваються, коли діти використовують знайомий предмет незвично або унікально, а також коли діти беруть участь у творчій грі.

Інтелект : коли діти використовують усі органи чуття для навчання, вони розширюють свої здібності до навчання.

Навички вирішення проблем: навчання через гру дає дітям можливість задавати запитання, вгадувати відповідь і оцінювати свою відповідь шляхом експерименту та помилок. Під час гри діти постійно вгадують і роблять вибір. Це дає їм можливість перевірити ці припущення та виявити, як вирішити проблему.

Емоційна грамотність: навчання, засноване на іграх, значно покращує здатність дітей працювати з іншими людьми, чекати своєї черги та розуміти емоції інших.

Цікавий і динамічний ігровий простір на відкритому повітрі з природними особливостями додає стимуляції та створює різноманітність для навчання дітей дошкільного віку, що дозволяє дітям досліджувати і відчувати природне середовище. Ці простори заохочують до відкритої взаємодії, спонтанності, ризику, дослідження, відкриття та зв'язку з природою. Вони виховують цінність навколишнього середовища, розвивають екологічну свідомість та забезпечують платформу для постійної екологічної освіти [3].

Через ігри на свіжому повітрі та вивчення природних елементів можна сприяти освіті в найширшому сенсі. Діяльність, пов'язана з грою з ґрунтом та водою, може слугувати прикладом можливостей навчання, в яких концепції, пов'язані з математикою, природознавством чи мовою, пропагуються інтегрованим способом. Коли діти кілька разів наповнювали та спорожняли контейнери, вони могли досліджувати поняття, пов'язані з вагою, об'ємом і часом, і коли вони розповідали про те, що вони переживали, вони засвоювали новий словниковий запас [1].

З природними матеріалами пов'язані природні ігрові середовища, які заохочують дітей досліджувати чагарники та спілкуватися з природою. Відкриття речей у природі викликає у маленьких дітей трепет і здивування, де вони можуть досліджувати та збирати природні матеріали.

Отже, відкриття природи допомагає дітям регулювати свою поведінку і дає їм можливість ризикувати, відкривати й досліджувати нове, вирішувати проблеми, розкривати свої творчі сторони та розвивати почуття дива. Граючись з природними матеріалами, діти беруть участь у прийнятті рішень та розв'язуванні проблем. Досліджуючи матеріали, діти стають новаторами, дизайнерами, дослідниками, художниками та співавторами, коли вони будують,

сортують, проектують, маніпулюють, упорядковують і складають різними способами.

Список використаних джерел:

1. Вахняк Н., Негрій О. Сучасні ігрові форми в екологічному вихованні дітей. *Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького. Педагогіка*. Хмельницьк, 2015. № 2. С. 15.
2. Замелюк М. Від гри до творчого розвитку дитини. *Академічні студії. Серія: педагогіка*. 2021. № 3. С. 31-39.
3. Замелюк М. Створення ігрового простору для дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2021. № 66. С. 34-38.
4. Піроженко Т. та ін. Ігрова діяльність дошкільника : молодший дошкільний вік. Київ : Генеза. 88 с.

Вікторія Романюк,
здобувачка освіти 4 курсу
відділення початкової, дошкільної освіти та інформаційних технологій
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Тетяна Марач,
стариша викладачка ритміки та основ хореографії
циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

РИТМІКА ЯК ОСНОВА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ТАНЦЮВАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: ритміка, танцювальні навички, дошкільний вік, музично-рухова діяльність, естетичне виховання.

Ритміка як педагогічний елемент відіграє значну роль у фізичному та естетичному вихованні дошкільнят. Вона поєднує музичні, рухові та ігрові елементи, створюючи основу для різностороннього розвитку дитини. Завдяки ритміці діти не лише поліпшують координацію рухів, а й розвивають почуття ритму, емоційність, та естетичний смак, що важливо для танцювальних навичок. Її особливість полягає в доступності та природній привабливості для дітей дошкільного віку. Діти мають потребу в русі та самовираженні, і тому ритмічні вправи та музично-рухові ігри органічно сприяють їхньому розвитку.

Ритмічні дії допомагають дітям відчувати музичну структуру, усвідомлюючи зв'язок музики з рухом, що є основою для танцю[1]. Початок формування танцювальних навичок у дітей повинен ґрунтуватися на ритміці, яка допомагає адаптуватися до ритму і розвинути просторову орієнтацію. Ритмічні вправи також покращують слухову увагу, темп, точність рухів – необхідні якості для засвоєння танцювальних комбінацій.

Заняття з ритміки розвивають такі фізичні якості, як гнучкість, рівновага, координація та витривалість. Сенсомоторні зв'язки дозволяють швидше виконувати рухи у відповідь на музичний супровід, сприяючи гармонійному фізичному розвитку і закладанню основ хореографічної грамотності. Музично-ритмічні вправи стимулюють не лише фізичну активність, а й інтелектуальну діяльність дітей.

У процесі виконання таких вправ вони вчаться аналізувати звуки, розпізнавати музичні фрази, виділяти акценти такту, об'єднуючи слухові, рухові й інтелектуальні компоненти. Ігровий характер ритміки є важливою перевагою.

Вправи презентують через казкові сюжети, рольові композиції, що підвищує мотивацію до занять і сприяє розвитку уяви, творчості й артистизму. Все це знаходить вираження у танцювальній діяльності. Заняття позитивно впливають на емоційний стан дітей.

Музика і рух допомагають зменшити психоемоційне напруження, сприяючи релаксації і покращенню настрою. Такі сприятливі умови є важливими на етапі формування перших танцювальних навичок, які потребують певного рівня впевненості та внутрішньої свободи у дитини.

Заняття з ритміки допомагають дітям розвивати навички колективної взаємодії. Виконуючи вправи в парах чи групах і рухаючись ритмічно під музику, діти вчаться комунікувати та співпрацювати, покращують координацію з іншими учасниками. Це формує основи сценічної дисципліни, що буде корисним під час виступів або танцювальних постановок.

Ритміка також важлива для розвитку базової музично-рухової культури. Діти привчаються до культури руху, виразності та краси в простих діях, вчаться утримувати правильну поставу, контролювати рухи та дотримуватися композиційної структури, що створює основу для їхнього майбутнього естетичного самовираження у танці.

Як підготовчий етап для розвитку танцювальних навичок, ритміка дозволяє педагогам визначити індивідуальні особливості дитини, наприклад, темп сприйняття, координацію, здатність до імпровізації та ритмічну точність [2]. Це допомагає враховувати ці особливості при складанні індивідуальних або групових навчальних планів з елементами хореографії.

Для ефективного використання ритміки потрібне належне методичне забезпечення. Педагог має бути обізнаний в музиці, руховій активності та психофізіології дошкільників. Важливо дотримуватися поступовості: від простих вправ (марширування, оплески, тупання) до складніших танцювальних рухів і комбінацій, що відповідають віковим можливостям дитини.

Ритміка також сприяє розвитку мовлення, оскільки багато вправ супроводжуються віршами, співом та звукозображенням. Це зміцнює мовленнєве дихання, артикуляційну моторику та фонематичний слух – важливі компоненти дошкільного розвитку, які впливають на виразність танцювальних дій.

Систематичні заняття ритмікою допомагають дітям зрозуміти структуру музичних творів: початок, куплет, приспів і завершення. Це дозволяє дитині поступово оволодівати вмінням створювати власний руховий образ, гармонійно

адаптуючи його до цих частин твору, що у підсумку стає основою для складання власних танцювальних композицій та участі у групових постановках.

Ритміка має особливе значення у роботі з дітьми, які мають проблеми з опорно-руховим апаратом або емоційно-вольовою сферою [3]. Регулярні, повторювані ритмічні рухи в ігровій формі допомагають їм подолати скутість і тривожність, а також покращити координацію, що грає реабілітаційно важливу роль і відкриває нові можливості для танців.

Тому можна сміливо сказати, що ритміка є не лише засобом фізичного виховання, але й потужним інструментом розвитку цілісної, творчо вираженої особистості. Її педагогічна цінність полягає в об'єднанні музики, руху, гри, емоцій та дисципліни в єдиний виховний процес, який готує дитину до оволодіння мистецтвом танцю.

Реалізація занять з ритміки у дошкільних закладах вимагає ретельної організації простору та добору музичного матеріалу. Простір повинен бути безпечним, просторим і візуально привабливим, сприяючи вільному руху дітей. Музичний супровід має бути різноманітним за жанрами, темпами та настроєм, щоб викликати у дітей різноманітні емоції і стимулювати творчу активність.

Особливу увагу слід приділити поступовому розвитку навичок, починаючи від відчуття ритму та темпу до побудови просторових схем і виконання елементарних танцювальних композицій. Вихователь повинен вміло комбінувати імпровізаційні вправи з репетиційними, дозволяючи дітям як відчувати свободу руху, так і навчатися дисциплінованому виконанню завдань.

Запорука ефективності ритмічних занять полягає у забезпеченні індивідуального підходу. В одних дітей краще розвинена слухова пам'ять, в інших – рухова активність, хтось потребує більше часу на адаптацію. Завдання педагога – створити умови, за яких кожна дитина відчує успіх і прагнутиме подальшого розвитку.

Методика викладання ритміки повинна враховувати закономірності моторного розвитку у дошкільному віці. Це означає, що вправи мусять бути не лише музично-естетичними, а й сприяти розвитку дрібної та великої моторики, рівноваги, симетрії тіла, правильного дихання та постави[4].

Ритміка взаємопов'язана з іншими видами дитячої діяльності, особливо з грою, образотворчістю, театралізованою діяльністю. Рухи під музику можуть слугувати ілюстрацією казок, віршів чи сценок, допомагаючи дітям глибше осягнути зміст твору і передати його через мову тіла.

Важливим аспектом є розвиток навичок самоконтролю, саморегуляції та уважності. Виконуючи вправи у заданому темпі і реагуючи на зміну музичних фраз чи інструкцій педагога, діти вчаться слухати, своєчасно реагувати і керувати своїм тілом. Ці навички є цінними не тільки в танцювальній сфері, а й для загального розвитку.

Застосування ритмічних вправ приносить значні переваги у роботі з дітьми, які відчувають труднощі у поведінковій чи емоційній сфері. Через рух, ігри та музику дітям легше знімати напругу та вчитися виражати свої емоції прийнятними способами, що сприяє гармонійному розвитку. Ритміка має

потужний виховний потенціал: вона формує витримку, культуру рухів, дотримання правил та зміцнює волю.

Участь у ритмічних вправах і танцювальних постановках навчає відповідальності та спільній праці, що підготовлює дітей до навчання у школі та соціального життя. Як педагогічна стратегія, ритміка може служити перехідним етапом до складніших хореографічних форм. Вона закладає основу для подальшого розвитку технічних рухів, стилізованих танцювальних елементів, а також сцен з елементами національної, класичної чи сучасної хореографії.

Варто зазначити вплив ритміки на розвиток міжпівкульної взаємодії в мозку дитини [5]. Рухи, що виконуються симетрично або по чергово різними сторонами тіла, сприяють синхронізації роботи обох півкуль, покращуючи загальні когнітивні функції, такі як пам'ять, увага та мислення.

Залучення батьків до ритмічної діяльності може значно підсилити її ефект. Спільні виступи, відкриті заняття чи домашні імпровізації за мотивами ритміки створюють додаткові емоційні зв'язки, стимулюють мотивацію дитини та формують позитивне ставлення до фізичної активності.

У рамках впровадження державних стандартів дошкільної освіти ритміка виступає як ключовий елемент інтегрованого підходу до розвитку дітей. Вона допомагає досягати цілей освітніх напрямів, таких як «Фізичний розвиток», «Музичне мистецтво» та «Особистість дитини», об'єднуючи різні аспекти в єдину виховну систему, що відповідає сучасним педагогічним вимогам.

Сучасні освітні технології також відкривають можливості для змін у форматі ритмічних занять. Наприклад, використання інтерактивних відеоуроків, мультимедійний супровід, інтерактивні килимки чи сенсорні панелі роблять навчання більш цікавою і привабливою для дітей, які зростають у цифровому середовищі. Це особливо важливо в умовах змішаного або дистанційного навчання.

Ритміка – це не просто підготовка до танцю, а спосіб формування здорової, впевненої в собі та відкритої до творчості особистості. Її значення виходить за межі простої рухової активності – вона закладає основи гармонійного становлення особистості, забезпечуючи дошкільнику стартові можливості для повноцінного входження у світ мистецтва, культури та суспільного життя.

Отже, ритміка є ефективним засобом не лише для розвитку танцювальних навичок, але й для загального всебічного розвитку дошкільника. Її інтеграційний потенціал сприяє розвитку емоційної стійкості, соціальних навичок, музичного і просторового інтелекту, формуючи міцну основу для подальшої творчої реалізації дитини.

Список використаних джерел:

1. Ритміка і ритм. *Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського*. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/server/api/core/bitstreams/255c5d88-e00e-4eb4-a5c6-b06682abe25e/content> (дата звернення: 25.04.2025).

2. Голенкова Ю., Пальчук Н. Вплив засобів ритміки і хореографії на фізичну підготовленість дітей молодшого шкільного віку. *ResearchGate*. URL: https://www.researchgate.net/publication/281307846_Vpliv_zasobiv_ritmiki_i

[horeografii na fizicnu pidgotovlenist ditej molodsogo skilnogo viku](#) (дата звернення: 25.04.2025).

3. Шевчук А. Дитяча хореографія. *Міністерство освіти та науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/programy-rozvytku-ditey/6dityacha-horeografiya-shevchuk.pdf> (дата звернення: 25.04.2025).

4. Теоретичні особливості виховання всебічно розвинутої особистості старших дошкільників засобами хореографії | Наукові конференції. *Грудень 2013 | Наукові конференції*. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2856> (дата звернення: 25.04.2025).

5. Магдисюк Л., Шолом В. Психологічні особливості впливу танцю на розвиток особистості. *INFORUM.IN.UA - наукові інтернет-конференції*. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/18/40/310> (дата звернення: 25.04.2025).

Оксана Савчук,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Марія Замелюк,

*канд.пед. наук, старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ІГОР ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРИРОДНОМУ ДОВКІЛЛІ

Ключові слова: ігрова діяльність, старший дошкільний вік, природне довкілля, ігри просто неба.

Гра є провідним видом діяльності дошкільника та органічним засобом пізнання світу. Природне довкілля стає потужним середовищем навчання: воно активізує усі органи чуття, формує цілісне сприймання реальності і сприяє гармонійному розвитку дитини. У грі просто неба діти отримують безпосередні сенсорні враження (доторкаються до піску, води, рослин тощо), що підтримує розвиток сприйняття, уяви та мислення. Дидактичні ігри з природним матеріалом (камінням, листям, шишками) є «основним засобом сенсорного виховання, розвитку пізнавальної діяльності»[2]. Правильно організовані ігрові вправи на свіжому повітрі дають змогу дитині самовиразитися та включити в гру інтелектуальний потенціал.

Зокрема, Н. Вахняк і В. Негрій наголошують, що «правильно організована ігрова діяльність дає змогу домогтися найповнішого самовираження вихованців, активності їхніх дій, які узгоджуються з нормами та правилами пізнання природи рідного краю» [1].

Отже, у природному довкіллі гра виступає водночас як навчання і виховання: вона розвиває логічне мислення (через спостереження за зв'язками

природи), формує любов до навколишнього світу та привчає до екологічної поведінки.

Розглянемо особливості ігрової діяльності старших дошкільників у природному середовищі.

Старші дошкільники (5–6 років) характеризуються активним розвитком мовлення, уяви, соціальних навичок та самостійності. У цей період діти вже здатні грати в сюжетно-рольові та ігри з правилами, демонструючи ініціативність і творчість. На прогулянках у природі старші дошкільнята охоче організовують різноманітні рухливі та пізнавальні ігри – наприклад, будують хатинки з гілок, граються в дослідників або складають краєвиди з каміння. Вихователь може проводити з ними екскурсії, під час яких діти знайомляться з властивостями природних матеріалів – за описом знаходять квітку, досліджують різницю між піском, землею і глиною [2].

Водночас гра на природі передбачає більше фізичної активності та ризикових ситуацій: діти піднімаються на пеньки, стрибають через струмки або біжать пагорбом, що допомагає розвивати моторику, координацію, силу та витривалість. Ігри в «діяльності дослідника» (насипати пісок, ліпити з глини, збирати проби води) формують уявлення про об'єкти довкілля і розвивають допитливість. Крім того, на природі діти вчаться співпрацювати: вони розподіляють ролі в сюжетних іграх (наприклад, «лісова родина», «хатинка в лісі»), вчаться домовлятися, дотримуватися правил колективної гри та допомагати один одному. Таким чином, природне середовище слугує «розвивальним предметно-просторовим середовищем», яке стимулює пізнавальну активність та соціалізацію старших дошкільників [2].

Останніми роками накопичено чимало доказів позитивного впливу ігор на природі на різні сторони розвитку дитини. Так, систематичний огляд Dankiw et al. (2020) показав, що незаплановані ігри в природних умовах сприяють росту фізичної активності, розвитку моторики, а також покращують когнітивні та соціально-емоційні показники [3]. У цьому ж огляді відзначено покращення уваги, концентрації, уяви і творчих навичок після ігор на природі [3].

Метааналітичний аналіз природних ігор (Frontiers in Psychology, 2022) також підтвердив, що «гра в середовищах з природними елементами не лише підтримує здоровий фізичний розвиток дітей (фізична активність, моторика), але й може сприяти їх соціально-емоційному і когнітивному розвитку» [4].

Інші огляди підкреслюють, що переваги сильніші саме в природних просторах – діти, які грають серед рослин і дерев, демонструють кращі показники уваги та співпраці.

З точки зору педагогіки, правильно організовані ігри на природі формують екологічну свідомість: вони розвивають відповідальне ставлення до навколишнього світу (екодіївність, розуміння причинно-наслідкових зв'язків у природі)[5].

Отже, сучасні дослідження одностайні: природні ігри є ефективним засобом розвитку дітей за всіма ключовими напрямками – фізичним, когнітивним та соціальним.

Приклади ігор та вправ на природі для старшого дошкільного віку.

«Порівняй і знайди». Вихователь приносить у клас або на майданчик кошик з природним матеріалом (листя, гілочки, шишки, жолуді) і пропонує дитині взяти довільний предмет. Завдання – знайти його зображення на плакатах або картках, підкріпити знання про вигляд і назву об'єкта.

«Усе побачити – нічого не забути». На стіл викладають 8-10 природних об'єктів, зібраних під час прогулянки (пір'ячко, жолудь, листок). Дитині дають 30 секунд роздивитися все, потім прибирають один предмет. Завдання – вгадати, чого не стало. Так розвивається спостережливість і пам'ять.

Ігри-медитації на природі. Під час прогулянки вихователь проводить «ведені уявою» вправи: наприклад, діти закривають очі й уявляють, що вони стали квіткою, пташкою чи метеликом. Після цього описують свої почуття і враження. Ці вправи сприяють емоційно-чуттєвому розвитку та емпатії.

Екологічні ігри-завдання. Наприклад, діти обговорюють: «Яким весняним квітам загрожує небезпека, і як ми їх можемо захистити?». Завдання: намалювати ці квіти та розповісти про них. Такі ігри-вікторини закріплюють знання про природу та привчають до бережливого ставлення.

Групові будівельні ігри. Використовуючи каміння, палички та інші природні предмети, діти разом створюють «кам'яну мозаїку», майструють «скульптуру з гілок» чи зводять «башту». Це розвиває дрібну моторику, просторове мислення та навички співпраці.

Педагогічні рекомендації щодо організації ігор у природному довіллі.

Створення безпечного та розвивального простору. Вихователь має заздалегідь оглянути місце прогулянки, вибрати ділянку з багатим природним матеріалом і позначити небезпеки (колючки, глибокі ями). Середовище повинно бути «безпечним, розвивальним і комфортним».

Використання різноманітних ігрових форм. Крім рухливих ігор, слід застосовувати дидактичні та сюжетно-рольові завдання. Корисно планувати «цільові прогулянки» з конкретними завданнями (наприклад, спостереження за змінами в довіллі у різні сезони).

Надання свободи ініціативи. Педагог має стимулювати самостійну гру дітей на природі, заохочувати їх до власних дослідів і творчості. Варто запитувати в дітей їхні гіпотези (чому жовтіють листя, як утворюється роса тощо) і обговорювати спостереження.

Педагогічна підтримка і рефлексія. Після активної гри важливо разом обговорити досвід: що нового діти дізналися, що їх здивувало, які явища вони помітили. Це поглиблює усвідомлення отриманих знань і сприяє розвитку мови.

Екологічне виховання в іграх. Варто формувати у дітей відповідальність: наприклад, гра в догляд за «груповим садом» (полив квітів), збір сміття, розмальовування плакатів з правилами поведінки на природі. Так ігрові завдання транслюють цінності дбайливого ставлення до довілля.

Співпраця з батьками. Рекомендується інформувати батьків про ігри на природі й заохочувати сімейні прогулянки з дослідницькими елементами. Залучення батьків до організації природо-діяльності підвищує цілісність екологічної освіти.

Отже, ігри старших дошкільників у природному довкіллі мають значні психолого-педагогічні переваги. Граючи на свіжому повітрі, діти одночасно відпочивають, пізнають світ природи і вчаться застосовувати знання у житті. Сучасні дослідження свідчать, що така діяльність посилює фізичний розвиток (покращує витривалість і моторику), розвиває когнітивні навички (увагу, уяву, логічне мислення) і соціальні вміння (співпрацю, емпатію).

Для педагогів важливо планувати ігрові програми з урахуванням цих особливостей: обирати різноманітні ігри з природними об'єктами, заохочувати дослідництво і творчість, піклуючись про безпеку. Упровадження таких практик відповідає сучасним стандартам дошкільної освіти і сприяє всебічному розвитку дітей, формуванню у них екологічної культури та любові до рідного довкілля.

Список використаних джерел:

1. Вахняк Н., Негрій В. Психологічні аспекти ігор на природі у дошкільному віці. Київ: Видавництво «Освітній простір», 2015. 238 с.
2. Dankiw T., Meier B., & Johnson S. (2020). Outdoor play and its influence on children's physical and social development: A review of research. *Journal of Child Development*, 45(7), 714-722. <https://doi.org/10.1080/12345678>
3. Sevčuk O. (2020). Nature-based learning in early childhood education: A study on outdoor play. *Early Childhood Education Review*, 18(3), 381-388. <https://doi.org/10.1007/s12345-020-0678-y>
4. Wyver S. (2024). Play and its role in early childhood development. London: Routledge. 215 с.
5. Соколова М. Ігри на природі як засіб розвитку пізнавальних та соціальних навичок у дітей дошкільного віку. Харків: Видавництво «Психологія», 2021. 192 с.
6. Бондаренко І. Ігри з природними матеріалами у розвитку когнітивних навичок дітей. Чернівці: Видавництво «Педагогіка», 2020. 210 с.

Анна Сачанюк,

*магістрантка Волинського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Світлана Смолюк,

*канд.пед.наук, доцентка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Ключові слова: педагогічні умови, організаційно-педагогічні умови, діти старшого дошкільного віку.

Актуальність досліджень, присвячених організаційно-педагогічним умовам підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі, зростає в контексті впровадження Концепції Нової української школи (НУШ). Ці дослідження спрямовані на забезпечення успішного переходу дитини від

дошкільної до початкової освіти, враховуючи сучасні освітні вимоги та виклики.

Дослідженнями теми організаційно-педагогічних умов підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі займалися чимало українських і зарубіжних науковців. Зарубіжні дослідники, які вплинули на українські підходи щодо підготовки дітей до навчання в школі: Л. Виготський, Е. Еріксон, М. Монтессорі, Ж. Піаже. У цьому напрямку працювали і працюють вітчизняні вчені: О. Богуш, С. Замрозович, О. Ковшар, О. Кононко, К. Крутій, Т. Поніманська, В. Прокопенко, Н. Черепаня, Л. Шульга.

Перспектива наукового пошуку вимагає з'ясувати сутності понять «умова», «педагогічні умови», осмислення понять, покладених у їх основу. Існують різні тлумачення сутності педагогічних умов. Вчені трактують педагогічні умови як: педагогічні обставини, які сприяють (або протидіють) прояву педагогічних закономірностей, зумовлених дією певних факторів; сукупність чинників суспільного, побутового, прикладного оточення, що впливають на кого-небудь, що-небудь і створює середовище, у якому протікає щось; комплекс об'єктів, який зумовлює функціонування певного явища; сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, прийомів, засобів педагогічного управління та матеріально-просторового середовища, що забезпечують успішне вирішення поставлених та спроектованих завдань. З погляду філософії, це категорія, що виражає відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він функціонувати не може; умови складають те середовище, обстановку, у яких явище або процес виникають, функціонують та розвиваються [7, с. 164-165].

Організаційно-педагогічні умови схарактеризовані в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях на загальнометодологічному, загальнопедагогічному та власне педагогічному рівнях.

Стосовно нашого дослідження, організаційно-педагогічні умови – це сукупність передумов, що забезпечують цілеспрямоване управління освітнім процесом формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі.

Над розробкою проблеми підготовки до школи дітей старшого дошкільного віку працюють ряд учених. Проте підходи до виділення організаційно-педагогічних та психолого-педагогічних умов, необхідних для забезпечення ефективності цього процесу не є консолідованими і мають ряд розбіжностей. На нашу думку, наявність таких суттєвих відмінностей створює деяку неузгодженість в роботі закладів дошкільної освіти, а саме методистів та вихователів, створює труднощі під час здійснення освітньої діяльності як з дітьми, так і з їх батьками. До того ж постає питання забезпечення переходу між начально-виховними впливами в дошкільній та початковій освіті.

Подаємо узагальнений опис розроблених науковцями умов – організаційно-педагогічних, психологічних, методичних.

Зокрема, Н. Черепаня зазначає, що ефективність процесу підготовки дітей до систематичного навчання в школі суттєво підвищилася завдяки сукупності організаційно-педагогічних умов, які передбачали: взаємодію і співпрацю сім'ї, дошкільного навчального закладу й школи; прогностичну комплексну

діагностику готовності дитини до школи; урахування залежностей між ключовими елементами компонентів готовності й успіхами дітей у засвоєнні навчального матеріалу; варіативність і оптимальне поєднання традиційних та інтерактивних методів та організаційних форм роботи; відповідне кадрове і дидактико-методичне забезпечення [8, с. 289].

Так, В. Прокопенко вважає, що підготовка дітей шостого року життя до навчально-пізнавальної діяльності у школі буде ефективною за умов: визначення педагогічно обґрунтованого змісту їх навчальної діяльності; спеціального добору форм, методів та засобів їх навчання і виховання; індивідуалізації та диференціації підготовки дітей з урахуванням їх пізнавальних інтересів; забезпечення розвитку їх інтересу до навчально-пізнавальної діяльності; особистісно орієнтованого підходу до дітей у процесі підготовчої роботи; готовності педагогів до здійснення ефективної підготовки дітей до означеної діяльності [6, с. 5].

Умовами, які забезпечують ефективну підготовку дітей до оволодіння писемним мовленням, І. Карабаєва, визначає: підвищення пізнавальної активності дітей на основі реалізації принципу проблематизації завдань, єдності розумових і практичних дій при створенні ігрових ситуацій, вправлення дошкільників у різних видах продуктивної діяльності в процесі навчання їх читанню і письму [3, с. 5].

Свої дослідження Л. Ковальчук присвятила своє дослідження розгляду психофізичного розвитку як фактора готовності шестилітніх дітей до навчання в школі. Зокрема, ефективність розробленої програми учена вбачає в дотриманні таких умов: ознайомлення дітей з різними видами народних рухливих ігор і забав, які є елементами національної культури; забезпечити передачу дітям найкращих зразків народного досвіду тіло виховання; сприяння підвищенню фізичної й розумової працездатності учнів упродовж навчального дня шляхом оптимізації ігровими засобами змісту різних форм (урок фізичної культури, домашні завдання) та їхнього активного відпочинку; розвитку основних рухових якостей школярів відповідно до вимог «Положення про державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України» з урахуванням вікових особливостей організму дітей; сприяння розвитку психофізичних якостей (уваги, пам'яті, здатності до саморегуляції) шестирічних першокласників [5, с. 10-11].

Зокрема, С. Замрозевич визначила такі педагогічні умови формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі у процесі фізичного виховання: урахування стану фізичного здоров'я кожної дитини; створення позитивних стимулів до систематичних занять фізичними вправами; залучення батьків до спільної роботи з фізичної підготовки дітей до школи [2, с. 4].

Відповідно до завдань дослідження педагогічними умовами О. Ковшар вважає: організацію передшкільної освіти на засадах дитиноцентризму, партнерської взаємодії дошкільної та початкової ланок освіти, забезпечення розвивального середовища, що сприяє її успішній реалізації [4, с. 171].

Проаналізувавши доробки в контексті підготовки дітей старшого

дошкільного віку до навчання в школі, констатуємо, що ефективність цього процесу і успішне формування готовності відбудеться, якщо забезпечити у закладі дошкільної освіти та сім'ї належні організаційно-педагогічні умови. Охарактеризуємо організаційно-педагогічні умови, які, на нашу думку, оптимізують організацію всього освітнього процесу і будуть спрямовані на координацію, регулювання та контроль процесу підготовки дитини старшого дошкільного віку до школи. Ми виокремили такі організаційно-педагогічні умови: тристороння співпраця та партнерство закладу дошкільної освіти, сім'ї та початкової школи; забезпечення взаємозв'язку усіх компонентів готовності в процесі здійснення освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти (інтелектуальна, мотиваційна, психологічна, фізична, соціальна готовність); створення й організація відповідного освітнього середовища (розвивального, предметного, природного, соціального та ін.), спроможного забезпечити оптимізацію їхнього психофізичного розвитку та психологічну адаптацію до закладу дошкільної освіти, сім'ї та початкової школи. Дана співпраця і навчання в школі.

Перша умова включає в себе тристоронню співпраця та партнерство партнерство в умовах закладів освіти є більш ефективним при спільних зусиллях педагога і батьків. Основою його формування є пошук і встановлення точок дотику, що сприймаються кожним учасником і є значущими для всіх. Аби якісно підготувати старших дошкільників до навчання в Новій українській школі, заклад дошкільної освіти, заклад загальної середньої освіти та батьки мають взаємодіяти. Орієнтуємося на модель взаємодії, яка передбачає: освітню роботу з дітьми старшого дошкільного віку; співпрацю з батьками щодо підготовки дітей до НУШ; взаємодію з учителями початкової школи.

Друга умова реалізується у забезпеченні взаємозв'язку усіх компонентів готовності дітей 6-7 років до навчання (інтелектуальна, мотиваційна, психологічна, фізична, соціальна готовність) в процесі здійснення освітньої діяльності в закладі дошкільної освіти. Готовність дитини до навчання в школі раціонально розглядати як оптимальне поєднання впливу комплексу компонентів готовності, який охоплює всі основні сфери розвитку дитини: інтелектуальну, емоційну, вольову, соціальну, морфологічну, а також психічне і соматичне здоров'я. Їх сукупність являє собою єдину цілісну систему шкільної зрілості, сторони якої тісно взаємопов'язані і являються базовими якостями особистості як результату спеціально організованої підготовки до школи. Саме такий підхід створює необхідні умови для повноцінного розвитку особистісних якостей школяра, які гарантують йому всебічну соціальну і психологічну захищеність і сприяють успішній навчальній діяльності в майбутньому.

Третя умова – створення та організація відповідного освітнього середовища. Під розвивальним середовищем слід розуміти природне, комфортне оточення раціонально організоване, насичене різноманітними предметами, ігровими матеріалами в якому дитина буде перебувати навчатися та взаємодіяти з іншими. У такому середовищі можливе одночасне включення в різну діяльність всіх дітей групи [1, с. 23]. Предметно-розвивальне середовище дає можливість дошкільнику використовувати свої здібності, знання та вміння стимулює

проявляти самостійність, ініціативність, творчість, колективність, дружелюбність, зацікавленість спільною з іншими діяльністю. Завдяки доцільно створеному середовищу відбувається всебічний розвиток дітей, у них проявляються здібності до різних видів діяльності. Спочатку таким середовищем для дитини є найближче довкілля: предмети та явища, які оточують її в сім'ї. Із розвитком дитини, її потреб, з урізноманітненням діяльності це середовище розширюється.

Отже, організаційно-педагогічні умови підготовки дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі є комплексом взаємопов'язаних факторів, що забезпечують успішний перехід дитини від дошкільного до шкільного етапу освіти. Сучасні дослідження доводять, що ефективна реалізація цих умов сприяє формуванню в дітей базових компетентностей, емоційної стійкості, соціальної адаптованості та інтересу до навчання. Забезпечення такої підготовки є важливим кроком до реалізації цілей Нової української школи, яка передбачає особистісно орієнтоване навчання, розвиток ключових компетентностей і створення сприятливого освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Діагностика готовності дітей до школи / упоряд.: О. Дєдов. Хотин, 2014. 194 с.
2. Замрозевич С. Формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі у процесі фізичного виховання: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / С. Р. Замрозевич ; Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. О., 2010. 21 с.
3. Карабаєва І. Психологічна готовність до писемного мовлення дітей старшого дошкільного віку: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07. Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. К., 2003. 18 с.
4. Ковшар О. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти: монографія. Кривий Ріг : Видавець Роман Козлов, 2015. 244 с.
5. Мєліхова І. Проблема мотиваційної готовності дітей 6-ти років до навчання у школі. *Наука і освіта*. 2013. № 4. С. 45-49.
6. Прокопенко В. Підготовка дітей шостого року життя до навчально-пізнавальної діяльності у школі (на матеріалі роботи навчально-виховного комплексу дошкільний заклад - загальноосвітня школа І ступеня – гімназія): Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08. Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. К., 2002. 20 с.
7. Смолюк С. Педагогічні умови успішної адаптації дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти. *Науковий журнал «Інноваційна педагогіка»*, ПУ «Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій». Одеса, 2024. Вип. 71. Т. 2. С. 164-167.
8. Черепаня Н. Педагогічні детермінанти готовності дитини до навчання у школі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2013. Вип. 27. С. 225-229.

Світлана Смолюк,
канд. пед. наук, доцентка,
доцентка кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Волинського національного університету імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

ФАКТОРИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ключові слова: професійна адаптація, фактори, фахівці дошкільної освіти.

У сучасних умовах реформування освіти України особлива увага приділяється якості професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема у сфері дошкільної освіти. Професійна діяльність педагогів дошкільної ланки вимагає не лише ґрунтовних теоретичних знань, а й високого рівня психологічної, емоційної та соціальної готовності до взаємодії з дітьми, колегами та батьками. Адаптація молодого спеціаліста до професійного середовища – це складний і багатогранний процес, що залежить від низки зовнішніх і внутрішніх факторів, які визначають успішність входження у фах та ефективність подальшої діяльності.

Особливе значення у формуванні особистості молодого педагога має його професійна адаптація, що розглядається як безупинний процес, який триває упродовж професійної діяльності, а найбільшої екстенсивності, значущості, складності набуває на першому етапі. Невдалий досвід достатньо часто завершується відмовою молодого фахівця від власної мети – досягнути високого рівня педагогічної майстерності. І навпаки – вдале проходження адаптаційного етапу завершується достатнім рівнем адаптованості, розвитку професіоналізму, креативності, творчості молодого вчителя, що є запорукою здійснення освітніх перетворень [3, с.89-90].

«Енциклопедії освіти» пропонує найбільш цілісне трактування професійної адаптації, де зазначено, що «Адаптація професійна (лат. adaptatio – пристосовувати) – адаптація людей різних поколінь до самостійної продуктивної трудової діяльності; процес або результат процесу пристосування працівника в початковий період його роботи на конкретному підприємстві до особливостей робочого місця та організації праці на виробництві» [1].

Зауважимо, що у більшості праць явище професійної адаптації розглянуто як завершальний етап процесу професійної освіти. Кінцевою метою професійної адаптації є професійна ідентифікація майбутніх фахівців, яка забезпечується їх компетентністю [5, с. 152-153].

Узагальнюючи вищезазначене, варто підкреслити, що вивчення факторів, що впливають на адаптацію майбутніх вихователів, є надзвичайно важливим для удосконалення освітніх програм, створення ефективних умов практичної підготовки та забезпечення психологічного супроводу студентів на етапі переходу від навчання до професійної реалізації. Це зумовлює актуальність дослідження обраної теми.

Проблематика адаптації майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності досліджувалася багатьма науковцями у галузі педагогіки, психології та професійної підготовки. Проблематика адаптації майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності досліджувалася багатьма науковцями у галузі педагогіки, психології та професійної підготовки. Професійну підготовку фахівців дошкільної освіти, зокрема формування професійної компетентності майбутніх вихователів досліджує Н. Гавриш, професійне становлення педагога, моральні й етичні аспекти педагогічної діяльності вивчає О. Сухомлинська, професійну адаптацію молодих спеціалістів та значення педагогічної практики у цьому процесі вивчала Н. Ничкало, педагогічну діяльність як професію, а також аспекти входження в педагогічне середовище аналізував В. Сластьонін, психологічними аспектами професійної адаптації, розвитком особистості фахівця займався С. Максименко, гуманістичні засади професійної підготовки педагогів, що прямо пов'язано з процесом адаптації до професійної діяльності розглядав І. Зязюн, професійну компетентність педагогів і її розвиток у системі педагогічної освіти досліджувала О. Овчарук.

Ці автори розглядали різні сторони проблематики: психологічну адаптацію, професійну компетентність, підготовку у закладах вищої освіти, роль практики, формування мотивації тощо.

У науковій літературі факторами, або чинниками адаптації вважають ті умови і обставини, які найбільше впливають на особливості перебігу, темпи, стійкість, результати та інші характеристики процесу адаптації особистості в конкретних соціальних умовах.

У «Психолого-педагогічному словнику» фактор – умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища; чинник.; фактор – це умова, причина будь – якого процесу [3, с. 426].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з проблем дослідження виявлено, що виокремлюють суб'єктивні, об'єктивні, зовнішні та внутрішні, психологічні, соціальні, соціально-психологічні, соціально-економічні та психофізіологічні фактори адаптації тощо.

Охарактеризуємо більш детально запропоновані фактори адаптації

Психологічні фактори. Ці фактори стосуються особистісних якостей студента, його емоційної стійкості, рівня мотивації, самооцінки, комунікативних навичок. Психологічна готовність до взаємодії з дітьми, здатність до саморегуляції та подолання стресів істотно впливають на швидкість та успішність адаптації.

Професійно-педагогічні фактори. Це рівень сформованості професійних знань, умінь і навичок, педагогічне мислення, методична підготовка, здатність застосовувати теорію на практиці. Важливу роль відіграє також готовність до самостійного прийняття рішень у складних виховних ситуаціях.

Соціальні фактори. Сюди входять умови соціального оточення: підтримка з боку викладачів, колег, керівників практики, наявність наставника. Також важливою є атмосфера в колективі та культура взаємодії у закладі дошкільної освіти.

Організаційно-педагогічні фактори. Ці фактори пов'язані з умовами проходження педагогічної практики, якістю керівництва з боку ЗВО та закладів освіти, системністю зворотного зв'язку, рівнем організації професійної діяльності.

Мотиваційні фактори. Сильна внутрішня мотивація до педагогічної праці, усвідомлення значущості обраної професії, наявність професійних цілей і прагнення до самореалізації є потужними чинниками адаптації.

Освітньо-підготовчі фактори. Включають якість фахової підготовки у ЗВО, зміст освітньої програм, відповідність освітніх компонентів реаліям практики, можливості для саморозвитку (тренінги, гуртки, майстер-класи тощо).

Роль в адаптації вказаних факторів виявляється у співвідношенні з конкретними умовами та обставинами.

Комплексний вплив цих факторів забезпечує ефективне входження молодого фахівця у професійне середовище, сприяє зниженню професійного стресу та формує базу для подальшого професійного зростання. Врахування вказаних чинників у процесі підготовки студентів педагогічних спеціальностей є необхідною умовою удосконалення освітнього процесу та підвищення якості дошкільної освіти в цілому.

Водночас, сучасні реалії зобов'язують молодого фахівця дошкільного закладу вміти швидко адаптуватися до різних аспектів соціального середовища, приймати самостійні й відповідальні рішення, долати життєві труднощі та активно застосовувати свій особистісний потенціал у різних ситуаціях професійної діяльності [2, с. 38].

Таким чином, можна стверджувати, що адаптація майбутніх вихователів – це не лише індивідуальний, а й педагогічно керований процес. Його ефективність значною мірою залежить від того, наскільки системно та цілеспрямовано враховуються зазначені фактори в процесі підготовки фахівців у ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с
2. Смолюк С. Професійна адаптація вихователя закладу дошкільної освіти. «*Acta Paedagogica Volynienses*». Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк : Видавничий дім «Гельветика», 2025. Вип. 2, С. 118-122.
3. Сотська Г. Професійна адаптація молодого вчителя в сучасних умовах. *Polsko-ukraiński rocznik naukowy*. Warszawa. 2020. № 5. С. 89-101.
4. Сучасний психолого-педагогічний словник / авт. кол. за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область): Домбровська Я.М., 2016. 473 с.
5. Теоретичні та методичні основи розвитку комунікативної компетентності майбутніх фахівців сфери обслуговування : навчально-методичний посібник / авт. : Г. С. Дегтярьова, Л. А. Руденко. К. : Педагогічна думка, 2010. 192 с.

Володимир Староста,
*доктор пед. наук, професор,
 професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
 Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
 м. Ужгород, Україна*

РОДИНА ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЧИННИК СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ДИТИНИ

Ключові слова: родина; майбутні вихователі; соціальна підтримка; онлайн опитування.

Професійна підготовка студентів у закладі вищої освіти триває кілька років і важливо, аби молоді люди відчували підтримку на всіх етапах навчання. З нашого погляду, особливого значення це набуває для студентів педагогічних спеціальностей, які в майбутньому будуть навчати, виховувати, мотивувати, підтримувати своїх вихованців. Такий підхід є складовою студентоцентрованого навчання у вищій школі [3], дитиноцентрованого у закладах дошкільної та загальної середньої освіти.

Дане повідомлення висвітлює результати опитування студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» щодо виявлення їх груп соціальної підтримки.

Поняття «підтримка» розглядаємо як «те, що підтримує кого-, що-небудь, служить опорою комусь, чомусь» [2, Т. 6, с. 516], «соціальний» – пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві [2, Т. 9, с. 476]; «група» – сукупність осіб, об'єднаних спільною метою, ідеєю, працею і т. ін. [2, Т. 2, с. 182]; «соціальна підтримка» – це надання як психологічних, так і матеріальних ресурсів для задоволення потреби людини в турботі, схваленні, допомозі, безпеці тощо [4].

Емпіричне дослідження проводили на базі Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет» (далі УжНУ). До анонімного онлайн опитування з використанням Google Forms упродовж 2023-2024 н.р. автором долучено 384 респондентів – студентів бакалаврату та магістратури УжНУ, в т.ч. 30 студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» (далі ДО). Використано авторську анкету, яка серед інших питань містила питання: «З ким НАЙЧАСТІШЕ обговорюєте проблеми та успіхи, що виникають; хто НАЙБІЛЬШЕ допомагає Вам під час здобуття вищої освіти?», а також наступні варіанти груп/джерел соціальної підтримки:

1. Родина (Батьки/Родичі тощо).
2. Друзі.
3. Студенти однокурсники.
4. Студенти старших курсів.
2. Академнаставник.
3. Викладачі.
4. Деканат.
5. Соціальні мережі.

6. Професійний психолог.
7. Сподіваюся тільки на себе/Самопідтримка.

Для виявлення рівня підтримки кожної пропонованої групи студенти наводили відповіді за п'ятибальною шкалою: 1 (категорично НЕ погоджуюсь), 2 (скоріше НЕ погоджуюсь), 3 (наполовину), 4 (скоріше погоджуюсь), 5 (цілком погоджуюсь).

Отримані результати (табл. 1) розподілено на дві групи: перша містить суми відсотків відповідей на питання «категорично НЕ погоджуюсь» та «скоріше НЕ погоджуюсь», друга – суму відсотків на питання, які охоплювали відповіді «наполовину», «скоріше погоджуюсь», «цілком погоджуюсь». Тобто, респонденти першої групи негативно оцінювали підтримку, а другої групи – наполовину чи переважно позитивно оцінювали підтримку (рис. 1).

Таблиця 1.

Відповіді (у %) респондентів на питання анкети

Група підтримки	Респонденти	Відповіді за п'ятибальною шкалою				
		1	2	3	4	5
1. Родина (Батьки/Родичі тощо)	012 ДО	0,0	6,7	20,0	16,7	56,7
	УжНУ	6,5	6,3	17,4	20,8	49,0
2. Друзі	012 ДО	3,3	6,7	36,7	26,7	26,7
	УжНУ	9,1	7,8	24,7	26,3	32,0
3. Студенти однокурсники	012 ДО	3,3	13,3	33,3	33,3	16,7
	УжНУ	8,1	11,5	30,5	22,7	27,3
4. Студенти старших курсів	012 ДО	26,7	26,7	16,7	13,3	16,7
	УжНУ	29,9	17,7	20,8	17,7	13,8
5. Академнаставник	012 ДО	20,0	13,3	26,7	23,3	16,7
	УжНУ	30,2	14,6	23,2	15,6	16,4
6. Викладачі	012 ДО	10,0	10,0	20,0	46,7	13,3
	УжНУ	17,2	12,2	26,8	22,9	20,8
7. Деканат	012 ДО	23,3	20,0	23,3	16,7	16,7
	УжНУ	27,9	18,5	23,7	18,2	11,7
8. Соціальні мережі	012 ДО	26,7	13,3	10,0	26,7	23,3
	УжНУ	25,8	12,5	23,2	17,2	21,4
9. Професійний психолог	012 ДО	43,3	16,7	10,0	10,0	20,0
	УжНУ	49,2	12,0	16,1	11,7	10,9
10. Сподіваюся тільки на себе/ Самопідтримка	012 ДО	6,7	3,3	26,7	20,0	43,3
	УжНУ	8,1	5,7	18,0	19,0	49,2

Спостерігаємо подібні тенденції зміни даних щодо підтримки для респондентів УжНУ та ДО, наприклад, родина (ДО – 93,4%, УжНУ – 87,2%), самопідтримка (ДО – 90,0%; УжНУ – 86,2%), друзі (ДО – 90,0%, УжНУ – 83,1%), однокурсники (ДО – 83,3%, УжНУ – 80,5%) мають значно вищі значення порівняно з іншими групами/джерелами соціальної підтримки студентів.

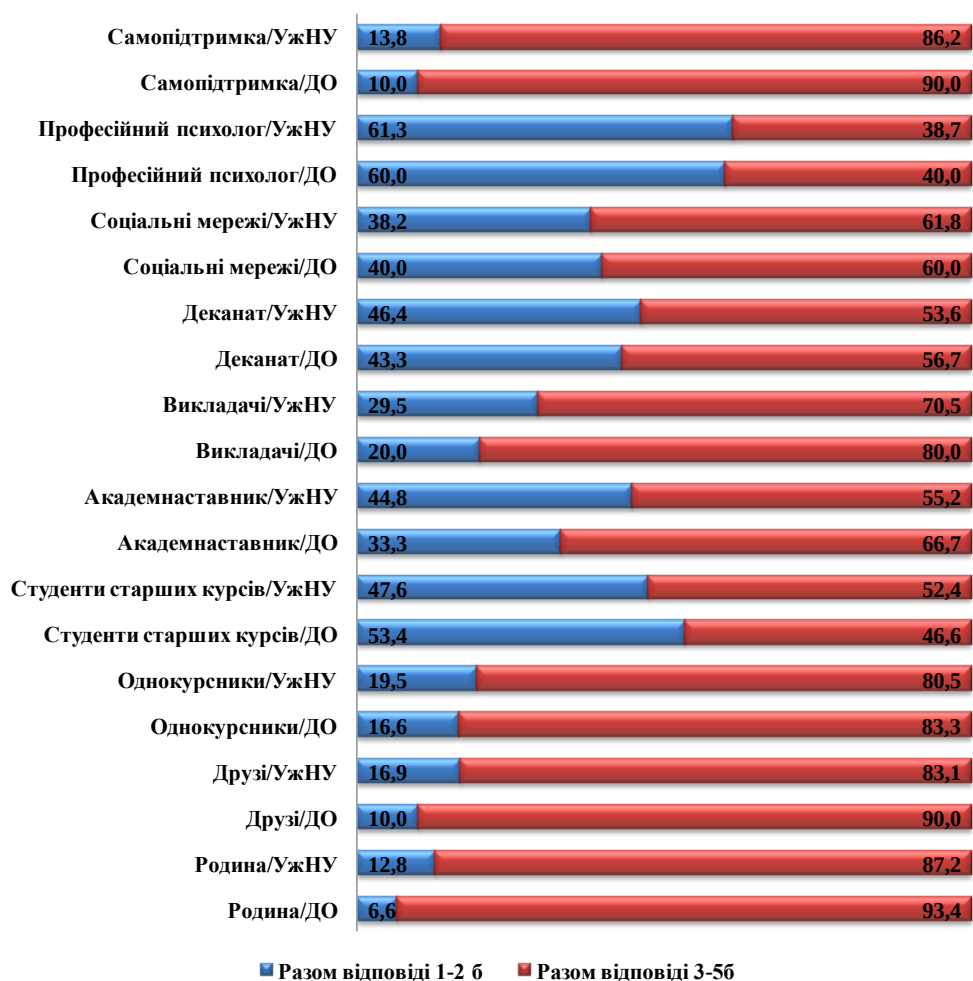

Рис. 1. Відповіді у % (разом відповіді 1-2 б: «категорично НЕ погоджуюсь» та «скоріше НЕ погоджуюсь», разом відповіді 3-5 б: «наполовину», «скоріше погоджуюсь», «цілком погоджуюсь») щодо соціальної підтримки студентів УжНУ та ДО за результатами опитування 2023-2024 н. р.

Отримані нами результати узгоджуються з працею О. Карпенко [1, с. 272], де зазначено, що у соціально-педагогічній підтримці студентів в умовах війни важливе місце займає сім'я, родина та близькі люди; родина відіграє важливу роль у підтримці людей під час військових конфліктів.

Таким чином, проведене емпіричне дослідження упродовж 2023-2024 н. р. на основі онлайн опитування студентів УжНУ, в т.ч. спеціальності 012 «Дошкільна освіта», засвідчило, що найбільшу підтримку вони отримують завдяки родині. З нашого погляду, це має винятково важливе значення для студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» як майбутніх вихователів, оскільки вони найбільше серед інших освітян будуть долучені до співпраці з родинними дітьми.

Список використаних джерел:

1. Карпенко О. Соціально-педагогічна підтримка студентів в умовах війни. *Журнал «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*, 2022. No 12(30). С. 267-276. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12\(30\)-267-276](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12(30)-267-276) (дата звернення: 18.04.2025).

2. Словник української мови: в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. К. : Наукова думка, 1970-1980. URL : <http://ukrlit.org/slovnyk> (дата звернення: 18.04.2025).

3. Староста В. Студентоцентроване дистанційне навчання в ускладнених умовах (пандемія Covid-19, воєнний стан в Україні). *Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету»*, 2023. Вип. 14. С. 63-77. DOI: <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2023.146>. URL : <https://openedu.kubg.edu.ua/journal/index.php/openedu/index> (дата звернення: 18.04.2025).

4. Cohen S. Social relationships and health. *American Psychologist*, 2004. Vol. 59. N 8, P. 676-684. DOI: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.8.676>. URL : <https://www.webofscience.com/wos/woscc/full-record/WOS:000225018300002> (дата звернення: 18.04.2025).

Аліна Степанюк,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Дошкільна освіта
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
м. Хмельницький, Україна
Науковий керівник – **Олеся Мисик,**
канд. пед. наук, доцент,
доценткав кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії,
м. Хмельницький, Україна

КЛЮЧОВІ ІНДИКАТОРИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ДІАГНОСТИКА ТА ПЕДАГОГІЧНЕ СПРЯМУВАННЯ

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, старший дошкільний вік, діагностика мовлення, комунікативна компетентність, педагогічні умови, монологічне мовлення.

Розвиток мовлення є ключовим аспектом загального психічного, когнітивного та соціального розвитку дитини дошкільного віку, оскільки саме мовлення виступає основним засобом комунікації, пізнання світу та самовираження. Упродовж дошкільного періоду, а особливо у старшому дошкільному віці, мовлення зазнає якісних змін: збагачується словниковий запас, вдосконалюється граматична структура висловлювань, формується вміння будувати зв'язне монологічне мовлення, розвиваються навички діалогічної взаємодії та елементи мовленнєвого самоконтролю. У цей період відбувається інтенсивне засвоєння норм рідної мови, становлення мовленнєвого мислення, що є фундаментом для подальшого навчання у школі.

Наукові дослідження українських фахівців з дошкільної педагогіки та психології К. Колеснік, Л. Іщенко, О. Ступак, Є. Коломієць та ін. підкреслюють, що саме в цей віковий період дитина найбільш сприйнятлива до мовленнєвого впливу, що вимагає від педагогів цілеспрямованої, методично обґрунтованої

роботи [2; 4]. Сучасні тенденції в освіті акцентують на потребі системного підходу до діагностики рівня мовленнєвого розвитку, виявлення індивідуальних особливостей дітей та впровадження ефективних педагогічних стратегій, які б сприяли гармонійному розвитку усіх компонентів мовлення.

Важливим завданням фахівців, які працюють із дітьми старшого дошкільного віку, є забезпечення сприятливих умов для розвитку мовлення як цілісного психолінгвістичного процесу. Це вимагає інтеграції педагогічного та психологічного супроводу, а також використання сучасних методик, зокрема гейміфікації, інформаційно-комунікаційних технологій, моделювання мовленнєвих ситуацій, які сприяють активізації мовленнєвої діяльності дитини в освітньому процесі.

Грамотична правильність є одним із ключових показників мовленнєвого розвитку дитини, оскільки відображає рівень засвоєння нею мовної системи та вміння будувати мовленнєві висловлювання відповідно до норм рідної мови. У старшому дошкільному віці діти активно опановують грамотичну будову мови – оволодівають правильним вживанням частин мови, узгодженням у роді, числі, відмінку, засвоюють синтаксичні конструкції, що дозволяє їм не лише виражати свої думки, а й робити це грамотично коректно та змістовно.

Сучасні дослідження, зокрема праці К. Колеснік, Л. Іщенко та І. Карук, свідчать про ефективність інноваційних підходів до формування грамотичної компетентності в дошкільників. Авторки доводять, що використання гейміфікації в освітньому процесі створює мотиваційне середовище, яке сприяє активному залученню дітей до мовленнєвої діяльності. Завдяки ігровим формам діти в легкій, доступній і привабливій формі опановують складні грамотичні явища, зокрема зміну форм слова, утворення речень, використання прийменників, сполучників, узгодження прикметників із іменниками тощо [2].

Особливо ефективними, за даними дослідження, є тематичні мовленнєві ігри, в яких реалізується принцип «навчання через дію»: ігрові ситуації моделюють реальні життєві обставини, у яких дитина має необхідність використовувати грамотично правильне мовлення. У процесі таких ігор, діти не лише засвоюють морфологічні та синтаксичні норми української мови, але й формують мовленнєву активність, що позитивно впливає на розвиток мислення, пам'яті, уваги.

Крім того, автори акцентують на значенні послідовного розвитку грамотичних навичок у контексті міждисциплінарної інтеграції, зокрема у поєднанні мовленнєвої діяльності з образотворчістю, театралізацією, логіко-математичними іграми, що дозволяє зробити процес навчання більш цілісним, природним та ефективним [2].

Комунікативна компетентність є комплексним утворенням, яке поєднує в собі мовленнєві, соціальні, емоційно-поведінкові та когнітивні компоненти, що забезпечують дитині можливість ефективно вступати у взаємодію з оточенням, налагоджувати конструктивні міжособистісні стосунки, виражати власні думки, емоції, потреби, а також розуміти позицію інших. У старшому дошкільному віці розвиток комунікативної компетентності набуває особливого значення, адже

саме в цей період інтенсивно формуються базові соціально-мовленнєві навички, які слугують підґрунтям для майбутньої шкільної адаптації та соціалізації.

Відповідно до досліджень О. Ступак і А. Лейби, комунікативна компетентність дітей старшого дошкільного віку має три взаємопов'язані складники [5]:

- **емоційно-ціннісний**, що виявляється у вмінні виявляти емпатію, підтримувати позитивний настрій у спілкуванні, проявляти повагу до співрозмовника;
- **комунікативний**, який охоплює володіння мовленнєвими засобами взаємодії, уміння слухати, ставити запитання, відповідати, ініціювати і підтримувати діалог;
- **соціально-когнітивний**, пов'язаний зі здатністю розуміти соціальні ролі, правила взаємодії у групі, а також адекватно оцінювати ситуацію спілкування та регулювати власну поведінку відповідно до її умов [5].

Комплексна оцінка цих складників дозволяє не лише виявити рівень сформованості комунікативної компетентності, але й своєчасно визначити напрями педагогічного впливу для її розвитку. Автори наголошують, що провідним чинником у формуванні комунікативної компетентності є активне включення дитини в різноманітні види діяльності з мовленнєвим наповненням: сюжетно-рольові ігри, драматизації, інтерактивні бесіди, колективне обговорення проблемних ситуацій.

Водночас вагомим фактором є збагачення соціального досвіду дитини через взаємодію з дорослими та однолітками у різних комунікативних контекстах (гра, праця, навчання, побут). Не менш важливими є підтримка позитивного емоційного клімату, наявність моделі конструктивної поведінки у педагогів і батьків, а також цілеспрямоване формування навичок мовленнєвого етикету та регуляції емоційного стану під час спілкування.

Комунікативна компетентність виступає не лише результатом мовленнєвого розвитку, а й чинником соціальної адаптації дитини, що зумовлює необхідність її системного розвитку у процесі дошкільної освіти.

Монологічне мовлення посідає центральне місце в структурі зв'язного мовлення дитини старшого дошкільного віку, адже саме через послідовну побудову висловлювань розвивається здатність до логічного мислення, мовленнєвого планування, структуризації інформації та формування повноцінних комунікативних актів. Уміння самостійно висловлювати думки у формі розповіді, опису чи пояснення є показником сформованості вищих мовленнєвих функцій, що тісно пов'язані з пізнавальною сферою.

Розвиток монологічного мовлення особливо актуальний для дітей з мовленнєвими труднощами, адже воно потребує не лише сформованого словника та граматичних структур, але й навичок мовленнєвого моделювання – вміння дотримуватися теми, логіки викладу, послідовності та завершеності висловлювання. У цьому контексті заслуговують на увагу дослідження Н. Лопатинської та Є. Коломієць, які вивчали можливості застосування цифрових технологій як інструменту розвитку монологічного мовлення у дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку [3].

Результати їхнього дослідження засвідчили, що інтеграція цифрових засобів (інтерактивних додатків, електронних книжок з анімацією, мовленнєвих тренажерів, мультимедійних презентацій) суттєво підвищує мотивацію дітей до мовленнєвої активності. Завдяки візуалізації, звуковому супроводу та елементам гейміфікації, діти легше засвоюють структуру монологу, активізують словник, вчаться логічно вибудовувати свої висловлювання. Крім того, цифрові технології дозволяють індивідуалізувати освітній процес, адаптуючи завдання до мовленнєвого рівня кожної дитини [3].

Зокрема, Н. Лопатинська та Є. Коломієць наголошують, що ефективність використання цифрових інструментів значною мірою залежить від методичної обґрунтованості та педагогічної підготовленості вихователя. Використання технологій має бути не самоціллю, а інтегрованим елементом освітнього середовища, яке стимулює дитину до самостійного мовленнєвого продукування, аналізу власного мовлення та його корекції [3].

Розвиток монологічного мовлення в умовах цифрової трансформації дошкільної освіти набуває нових можливостей, що сприяє як загальному мовленнєвому розвитку дітей, так і формуванню передумов до успішного шкільного навчання.

Так, А. Романова підкреслює провідне значення педагогічних умов у розвитку мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку, акцентуючи увагу на їхній системоутворювальній ролі у формуванні мовленнєвої компетентності як складника загального розвитку дитини. Авторка розглядає педагогічні умови не лише як зовнішні чинники, що організовують освітній процес, а й як середовище, що активно стимулює дитину до мовленнєвої активності, забезпечує психологічний комфорт і підтримує індивідуальну траєкторію мовленнєвого розвитку [4].

Однією з базових умов, за А. Романовою, є створення розвивального мовленнєвого середовища, яке включає наповнення освітнього простору матеріалами, що спонукають до мовлення: тематичними ігровими зонами, настільними й рухливими мовленнєвими іграми, куточками творчості, театралізованими майданчиками, а також використанням різних жанрів дитячої літератури. Це середовище має бути відкритим, динамічним і доступним для кожної дитини, стимулювати її до самостійного продукування висловлювань і взаємодії з ровесниками та дорослими [4].

Другою важливою умовою є використання інтерактивних методів навчання, які передбачають активну участь дитини в освітньому процесі: діалоги, мовленнєві ігри, рольові ситуації, елементи дискусії, опрацювання проблемних завдань. Такі методи сприяють розвитку не лише мовленнєвих навичок, а й мислення, уяви, здатності до аналізу, синтезу та узагальнення.

Зокрема, А. Романова зазначає, що інтерактивні форми діяльності є ефективними лише за умов цілеспрямованої організації, продуманої тематики та поступового ускладнення мовленнєвих завдань відповідно до вікових та індивідуальних можливостей дітей [4].

Ще одним ключовим чинником є забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини, що передбачає врахування її мовленнєвих потреб, рівня

сформованості мовленнєвих функцій, темпу розвитку, особливостей темпераменту та пізнавального стилю. А. Романова акцентує, що тільки за умов педагогічної чуйності, толерантності та гнучкості у виборі методів і форм роботи можна забезпечити ефективний розвиток мовлення кожного вихованця [4].

Комплексне створення відповідних педагогічних умов виступає запорукою успішного мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку та формування у них основ комунікативної культури, що є важливою передумовою для подальшого навчання та соціалізації.

Ефективна діагностика мовленнєвого розвитку дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно важливою складовою як педагогічної, так і логопедичної практики. Вона передбачає використання комплексних, багатоаспектних методик, що охоплюють усі ключові компоненти мовлення – фонетико-фонематичний, лексико-граматичний, семантичний, комунікативний та зв'язне мовлення. Такий підхід забезпечує повну картину мовленнєвого розвитку дитини, дозволяє виявити не лише очевидні, але й приховані труднощі, а також простежити динаміку формування мовленнєвих навичок упродовж часу.

Зокрема, методики, розроблені О. Беловою, базуються на поєднанні якісного та кількісного аналізу мовлення й орієнтовані на діагностику дітей з логопатологією. Вони дозволяють оцінити не лише наявність і тип мовленнєвого порушення, але й ступінь його вираженості, темпи мовленнєвого розвитку та резервні можливості дитини. У роботі О. Белової акцентується увага на важливості поетапної діагностики, яка включає спостереження за спонтанним мовленням, виконання спеціально підібраних завдань на називання, розповідання, опис, серіацію подій, а також тестування мовленнєвого розуміння [1].

Особливістю зазначених методик є їх адаптивність – можливість диференційованого використання залежно від індивідуальних особливостей дитини, її рівня розвитку, психоемоційного стану, мотиваційних ресурсів. Авторка також пропонує систему діагностичних карт та шкал оцінювання, що значно підвищує об'єктивність та уніфікованість результатів. Застосування цих інструментів дає змогу не лише констатувати наявність мовленнєвих порушень, а й розробити ефективну корекційно-розвивальну програму з урахуванням виявлених потреб.

Системна діагностика мовленнєвого розвитку, яка ґрунтується на сучасних методиках, зокрема розробках О. Белової, є запорукою своєчасного виявлення мовленнєвих труднощів, забезпечення адресної педагогічної підтримки та запобігання вторинним порушенням у когнітивному чи соціальному розвитку дітей [1].

Педагогічне спрямування розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку повинно бути цілісним, системним та відповідати принципам особистісно орієнтованого, діяльнісного та інтегрованого підходів. Успішне формування мовленнєвих навичок у цьому віці можливе лише за умови поєднання різноманітних методів, прийомів і педагогічних технологій, які враховують індивідуальні особливості дитини, її інтереси, пізнавальні потреби та рівень мовленнєвого розвитку.

Одним із найефективніших інструментів сучасної мовленнєвої освіти виступає гейміфікація освітнього процесу, яка сприяє підвищенню мотивації дітей до мовленнєвої активності. Через залучення до ігрових ситуацій, казкових сюжетів, рольових ігор та мовленнєвих квестів активізується не лише мовлення, але й мислення, уява, емоційно-вольова сфера. Ігрове середовище стимулює дитину до самостійного продукування мовлення в контексті, наближеному до реального, що забезпечує природність мовленнєвих актів і розвиток мовленнєвих інтенцій.

Вагому роль у реалізації педагогічного впливу відіграють цифрові технології, які відкривають широкі можливості для індивідуалізації, візуалізації та мультимодальності мовленнєвої інформації. Використання електронних освітніх ресурсів (інтерактивні платформи, мобільні додатки, аудіовізуальні матеріали, електронні книги) забезпечує збагачення лексичного запасу, формування граматичних структур, розвиток зв'язного мовлення та навичок комунікації. Цифрові засоби дозволяють створювати адаптивні маршрути розвитку, відповідні до темпу та стилю навчання конкретної дитини.

Не менш значущим чинником є організація спільної діяльності дітей, у якій мовлення виступає засобом досягнення мети, взаємодії, узгодження дій і розв'язання спільних завдань. У процесі колективної гри, творчих проєктів, театралізованих вистав чи дослідницької діяльності діти набувають досвіду реального мовленнєвого спілкування, що сприяє формуванню комунікативної та соціальної компетентностей.

Створення багатого мовленнєвого середовища – ще один ключовий компонент педагогічного впливу. Таке середовище передбачає наявність мовленнєво активних зон (бібліотечка, театр, лабораторія слів, куточки розповіді та новин), насичення предметно-просторового середовища дидактичними матеріалами, а також мовленнєво активну позицію самого педагога, який є зразком мовлення для дітей.

Ефективне педагогічне спрямування розвитку мовлення потребує гнучкого поєднання традиційних і сучасних методів навчання, тісної взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу та створення умов для активної мовленнєвої діяльності в природному контексті.

Таким чином, розвиток мовлення у дітей старшого дошкільного віку є багатогранним процесом, який потребує комплексного підходу до діагностики та педагогічного впливу. Врахування сучасних досліджень та впровадження інноваційних методів навчання сприяє ефективному формуванню мовленнєвих компетенцій, необхідних для подальшого успішного навчання у школі.

Список використаних джерел:

1. Белова О. Динаміка розвитку мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку з логопатологією. *Наука і освіта*. 2024. № 1. С. 7-12. DOI: 10.24195/2414-4665-2024-1-1.
2. Колеснік К., Іщенко Л., Карук І. Формування граматичної правильності мовлення в дітей старшого дошкільного віку засобами гейміфікації. *Інновації в дошкільній і початковій освіті*. 2024. № 2. С. 36–46. DOI: 10.31652/3041-2439-2024-2-36-46.

3. Лопатинська Н., Коломієць Є. Розвиток монологічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами цифрових технологій. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2024. № 25. С. 141–155. DOI: 10.33189/epsn.v2i25.261.

4. Романова А. Педагогічні умови розвитку мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку у закладах дошкільної освіти : магістер. робота СумДПУ ім. А.С.Макаренка. Суми, 2020. 78 с.

5. Ступак О., Лейба А. Діагностика рівня комунікативної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Освітньо-науковий простір*. 2023. № 5(2). С. 16-23. DOI: 10.31392/ONP.2786-6890.5(2).2023.16.

Іванна Стецюк,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Анна Федонюк,

*викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: молодший дошкільний вік, виховання, ігри, елементарні навички, вихователі, батьки.

Розвиток самостійності дітей молодшого дошкільного віку є важливою складовою їхнього всебічного розвитку. Самообслуговування сприяє формуванню у дитини впевненості у власних силах, відповідальності, а також допомагає розвивати дрібну моторику, координацію рухів і навички спілкування.

Можливості розвитку самостійності дітей дошкільного віку у підручнику «Дошкільна педагогіка» розглядає Т. Поніманська. Вона дає для ознайомлення загальні засади дошкільної педагогіки, розвиток теорії та практики, методи виховання дітей їхні вікові й індивідуальні особливості. Адже ЗДО організований як розвивальне середовище для дитини. Виховання дітей включає в себе такі функції:

- виховання культурно-гігієнічних навичок;
- фізичний розвиток і фізичне виховання;
- сенсорне виховання;
- розумове виховання;
- моральний розвиток і моральне виховання (у грі, у трудовій діяльності, у спілкуванні з дорослими, в процесі навчання);
- патріотичне виховання;
- трудове виховання дітей дошкільного віку;
- естетичний розвиток і естетичне виховання;
- вплив гри на всебічний розвиток дитини;
- знайомство з українськими народними іграшками;

- виховне значення гри;
- дидактичні ігри та виховання дітей у грі;
- підготовка дитини до навчання в школі. [3, с. 3-8]

Ось деякі можливості та підходи для розвитку самостійності у дітей цього віку:

1. Формування навичок через гру.

Дітям молодшого дошкільного віку легше навчатися через ігрову діяльність. Наприклад корисними будуть ігри: «Годуємо ляльку», «Одягаємо ведмедика», «Кухар», «Прибирання кімнати». Задіяні тут казкові персонажі «показують» дитині, як виконувати ту чи іншу дію.

2. Поступове ускладнення завдань.

Навчання потрібно починати з простих завдань і поступово ускладнювати їх: навчити мити руки, потім правильно витирати рушником, самостійно одягати шапку або шкарпетки, а згодом і повністю вдягатися.

3. Мотивування через похвалу та заохочення.

Важливо помічати навіть найменші успіхи дитини і хвалити її за спробу зробити щось самостійно. Це формує у дитини позитивне ставлення до процесу і бажання вчитися.

4. Створення сприятливих умов.

Доступність предметів: Розташування одягу, іграшок та засобів гігієни на рівні дитини, щоб вона могла легко дотягнутися.

Спрощення процесів: Використання одягу із застібками на липучках, ложок із зручними ручками тощо.

5. Розвиток навичок гігієни та догляду за собою: навчити мити руки, чистити зуби. Пояснити, чому важливо тримати себе та свої речі в чистоті.

6. Розвиток комунікативних навичок.

Заохочувати дітей звертатися за допомогою, якщо вони не можуть впоратися самостійно. Це допомагає розвивати вміння вирішувати проблеми.

7. Партнерство з батьками.

Розвиток самостійності в самообслуговуванні повинен бути послідовним як у дитячому садку, так і вдома. Тому вихователям важливо співпрацювати з батьками, надаючи їм рекомендації щодо підтримки дитини.

Дитина дошкільного віку рано прагне до самостійності. Не маючи ще умінь і навичок, вправності, вона хоче самостійно їсти, одягатися, роздягатися. Прагнення до самостійності («Я сам») потрібно розвивати в дітях, всіляко підтримувати з перших днів перебування їх у дошкільному закладі. Тому основним завданням вихователя в молодших групах є прищеплення дітям елементарних навичок самообслуговування, виховання інтересу до праці, бажання брати участь у виконанні посильних вправ. У середній групі вихователь продовжує розвивати навички самообслуговування, поступово залучає дітей до посильної повсякденної праці [2].

Правильно організований режим дня – неодмінна умова нормального фізичного розвитку дитини, зміцнення її здоров'я, підтримання високого рівня фізичної і розумової працездатності. Установлений режимом певний ритм життя сприяє нормальному перебігу всіх фізіологічних процесів в організмі. Потреби

дитини у сні, харчуванні, чистоті, зміні видів діяльності, прогулянках на повітрі зумовлюють відповідний режим дня, що має важливе значення для збереження і зміцнення її здоров'я, повноцінного розвитку.

Розвивальний і виховний ефект режиму дня заснований на принципі ритмічності, згідно з яким усі заняття мають відповідати ритму життєдіяльності організму. Режим змінюється залежно від віку, стану здоров'я, особливостей виховання дітей у сім'ї й дошкільному навчальному закладі.

Звичка до певної діяльності у певний час готує до неї нервову, інші системи організму, запобігає виникненню негативних емоційних станів, перевтоми. Щоденне дотримання режиму дня позитивно впливає на перебіг усіх фізіологічних процесів у організмі, стан нервової системи. Режим дня, який відповідає потребам віку і стану здоров'я дитини, сприяє її життєрадісному, бадьорому настрою, має велике виховне значення, оскільки привчає її до порядку, організованості. Постійна увага вихователів до систематичної участі дітей в праці допоможуть у вирішенні багатьох завдань виховання моральних якостей дітей, розвитку їх почуттів, формування особистості, в цілому [1, С.20-23].

Активна діяльність повинна чергуватися з відпочинком для відновлення сил організму. Адже кожна праця потребує певних зусиль, раціональний розподіл яких зумовлює оптимальний рівень утомлюваності. Недостатній відпочинок спричинює перевтому, яка може призвести до розладу діяльності нервової системи.

Діти дошкільного віку надзвичайно чутливі до зміни режиму дня. Це пов'язане з активним формуванням у цьому віці кори головного мозку, нервові клітини якої не можуть довго перебувати в активному стані. Тому порушення режиму знижують працездатність організму, спричинюють розлади діяльності і поведінки дітей, які стають роздратованими, вередливими. На думку К. Ушинського, «головний закон дитячої природи можна висловити так: дитина вимагає діяльності невинно і втомлюється не діяльністю, а її одноманітністю і однобічністю. Змусьте дитину сидіти – вона дуже швидко втомиться, лежати – те саме, йти вона довго не може, не може довго ні говорити, ні співати, ні читати, і менш за все довго думати; але вона бавиться і рухається цілий день, змінює і змішує всі ці діяльності і не втомлюється ні на хвилину, а міцного дитячого сну достатньо, щоб відновити сили на майбутній день». Ніщо так не організовує дітей, як правильний розпорядок дня. Внаслідок постійних трудових дій у виконанні тих чи інших трудових обов'язків у дітей формуються важливі моральні якості – уміння працювати разом, допомагати один одному, доводити почату справу до кінця, турбуватися про інших, бережно ставитися до речей, до праці інших. Дитина, яку привчили до самостійності в дошкільному закладі, буде більш впевненою в нових умовах. Це і буде запорукою її успішного навчання [1, С. 14-15].

Список використаних джерел:

1. Виховання дошкільників у праці З. Н. Борисова, Г. В. Беленька. М. А. Машовець та ін. – 2-ге вид. Київ: 2002. 112 с.

2. Освоїти соціально-побутові навички – це значить відпрацювати їх. Інклюзивно-ресурсний центр. URL: <https://irc.osvita-konotop.gov.ua/osvo%D1%97ti-socialno-pobutovi-navichki-ce-znachit-vidpracyuvati-%D1%97x.html> (дата звернення 23.02.2025).

3. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 2-ге вид., доповн. Київ : «Академвидав», 2013. 464 с.

Оксана Фарина,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Марія Козігора,

*PhD за спеціальністю Психологія, старша викладачка кафедри загальної педагогіки,
психології та методики початкової освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ «Я-ОБРАЗУ» В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: «Я-образ», «Я-концепція», старший дошкільний вік, особистість, самооцінка.

Особистість та її розвиток завжди були предметом наукового інтересу. Вже у працях давніх філософів яскраво простежуються спроби зрозуміти природу та механізми формування особистості, її основи – «Я».

Проблема розвитку образу «Я» в даний час активно досліджується відповідно до своєї специфіки в психології. Одні дослідники розглядають «Я-концепцію» як механізм становлення особистості, її самореалізації (К. Роджерс, А. Маслоу, Г. Олпорт), інші визначають її розвиток відповідно до вікових етапів життєвого шляху людини (Е. Еріксон), треті як спосіб взаємодії із зовнішнім світом (Т. Шибутані). Вона міцно пов'язана з потребою визначення ступеня важливості людини, її здібностей та можливості вирішувати завдання сучасності, з проблемами цінностей сучасної людини, і нарешті визначення себе як частини соціуму. Залучення дитини до соціального світу, побудова відносин із іншими людьми, на думку більшості психологів, починається з формування уявлень про себе.

Формування «Я-образу» в старшому дошкільному віці (5-7 років) є важливим етапом психічного розвитку дитини, що значною мірою визначає її подальшу особистісну зрілість, емоційне благополуччя та соціальну адаптацію. У цьому віці дитина починає усвідомлювати себе як окрему особистість, намагаючись зрозуміти власні можливості, якості, місце серед інших людей. «Я-образ» – це складне інтегративне психічне утворення, яке включає уявлення дитини про себе, своє тіло, здібності, особистісні якості, соціальні ролі та місце у світі. Він має когнітивну (знання про себе), емоційну (оцінка себе) та поведінкову (спрямованість на самоствердження) складові. Формування «Я-

образу» – тривалий процес, що триває протягом усього життя, але фундамент його закладається саме в дошкільному віці.

У старшому дошкільному віці відбуваються істотні зміни у психічному розвитку дитини: активно формується самосвідомість, з'являються елементи рефлексії (дитина починає замислюватися про свої вчинки та якості), зростає потреба в самоствердженні й визнанні з боку значущих дорослих, удосконалюються механізми самооцінки, розвиваються емоційна чутливість та співпереживання. Саме в цей період дитина переходить від безпосереднього переживання себе через свої дії до більш узагальненого сприйняття себе як цілісної особистості.

Формування «Я-образу» у старшому дошкільному віці залежить від багатьох чинників. Найбільший вплив має соціальне оточення: батьки, вихователі, інші значущі дорослі. Через їхню оцінку дитина починає формувати уявлення про себе: «Я добрий», «Я розумний», «Я незграбний» тощо. Важливим чинником є також досвід власної діяльності. Успіхи або невдачі в різних видах діяльності сприяють формуванню впевненості в собі або навпаки – невпевненості. Значення має і порівняння себе з іншими дітьми: у старшому дошкільному віці діти починають активно оцінювати свої здібності й можливості на тлі досягнень ровесників. Емоційне ставлення до себе також формує «Я-образ»: позитивні емоції зміцнюють позитивне уявлення про себе, а негативні переживання можуть викликати невдоволення собою. Ідентифікація з дорослими – ще один важливий чинник: діти переймають зразки поведінки, мови, цінностей, що визначає їхнє уявлення про те, якими вони мають бути.

При нормальному психічному розвитку в середньому дошкільному віці формуються периферичні структури та об'єктні складові образу «Я». У дітей старшого дошкільного віку посилюється суб'єктна складова самосвідомості, яка виходить за межі своїх об'єктів характеристик і стає відкритою для переживань інших. Діти старшого дошкільного віку можуть давати моральну оцінку вчинкам навколишніх людей, розуміти їх емоційні переживання. Тому з приводу цього у науковій літературі є деякі суперечливі позиції, оскільки одні автори відносять моральні судження дитини до «соціального Я», а інші – до «індивідуального Я» [2, с. 90].

Образ «Я», будучи системним психологічним утворенням, виступає як структура, що розвивається, на яку надають вплив соціально-демографічні, соціально-особистісні та інші фактори. Це визначає специфіку розвитку образу «Я» на різних етапах свого становлення.

Образ «Я» є по суті ядром особистості, та відіграє роль найважливішого регулятора поведінки та дій індивіда. Від його формування буде залежати те, чи гармонійний індивід у соціумі та наскільки успішно він може будувати стосунки з оточуючими людьми. Отже, образ «Я» не тільки впливає на ефективність та успіх діяльності індивіда в даний час, але і визначає наступне формування самої людини як особистості. Дитина дошкільного віку, коли стає самостійнішою, виявляє незалежність від дорослих. Її відносини з навколишнім світом розширюються та поглиблюються. Це надає дитині можливість найбільш повно і чітко усвідомити та оцінити саму себе.

Становлення індивідуальності пов'язане з розвитком змістовного та конструктивного «Я» дитини. Пізнання власної індивідуальності розглядається в літературі як пізнання своєрідності та неповторності особистості. У дошкільному віці йде активне освоєння як картини світу, так і складання власної картини «Я», образу себе, Я-концепції, що проявляється у подальшій поведінці дитини, позначається особистісному зростанні. Відомі дослідники Р. Берне, К. Блага, М. Шебек та інші стверджують, що у поведінці дитини немає нічого, щоб не було б пов'язане з її Я-концепцією.

Індивідуальність як найвища точка розвитку особистості проявляється у її суб'єктних можливостях. Усвідомлення себе як суб'єкта діяльності починається приблизно з трьох років, у цей період формується первісна соціальна система «Я», виникає бажання заявити про себе (знамените дитяче «Я сам!»). Елементи самовиховання та самокорекції у дошкільному віці тільки починають складатися у просторі «Я». Разом з тим тенденція впливати на дитину, даючи їй уявлення про себе, надто велика з боку значущих оточуючих її людей. Тому важливо створити ті психолого-педагогічні умови, які дозволяють відкривати і розвивати в собі «заховані» глибоко здібності, формувати захоплення, інтереси, розширювати знання про себе, жодною мірою, не даючи і не поширюючи специфічні негативні характеристики та ярлики, які, на жаль, можуть стати будівельним матеріалом образу «Я» дитини.

Сучасними дослідженнями доводиться, що свідоме «Я» зростає у соціальному процесі (Т. Плекан, С. Скиба та ін.). Дитина дошкільного віку виявляє своє «Я» як особистість, що має певні наміри тільки у взаємодії з іншими, у взаємодії з соціумом. Те, як повідомляють дорослі першу інформацію дитині про неї, як оцінюються її досягнення, як здійснюється педагогічна та психологічна підтримка, багато в чому визначає, що може лягти в основу формування образу «Я» дитини. Діти дошкільного віку, поки не мають власного досвіду, тому надають собі всі позитивні і негативні характеристики, не випадково вони посилаються на висловлювання і думки дорослих.

У своїх дослідженнях Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр відзначають, що між третім і шостим роками розвиваються і зміцнюються всі осі структурного «Я». Вони ж констатують, що в дошкільному віці часто включають ідентифікаційні моделі батьків, бабусь, дідусів, старших дітей, однолітків. Важливо й те, що дитина дошкільного віку починає поступово створювати себе критичне уявлення. Це пов'язано з тим, що «структурне-Я» збагачується ще однією віссю – віссю совісті, тобто з'являються правила поведінки [3, с. 184].

Внутрішні правила дозволяють організувати внутрішній простір особистості, отже, внутрішній «Я». У перспективі становлення особистості, оцінки її особистісного зростання внутрішні правила, з погляду, поступово переростають в особистісне кредо.

У структурі Я-концепції дітей дошкільного віку особливо слід виділити когнітивний компонент (те, що діти думають і знають про себе) та оціночний компонент (те, якої вони про себе думки). Найважливішим структурним компонентом є «ідеальне-Я», без нього важко уявити саморозвиток особистості.

«Ідеальне Я» – це установки, пов’язані з уявленнями про те, якою людиною хотіла б бути, воно включає прагнення, моральні ідеали та цінності. Протягом усього дошкільного віку відбувається становлення та формування Я дитини. Це забезпечується у багатьох відношеннях за рахунок розширення та наростання стійкості ліній Я, самозмін у когнітивному та оцінному Я, уточнення самооцінки дитини про себе [1, с. 131].

Слід зазначити положення психології про те, що у дітей дошкільного віку формуються новоутворення, які сприяють становленню внутрішнього «Я». У ранньому віці цінним є «Відкриття Я», поява ліній «Я», «Я можу», «Я хочу», «Я маю», первинної рефлексії, освоєння правил та обов’язків, що регулюють поведінку дитини. Особливо слід виділити найважливіше психологічне новоутворення – емоційну децентрацію (уміння брати до уваги почуття та думки інших людей).

У міру того як діти дізнаються, хто вони і що являють собою і коли вони починають розцінювати себе як активну силу у своєму оточенні, вони створюють з розрізнених знань когнітивну теорію про себе, або особистий сценарій, що допомагає їм інтегрувати свою поведінку. Людям необхідно відчувати, що вони послідовні, що їхні вчинки не випадкові, вони намагаються привести свою поведінку у відповідність до власних переконань і установок. Найбільш сильний вплив на Я-образ, що розвивається у дитини, зазвичай надають його батьки, оскільки саме вони забезпечують дітей визначеннями правильних і неправильних дій, зразками поведінки та оцінками вчинків, і все це кладеться в основу власних уявлень дитини.

Формування «Я-образу» у дітей старшого дошкільного віку є важливою складовою розвитку особистості, оскільки саме в цей період діти починають усвідомлювати себе як окрему людину з власними рисами, можливостями та характеристиками. Проведене нами дослідження дозволило виокремити наступні рекомендації щодо ефективного формування «Я-образу»:

1. Стимулювання самопізнання через гру та діяльність. Важливо створювати умови для того, щоб дитина мала змогу виявляти свої почуття, думки, здібності. Необхідно використовувати різноманітні ігри (рольові, конструктивні), що дозволяють дитині проявляти себе. Наприклад, рольові ігри, де дитина може бути різними персонажами (лікарем, учителем, художником), сприяють розвитку уявлення про себе та інших людей.

2. Підтримка позитивної самооцінки. Важливо хвалити дитину за досягнення та зусилля, а не лише за результат. Це допомагає формувати позитивну самооцінку та вміння радіти своїм досягненням. Необхідно допомагати дитині розуміти, що не кожна невдача – це кінець, і що можна вчитися на помилках.

3. Виховання вміння виражати свої почуття. Потрібно заохочувати дитину говорити про свої почуття: «Як ти відчуваєшся?», «Що тобі подобається?», «Що тебе засмучує?» Це допоможе розвинути емоційну свідомість та саморегуляцію. Використовуйте різноманітні форми вираження емоцій – через малювання, пісні, танці.

4. Розвиток соціальних навичок. Важливо навчити дитину працювати в колективі, співпрацювати з іншими дітьми, виявляти увагу та турботу. Це формує її уявлення про себе в соціумі. Проводьте заняття, де діти повинні разом виконувати завдання, обговорювати ідеї, допомагати один одному.

5. Навчання досягати цілей та брати відповідальність. Заохочуйте дитину ставити перед собою прості цілі (наприклад, зібрати пазл, навчитися читати кілька слів) і досягати їх. Це допомагає формувати впевненість у своїх силах. Важливо також давати дитині можливість брати на себе невеликі обов'язки вдома, що сприяє формуванню відчуття відповідальності за власні вчинки.

6. Позитивний вплив дорослих (батьків, вихователів). Поважайте дитину як особистість, підтримуйте її в розвитку, надавайте можливість для самовираження. Використовуйте позитивне підкріплення, уникайте порівнянь з іншими дітьми, щоб не сформувати у дитини низьку самооцінку.

7. Індивідуальний підхід. Пам'ятайте, що кожна дитина унікальна, тому важливо враховувати індивідуальні особливості та потреби дитини, щоб підтримувати її в розвитку здорового «Я-образу».

Важливою умовою формування «Я-образу» у дитини старшого дошкільного віку дошкільної є систематична діагностика рівнів його сформованості. Психолого-педагогічна діагностика дозволяє виявити наявний рівень «Я-образу» і визначити необхідність побудови подальшої роботи з коригування відмінної від норми самооцінки засобами різних ігор та занять із психологом.

Отже, дошкільний період є найважливішим психологічним простором, у якому формується Я дитини. Як вважають багато психологів, саме у перші п'ять років життя в людини в основному формується структура особистості, закладаються основи Я-концепції. У цей період дитина особливо вразлива і несаможиттєва, фізично, соціально, емоційно залежна від сім'ї, в якій задовольняються повністю або неповністю її потреби. Вона порівняно мало спілкується з людьми, які не належать до її сім'ї. Тому батьки, брати і сестри виступають йому як найбільш значущі інші, із ними дитина взаємодіє щодня.

Список використаних джерел:

1. Зінченко С. Роль «Я-концепцій» в особистісному самовизначенні дорослих. *Європейський Союз – Україна: освіта дорослих*: зб. матер. форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні. Київ–Ніжин, 2015. С. 131–135.
2. Найчук В., Стахів Б. Теоретичні проблеми визначення поняття «Я-концепції». *Молодий вчений*. 2022. № 2 (102). С. 90–94.
3. Орлова Г. Особистісно орієнтований підхід у вихованні «Я-концепції» дитини. *Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал*: матер. звітної наук.-практ. конф. Інституту проблем виховання НАПН України. Івано-Франківськ. 2017. С. 184–187.
4. Шпичка О. Стадії психосоціального розвитку за Еріком Еріксоном. URL: <https://www.shpychka.com/stadiyi-psihosotsialnogo-rozvitku-za-erikom-eriksonom/> (дата звернення: 12.12.2024).

Оксана Фарина,
здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Ірина Фаловська,
доцентка кафедри загальної педагогіки ,
психології та методики початкової освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: інклюзивна освіта, здобувачі освіти з особливими освітніми потребами, інклюзивне середовище, заклад дошкільної освіти, дошкільна освіта.

Інклюзивна освіта на дошкільному рівні набуває все більшої актуальності в Україні, що пов'язано з необхідністю забезпечення рівних можливостей для отримання якісної освіти всіма дітьми, незалежно від їх фізичних, психологічних чи інтелектуальних особливостей. Введення інклюзії в систему дошкільної освіти відбиває прагнення суспільства до створення умов, що сприяють не тільки освітньому, а й соціальному розвитку дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Цей підхід забезпечує не лише успішну соціалізацію таких дітей, а й формування в інших дітей толерантності та поваги до відмінностей.

До питання організації та практичного супроводу інклюзивної освіти у закладі дошкільної освіти зверталися В. Бондар, Л. Будяк, О. Волошина, О. Гаяш, Л. Коргун, А. Колупаєва, Г. Кравченко, Ю. Найда, О. Тіміна, Г. Сіліна та ін..

Інклюзивна освіта є процесом інтеграції дітей з різними особливостями розвитку у загальне освітнє середовище, що сприяє їх рівноправному навчанню та розвитку в колективі однолітків. Це поняття виникло на основі концепції рівних можливостей в освіті, закладеній міжнародними конвенціями та ініціативами, такими як Конвенція ООН про права дитини та Саламанська декларація [3, с. 242].

Особливості інклюзії у дошкільній освіті визначаються як віковими, так і психологічними аспектами навчання дітей з ООП. На етапі дошкільної освіти у дітей формуються базові навички, які надалі стануть основою для успішного навчання у школі. Для дітей з ООП цей етап особливо важливий, оскільки саме у дошкільному віці відбувається інтенсивний розвиток когнітивної, емоційної та соціальної сфер. Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини вимагає від педагогів гнучкості у підходах та глибокого розуміння дитячої психології [2].

Одним із ключових завдань інклюзивної дошкільної освіти є соціальна адаптація дітей із ООП. Саме у закладі дошкільної освіти у них з'являється можливість взаємодіяти з ровесниками, що сприяє формуванню комунікативних навичок, уміння працювати в колективі та подолання соціальних бар'єрів. Для

успішної адаптації важливо створити безпечне та сприятливе освітнє середовище, в якому діти будуть почуватися впевнено та комфортно [5, с. 133].

Виходячи з цього, теоретичні основи інклюзивної освіти включають як нормативно-правову базу, так і практичні аспекти, пов'язані з розумінням вікових особливостей дітей з ООП та організацією процесу їхньої соціальної адаптації. Це створює основу для подальшого аналізу проблем та розробки рішень, спрямованих на вдосконалення інклюзивної практики в дошкільних організаціях.

Організація інклюзивної освіти у закладах дошкільної освіти (ЗДО) вимагає чіткого розуміння методологічних підходів, що забезпечують успішне включення дітей з ООП до загального освітнього процесу. Ці підходи ґрунтуються на науково обґрунтованих моделях інклюзії, ефективних практиках реалізації та професійної підготовки педагогів.

Існує дві основні моделі організації інклюзії у ЗДО: повна та часткова. Повна інклюзія передбачає, що дитина з ООП навчається у загальній групі нарівні з іншими дітьми, без ізоляції чи поділу. Цей підхід вимагає створення спеціальних умов, таких як адаптовані програми, доступне середовище та додаткова підтримка з боку спеціалістів (логопедів, дефектологів, психологів) [4, с. 9].

Часткова інклюзія використовується у випадках, коли дитина з ООП не готова проводити весь день у загальній групі. У таких випадках частина часу дитина може навчатися у спеціалізованих умовах (наприклад, індивідуальні заняття), а решту часу проводити у загальній групі. Цей підхід дозволяє поступово адаптувати дитину до колективу, враховуючи її індивідуальні особливості [5, с. 133].

Індивідуальний супровід дітей з ООП є важливим елементом обох моделей. Це може включати тьюторську підтримку, якщо певний фахівець допомагає дитині адаптуватися у групі, брати участь у заняттях та розвивати соціальні навички. Тьютор може допомагати як безпосередньо під час занять, так і під час вільної діяльності дитини, полегшуючи процес її соціалізації [1, с. 49].

Практична реалізація інклюзивної освіти у ЗДО базується на впровадженні успішних програм та педагогічних методик. Інтеграція інклюзивних методик у стандартний освітній процес здійснюється через адаптацію навчальних матеріалів, використання мультимедійних технологій та створення індивідуальних освітніх маршрутів. Наприклад, у рамках звичайного заняття з малювання для дитини з ООП може бути запропоновано виконати завдання у спрощеній формі, зберігаючи у своїй загальний контекст роботи групи. Це дозволяє дитині відчувати себе частиною колективу, зберігаючи комфортний для нього рівень навантаження [6, с. 144].

Ключову роль успішної реалізації інклюзії грають педагоги. Відповідно до сучасних вимог, фахівці, які працюють з дітьми з ООП, повинні мати додаткові компетенції. Це включає знання в галузі корекційної педагогіки, володіння навичками індивідуального підходу та вміння створювати безпечне та комфортне освітнє середовище.

Курси підвищення кваліфікації для педагогів стають важливим інструментом професійного розвитку. Такі курси включають вивчення психолого-педагогічних особливостей дітей із різними освітніми труднощами, а також практичне відпрацювання методик взаємодії [2].

Отже, методологічні підходи до організації інклюзивної освіти вимагають комплексного підходу, що включає різноманітні моделі інклюзії, впровадження успішних практик та постійне підвищення кваліфікації освітян. Тільки при виконанні всіх цих умов можна створити ефективне інклюзивне освітнє середовище, яке сприятиме гармонійному розвитку та соціальній адаптації дітей із ООП.

Інклюзивна освіта, незважаючи на свою важливість та необхідність, стикається з низкою проблем та викликів, які уповільнюють її використання у у закладах дошкільної освіти. Однією з основних технічних та організаційних проблем є відсутність спеціалізованого обладнання та матеріалів, необхідних для роботи з дітьми з ООП. Зокрема, багато закладів дошкільної освіти не оснащені корекційно-розвивальними посібниками, адаптованими меблями та мультимедійними засобами, що ускладнює створення комфортного освітнього середовища. Додатковою перешкодою є обмеженість фінансування інклюзивних програм, яка знижує можливості оновлення матеріально-технічної бази та залучення кваліфікованих фахівців [3, с. 242].

Педагогічні виклики включають нестачу професіоналів, здатних працювати з дітьми з ООП. Багато педагогів не мають достатньої підготовки для впровадження інклюзії, що призводить до труднощів у розробці індивідуальних освітніх маршрутів та адаптації програм.

Психологічна готовність педагогів та батьків також залишається важливою проблемою. Часто педагоги відчують страх перед додатковою відповідальністю, а батьки дітей без ООП можуть висловлювати побоювання щодо впливу інклюзії на якість навчання їхніх дітей. Соціальні бар'єри відіграють значну роль у складнощах реалізації інклюзивного процесу. Діти з ООП стикаються із проблемами соціальної адаптації у загальних групах через недостатню сформованість навичок комунікації та підтримки з боку однолітків. Важливо, що успішне впровадження інклюзії неможливо без активної ролі суспільства на підтримці цього процесу. Формування толерантного ставлення до дітей із особливостями розвитку має починатися з виховання поваги та розуміння відмінностей як серед дітей, так і серед дорослих.

Для подолання цих викликів потрібен комплексний підхід, що включає збільшення фінансування, посилення підготовки кадрів, підвищення поінформованості суспільства та створення умов для повноцінної соціальної інтеграції дітей з ООП до освітнього середовища закладу дошкільної освіти.

Перспективи розвитку інклюзивної дошкільної освіти України пов'язані з необхідністю створення комплексної системи, що забезпечує всебічну підтримку дітей з особливими освітніми потребами. Одним із ключових напрямків є розвиток міжвідомчої взаємодії між системою освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Це дозволить ефективно діагностувати потреби дітей,

розробляти індивідуальні освітні маршрути та забезпечувати їх реалізацію з урахуванням медичних та соціальних аспектів.

Державна підтримка відіграє важливу роль у розвитку інклюзії в дошкільлі. Збільшення фінансування інклюзивних програм дозволить покращити матеріально-технічну базу закладів дошкільної освіти, забезпечити освітні установи необхідним обладнанням та навчальними матеріалами, а також створити умови підвищення кваліфікації педагогів. Розвиток цих напрямів допоможе не тільки зміцнити інклюзивні практики, а й створити стійку систему, орієнтовану підтримку на кожну дитину, незалежно від її можливостей.

На закінчення можна відзначити, що інклюзивна освіта на дошкільному рівні є важливим напрямом, що сприяє рівним можливостям та соціальній інтеграції дітей з ООП. Дослідження виявило ключові особливості та проблеми впровадження інклюзії, включаючи нестачу ресурсів, нестачу кваліфікованих фахівців та соціальні бар'єри. Для успішного розвитку інклюзивного підходу рекомендується зміцнити міжвідомчу взаємодію, впроваджувати нові методики, що відповідають державному стандарту, та розширювати державну підтримку. Тільки системний підхід та спільні зусилля дозволять створити сприятливі умови для розвитку інклюзії у закладах дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Аніщук А. Актуальні проблеми дошкільної та інклюзивної освіти: навч. посібн. для студентів другого (магістерського) рівня спеціальності 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2023. 268 с.
2. Гаяш О. Особливості впровадження інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти. URL: <https://is.gd/hVQNnZ> (дата звернення: 05.05.2025 р).
3. Грабовенко Н. Інклюзія як стратегія реформування сучасної системи освіти. *Актуальні питання у сфері державного управління*. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 31 (70). № 2. 2020. С.241-245
4. Данілавичюте Е. Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. *Особлива дитина*. 2018. № 3. С. 7-19.
5. Михальчук Л. Особливості запровадження інклюзивного навчання в ЗДО комбінованого типу. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : *Матеріали II Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю на базі інклюзивно-ресурсного центру Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка* (м. Тернопіль, 20 жовтня 2022 р.) / Упор. Удич З.І., Шульга І.М. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2022. С. 132-135.
6. Олефір Н. Особливості інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 2 (98). С.143-146.

Ольга Філюк,
здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Світлана Боярчук,
викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ТЕХНІЧНОГО КОНСТРУЮВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: конструювання, технічне конструювання, конструктивна діяльність, конструювання за зразком, конструювання за умовами, конструювання за власним задумом.

Конструктивна діяльність як особливий вид діяльності відіграє важливу роль у всебічному розвитку дітей дошкільного віку. Дослідження психолого-педагогічної і методичної літератури дає змогу констатувати, що вченими конструювання поділяється на два типи: художнє й технічне (Ю. Волинець, Н. Котелянець, О. Літіченко). Конструювання – це створення моделі, приведення до певного порядку і взаємовідношення різних окремих предметів, частин, елементів. Характерною особливістю процесу конструювання є створення та перетворення (комбінування) просторових уявлень (образів) на основі оволодіння певними знаннями та вміннями. Конструювання належить до продуктивних видів діяльності, оскільки спрямоване на отримання певного продукту (результату). Як стверджує, Г. Сухорукова дитяче конструювання – процес створення різних конструкцій, моделей, в яких передбачено взаєморозміщення частин та елементів, способи їх з'єднання [4, с.305].

Під технічним конструюванням мається на увазі відображення дітьми реальних й асоціативних об'єктів дійсності із різних видів конструкторів, будівельних блоків, моделюючи їх загальні структурні ознаки. До технічного типу конструювання відноситься: конструювання з будівельного матеріалу (незабарвлені деталі геометричної форми чи дерев'яні пофарбовані); конструювання із деталей конструкторів, що мають різні способи кріплення; конструювання із великогабаритних модульних блоків [2, с. 69].

Технічне конструювання сприяє розвитку креативності, розвитку просторової орієнтації дітей старшого дошкільного віку, підвищує їхні когнітивні здібності, розвиває дрібну моторику та закладає фундамент для STEM-освіти. Конструктивна діяльність дітей старшого дошкільного віку проходить у процесі занять із конструювання (образотворчої діяльності); в сюжетно-рольових іграх;

Зокрема, Ю. Котелянець влучно зазначає, що формуючи в дітей бажання та вміння конструювати, необхідно до уваги брати специфічні вікові особливості та етапи розвитку конструктивної творчості, застосовуючи ефективні методи (евристичні, інформаційно-рецептивні, дослідницькі, репродуктивні). Водночас, не менш вагомим є урахування певних підходів до організації технічного

конструювання, що передбачає використання поетапного показу створення споруд, пояснення послідовності їх виконання, обстеження готового зразка, запитання до дітей задля залучення наявного в них досвіду, самостійний пошук способів конструювання тощо [4, с. 116].

Заняття технічним конструюванням допомагають дітям розвивати логічне мислення, уміння планувати власні дії. Виконуючи завдання, пов'язані з конструюванням, у дітей підвищується впевненість у розв'язанні поставлених завдань. Крім того, така діяльність сприяє розвитку командної роботи, комунікації та наполегливості.

Обов'язковою умовою забезпечення ефективного розвитку дитини засобами технічного конструювання є створення розвивального середовища. Особливо ефективним є предметно-ігрове середовище, наповнене предметами-модулями, якими можуть слугувати легкі куби різного розміру, виготовлені за типом втулок, і середні за розміром модулі – «меблі-іграшки». Дитина може перетворювати модулі на корабель, будиночок тощо. Середовище повинно пробуджувати у дітей активність, надавати їм можливості для конструктивної діяльності.

Завдання конструювання з модульних блоків для дітей старшого дошкільного віку передбачають використання об'ємних геометричних фігур (куб, призма, циліндр, конус) та площинних (квадрат, трикутник, прямокутник, круг); навчання дітей самостійно аналізувати об'єкт, визначати в ньому основні частини і деталі, їхні складові, з'ясовувати призначення кожної з них; формувати вміння співвідносити розміри окремих частин конструкції з розмірами предметів, що виражають призначення конструкції; вчити на основі аналізу зразка знаходити окремі конструктивні рішення; формувати у дітей вміння перетворювати зразок відповідно до заданих умов (створювати задуми конструкції відповідно до конкретних умов, аналізувати ці умови і на основі аналізу будувати й контролювати власну практичну діяльність); створювати задум конструкції з урахуванням кількох умов, виражених вербально та предметно; самостійно добирати будівельний матеріал відповідно до задуму; вчити дітей споруджувати різні будови, об'єднані спільним змістом [1].

Задля забезпечення результативності і ефективності навчання конструюванню необхідно застосовувати наступні прийоми і методи роботи: спільне обговорення з дітьми мети конструювання, використання створених споруд для ігор, обговорення етапів роботи дітьми, демонстрування вихователем різних способів зведення споруд (конструювання за зразком).

Зауважимо, що інтеграція гри в заняття з технічного конструювання допомагає дітям навчатися без стресу і з задоволенням. Будівельні набори (наприклад, LEGO, будівельні блоки) дозволяють дітям експериментувати з різними конструкціями та розвивати просторову обізнаність, розважаючись при цьому. Важливим є залучення дітей старшого дошкільного віку до експериментування, створення власних конструкцій. Наприклад, такі завдання як «побудувати будиночок для іграшки» або «створити міст», дозволяють їм застосувати свою уяву, розвиваючи навички вирішення проблем.

З метою підвищення рівнів сформованості конструктивних умінь дітей старшого дошкільного віку використовують конструювання за зразком, за умовами, власним задумом. У ході конструювання за зразком діти опановують послідовність зведення будівель: виділяють простір для побудови, щільно з'єднують деталі для забезпечення стійкості та міцності споруди, роблять перекриття. Наступний вид конструювання – конструювання за умовами, характерною особливістю якого, є те, що дітям визначають лише умови, яким споруда повинна відповідати і які підкреслюють її практичне призначення. Можна видозмінювати готову конструкцію або створювати нову, користуючись прийомом «перебудування». Третій вид конструювання – за задумом. Дітям пропонують самостійно обрати тему конструювання, підібрати необхідний матеріал, намітити послідовність спорудження конструкції, шукати нові рішення задачі, відчувати радість від своєї творчості.

Спостерігаючи за конструктивною діяльністю дітей на занятті, ми з'ясували, що створення задуму майбутньої конструкції і його здійснення – складне завдання для деяких дітей старшого дошкільного віку: задуми нестійкі і частково реалізовані в процесі конструктивної діяльності. Однак, переважно, більшість дітей самостійно ставили завдання, створювали оригінальні конструкції, досить складні за структурою і комбінаторикою деталей, їх задуми були чіткі й повністю втілені в конструкції.

Для того щоб навчити дітей створювати власні конструкції з урахуванням умов їхнього використання (що має велике значення для розвитку образного мислення і творчості), необхідно спочатку давати завдання на перетворення зразків відповідно до певних умов. Постановка таких завдань сприяє розгортанню активної пошукової діяльності – діти добирають відповідний матеріал, практично випробовують окремі рішення, що позитивно впливає на розвиток самостійності, ініціативи, творчості, на формування вміння планувати досить складну діяльність.

Отже, важливими чинниками навчання дітей старшого дошкільного віку технічному конструюванню є створення освітньо-розвивального середовища, наповненого різними матеріалами для дитячої конструктивної діяльності (дитячий будівельний матеріал, спеціальні конструктори); стимулювання художньо-творчої активності на заняттях з конструювання шляхом використання спеціально дібраних методів та прийомів творчого пошуку; здійснення поетапного розвитку творчості у процесі конструктивної діяльності; дотримання послідовності занять від простого до складнішого за принципом послідовності з підбором відповідного матеріалу; створення атмосфери невимушеності, доброзичливого спілкування з дітьми на заняттях.

Список використаних джерел:

1. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертутіна [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
2. Котелянець Н. Особливості конструювання дітей дошкільного віку. *Збірник наукових праць ЛОГОС*. 2021. С. 69-71.

3. Котелянець Н. Педагогічні умови формування конструктивної діяльності дітей старшого дошкільного віку. *Грааль науки*. 2021. С. 422-428.

4. Котелянець Ю. Формування творчого конструювання дітей старшого дошкільного віку. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*. Серія : Педагогічні науки. 2020. Вип. 185. С. 112-117.

5. Сухорукова Г. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур; за заг. ред. Г. В. Сухорукової. Київ : Видавничий Дім Слово, 2014. 376 с.

Надія Фроленкова,
канд. пед. наук, доцентка,
доцентка кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик,
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
м. Хмельницький, Україна

ВОЛОДІННЯ ФАХОВОЮ ТЕРМІНОЛОГІЄЮ ЯК ОДИН З ПОКАЗНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДО РОБОТИ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: термінологія, термінологічна система, терміносистема, професійна підготовка, фахова готовність, вихователь, дошкільна освіта

Володіння фаховою термінологією як один з показників готовності молодого вихователя до професійної діяльності набуває значимості відповідно до вимог професійного стандарту «Вихователь закладу дошкільної освіти», оскільки формування ефективної педагогічної системи, здатної прогнозувати та реагувати на майбутні освітні тенденції, вимагає чіткого визначення та уніфікації професійної термінології, щоб забезпечити системність під час підготовки вихователів у закладі вищої освіти.

У науковому полі існує декілька підходів до визначення термінів, залежно від методологічних рамок, культурних контекстів та практичних потреб галузі, що призводить до різних трактувань одного терміну, що іноді спричиняє дискусії та потребу в їх узгодженні. Для забезпечення консистентності наукових робіт, фахівцям необхідно орієнтуватися на визначення єдиного термінологічного поля з провідних джерел, якими послуговуються. Тому, набувають пріоритету джерела, які включають роботи визнаних дослідників, словниково-довідникові видання, наукові статті та офіційні публікації від професійних асоціацій і наукових товариств.

Для терміносистеми першочерговості набувають педагогічні словники та фахово-професійні видання задля підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Вони (ресурси) – фундаментальні в розробці точної та систематизованої термінології, яка є необхідною для глибокого розуміння фахової дисципліни. Так, С. Гончаренко ініціював систематичну наукову діяльність, спрямовану на розвиток української педагогічної термінології, її

збагачення та уніфікацію з термінологією, що прийнята в розвинутих країнах. Цей науково-довідковий ресурс включає в себе ключові поняття педагогічної науки, представляє комплексний довідковий матеріал щодо навчально-виховного процесу, сучасні педагогічні теорії, концепції та категорії. Крім того, він містить терміни суміжних наук, таких як психологія, філософія, медицина, фізіологія, інформатика, але трактує їх крізь призму педагогіки. У словнику також подано інформаційну довідку про відомих науковців, письменників та діячів культури [2].

У своїх наукових доробках А. Кузьмінський та В. Омеляненко пропонують чіткі визначення педагогічних термінів, організованих у вигляді тематичного тезаурусу. Визначення охоплюють широкий спектр галузей педагогічної науки, яка складається з таких основних напрямків: спеціальна педагогіка (сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка); вікова педагогіка (андрагогіка, соціальна педагогіка, педагогіка школи, дошкільна педагогіка); порівняльна педагогіка; функціональна педагогіка (професійна педагогіка, військова підготовка, пенітенціарна педагогіка). Кожен напрям виокремлюється як складова частина педагогічної науки, підкреслюючи її статус як самостійної і розвинутої галузі знань [4].

На нашу думку, терміносистема у підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти включає низку ключових понять, які є визначальними для розуміння цієї галузі. Процес педагогічної підготовки має містити ключові аспекти, які сприятимуть формуванню таких якостей особистості, як: адаптація у широкому спектрі професійних компетентностей; засвоєння методів управління освітніми процесами і колективами; підвищення своїх професійних знань і вмінь, у тому числі й удосконалення своєї кваліфікації; розвиток здібностей до інтеграції знань і оперативного адаптування їх до нових умов; прогностичний підхід до своєї професійної діяльності; постійна потреба в удосконаленні професійної діяльності. У такому випадку педагогічна підготовка стає системною.

Професійна підготовка, з одного боку, включає набір спеціальних знань, вмінь і навичок, а також особистісних якостей, трудового досвіду і встановлених норм поведінки, які необхідні для успішної роботи в обраній сфері, а з іншого – система організаційних і педагогічних заходів, спрямованих на формування в особистості професійної спрямованості, знань, вмінь і готовності до професійної діяльності. Поняття «професійна підготовка майбутніх педагогів», розглядають як систему педагогічних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для виконання професійних обов'язків педагогічного працівника. Існують чітко окреслені й визначені вимоги: володіння теоретичною та практичною підготовкою, педагогічною майстерністю, творчістю, знання з педагогіки, психології і фахових методик, постійний саморозвиток, самоудосконалення із підвищенням професійної кваліфікації, повага і любов до дітей та ін.

Так, Л. Зданевич, трактує термін «професійна підготовка майбутнього вихователя» як широкий спектр заходів і процесів, спрямованих на розвиток не лише теоретичних знань, але й практичних навичок, особистісних якостей та професійної готовності. Цей освітній процес має на меті підготувати майбутніх

фахівців до ефективного виконання різноманітних завдань у сфері дошкільної освіти, враховуючи сучасні тенденції та вимоги до професійної діяльності. Він включає в себе не лише засвоєння теоретичних знань, але й практичну підготовку, виховання педагогічного мистецтва, розвиток емпатії та співробітництва з дітьми та їхніми батьками, а також вироблення ефективних методів і прийомів роботи в закладі дошкільної освіти. Такий комплексний підхід сприяє створенню кваліфікованих та відповідальних педагогів, які здатні відповідати викликам і потребам сучасного дошкілля [3].

Під поняттям «підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти» Г. Беленька, О. Богініч, З. Борисова розуміють процес, що є складною структурою, метою якої є не лише здобуття студентами особистісного сенсу у своїй діяльності, але й формування в них професійної майстерності, постійний інтерес до взаємодії з дітьми та їхніми батьками, а також підвищення ефективності в їхній професійній діяльності. Цей підхід підкреслює важливість розвитку особистості та професійних якостей, необхідних для успішної роботи в сфері дошкільної освіти [1, с. 101]. Зокрема, Т. Поніманською розглянуто «професійну підготовку фахівців» як складну систему, що включає в себе специфічний зміст, структурні елементи, форми відносин, особливості освітнього процесу, а також конкретні знання, вміння та навички, необхідні для даної професії [5]. А також, – цілеспрямований процес у рамках загальної професійно-педагогічної підготовки у закладах вищої освіти, спрямований на формування теоретичних та методичних знань і вмінь, необхідних для успішної роботи з дітьми дошкільного віку з метою розвитку їхньої емоційної сфери та запобігання емоційному стресу.

Згідно М. Швардак, підготовка майбутніх педагогів у векторі педагогічної творчості у вищій школі є складним, метацентованим і тривалим процесом, спрямованим на особистісний та професійний розвиток креативної індивідуальності педагога, який буде готовий до інноваційної діяльності в сучасних освітніх установах. Авторка визначає професійну підготовку як результат комплексного освітнього процесу, який включає в себе широкий світогляд та високу загальну культуру особистості, знання з педагогіки, психології, управління та здатність втілювати ці знання на практиці. Це також вміння застосовувати різноманітні методи дослідження та управління, як традиційні, так і інноваційні. Тому, «ефективна професійна підготовка» означає широкий світогляд і високу культуру, знання педагогіки, психології, теорії управління, вміння застосовувати ці знання на практиці, а також володіння різноманітними методами дослідження та педагогічними навичками [6].

Отож, система термінів дозволяє науковцям та спеціалістам ефективно та фахово комунікувати в процесі освітньої взаємодії, забезпечуючи точність, однозначність наукових і фахово орієнтованих описів. Тому, термінологічну систему (терміносистему) розглядаємо як структуровану сукупність термінів, яка використовується у певній галузі знань або науки для опису її ключових концепцій, категорій та взаємозв'язків. Відтак, володіння фаховою термінологією є одним із показників професійної готовності молодого вихователя до роботи в системі дошкільної освіти

Список використаних джерел:

1. Беленька Г., Богінч О., Борисова З. та ін.; за заг. ред. Загарницької І. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
3. Зданевич Л. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Житомир, 2014. 44 с.
4. Кузьмінський А., Омеляненко В. Педагогіка: хрестоматія. Київ: Знання-Прес, 2003. 418 с.
5. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Академ-видав, 2006, 456 с.
6. Швардак М. Реалізація випереджувального навчання молодших школярів через їх орієнтацію на успіх. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі*. 2018. №2 (34), Ч. 9. С. 152-156.

Тетяна Харитонova,

*здобувачка освіти 3 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м.Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Галина Голя,

*викладачка кафедри природничо-математичної,
світоглядної освіти та інформаційних технологій
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
м.Луцьк, Україна*

СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: сюжетно-рольова гра, розвиток дітей молодшого дошкільного віку.

Нормативно-правові документи з питань освіти націлюють на реформування та модернізацію змісту, форм та методів дошкільного навчання і виховання відповідно до вікових та індивідуальних особливостей кожної дитини з метою забезпечення її всебічного розвитку. Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина» зазначає, що гра є провідним видом діяльності дітей дошкільного віку. Гра сприяє якісним змінам у психіці дитини, розвитку її пізнавальних психічних процесів. Саме у грі формується особистість дитини, позитивні риси її характеру. У грі діти інтелектуально і морально розвиваються, черпають візріц для вирішення нових для них життєвих проблем, які виникають у процесі пізнання, праці, у художній та іншій творчості дитини. Тому опора на гру, ігрову діяльність, ігрові форми і прийоми навчання – це найважливіший шлях включення дітей в освітню діяльність, найефективніший спосіб забезпечення результативності навчання.

Проблема розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку через сюжетно-рольову гру є важливою складовою їх розумового виховання та активно досліджується багатьма науковцями. Зокрема, тему розвитку сюжетно-рольової гри у навчанні та вихованні дітей дошкільного віку розглядали О. Білан, Т. Завязун, І. Карабаєва, Т. Піроженко, О. Сахно, І. Соловйова, О. Стаєнна та багато інших науковців, проте мало дослідженою залишається проблема використання сюжетно-рольової гри саме у молодшому дошкільному віці.

Сюжетно-рольова гра є важливим засобом розвитку дітей. Малюки молодшого дошкільного віку переважно грають самостійно, оскільки ще не вміють домовлятися, розподіляти ролі та іграшки. Теми їхніх ігор, такі як «сім'я», «дитячий садок», «подорож» або «лікарня», відображають їхній особистий досвід і безпосереднє оточення. Сюжети цих ігор зазвичай прості й зводяться до багаторазового повторення одних і тих самих дій.

В іграх молодших дошкільнят домінують зовнішні дії, що майже точно копіюють поведінку дорослих. Поштовхом до гри можуть стати порада дорослого, яскраве враження (наприклад, візит до лікаря), або іграшка. Тому для цього віку особливо корисні іграшки та різноманітні набори іграшок, що відображають зрозумілі дітям види діяльності.

Основні особливості сюжетно-рольової гри: **сюжет**, що заснований на реальних чи вигаданих подіях (лікарня, магазин, казка, подорож тощо); **ролі** – діти виконують певні соціальні чи фантазійні ролі (лікар, вчитель, космонавт, герой казки); **атрибути** (використовуються предмети, що допомагають розіграти сцену (іграшкові телефони, халати, книги тощо); **правила** – діти діють за певними нормами, що відповідають обраній ролі. Ці ігри важливі для формування уявлень про соціальні ролі, емоційної чутливості та взаємодії з іншими.

Сюжет у грі є відображенням соціального досвіду дітей, який вони засвоюють через спостереження та взаємодію з оточенням. Основні елементи сюжету ігрової діяльності: персонаж – ролі, які беруть на себе діти (лікар, вчитель, продавець, казковий герой тощо); ситуація – умови, в яких відбувається гра (лікарня, школа, магазин, казкове королівство тощо); дія – конкретні дії персонажів, що відтворюють певні реальні чи вигадані події; предмет – атрибути та ігрові матеріали, що допомагають у створенні образу (іграшкові телефони, медичні халати, книги, інструменти тощо) [4, с.189].

Серед сюжетів ігор виділяємо:

- Побутові – відображають життя сім'ї, дитячого садка (гра в сім'ю, дитячий садок, магазин).
- Ігри на теми праці – зображають трудову діяльність дорослих (будівельник, лікар, кухар, фермер).
- Суспільні – пов'язані з громадським життям (пожежники, поліція, вибори, подорожі).
- Літературні – засновані на сюжетах казок, оповідань (Колобок, Червона Шапочка, Попелюшка).

Сюжетно-рольова гра має певну структуру, що включає такі основні етапи:

1. *Підготовчий етап (задум)*: Діти вибирають тему гри, визначають ролі, обговорюють сюжет. Педагог може запропонувати ідеї, обговорити правила, допомогти у виборі атрибутів. Діти згадують власний досвід, спостереження, читають книги або переглядають ілюстрації для поглиблення розуміння теми.

2. *Організаційний етап (розподіл ролей, вибір атрибутів)*. Діти розподіляють ролі відповідно до інтересів та досвіду. Визначають головних і другорядних персонажів. Вибирають необхідні ігрові матеріали та атрибути.

3. *Основний етап (ігрова дія)*. Реалізація сюжету через дії, мовлення, взаємодію персонажів. Діти імпровізують, розвивають гру, змінюють та доповнюють сюжет. Важливо дотримуватися логіки подій, правил гри, відповідати ролі.

4. *Заклучний етап (рефлексія, аналіз гри)*. Обговорення гри: що вдалося, які моменти були цікавими або складними. Висловлення вражень, оцінка виконаних ролей. Можливе планування продовження або розвитку гри в майбутньому.

Така структура допомагає дітям ефективно організовувати гру, розвиває їхню уяву, мовлення, соціальні навички та комунікативні здібності.

Так, у процесі розвитку дошкільників сюжетно-рольові ігри стають складнішими, тривалішими та змістовнішими. Це пояснюється зростанням когнітивних, комунікативних і творчих здібностей дітей. Цей процес відбувається поетапно [2, с.10]. Спочатку діти починають виявляти інтерес до гри іншої дитини та епізодично долучаються до неї на короткий час. На початковому етапі, коли гра обмежується простими діями з іграшками (наприклад, катання машинки або «годування» ляльки), стійка взаємодія ще не формується: діти обмінюються іграшками, допомагають один одному, а потім повертаються до самотійної гри.

Взаємодія стає більш тривалою з розвитком ігрових навичок дітей та їхнім глибшим знайомством із життям дорослих. Спостерігаючи за дорослими, діти усвідомлюють, що їхні дії часто відбуваються у процесі спілкування: батьки розмовляють між собою, продавець спілкується з покупцями, перукар – з клієнтами. Прагнення відтворити ці дії та взаємини у грі спонукає дітей шукати партнерів для спільної діяльності. Так виникає потреба в організації гри з розподілом ролей та узгодженням дій з іншими дітьми. Тому в умовах закладу дошкільної освіти діти починають об'єднуватися в невеликі групи (2-3 особи) для спільних ігор, заснованих на спільному інтересі до певної тематики [1, с.11].

З переходом до спільної гри розширюється тематика та ускладнюються сюжети. Основною метою дитячих ігор стає відтворення взаємин між людьми, а багаторазове повторення одних і тих самих дій зникає. Ускладнення гри призводить до збільшення кількості учасників та подовження тривалості ігрових об'єднань. Сучасні науковці виділяють чотири рівні розвитку ігрової діяльності [3, с.10].

На першому рівні основний зміст гри полягає в діях з предметами, спрямованих на інших учасників, наприклад, дії «мами» або «вихователя», що спрямовані на дітей. Головним є саме виконання цих дій, наприклад, годування, незалежно від того, як і чим це відбувається. Ролі визначаються самими діями,

не впливають на них і зазвичай не називаються. Навіть якщо розподілено рольові функції та ролі названо (наприклад, «мама», «дочка», «тато», «вихователька», «кухар»), діти не вступають у типові для реального життя взаємини. На другому рівні розвитку гри основним змістом стає дія з предметом, і діти починають звертати увагу на відповідність ігрової дії реальній. Вони вже називають ролі, розподіляють функції, і виконання ролі полягає у відтворенні відповідних дій. На цьому етапі логіка ігрових дій визначається послідовністю реальних подій. Кількість дій збільшується, виходячи за рамки однотипних операцій. Наприклад, годування вже включає приготування та подачу їжі. На третьому рівні розвитку гри основний зміст полягає у виконанні ролі та відповідних дій. З'являються спеціальні дії, що відображають характер взаємин між учасниками гри, наприклад, звернення до кухаря: «Будь ласка, подавайте першу страву», «Мені потрібна ложка» тощо. На четвертому рівні розвитку гри ключовим стає відтворення взаємин між людьми, ролі яких виконують діти. Усі ролі чітко визначені, і кожна дитина протягом гри послідовно дотримується обраної лінії поведінки. Рольові функції дітей взаємопов'язані, а мовлення набуває рольового характеру, відображаючи взаємодію між учасниками. Дії розгортаються у логічній послідовності, що відповідає реальним подіям, і стають дедалі різноманітнішими, відображаючи багатство дій, притаманних обраним персонажам. Учасники гри активно реагують на порушення логіки дій і правил, обґрунтовуючи свої зауваження не лише посиланням на реальність, а й на логіку та раціональність.

Таким чином, з віком сюжетно-рольові ігри дітей молодшого дошкільного віку стають дедалі складнішими, а спілкування між дітьми – глибшим. Розширюється тематика та збагачуються сюжети. Різноманітність ігор і багатство комунікацій сприяють швидшому розвитку дитини та її входженню у світ соціальних ролей. Роль вихователя в організації сюжетно-рольової гри молодших дошкільників надзвичайно важлива, оскільки він є не лише наставником, а й активним учасником цього процесу. Сюжетно-рольова гра в дитячому садку є важливим засобом розвитку, що сприяє формуванню уявлень про навколишній світ, розвитку соціальних навичок, мовлення та творчості.

Сюжетно-рольова гра є важливою діяльністю для дітей молодшого дошкільного віку, оскільки вона не лише задовольняє їхні потреби у спілкуванні і самовираженні, але й сприяє розвитку когнітивних, моральних і соціальних навичок. Цей вид діяльності є важливим інструментом для становлення особистості дитини, адже через гру діти розвивають уяву, креативність, здатність до співпраці, а також навички вирішення проблем.

Список використаних джерел:

1. Безсонова О. Соціоігрова взаємодія: загаравання чи природний розвиток? *Дошкільне виховання*. № 9. 2018. С. 10-13.
2. Піроженко Т., Корнєєва О. Гра дитини. Впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 5. С. 3-13.
3. Крутій К., Деснова І., Замелюк М. Дефініція «гра як провідний тип діяльності дошкільника»: аналіз підходів. *Академічні студії. Серія: педагогіка*. 2021. Вип. 4.ч.2. С. 84-91.

4. Смолук С. Створення розвивального освітнього середовища в умовах закладу дошкільної освіти. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2019. Вип. 14. Т. 2. С. 188-192.

Ірина Хом'як,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – **Марія Замелюк,**

*канд. пед.х наук, старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: екологічна культура, дошкільна освіта, інтерактивні методи, емоційне ставлення до природи, екологічне виховання.

Формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку є надзвичайно актуальним завданням сучасної педагогіки. В умовах поглиблення екологічної кризи особливої значущості набуває екологічне виховання, яке передбачає не лише ознайомлення з об'єктами природи, а й розвиток усвідомленого, дбайливого ставлення до довкілля, формування відповідальної поведінки [2].

Екологічна культура розглядається як інтегрований компонент загальної культури особистості, що включає пізнавальні, ціннісні та поведінкові складові. У дошкільному віці закладаються основи морального ставлення до природи, яке у подальшому визначає стиль поведінки людини в соціоприродному середовищі. Дитина, яка з дитинства виховується в атмосфері поваги до природи, з більшою ймовірністю буде екологічно відповідальною в дорослому житті [3].

Старший дошкільний вік (5-6 років) є сензитивним періодом для розвитку екологічної свідомості. Саме в цьому віці інтенсивно формуються моральні почуття, уявлення про добро і зло, справедливість, відповідальність, а також зростає пізнавальна активність і здатність до емоційного співпереживання. Діти цього віку здатні усвідомлювати зв'язки між діями людини та змінами в природному середовищі, що створює передумови для формування мотиваційно-ціннісного ставлення до природи [4].

Процес формування екологічної культури повинен бути цілісним, системним і особистісно орієнтованим. Доцільним є застосування інтегрованого підходу, коли знання про природу поєднуються з елементами художньої творчості, морального виховання, трудової діяльності. Ефективність підвищується за умов активного використання інтерактивних форм роботи: рольових ігор, театралізацій, міні-проектів, дослідницько-пошукових завдань.

Дослідження проводилося на базі ЗДО «Веселка» Дубеченської ОТГ у період із січня по лютий 2025 року. Метою було виявлення рівня сформованості екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку та визначення

ефективних педагогічних умов для її формування. Було обрано комплекс методів дослідження: спостереження, анкетування, педагогічний експеримент, аналіз результатів діяльності дітей.

На констатувальному етапі виявлено, що більшість дітей мають елементарні уявлення про природу, але не завжди проявляють стійке ціннісне ставлення до неї. Частина дітей не розуміє наслідків неправильного поводження з природними об'єктами, не усвідомлює необхідності охорони довкілля.

На формувальному етапі було впроваджено авторську програму, що включала серію занять із використанням ігор, вправ, сюжетних ситуацій та практичних дій. Особливу увагу приділено створенню емоційного тла заняття, що стимулювало інтерес і співпереживання дітей.

До прикладу, гра «Сортування сміття» навчила дітей розрізняти види відходів і поміщати їх у відповідні контейнери. Гра «Рятівники природи» передбачала виконання завдань на очищення забрудненого довкілля та допомогу уявним лісовим мешканцям. Проєкт «Друге життя речей» сприяв розвитку навичок повторного використання побутових матеріалів.

Результати контрольного етапу засвідчили позитивну динаміку: збільшилася кількість дітей, які демонструють стійке позитивне ставлення до природи, здатність до емпатії, ініціативність у природоохоронній діяльності. Відчутно покращився рівень екологічних знань і практичних умінь.

У дослідженні підтверджено важливу роль взаємодії з родиною. Діти, які вдома мають приклади екологічно відповідальної поведінки, виявили вищу мотивацію та рівень сформованості екологічної культури. Анкетування батьків виявило потребу в підвищенні їхньої екологічної компетентності.

Отже, екологічне виховання в дошкільному закладі має будуватися на принципах гуманізації, інтеграції, діяльнісного та компетентнісного підходів. Успішне формування екологічної культури можливе за умов цілеспрямованого створення розвивального середовища, активного використання інтерактивних методів, партнерської взаємодії з родиною.

Список використаних джерел:

1. Вербицька І. Екологічна культура як педагогічна проблема. *Педагогіка і психологія*. 2017. № 2. С. 22-26.
2. Дорожко Н. Методика ознайомлення дошкільників з природою. Харків : Основа, 2018. 120 с.
3. Єфанова Ю. Екологічне виховання дошкільників. *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. С. 18-21.
4. Костюк О. Дослідницька діяльність дітей у природі. Київ: *Шкільний світ*, 2020. 96 с.
5. Лисенко Н. Екологічна освіта і виховання в умовах дошкільного закладу. *Дошкільне виховання*. 2020. № 6. С. 14-17.

Мирослава Хомяк,
здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Світлана Боярчук,
викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ТВОРІВ МАРІЇ ПРИЙМАЧЕНКО НА ЗАНЯТТЯХ З ДЕКОРАТИВНОГО МАЛЮВАННЯ З ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: декоративне малювання, українське народне мистецтво, естетичні почуття, декоративна діяльність.

У сучасних умовах інтеграції національного мистецтва в освітній процес особливої актуальності набуває використання творчості видатних українських художників, як-от Марії Приймаченко, для виховання і навчання дітей. Її творчість, багата на яскраві образи, є невичерпним джерелом для декоративного малювання.

Декоративне малювання є важливим засобом художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку. Цей вид образотворчої діяльності сприяє творчому самовираженню дітей старшого дошкільного віку, формуванню уяви, образного мислення. Особливу роль у розвитку художніх здібностей дітей відіграє знайомство з творчістю відомих українських майстрів. Марія Приймаченко – унікальна художниця, чия творчість стала невід'ємною частиною української культури. Її роботи вирізняються яскравими кольорами, оригінальними образами та глибокою символікою, що особливо приваблює дітей.

Персоналію Марії Приймаченко висвітлюють вчені, педагоги та практиків, які вивчали можливості використання творів художниці у розвитку декоративного малювання, а також у національно-патріотичному вихованні дітей дошкільного віку (К. Демчик, Л. Сірченко, Н. Гаврилова та ін.) [3, с. 46].

Навчання декоративному малюванню за мотивами творів Марії Приймаченко відкриває можливості не лише для розвитку художніх здібностей дітей, але й сприяє ознайомленню їх з культурною спадщиною України, формуванню естетичних смаків та любові до мистецтва. Такий підхід націлений на формування патріотичних почуттів та гармонійний розвиток особистості дитини.

Твори Марії Приймаченко є унікальним явищем українського народного мистецтва, які мають високу художню цінність і яскраво відображають національну культуру. Її творчість відзначається стилізованими образами тварин і рослин, використанням насичених кольорів, гармонійними композиціями та глибокою символікою. Використання творів Марії Приймаченко у декоративній

діяльності з дітьми старшого дошкільного віку має значний педагогічний потенціал і сприяє всебічному розвитку дитини.

Передусім, роботи художниці є джерелом естетичного натхнення для дітей. Їхній яскравий колорит і фантастичні сюжети пробуджують уяву, стимулюють творчість та сприяють розвитку емоційної чутливості. Розглядаючи твори Марії Приймаченко, діти знайомляться з поняттями гармонії кольору, симетрії та ритму, які є основними принципами декоративного мистецтва. Завдяки стилізованим образам та узагальненим формам у малюнках художниці діти навчаються створювати власні фантазійні образи.

У ході дослідження ми дійшли висновків, що діти мають елементарні знання щодо особливостей декоративного мистецтва, зокрема твори Марії Приймаченко, проте вони нестійкі. Переважна більшість дітей потребує формування як емоційного та пізнавального компонентів сприймання, розширення та збагачення знань про декоративне мистецтво, вдосконалення образотворчих умінь та навичок.

Творчість Марії Приймаченко дає змогу ефективно ознайомлювати дітей із культурними традиціями українського народу. Її роботи часто зображають фольклорних персонажів, стилізованих тварин та елементи природи, що дозволяє інтегрувати цей матеріал в декоративному малюванні. Через такі заняття педагоги формують у дітей інтерес до рідної культури, закладають основи патріотичного виховання та шанобливого ставлення до культурної спадщини.

Декоративне малювання – це вид образотворчої діяльності, який спрямований на створення художньо-стилізованих зображень із використанням орнаментів, узорів, символічних форм та кольорових композицій. Особливе місце у роботі з дітьми займає використання декоративних елементів з творів художниці для навчання технік декоративного малювання. Наприклад, діти можуть спробувати створювати стилізованих тварин чи рослин, використовуючи характерні графічні елементи та кольорові поєднання, властиві картинам Марії Приймаченко. Така діяльність сприяє розвитку дрібної моторики, координації рухів та спостережливості.

Крім того, роботи Марії Приймаченко дають змогу організовувати заняття, присвячені певним елементам декоративного малювання. Наприклад, діти можуть вивчати різноманітні способи створення орнаментів та декоративних композицій, аналізуючи окремі картини художниці. Це сприяє розвитку уяви та образного мислення, а також формує базові навички роботи з кольором, формою та простором.

Заняття, побудовані на основі творів Марії Приймаченко, мають значний розвивальний потенціал. Педагогічні можливості їх використання включають формування естетичного смаку, розвиток інтересу до творчості, стимулювання фантазії та самовираження дітей. Через створення власних робіт у стилі художниці діти отримують можливість усвідомити себе творцями, розвивати впевненість у своїх здібностях та отримувати задоволення від результатів своєї праці.

Завдяки творам Марії Приймаченко діти дошкільного віку поглиблюють свої знання про колористику та особливості декоративного розпису. Вони навчаються композиційно правильно розміщувати рослинні та геометричні елементи на різних формах, передавати образи різними способами, створюючи гармонійні кольорові поєднання.

Авторка К. Демчик акцентує увагу на рубриці «Студія декоративного мистецтва» журналу «Джміль», яка присвячена творчості М. Приймаченко. На сторінках журналу представлені картини художниці, поради з малювання та детальний аналіз її унікальних композиційних прийомів. До розгляду рекомендуються такі роботи, як «Казковий олень», «Мавпочка і скворець», «Чайка на кублі» та інші [2].

Враховуючи критерії добору картин М. Приймаченко такі як відповідність природним зображенням птахів і квітів, доступність для розуміння казкових звірів, можливість стимулювання дітей до створення власних творів К. Демчик рекомендує для роботи з дітьми картини «Бичок-третячок», «Васильки у синій вазі», «Жар-птиця у квітах», «Павичі у квітах», «Птах», «Рожеві квіти у синій вазі», «Сороки-білобоки», «Червоні маки» [2].

Заняття з декоративного малювання за мотивами творів Марії Приймаченко повинні бути спрямовані на розвиток у дітей творчих здібностей через активну взаємодію з мистецтвом. Перш за все, необхідно знайомити дітей з творчістю художниці через перегляд репродукцій її картин, бесіди про символіку та значення її робіт, що дозволить дітям не лише досягнути естетичну цінність творів, але й розвинути вміння передавати емоції через малюнок [5].

Основними завданнями є розвиток почуття форми, кольору, композиції та естетичного сприйняття, а також вивчення різних орнаментів декоративного мистецтва, симетричного розташування елементів, використання красивих поєднань кольорів та відтінків.

Діти повинні мати можливість самостійно створювати декоративні композиції, використовуючи техніки, характерні для художниці – плоскі форми, яскраві кольори, контрастні поєднання [5]. Важливо включати завдання на малювання казкових персонажів, тварин, птахів і рослин, що дасть дітям змогу створювати власні творчі роботи, розвиваючи їхню фантазію, просторове мислення та вміння працювати з кольором.

У процесі навчання декоративному малюванню, педагог має використовувати різноманітні методи і прийоми для активізації творчого потенціалу дітей. Це можуть бути заняття, на яких діти не тільки малюють, але й складають казки, придумують поетичні назви своїм роботам, що дозволяє поєднати образотворче мистецтво з літературною творчістю. Важливо також використовувати символіку, характерну для творчості Приймаченко, для того, щоб діти змогли через малюнок передавати емоції, настрої та значення різних кольорів і форм. Для розвитку творчих здібностей важливо ознайомлювати дітей з творами художниці, навчати малювати квіти-соняшники, добрих звірів, а також спонукати дітей освоювати нові техніки малювання, які допоможуть їм виразити ідеї та фантазії через мистецтво.

Отже, завдання навчання декоративного малювання можна сформулювати як розвиток у дітей естетичних почуттів, формування здатності бачити красу навколо себе через художнє осмислення творів Марії Приймаченко. Відповідно до цього, у процесі навчання необхідно звертати увагу на характерні особливості творчості художниці, колористику, символіку та композицію її творів. Використання творів Марії Приймаченко в процесі навчання декоративному малюванню дітей старшого дошкільного віку дає можливість створити позитивні емоції, розвинути фантазію та навчити малювати унікальні образи.

Список використаних джерел:

1. Григоренко В., Цебенко Л. Залучення декоративно-ужиткового мистецтва для художньо-творчого розвитку дошкільнят. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова*. Серія 17: Теорія і практика навчання та виховання: зб. наук. пр. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. Вип. 26. С. 58-64.
2. Демчик К. Твори Марії Приймаченко на заняттях з декоративного малювання. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної конференції викладачів, докторантів і аспірантів : вип. 9, у 5 т. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. Т.4. С. 87-90.
3. Дронова О. Педагогічна технологія пробудження художньо-естетичної активності у дітей 5-6 років на матеріалі персоналії Марії Приймаченко. *Молодий вчений*, 2019. № 10.1 (74.1). С. 106-112.
4. Сухорукова Г., Дронова О., Голота Н., Янцур Л. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник / за заг. ред. Г. В. Сухорукової. 4-те видання, перер. та доп. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2019. 378 с.
5. Стащенко І. Педагогічні засади використання творів М. Приймаченко для навчання дітей старшого дошкільного віку декоративного малювання. *Вісник Інституту розвитку дитини (додаток): методичні та практичні матеріали*. Вип. 4. Київ, 2013. С. 392-400.

Анна Цевух,

здобувачка освіти Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради
м. Володимир, Україна

Науковий керівник – **Світлана Слюсарук-Літвін,**
докторка філософії,

викладачка циклової комісії дошкільної педагогіки та окремих методик
Володимирського педагогічного фахового коледжу
імені Агатангела Кримського Волинської обласної ради,
м. Володимир, Україна

**ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ
ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Ключові слова: логіко-математична компетентність, дитина дошкільного віку, театралізована діяльність, види театралізованої діяльності

В освітньому напрямку «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція) визначено логіко-математичну компетентність, як одну з основних, якими має оволодіти дитина в дошкільному віці. Дана компетентність тісно пов'язана з сенсорно-пізнавальною та дослідницькою. Це пов'язане з тим, що розуміння оточуючого світу, явищ, подій, які відбуваються навколо залежить від здатності дитини логічно осмислювати буття. Результатом сформованості логіко-математичної компетентності є «наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань, набутих дитиною умінь і навичок (аналізу, порівняння, узагальнення, здійснення самоконтролю), пізнавальний досвід» [1, с. 11]. На нашу думку, перспективним засобом формування логіко-математичної компетентності є театралізована діяльність. Театралізована діяльність поєднує ігрову форму та творчу самореалізацію дитини, передбачає емоційну залученість до діяльності. Завдяки цьому вона створює сприятливі умови для засвоєння абстрактних математичних понять через практичну дію та моделювання реальних ситуацій. Незважаючи на такий педагогічний потенціал, питання використання театралізованої діяльності для формування логіко-математичної компетентності дітей залишається недостатньо розкритим у сучасній науково-методичній літературі.

Проблему формування логіко-математичної компетентності розробляють сучасні науковці та педагоги-практики. Серед них: А. Белошиста, А. Богуш, О. Брежнева, Т. Дорошенко, Л. Зайцев, О. Кононко, Л. Плетеницька, В. Мацько, Т. Пагута, К. Щербакова та інших. Зокрема, формування логіко-математичних здібностей дошкільників вивчали О. Кононко, Г. Костюк, К. Щербакова; засвоєння математичних понять під час процесі пізнавальної діяльності описувала С. Татарінова; дидактичні методи, засоби, форми логіко-математичного розвитку визначали (М. Машовець, Л. Плетеницька). В. Старченко у власних дослідженнях уточнювала поняття «логіко-математична компетентність», Л. Зайцева розробила технологію її формування. Значення театрального мистецтва при формуванні духовної культури особистості досліджували І. Кондратець, А. Луначарський, В. Немирович-Данченко; моральний розвиток дітей засобами театралізованої діяльності вивчала А. Брянцева.

Поняття логіко-математичної компетентності має багато трактувань. В навчальному посібнику «Методика формування елементарних математичних уявлень» Т. Пагута окреслює логіко-математичну компетентність як здатність дитини обчислювати та вимірювати висоту, ширину, кількість, довжину, об'єм, масу, час, здійснювати серіацію предметів та об'єктів за масою, об'ємом, величиною, розташуванням у просторі, часі, класифікувати множини, геометричні фігури, предмети, розмірковувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити прості висновки за допомогою легких логічних прийомів [6, с. 20]. Логіко-математичну компетентність О. Ємчик трактує як

«інтегративну якість особистості дитини-дошкільника, засновану на сукупності математичних знань, практичних умінь і навичок, що перетворюються на пізнавальний досвід і свідчать про готовність і здатність дитини здійснювати математичну діяльність» [2, с. 34].

Зокрема, Л. Зайцева вважає, що опанування дошкільниками математичними знаннями є основою їх елементарної математичної компетентності – складної, комплексної характеристики математичного розвитку, що передбачає розвиток елементарних математичних знань та включає вміння застосовувати їх у повсякденному житті. Дослідниця розробила структуру логіко-математичної компетентності, яка містить три компоненти: мотиваційний (виявлення пізнавального інтересу, ставлення дитини до математичної діяльності), змістовий (оволодіння знаннями на рівні, визначеному чинними освітніми програмами); дійовий (опанування конструктивними, контрольооцінювальними діями) [13].

Вважаємо, що ефективним засобом здійснення логіко-математичної компетентності є театралізована діяльність. Вивчимо детальніше даний феномен. Поняття «театралізована діяльність дітей дошкільного віку» науковці ототожнюють з іншими схожими поняттями: «театралізована гра», «театральна діяльність» (Л. Артемова), «театралізована діяльність» (А. Богуш), «ігри за сюжетами літературних творів» (Ю. Косенко), «театрально-мовленнєва діяльність» (Н. Гавриш) [8, с. 30].

Науковиця І. Кондратець, визначає театралізовану діяльність як засіб розвитку акторських і режисерських умінь, емоційної сфери дитини дошкільного віку. Театралізовану діяльність як можливість для дошкільника проявити власну активність, розкрити творчі здібності, емоційні можливості, підвищити самооцінку, покращити пам'ять, збагатити словниковий запас розглядає І. Підлипняк [3].

На важливому значенні театралізованої діяльності наголошує А. Богуш. На думку дослідниці, участь у ній дітей, дає можливість ознайомити їх з навколишнім світом завдяки образам, кольорам, звукам, а влучно поставлені вихователем запитання спонукають дітей думати, аналізувати, робити висновки. А. Богуш вважає, що розумовий розвиток дошкільного віку тісно пов'язаний з розвитком мовлення: під час роботи над виразністю реплік персонажів твору збільшується словниковий запас дитини, розвивається звукова культура мовлення [8, с. 31]. Про важливість театралізованої діяльності йдеться у Методичних рекомендаціях до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина». Там зазначено, що різні види театру впливають на емоції дитини, естетичний, когнітивний, комунікативний розвиток, а також на рівень психічних процесів – пам'яті уваги, уяви, мислення, мовлення [5, с. 129].

Зокрема, І. Кондратець визначає наступні види театралізованої діяльності:

- за способом організації: індивідуальні, парні, групові, колективні ігри;
- за змістом театралізованої діяльності: пантомімічні, інтонаційні етюди, інсценування літературних творів;

– за наявністю матеріалу: костюмована, імітаційна (пальчиковий театр, театр долоньок), атрибутна (театр іграшок, театр ляльок, театр пляшок, театр склянок, театр ложок, театр шкарпеток, театр рукавичок тощо), без матеріалів [4, с. 5].

У своїх дослідженнях Т. Пагута розглядає театралізовану діяльність як засіб розвитку просторових уявлень дітей середнього дошкільного віку. Зокрема, настільний театр варто використовувати для навчання дітей розташування предметів (між, назустріч, за, над, під (крім справа, зліва). Спочатку вихователь сам описує розташування предметів, а потім просить дітей зробити те саме. Знайомство з порядковою лічбою варто проводити під час драматизації казки «Ріпка» або «Рукавичка». Вихователь викладає героїв казки, разом з дітьми визначає, скільки їх, Потім сам розповідає, хто в якому порядку прийшов ріпку рвати, а далі ставить запитання дітям. Ці самі казки можна використовувати для формування понять «великий», «маленький», а також для викладання серіаційних рядів. [6, с. 1]. Для формування елементарних математичних уявлень І. Терещенко рекомендує використовувати українські народні казки: «Дві білочки й лисиця», «Ріпка», «Півник і двоє мишенят», «Два брати», «Дві вивірки», «Троє братів і песиголовець», «Дарунки з трьох зернин», «Про сімох братів-гайворонів і їхню сестру», «Дев'ять братів і сестриця Галя», «Дванадцять дівок», «Дванадцять синів і одна дочка». Корисними є авторські казки та оповідання: «Про двох цапків», «Дві кізочки», «Десять робітників» Михайла Коцюбинського; «Перший день», «На другий рік», «Суперечка двох книг», «Дві лопати», «П'ять дубів» Василя Сухомлинського; «Троє братів», «Три пір'їни», «Шість слуг», «Сім воронів», «Білосніжка і сім гномів» «Дванадцять братів Братів Грімм; «Дві баронеси», «П'ятеро з одного стручка» Ганса Кістіана Андерсена тощо [9, с. 10].

Перебуваючи на переддипломній практиці у групі «Росинка» закладу дошкільної освіти №1 «Капітошка» смт. Шацьк Шацької селищної ради ми активно використовували театралізовану діяльність для формування логіко-математичної компетентності. Для того, щоб зацікавити дітей театралізаціями, ми вирішили використати персонажа – хлопчика Фігурка – ляльку на рукавичці. Він «приходив» до дітей на заняття, «розповідав» їм математичні казки, «грав» із дітьми в різні ігри.

Таким чином, значна частина освітнього процесу з логіко-математичного розвитку відбувалася з елементами театралізації. Найчастіше ми використовували різні види стендових театрів, а також тіньовий театр.

Для навчання дітей встановлювати просторові відношення між предметами було проведено дидактичні гри-театралізації «Хованки», які запропонував пограти Фігурко. За допомогою рукавички-хлопчика ми шукали м'яча чи інші предмет, які попередньо ховали в груповій кімнаті, наприклад, під столом. Ми шукали м'яча на столі, біля столу, за столом, над столом, перед столом, праворуч від столу, ліворуч від столу, тоді знаходили його під столом. Після того, як хлопчик Фігурко «знаходив» захований предмет, ми запитували у дітей, де герой його шукав, та де знайшов. Таким чином ми сприяли формуванню

активного словника дітей просторовими поняттями, вчили їх орієнтуватися у просторі.

Дотримуючись класичної методики, ми проводили театралізацію казки «Ріпка» з подальшим її обговоренням для формування у дітей вміння визначати місцезнаходження предмета по порядку та викладати серіаційних рядів. До обігравання казки ми залучили дітей, які виконували ролі героїв. Після того, як дошкільники драматизували казку, ми запитували, наприклад, хто першим прийшов тягти ріпку? Хто прийшов за дідом? Якою була мишка по порядку? Хто прийшов перед кішкою, після кішки? Хто був за бабою? Хто тягнув ріпку перед кішкою? За допомогою цих питань було закріплено вміння визначати місцезнаходження предметів один відносно одного. Далі ми пропонували визначити, хто був найвищим та найнижчим, попарно порівняти тих, хто стояли поруч, коли тягнули ріпку. Далі діти розглядали та називали геометричні фігури на які, на їх думку може бути схожа ріпка та герої казки. Таким чином, використовуючи прийом моделювання вчили дітей викладати серіаційний ряд (діти працювали з роздатковим матеріалом та викладали трикутники від найбільшого до найменшого).

Використання пальчикового театру сприяло засвоєнню абстрактних математичних понять «близько» - «далеко». Ці поняття є відносними, тому важко засвоюються дітьми. Хлопчик Фігурко пропонував «пограти» зі своїми друзями – пальчиковими іграшками. Діти разом з нами одягали на пальчики обох рук героїв казок та інсценізували історію про те, як вони «зустрілися», як підходили один до одного ближче, віталися, розходилися все далі й далі в різні боки, та знову підходили близько. Таким чином, діти засвоювали складні поняття за допомогою відчуттів через практичну діяльність.

Цікавим досвідом було використання театралізованої діяльності для розширення уявлень дітей про об'ємні геометричні фігури: кулю, куб, циліндр. Слухаючи казку, діти з цікавістю спостерігали за фігурами, сприймали математичну інформацію та давали відповіді на запитання.

Отже, театралізована діяльність – дієвий засіб формування логіко-математичної компетентності дітей середнього дошкільного віку. Аналіз літературних джерел та власний досвід використання різних видів театрів на переддипломній практиці у групі «Росинка» закладу дошкільної освіти №1 «Капітошка» смт. Шацьк Шацької селищної ради свідчить про позитивний вплив систематичного застосування театралізованих ігор та вправ. Поєднання ігрових сюжетів та математичних завдань, активна участь дітей у розігруванні історій і казок сприяло підвищенню інтересу дошкільників до математики, засвоєнню складних понять, збагаченню словника дітей математичними термінами.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v003372921#Text> (дата звернення: 01.10.2024).

2. Березовська Л. Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. 252 с.

3. Каньоса Н. Театралізована діяльність як засіб розвитку мовленнєво-творчих здібностей дітей дошкільного віку. URL :<http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1820> (дата звернення: 18.02.2025)

4. Кондратець І. Ознайомлення дошкільників із театральним мистецтвом. *Палітра педагога*. 2021. № 2. С. 3-9.

5. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук.ред. Г. В. Беленька, О. А. Половіна, І. В. Кондратець; авт. кол.: Г. В. Белеєнька, О. Л. Богініч, В. М. Вертутіна, К. І. Волинець та ін. Київ : ТОВ «АКМЕ ГРУП», 2021. 568 с.

6. Пагута Т. Методика формування елементарних математичних уявлень у дошкільників: Навчально-методичний посібник. Львів: «Новий Світ-2000», 2020. 300 с.

7. Пагута Т. Роль казки в логіко-математичному розвитку дітей дошкільного віку. URL: <https://zenodo.org/records/3229711> (дата звернення: 25.03.2024).

8. Підлипняк І. Театралізована діяльність як засіб розвитку творчої особистості дітей дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2022. Вип. 4. С.29-34.

9. Терещенко І. Навчаємо дітей математики: завдання, конспекти занять, літературні твори. ЮНІСЕФ, 2024. 115 с.

Аліна Циплюк,
канд. пед. наук, завідувачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні вихователі, інтерактивні методи навчання

В умовах оновлення змісту вищої педагогічної освіти актуалізується проблема впровадження ефективних освітніх технологій, спрямованих на формування фахових компетентностей майбутніх вихователів. Сучасний вихователь має володіти не лише теоретичними знаннями, а й практичними навичками, комунікативною гнучкістю, здатністю до творчого розв'язання педагогічних завдань. У цьому контексті інтерактивні методи навчання виступають важливим інструментом активізації пізнавальної діяльності студентів, сприяють розвитку критичного мислення, навичок командної роботи та професійної рефлексії. На нашу думку, у поєднанні з традиційними, вони дозволяють занурити майбутніх вихователів у активну діяльність, забезпечують високий рівень розвитку професійної спрямованості психічних процесів, педагогічних здібностей.

Варто зазначити, що на сьогодні існує значна низка досліджень з даної проблематики (О. Бартків, Є. Дурманенко, О. Дурманенко, О. Дубасенюк, І. Дичківська, Л. Зданевич, В. Кремень, О. Пехота, О. Пометун та ін.), проте, питання системного впровадження інтерактивних методів у професійну підготовку фахівців дошкільної освіти потребує подальшого обґрунтування.

Спробуємо насамперед з'ясувати педагогічну суть інтерактивного навчання як домінантного в окресленому аспекті дослідження. Зауважимо, що поняття «інтеракція» (від англ. Interaction – взаємодія) вперше почали розглядати в соціології й соціальній психології. На даний момент у педагогічній науці формується й уточнюється поняття «інтерактивне навчання» як таке, що побудоване на взаємодії особистості з освітнім оточенням, освітнім середовищем; навчання, що засноване на психології людських взаємин і взаємодій, яке розуміється як спільний процес пізнання, де знання здобуваються в спільній діяльності через діалог [3].

Переконані, що метою інтерактивного процесу є насамперед зміна і покращення моделі поведінки майбутніх педагогів, що відповідає сьогодні пріоритетній ідеї в освіті – допомогти майбутньому спеціалісту, зокрема вихователю, повірити в себе, цінність своїх думок, відчувати свою інтелектуальну спроможність.

При цьому суть та беззаперечна цінність інтерактивних методів навчання – в орієнтації на мобілізацію пізнавальних сил і прагнень студентів, пробудженні інтересу до пізнання, розвитку вміння концентруватися на творчому процесі і отримувати від нього задоволення, створенні сприятливої доброзичливої атмосфери навчання, запобіганні втоми в ході засвоєння навчальної інформації, розумового перенапруження, що безумовно сприяє позитивному самовідчуттю, а отже, збереженню здоров'я учасників освітнього процесу.

Зупинимось на характеристиці різновидів інтерактивного навчання. До форм і методів інтерактивного навчання, які можуть, на наш погляд, бути використані у процесі професійної підготовки, можна віднести такі як:

- *евристична бесіда* (запитально-відповідальна форма навчання, за якої педагог не повідомляє готових знань, а вміло поставленими запитаннями, іноді навідними, які не містять прямої відповіді, змушує студентів на основі власних знань, уявлень, спостережень, життєвого досвіду приходити до нових понять, висновків і правил. Евристична бесіда – виникла як реакція на зазубрювання навчального матеріалу і спрямовувалась на розвиток мисленнєвої діяльності);

- *презентація* (підготовлене професійно спрямоване монологічне висловлювання, об'єднане конкретним завданням і ситуативними умовами, яке базується на результатах аналітичного дослідження певної проблеми, має чітке логіко-композиційне оформлення і націлене на ефективне інформування, мотивування або переконання певної аудиторії);

- *дискусія* (колективне обговорення складного питання, з метою виявлення відмінностей в його розумінні, знаходження спільного консенсусу, істини);

– *мозкова атака* (метод розв'язування невідкладних завдань за дуже обмежений час, при цьому необхідно висловити найбільшу кількість нестандартних ідей; використовується для розвитку творчих здібностей або для розв'язання складних проблем);

– *мікрофон* (прийом, який є різновидом загально групового обговорення певної теми і надає кожному вихователю можливість висловлюватися. Слово надається лише тому, хто «тримає» уявний мікрофон, або відповідно до черги, визначеної лідером гри. Кожен з учасників висловлюється протягом однієї хвилини. Як варіант, прийом «Мікрофон» поєднується з ігровими завданнями: «Хочу сказати», «Закінчи речення» тощо);

– *педагогічний полілог* (інтерактивна форма роботи з педагогами, яка сприяє *формуванню власної педагогічної позиції*, розвитку критичного мислення, вимагає обізнаності у питаннях педагогіки та психології, знання методик. Учасникам пропонується дискусійне запитання, яке не передбачає однозначної відповіді й вимагає обговорення);

– *педагогічний консиліум* (це пошук шляхів розв'язання складних педагогічних проблем, наприклад, наприклад, як подолання бар'єрів між вихователями і дітьми, вихователями і адміністрацією, вихователями і батьками. На педагогічний консиліум збираються представники різних груп по колу, об'єднавшись у мікрогрупи. Кожна мікрогрупа розглядає проблему зі своєї позиції, шукаючи способи її усунення);

– *педагогічний аукціон* (форма роботи, спрямована на активний обмін новими ідеями, думками, педагогічними знахідками, їх захист та поширення. На аукціон доцільно презентувати ідею або проблему, яка найбільше хвилює і щодо якої існує багато думок чи навіть різноцінних рішень);

– *хвилинки емпатії* (парні інтерактивні етюди, що дають змогу добре зрозуміти позицію опонента, гнучко розв'язувати проблеми і конфлікти. Під час «хвилинок емпатії» майбутні вихователі навчаються ставити себе на місце іншого. Спочатку пропонуються ігрові етюди на виявлення емпатії, що спонукають учасників ототожнити себе з певним предметом: «Я – квітка», «Я – вікно», «Я – зошит». Далі предметом емпатії стають відомі казкові персонажі, герої художніх фільмів. Поступово учасники переходять до розгляду варіантів рішень як професійних, так і повсякденних ситуацій (вигаданих і справжніх) з метою віднайти оптимальні);

– *диспут* (це зіткнення ідей, думок, точок зору. З латини «диспут» означає розмірковувати, розбирати. Як інтерактивна форма роботи це може бути усна наукова дискусія, дебати після доповіді. Як правило, опоненти визначаються заздалегідь);

– *вікторина* (пізнавальна гра, яка складається із запитань та відповідей на теми з різних галузей знань; розширює загальноосвітній рівень майбутніх вихователів);

– *банк ідей* (раціональний спосіб колективного проектування нових ідей для вирішення практичних проблем, які не піддаються розв'язанню традиційним способом);

– *круглий стіл* (визнаний науковцями однією з ефективних інтерактивних форм навчання дорослих. Виокремлюють міждисциплінарний «круглий стіл» та навчальні зустрічі за «круглим столом». Під час міждисциплінарного «круглого столу» на заняття виноситься тема, яку необхідно розглянути з різних сторін: психологічної, педагогічної тощо, як правило, запрошуються різні фахівці. Слухачам заздалегідь пропонуються теми повідомлень, які коментуватимуть запрошені фахівці, передбачається активна участь педагогів в обговоренні проблеми);

– *робота в мікрогрупах* (три-шість осіб), які створюються на добровільних засадах для засвоєння нової концепції, теорії. Спочатку кожен член групи самостійно вивчає нову розробку або фрагмент, потім доповідає своїм колегам, які його доповнюють, коригують, обмінюються думками і врешті реалізують ідею на практиці;

– *рольова гра* (груповою формою роботи, яка включає практичне опрацювання різних моделей педагогічних ситуацій, з метою набуття досвіду дій шляхом гри. Інколи присутні можуть розігрувати ситуації, до яких вони вже потрапляли. Рольова гра імітує реальність призначенням ролей учасникам і наданням їм можливості діяти «наскільки насправді»);

– *тренінг* (спеціальний тренувальний режим, тренування, під час якого використовуються педагогічні ситуації, роздавальний матеріал, технічні засоби навчання);

– *кейс-метод* (з англ. *case* – *випадок, обставина*) суть методу полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються «кейсом») для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень студентами з певного розділу навчальної дисципліни. Цінність кейс-методу полягає в тому, що він одночасно відображає не тільки практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти при вирішенні цієї проблеми, а також вдало поєднує навчальну, аналітичну і виховну діяльність, що безумовно є діяльним і ефективним в реалізації сучасних завдань системи освіти);

– *ділова гра* (метод навчання професійної діяльності шляхом її моделювання, близького до реальних умов, з обов'язковим динамічним розвитком ситуації, задачі чи проблеми, що розв'язуються в чіткій відповідності до характеру рішень та дій її учасників. Як нетрадиційна форма сприяє активізації творчої ініціативи педагога, забезпеченню високого рівня засвоєння теоретичних знань і професійних умінь) [3].

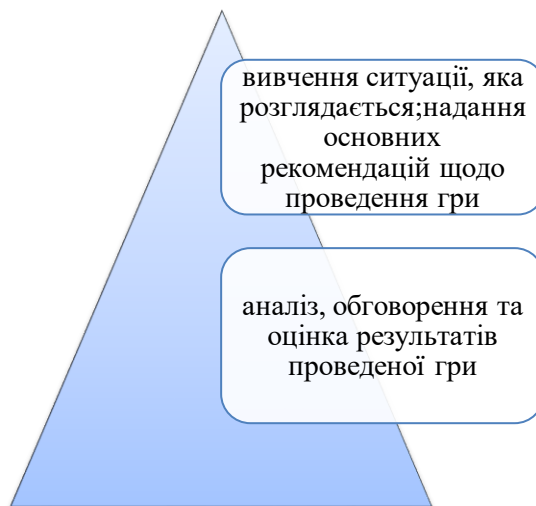

Рис.1. Структурні компоненти ділової гри

Принагідно зауважимо, що характерними особливостями інтерактивних форм та методів навчання є те, що вони дають можливість імітувати майбутню професійну діяльність вихователя, використовуючи різноманітні педагогічні ситуації, задачі, таким чином студент отримує максимальну нагоду для самовираження, продукування цікавих думок, неординарних рішень. Окрім цього, долається певний академізм, монологічність навчання.

Таким чином, застосування інтерактивних методів у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів є важливою умовою формування їхньої фахової компетентності. Інтерактивне навчання забезпечує активну участь студентів у освітньому процесі, сприяє засвоєнню змісту фахових дисциплін через практичну діяльність і моделювання реальних педагогічних ситуацій. Визначено, що системне і цілеспрямоване впровадження інтерактивних методів у освітній процес значно підвищує ефективність професійної підготовки вихователів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні та апробації авторських методичних моделей інтерактивного навчання, у вивченні впливу конкретних інтерактивних методів на формування окремих компонентів професійної компетентності майбутніх вихователів.

Список використаних джерел:

1. Бартків О., Дурманенко Є., Дурманенко О. Інноваційні технології професійної підготовки майбутніх вихователів до інтегрованого навчання. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 52. Том 1. С.76-80. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21529/1/innov_tech.pdf (дата звернення: 14.05. 2025).
2. Дубасенюк О. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки: монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. С. 14-47.
3. Єрмоленко А. Інтерактивні технології навчання: електронний навчальний курс. А. Єрмоленко. Біла Церква: БІНПО, 2022. 37 с. URL: <https://surl.li/wflpmi> (дата звернення: 14.05. 2025).

4. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти». URL: [file:///C:/Users/admin/Downloads/6616923634125654141836%20\(7\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/6616923634125654141836%20(7).pdf) (дата звернення: 14.05. 2025).

Світлана Цісарук,
логопед КЗ «Луцький заклад дошкільної освіти
(ясла-садок) №40 Луцької міської ради»,
м. Луцьк, Україна

СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО Й РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ СТИМУЛЯЦІЇ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: мовленнєвий розвиток, дошкільний вік, безпечне середовище, розвивальне середовище, стимуляція мовлення.

Стимуляція мовлення у дітей дошкільного віку є однією з основних складових їхнього розвитку, що безпосередньо впливає на соціалізацію, пізнавальну діяльність та емоційну сферу. Мовлення є важливим інструментом для взаємодії з оточуючим світом, і його розвиток має великий вплив на інші сфери психічного розвитку, зокрема когнітивні здібності, увагу, пам'ять і мислення. З цієї причини створення безпечного й розвивального середовища є необхідним для ефективної стимуляції мовлення у дітей.

Розвиток мовлення у дітей є складним і багатогранним процесом, який включає формування як звукової, так і семантичної сторін мови. За визначенням Виготського, мовлення є важливим інструментом когнітивного розвитку дитини, оскільки через мову дитина вчиться не лише спілкуватися, але й розуміти навколишній світ. Процес розвитку мовлення у дітей залежить від безлічі факторів, серед яких ключовими є соціальне середовище, в якому перебуває дитина, та можливості для мовної взаємодії [2].

На основі концепції розвитку мовлення Лурії можна виокремити кілька етапів мовного розвитку, які зумовлюють специфічні стратегії стимуляції мовлення на кожному з етапів, що включає як активне введення нових слів та виразів, так і розвиток граматичних конструкцій [4].

Для стимуляції мовлення необхідно створити безпечне і комфортне середовище, яке буде сприяти розвитку мовних навичок у дітей. Базовими умовами такого середовища є:

Емоційна безпека. Дитина має відчувати себе вільно, без страху, що її слова або помилки будуть засуджені чи осміяні. Емоційна підтримка з боку дорослих є ключовим фактором, який сприяє розвитку мовлення. Коли дитина відчуває підтримку, вона більш готова до спілкування.

Фізична безпека. Створення простору, де дитина може безпечно рухатися, гратися та взаємодіяти з навколишнім світом, є необхідною умовою для розвитку її мовлення. Сучасні дитячі кімнати, садки або ігрові майданчики мають бути оснащені безпечними іграшками, книгами та іншими матеріалами, що стимулюють мовленнєву активність.

Сенсорне середовище. Важливим є розвиток сенсорних здібностей дитини через взаємодію з різними матеріалами та предметами. Наприклад, використання текстурованих іграшок, звукових і рухливих об'єктів створює додаткові стимули для мовлення. Звуки природи, музика та різноманітні аудіовізуальні ефекти можуть активізувати мовленнєву активність, оскільки діти починають надавати значення звукам і асоціювати їх з об'єктами та подіями навколишнього світу [3].

Мовленнєвий розвиток можна стимулювати не лише через створення безпечного середовища, але й через активне залучення дітей до різних видів діяльності, що стимулюють мовленнєву активність.

Ігрова діяльність. Ігри є одним із основних засобів стимуляції мовлення у дітей. За допомогою ролевих ігор діти можуть розвивати свою здатність до спілкування, експериментувати з новими словами, інтонаціями та граматичними конструкціями. Ігри з образами, ляльками, драматизація казок, створення різних ситуацій, де дитина повинна висловлювати свої думки та емоції, є важливими інструментами мовного розвитку.

Читання та оповідання. Регулярне читання книжок, особливо з інтерактивними елементами (картинки, завдання, питання), допомагає дитині вивчати нові слова і фрази, розширювати свій лексичний запас. Створення ситуацій для вільних оповідей, де дитина може самостійно розповідати історії або дії героїв, є важливою частиною розвитку мовлення.

Спільні заняття з дорослими. Діти активно вчаться мовленням через взаємодію з дорослими. Бесіди, запитання, що стимулюють роздуми і відповіді, активне слухання і обговорення того, що дитина чула або спостерігала, є необхідними для розвитку критичного мислення і мовлення.

Музична діяльність. Пісні, вірші, ритмічні вправи та вправи на звуковідтворення створюють природне середовище для мовлення. Музика не лише допомагає розвивати слух, але й сприяє розвитку мовленнєвих навичок через ритм і повторення.

Отже, створення безпечного та розвивального середовища для стимуляції мовлення у дітей дошкільного віку є важливим компонентом їхнього загального розвитку. Використання ігрових, освітніх, сенсорних та музичних методів, а також забезпечення емоційної та фізичної безпеки дозволяє ефективно стимулювати мовну активність, розвивати вміння комунікувати, експериментувати з мовними конструкціями та виразами, а також формувати основи для подальшого навчання та соціалізації дитини. Тому для забезпечення успішного мовленнєвого розвитку необхідно використовувати комплексний підхід, що включає різні види діяльності, орієнтовані на активну участь дітей у процесі пізнання світу.

Список використаних джерел:

1. Козак Л. Психолого-педагогічні основи розвитку мовлення у дошкільників: монографія. Київ: Видавництво «Наука», 2015. 256 с.
2. Петренко Н. Ігрові методи в розвитку мовлення у дошкільників: навчальний посібник. Львів: Видавництво «Освіта», 2016. 180 с.

3. Губанова О. Роль мовлення у когнітивному розвитку дітей дошкільного віку: наукова стаття. Харків: Видавництво «Психологія», 2017. С. 15-24.
4. Левченко Т. Педагогіка безпеки: стратегії для створення безпечного середовища у дошкільних закладах: монографія. Київ: Видавництво «Освітній простір», 2018. 320 с.
5. Шевченко А. Методи розвитку мовлення в ігровій діяльності дошкільнят: посібник для вихователів. Одеса: Видавництво «Дошкілля», 2019. 140 с.
6. Сидоренко О. Соціальна взаємодія та мовленнєва активність дітей дошкільного віку: монографія. Чернівці: Видавництво «Педагогіка», 2020. 230 с.
7. Бондаренко І. Мовленнєва діяльність у дошкільному навчальному закладі: теорія та практика: навчальний посібник. Київ: Видавництво «Просвіта», 2021. 196 с.

Ольга Шадюк,
канд. пед. наук, доцентка
Рівненського державного гуманітарного університету,
м.Рівне, Україна
Юлія Шуляр,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Рівненського державного гуманітарного університету,
м.Рівне, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ

Ключові слова: педагогічні умови, ранній вік, соціальні уміння, уміння.

Педагогічні умови виховання соціальних умінь дітей раннього віку є одним із провідних напрямів сучасної дошкільної педагогіки, що зумовлює особливий акцент на формуванні у дитини необхідного базису особистісних якостей, здатності до ефективної взаємодії з однолітками та дорослими, а також надає позитивне ставлення до соціуму. Актуальність цієї проблеми підкріплена процесами глобалізації, динамічністю суспільного життя та постійними викликами, пов'язаними з необхідністю адаптації до різноманітних соціальних контекстів [1]. У ранньому віці закладаються основи подальшого психічного, комунікативного й особистісного розвитку, тому виховання соціальних умінь стає першочерговим завданням педагогів, психологів і батьків. У цій сфері проявляються індивідуальні та вікові особливості дитини, її емоційний стан, рівень мовленнєвого розвитку та загальна готовність до пізнання навколишнього середовища.

Однією з ключових педагогічних умов, що сприяють формуванню соціального розуму, є створення сприятливої емоційної атмосфери в дошкільному закладі або сімейному середовищі. У цьому контексті домашнього завдання вихователя стає організоване середовище, де дитина почувається емоційно захищеною, впевненою та відкритою до контакту [2]. Дослідження

засвідчують, що саме в ранньому дитинстві емоційне благополуччя та емоційний контакт із дорослим впливають на формування довіри, емпатії й базових соціальних навичок. Так, наприклад, у групі дітей, де педагог приділяє достатню увагу позитивній комунікації, підтримці й заохоченню, відзначає вищий рівень співпраці між дітьми, більш розвинену здатність до спільних ігор та колективних дій. Для створення такої атмосфери вихователь повинен демонструвати модель важливого ставлення: звертатися до дітей спокійним тоном, давати їм можливість висловлюватися, допомагати долати негативні емоційні стани. Атмосфера загальної довіри формується через посмішку, логічне звернення, спільний ігровий розгляд та пізнавальних ситуацій, а також через регулярне захоплення дитячих досягнень та заохочення ініціативи.

Наступною значущою педагогічною умовою є формування системи колективних ігор та діяльності, що стимулюють розвиток комунікації й соціальної компетентності дитини. У ранньому віці гра виступає провідним видом діяльності, за допомогою якої діти експериментують із різноманітними соціальними ролями, надається умінь домовлятися, розподіляти обов'язки й відповідати за них [3]. Гра може бути як сюжетно-рольовою, так і дидактично спрямованою. Сюжетно-рольові ігри дають змогу моделювати соціальну ситуацію: діти вчаться використовувати встановлені «правильні» гри, розуміти свою роль і роль однолітків, що у майбутньому виробленню навичок соціального контролю, відповідальності та співробітництва. Прикладом ефективної колективної гри може служити «Сім'я», де кожна дитина обирає певну роль (наприклад, «мама», «тато», «дитина»), а через ігрові дії відпрацьовує основи взаємодії, співчуття, взаємодопомоги. Дидактичні ігри можуть мати на меті навчити дітей розділятися іграми, разом розв'язувати прості завдання, розміщувати компромісні рішення, а також розвивати навички самоконтролю й самоорганізації. У подібних іграх педагог може втручатися опосередковано, пропонуючи правила, що полегшують встановлення контакту між дітьми, проте основна увага має приділяти заохоченню їхньої ініціативи.

Не менш важливою педагогічною умовою є залучення батьків до процесу формування в дитини соціального розуму. Досвід сімейного виховання часто є першим «соціальним» досвідом дитини, і те, як саме батьки реагують на поведінку й потреби дитини, може істотно вплинути на її готовність взаємодіяти із зовнішнім світом [4]. Педагог, у свою чергу, повинен будувати стосунки з родиною, інформувати батьків про значущість колективних форм діяльності та розвивати в них партнерські навички конструктивного спілкування з дітьми. Доцільним можна проводити спільні заходи, відкритих занять, фестивалів і конкурсів, де батьки й діти взаємодіють у спільній діяльності й мають змогу краще пізнати одного. Важливо, аби педагоги наголошували батькам на важливості розвитку у дитини саме тих рис, які допомагають їй впевнено відчувати себе в дитячому колективі (дружелюбність, толерантність, відкритість до спільної діяльності). Крім того, варто інформувати батьків про проблеми й досягнення дитини в соціальній сфері, щоб вони могли вчасно коригувати сімейне виховання, співвідносити його з цінностями та вимогами дошкільного закладу.

Окрему увагу слід приділити педагогічному контролю й оцінці динаміки розвитку соціальних умінь дітей раннього віку. Регулярне спостереження за взаємодією дитини з однолітками й дорослими, аналіз її поведінки в конфліктних чи проблемних ситуаціях, оцінка ступеня самостійності при розв'язанні завдань – усе це дає змогу легко виявити «слабкі місця» й розробити індивідуальні корекційно-розвивальні програми. Наприклад, якщо педагог помічає, що дитина вступає в контакт із ровесниками і неохоче бере участь у колективних іграх, це може бути сигналом про необхідність посиленої уваги до її психічного розвитку або мовлення [5]. З іншого боку, якщо дитина демонструє підвищену активність і частину конфліктів, слід навчити її базових способів регуляції емоцій та пояснити правила «чергування» ініціативи: у колективі кожен має право говорити, а інші – слухати. Дотримання цих правил і вміння домовлятися зробити перебіг гри чи спільного заняття більш продуктивним і приємним для всіх учасників.

Соціальні уміння в ранньому віці охоплюють не тільки комунікацію з однолітками, а й формування первинних норм етикету та культурної поведінки. Так, діти мають навчитися слухати одне одного, дивитися очі в під час розмови, не перебивати, висловлювати подяку й прохання, вибачатися за помилки. Ці елементарні правила з часом переходять у стійкі звички, які стають основою для формування етичних норм поведінки у більш зрілому віці. Ефективним методом, який дозволяє дітям і запам'ятати подібні норми, є різні сюжетно-рольові моделювання: розіграш коротких епізодів, де герої (ляльки, іграшки чи самі діти) виходять у типові побутові умови – пригостання солодощами, привітання гостей, прощання тощо [6]. Після кожної сценки можна проговорити, як були викликані герої, чи були вони тими, що варто було б змінити. Таким чином у дитини закладаються первинні механізми розрізнення прийнятої та неприйнятої поведінки.

Наступним вагомим аспектом є диференційований підхід до різних типів темпераменту й особистісних якостей дітей. У групах завжди знайдуться більш стримані та сором'язливі діти, якими складно вступати в комунікацію, а також дуже активні й гіперактивні, які потребують навчання самоконтролю й толерантності до інших. Завдання педагога виникає в тому, щоб виявити його потреби кожного вихованця й забезпечити індивідуальні умови для соціального зростання. також, якщо потрібно додатково заохочувати менш активних дітей до участі в іграх, створювати для них безпечний простір, де вони можуть висловлюватися без страху суду. А особливо активним дітям можна регулярно пропонувати завдання, які вимагають витримки й концентрації (складні пазли, будівельні набори), а також проводити короткі вправи на релаксацію та розвиток емоційної стабільності. Диференціація методів і прийомів дає можливість педагогу охопити весь спектр дитячих потреб, запобігти конфліктам і сприяти загальному розвитку соціальних здібностей.

Дуже важливо стимулювати у дітей раннього віку навички самостійності ініціативи в соціальній взаємодії. Педагоги й батьки іноді погано контролюють дії дитини, що може гальмувати її прагнення до самостійних відкриттів і взаємодій. Соціальна компетентність передбачає, що дитина вчиться сама

шукати проблеми розв'язання, звертатися за допомогою до однолітків чи дорослих у разі потреби, проявляти ініціативу в іграх або спільних заходах. Наприклад, корисно пропонувати дітям самостійно вибрати іграшку чи партнера для гри, організувати «міні-проекти», де вони можуть проявити творчість і винахідливість. Під час цих проектів дорослий не повинен нав'язувати своє бачення, а лише м'яко спрямовувати процес, підказувати можливості варіантів дій і підтримувати інтерес дитини.

З огляду на зростання ролі інформаційних технологій у житті сучасного суспільства, заслуговує на увагу й питання впливу цифрового середовища на розвиток соціальних умінь дітей. Хоча ранній вік із загалом не є оптимальним для активного використання гаджетів, сучасна реальність диктує брак, що діти часто стикаються з цифровими пристроями вдома. Завдання педагога – не лише захистити від особливого чи неконтрольованого використання цифрових технологій, а й запропонувати форми активного «цифрового» спілкування: наприклад, перегляд навчальних мультифільмів у межах коротких занять із наступним обговоренням побачених ситуацій. Однак тут важливо зберегти живе спілкування в колективі як пріоритет: будь-які цифрові засоби мають бути додатковим інструментом, а не замінити іншим людський контакт. Саме в контексті живої взаємодії формується емоційний інтелект, який є основою для соціальної адаптації та вміння співпереживати.

Особлива роль у вихованні соціальних умінь підвищує особистість самого педагога, його професійну компетентність і морально-етичну культуру. Діти в ранньому віці старші досліджувати поведінку значущих для них дорослих, і вихователь має бути взірцем толерантності, ввічливості й готовності допомогти. Надзвичайно важливо, щоб педагог підходив до кожної ситуації спокійно, без конфронтації, з повагою до гідності дитини. Підвищений тон, неважливі коментарі чи порівняння з іншими дітьми можуть завдати шкоди самооцінці й викликати агресивну або, навпаки, замкнуту поведінку. Відкритичність, доброзичливість і послідовність дорослого заохочує дітей проявляти аналогічні якості. До того ж педагог має вміти аналізувати власний стиль спілкування, уникати стереотипів і переконуватися, що його методи виховання базуються на сучасних наукових підходах і враховують індивідуальні особливості кожної дитини.

Ще важливою умовою успішного освітнього формування соціальних умінь є інтегрований підхід у реалізацію програм для дітей раннього віку. Усі напрями розвитку дитини (фізичний, пізнавальний, мовленнєвий, художньо-естетичний) мають бути пов'язані з формуванням основних соціальних навичок. Наприклад, заняття з образотворчого мистецтва можуть бути проведені в парах або невеликих групах, де діти спільно створюють один творчий продукт, обговорюють ідеї та підтримують ініціативу одного. У фізичному розвитку також можна закласти елементи соціальної взаємодії: командні ігри, естафети, спільна підготовка спортивних завдань. Такий інтегрований формат дозволяє дитині легше засвоювати соціальні норми й водночас сприяє більшому цільному розвитку. Адже соціальні уміння стоять не ізольованими «уроками», а частиною природного освітнього процесу.

Питання впровадження інклюзивної освіти також має велике значення для виховання соціального розуму в ранньому віці. Якщо до групи приєднуються діти з особливими освітніми потребами, це додає додаткові виклики, але й відкриває нові можливості для формування в усіх дітей навичок толерантності, співчуття й взаємодопомоги. Педагог має повністю спланувати заняття таким чином, щоб кожна дитина мала змогу взяти участь у спільній діяльності відповідно до своїх можливостей. У такому середовищі здорові діти вчаться розуміти й приймати індивідуальні особливості інших, а діти з особливими потребами здобувають позитивний досвід спілкування в більшому колективі. Цей досвід є цінним поза межами формування відкритого й гуманного суспільства.

Таким чином, педагогічні умови виховання соціальних умінь дітей раннього віку охоплюють широкий спектр складових: створення сприятливого емоційного клімату, використання різноманітних форм колективної діяльності, інтерактивні методики й ігри, залучення батьків, систематичний моніторинг розвитку дитини, особистісний приклад педагога, диференційований підхід, інтегрований формат освітніх програм і ціннісна єдність усіх учасників освітнього процесу. Дитина, що виростає в умовах постійного заохочення до соціальної взаємодії, опановує базові норми етикету, співчуття, вміння домовлятися й долати конфлікти, у дорослому житті має більше шансів на успішну соціалізацію та професійну реалізацію. Водночас, формуючи в дітей здатність до співробітництва, толерантність і відповідальність, ми закладаємо підвалини для побудови гармонійного, гуманістичного й високоорганізованого суспільства. Саме тому виховання соціальних умінь дітей раннього віку є одним із головних пріоритетів сучасної педагогіки, що вимагає постійної уваги, наукового обґрунтування й системної практичної реалізації.

Список використаних та джерела:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): затв. МОН України від 12.01.2021 р. Київ: МОН України, 2021. 36 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: схвалена Колегією МОН України (протокол № 6/2-19 від 17.06.2015). Київ: МОН України, 2015. 23 с.
3. Вуд Е. Гра, навчання та навчальна програма раннього дитинства / Е. А. Вуд. Лос-Анджелес : SAGE, 2013. 240 с.
4. Педагогіка раннього віку: теорія і практика / За ред. М. Б. Євтух. Київ: Либідь, 2020. 288 с.
5. Гончарук І. Соціальна адаптація дошкільнят в умовах інклюзії / І. М. Гончарук. Одеса : Південний видавничий дім, 2021. 156 с.
6. Чупринюк О. Формування соціальної компетентності дошкільнят: теоретичні основи та практика. Вінниця : Нова книга, 2022. 210 с.

Марія Шевченко,
здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна
Науковий керівник – Світлана Боярчук,
викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ ПРАВИЛЬНОСТІ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

Ключові слова: граматична правильність мовлення, граматична будова мови, дидактичні ігри, діти старшого дошкільного віку.

Формування граматичної правильності мовлення дітей дошкільного віку є одним з важливих завдань розвитку мовлення, оскільки є складником мовленнєвої компетентності та відіграє ключову роль у розвитку мислення, комунікативних навичок та мовленнєвої культури дитини. Володіння граматично правильним мовленням сприяє здатності логічно і послідовно висловлювати думки, встановлювати зв'язки між предметами та явищами, а також вільно спілкуватися з оточенням. Крім того, сформовані мовленнєві навички полегшують процес навчання у школі та забезпечують успішну соціалізацію. Саме тому, дослідження процесу формування граматичної правильності мовлення у дітей старшого дошкільного віку є актуальною проблемою дошкільної лінгводидактики.

Особливості засвоєння граматичної будови мови дітьми дошкільного віку досліджували такі вчені як: Н. Маковецька (засвоєння дітьми іменників, утворених за допомогою суфіксів зі зменшено-пестливим значенням), Н. Лопатинська (вживання дітьми префіксальних дієслів: уміння утворювати похідні дієслова за допомогою дієслівних префіксів)[1].

Так, К. Крутій експериментальним шляхом визначила групи прийменників і часток, які найчастіше вживаються в активному мовленні у дітей старшого дошкільного віку та наявні в їх пасивному словнику, а також з'ясувала розуміння дітьми відношень, що передаються службовими частинами мови. Авторка дослідила особливості засвоєння дошкільниками службових частин мови (прийменників, сполучників, часток) та частоту їх вживання дітьми.

У контексті означеної проблеми цінним є твердження А. Богуш, яка зазначає, що дитина від народження до школи має оволодіти граматичною будовою мови, тобто навчитись утворювати від однієї основи форми однини і множини теперішнього і минулого часу, відмінювати слова за відмінками та особами, вживати слова із суфіксами і без них, правильно вживати рід іменників, самостійно утворювати граматичні форми за аналогією, складносурядні та складнопідрядні речення, тобто засвоїти морфологічну і синтаксичну системи рідної мови [1, с.400].

Завдання формування граматичної правильності мовлення дітей старшого дошкільного віку окреслені в Державному стандарті дошкільної освіти та освітніх програмах. Зокрема, у програмі «Дитина» подано такі завдання: формувати уміння самостійно будувати прості й складні речення, вправляти у складанні простих поширених речень з прикметниками, означеннями і прислівниками; у вживанні складних речень зі сполучниками (а, але, і, то, адже та ін.); вживати вставні слова та порівняльні звороти зі сполучниками (мов, немов); вправляти у вживанні іменників – назв людей за фахом (вихователь, лікар, пожежник), в утворенні іменників – назв малят тварин; учити утворювати слова із здрібніло-пестливими суфіксами та суфіксами згрубілості; вправляти в утворенні дієслів протилежного значення за допомогою префіксів; у вживанні та узгодженні порядкових та кількісних числівників з іменниками, займенників з іменниками, спільнокоренових слів; виховувати критичне ставлення до граматичних помилок [2, с. 247].

Ефективним інструментом формування граматично правильного мовлення дітей старшого дошкільного є дидактичні ігри, оскільки вони сприяють активному залученню дітей до процесу навчання, стимулюють їхню мотивацію та інтерес до отримання нових знань. Як зазначає Т.Поніманська, дидактична гра – система впливів, спрямована на формування у дитини потреби у знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [4, с. 355].

Основою дидактичної гри є пізнавальний зміст, який передбачає засвоєння дитиною знань і умінь, які необхідні для вирішення навчальних завдань, визначених грою. Гра є доступним способом переробки отриманих знань і вражень з навколишнього світу. Під час гри дитина уявляє себе у різних ситуаціях, а робота з образами, що присутні в ігровій діяльності, сприяє розвитку мислення.

У грі є важливими правила, які визначаються загальними цілями формування особистості дитини, дидактичними завданнями і ігровими діями. Ці правила містять вимоги та надають педагогу можливість керувати процесами гри, пізнавальною діяльністю та поведінкою дітей. Вони також впливають на розв'язання дидактичних завдань, спрямовуючи увагу дітей на досягнення конкретної навчальної мети. Ігрові дії є основою дидактичної гри, можуть бути різними за складністю, залежно від пізнавального змісту та дидактичного завдання, включають складні розумові процеси, такі як сприйняття, порівняння та мислення. Вони відображають мотивацію до ігрової діяльності та активне бажання вирішити поставлене завдання.

Варто зазначити, що результати нашого дослідження щодо означеної проблеми, свідчать про необхідність використання дидактичних ігор у роботі з дітьми старшого дошкільного віку. З метою подолання основних помилок та недоліків мовленні дітей старшого дошкільного віку, виявлених під час діагностики, у подальшій своїй роботі ми використали комплекс дидактичних ігор та дидактичних вправ, спрямованих на формування граматичної правильності мовлення у дітей старшого дошкільного віку, зокрема: на відмінювання іменників у родовому відмінку множини; відмінювання іменників

у називному відмінку множини; відмінювання іменників у знахідному відмінку однини і множини; вживання роду іменників; узгодження числівників з іменниками вправляти у вживанні слів – ознак, присвійних прикметників, прийменників; утворення прикметників з опорою на мнемоквадрати («Один – багато»; «Відгадай: чого не стало?»; «Підкажи слівце»; «Скажи правильно»; «Хто найуважніший?»; «Назви ласкаво»; «Зміни речення»; «Допоможи мамі знайти своїх дитинчат»; «Розташуй правильно») та інші.

Також ми пропонували дітям дидактичні ігри з предметним картинками, які використовували з метою вправлення у правильному узгодженні числівників з іменниками, відмінюванні іменників в однині і множині, узгодженні прикметників з іменниками в роді, числі та відмінку. Під час дидактичних ігор з сюжетними картинками діти засвоювали вживання речень різних типів: складних, із сполучниками, сполучними словами, однорідними членами речення; правильність уживання відмінкових форм іменників родового, давального, орудного, місцевого відмінків множини та іменників жіночого роду, утворення нових слів за допомогою суфіксів, префіксів. Сюжетні картинки викликали у дітей більший інтерес, що дало можливість за допомогою запитань стимулювати їх до висловлювання своїх думок та оформлення у вигляді поширених речень залежно від зв'язків між об'єктами, зображених на картинці.

Варто відмітити, що одним з ключових механізмів, який лежав в основі формування граматичної правильності мовлення у процесі ігор стала мотивація. Позитивні емоції, які виникали під час гри, сприяли кращому засвоєнню дітьми старшого дошкільного віку граматичної будови мови.

Отже, гра є провідним видом діяльності дітей дошкільного віку, а дидактична гра поєднує в собі освітні та ігрові завдання, що робить її ефективним засобом формування граматичної правильності мовлення. Граючи, діти не лише отримують знання, а й засвоюють граматичні норми інтуїтивно, природно. Дидактичні ігри передбачають активну участь дітей, що сприяє розвитку їхньої мовленнєвої активності.

Список використаних джерел:

1. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: підручник. Вид. 2-ге, доповнене. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2015. 704 с.
2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проєкту В.О. Огнев'юк ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна [та ін.] ; наук. ред.: Г.В. Беленька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 440 с.
3. Крутій К., Деснова І., Блашкова О. Особливості засвоєння дитиною дошкільного віку основних закономірностей граматичної будови рідної мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. №. 8 (346). Ч. 1. С. 16-28.
4. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: підручник. 4-те видання, перероблене. Київ: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.

Анастасія Ширшун,
здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

Науковий керівник – **Марія Замелюк,**
канд. пед. наук, старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна

ВІЛЬНА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДУ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: вільна гра, уявлення дітей про природу, діти дошкільного віку

Дошкільний вік є ключовим етапом у формуванні світогляду дитини, коли закладаються основи її ставлення до навколишнього світу та природи. Це час, коли діти особливо сприйнятливі до вражень і готові до пізнання, тому своєчасне знайомство з рідною природою стає важливим завданням для вихователів. Педагоги в дошкільних закладах мають виховувати любов до природи, стимулювати пізнавальний інтерес до її явищ та формувати у дітей гуманне, відповідальне ставлення до довкілля. Залучення дітей до природи не лише розширює їхній кругозір, а й формує основи екологічної свідомості, яку вони нестимуть у доросле життя. Пізнання світу природи через ігри, спостереження, дослідження, казки й творчість дозволяє дітям усвідомити цінність кожного природного об'єкта, відчувати відповідальність за навколишнє середовище та проявляти готовність берегти природу.

Державний стандарт дошкільної освіти України – Базовий компонент дошкільної освіти (2021р.) – ігрову діяльність виділяє в освітній напрямок «Гра дитини», в якому акцентує увагу на тому, що гра є провідною діяльністю дітей дошкільного віку, яка в свою чергу сприяє формуванню особистості дитини-дошкільника [1].

Ігри є важливим елементом у розвитку дітей, адже через гру вони вчаться співпрацювати, приймати рішення, розвивати креативність та багато іншого. Важливо знаходити баланс між вимогами до результатів їхньої діяльності та наданням можливостей для вільної гри та творчості. Вільна гра надає дітям можливість проявити власну креативність і уяву. Цей процес дозволяє їм створювати свої власні правила та сюжети, що є важливим для розвитку їхніх навичок самовираження та соціальної взаємодії. Вільна гра також сприяє формуванню впевненості в собі та незалежності, адже діти беруть активну участь у формуванні своїх ігрових переживань.

Так, Т. Піроженко, вказує на те, що «...вільна гра спонукає дитячий мозок до росту та розвитку, до утворення сильних нейронних зв'язків як основи для формування вміння розв'язувати проблеми в наступних періодах життя» [3, с.4].

Як зазначає М. Замелюк, «Гра лежить в основі дитячого розвитку. Через гру діти пізнають і вивчають свій світ. Вони досліджують своє фізичне оточення,

виражають емоції та розширюють свій словниковий запас. Гра є природною та важливим інструментом для когнітивного, фізичного, соціального та емоційного розвитку дітей, а також для їхньої уяви та творчості.

У вільній грі діти можуть вибирати все – у них є свобода вибору ігрових матеріалів, сфери інтересів, сюжету. Під час вільної гри діти можуть виражати себе так, як вони вибирають залежно від дня, часу та ситуації, у якій вони перебувають, що є важливими для них; створюють свою власну гру. Вони вільні вирішувати, що вони хочуть робити, де і з ким вони хочуть грати. У цьому відношенні вільна гра як педагогічний метод відрізняється від керованої гри як частина освітньої пропозиції» [2, с.41].

Сьогодні, незважаючи на наявність великої кількості іграшок і ігор, діти можуть відчувати тиск щодо виконання певних стандартів чи очікувань, що обмежує їхню здатність до вільної гри. Важливо створювати середовище, в якому діти відчують себе вільними та впевненими у своїх виборах і творчих вираженнях. Тому варто звернути увагу на організацію ігрових просторів, які заохочують імпровізацію та креативність, а також на підтримку дорослих, які розуміють важливість вільної гри для розвитку.

Хоч ігрові технології навчання можуть бути корисними для досягнення навчальних цілей, важливо пам'ятати, що вони не завжди сприяють розвитку самостійності та ініціативи у дітей. Діти потребують можливості для самостійної гри, яка дозволяє їм досліджувати, експериментувати і робити власні вибори без обмежень, накладених дорослими, що допомагає їм розвивати критичне мислення і здатність до прийняття рішень. Тому варто знайти способи інтегрувати вільну гру в освітній процес, поєднуючи навчальні завдання з елементами імпровізації та самовираження. Це допоможе зберегти навчальний аспект, але водночас дати дітям можливість вільно взаємодіяти зі світом навколо них.

Вільна гра дійсно вимагає елементу непередбачуваності та творчості. Коли діти грають у вільній формі, вони можуть виявляти свої емоції, втілювати свої ідеї в життя та змінювати правила гри залежно від ситуації. Це створює можливості для розвитку креативності, комунікаційних навичок і соціальної взаємодії. Чітко визначені правила в такій грі допомагають дітям навчитись встановлювати межі та усвідомлювати необхідність співпраці з іншими учасниками. Залучення емоцій у процес ігри робить його більш значущим та мотивуючим. Важливо заохочувати дітей до цього типу взаємодії та бути відкритими до їхніх ідей і змін у правилах гри.

Для дітей дошкільного віку вільна гра є основним способом пізнання світу та розвитку. Граючись, діти не лише розважаються, але й набувають важливих соціальних та емоційних навичок, які знадобляться їм у дорослому житті. Саме гра допомагає їм стати більш адаптивними, гнучкими та емоційно стійкими. У процесі гри діти часто виражають свої емоційні переживання, такі як образи, смуток чи радість, «переграючи» важливі для них події. Це дає їм можливість зрозуміти і осмислити власні емоції, розвивати емоційний інтелект та навчатися ефективно взаємодіяти з іншими людьми.

Крім того, вільна гра є важливим простором для соціалізації дітей. Вона дозволяє їм отримати досвід соціальних взаємин, де вони вчаться взаємодіяти з однолітками: відстоювати свої інтереси, поступатися, ділитися, приймати рішення, розв'язувати конфлікти, пропонувати та приймати рішення в спільних ігрових ситуаціях. Це є основою розвитку соціальних і комунікативних навичок, необхідних у подальшому житті.

У віці від 6 до 7 років діти активно наслідують дорослих і однолітків, вбираючи соціальні норми та поведінкові моделі. Вільна гра надає їм можливість не лише відтворювати те, що вони спостерігають, але й експериментувати з цими навичками в безпечному контексті.

Зокрема, Т. Піроженко та О. Корнєєва переконані, що для дітей дошкільного віку вільна гра є не просто забавою, а й важливим інструментом для розвитку їхнього емоційного інтелекту та психологічного благополуччя. У грі діти мають змогу переживати різні емоції, вчитися керувати ними та розвивати навички саморегуляції, які знадобляться їм у навчанні. Вільна гра сприяє розвитку особистості дитини, її самовираженню та вмінню задовольняти власні потреби [3, с.7].

Вільна гра є важливим каталізатором для розвитку дітей, адже вона створює умови для формування нейронних зв'язків у мозку та сприяє розвитку багатьох ключових навичок. Через гру діти отримують можливість досліджувати, пробувати та помилятися, що допомагає їм усвідомлювати свої думки та переживання. Ця самостійна ігрова діяльність не лише сприяє розвитку творчого потенціалу, але й формує основи для критичного мислення. Діти вчаться розв'язувати проблеми, взаємодіяти з іншими та управляти своїми емоціями, що є надзвичайно важливими навичками в усіх сферах життя. Гра також підтримує розвиток соціальних навичок, оскільки діти вчаться комунікувати, співпрацювати та знаходити компроміси в процесі гри. Тому важливо створювати сприятливе середовище, яке стимулюватиме дітей до вільної гри та експериментування.

Вільна гра є важливим інструментом, який дозволяє дітям вчитися вирішувати проблеми, працювати в команді, аналізувати інформацію та втілювати свої ідеї. Повага й терпіння до цього процесу з боку батьків і вихователів забезпечує дітям можливість розвиватися в комфортному середовищі, де вони можуть вільно висловлювати свої думки та ідеї. Це, у свою чергу, закладає основи для розвитку самостійності, відповідальності та впевненості у собі.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovo%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Замелюк М. Вільна гра: значення та переваги для розвитку дитини. Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : матеріали XIII наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 07 листоп. 2023) / упоряд.: Т. Жалко, Ю. Луцьок, О. Галан. Луцьк : КЗВО «Луцький педагогічний коледж» ВІППО, 2023. С. 40-43.

3. Піроженко Т., Корнєєва О. Гра дитини. Впроваджуємо оновлений Базовий компонент дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 5. С. 3-13.

Оксана Шклярчук,

*здобувачка освіти 4 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради*

м. Луцьк, Україна

Науковий керівник – Алла Бубін,

канд. пед. наук,

старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

м. Луцьк, Україна

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ М. МОНТЕССОРІ В СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: педагогічні ідеї М.Монтессорі, сенсорне виховання, заклад дошкільної освіти, спеціальне середовище, зони, Монтессорі-матеріали.

Використання педагогічних ідей М. Монтессорі в сучасному закладі дошкільної освіти є важливим для розвитку самостійності, пізнавальної активності та індивідуальності кожної дитини через створення підготовленого середовища та надання свободи вибору діяльності.

Державний стандарт дошкільної освіти наголошує на формуванні сенсорно-пізнавальної компетенції, яка включає вміння орієнтуватися в сенсорних еталонах (колір, форма, величина), обстежувати предмети різними аналізаторами та використовувати сенсорні відчуття в пізнавальній діяльності [1].

Гармонійно влаштоване навчання та життя дитини в закладі дошкільної освіти дозволяє реалізувати закладений потенціал, починаючи з раннього віку. Тому педагоги закладів дошкільної освіти прагнуть використовувати у практиці системи найбільш природно підходящі для дітей, враховують їх вікові особливості, допитливість і прагнення вивчати світ у всьому його різноманітті.

Широко відома педагогічна система Марії Монтессорі є основою багатьох існуючих систем виховання маленьких дітей. Дошкільна освіта закладає основу особистості, сприяє розкриттю здібностей дитини протягом усього її подальшого життя, вирішує завдання навчання дитини життя у суспільстві, знайомства з основними законами життя та природи, підготовки її до школи.

Педагогічна система М. Монтессорі – це освітня методика, яка відрізняється дитиноцентричним підходом, що заохочує природне, спонтанне навчання. На відміну від традиційних практик, підкреслює вроджену допитливість дитини. Ця система заохочує автономію в процесі навчання. Також відома як відкрита освіта, вона цінує свободу навчання. Для дітей раннього та дошкільного віку визначає сенсорну, практичну та мовну діяльність.

Основним завданням педагогіки М. Монтессорі є спонукування дитини до гармонійного всебічного саморозвитку, що відбувається у спеціально

створеному педагогом середовищі, у якому дитина займає провідну роль, а вихователь лише допомагає їй у цьому [4, с.234].

Педагогічну спадщину М. Монтессорі досліджували в широкому спектрі наукових публікацій вітчизняних вчених (А. Андрушко, В. Горюнова, І. Дичківська, Б. Жебровський, В. Золотоверх, Н. Кравець, Т. Михальчук, Т. Мостова, Т. Поніманська, Н. Прибильська, О. Савченко, К. Стрюк) [4, с.36].

Таким чином, Монтессорі-педагогіка орієнтована на особистість дитини і визнається унікальною, а також гуманістично-спрямованою, продуктивною багатьма педагогами.

Основним принципом методики Марії Монтессорі є повага до індивідуальності дитини. Педагогічний підхід М. Монтессорі акцентує увагу на тому, що кожна дитина має свій унікальний ритм розвитку та інтереси, що необхідно враховувати під час організації навчального процесу. Цей підхід спонукає до створення умов, у яких дитина може навчатися на основі власних потреб і інтересів, що сприяє формуванню автономності та впевненості у своїх силах.

Іншим ключовим аспектом є ідея свободи вибору. Педагогиня вважала, що діти повинні мати можливість обирати діяльність, яка їх цікавить, і займатися нею у зручному для них темпі. Така свобода сприяє розвитку самодисципліни, здатності до прийняття рішень та відповідальності за виконану роботу. Вона підкреслювала, що дитина, яка активно обирає завдання та працює над ним, розвиває у себе критичне мислення та самостійність [17, с.6].

Організація спеціального середовища є ще одним основоположним елементом педагогіки Марії Монтессорі. Середовище повинно бути структуроване так, щоб стимулювати самостійну діяльність і вчити дітей організовувати середовище. Вона вважала, що кожен елемент в середовищі має свою функцію і повинен бути доступним дитині. Важливим є також використання спеціальних матеріалів, розроблених для розвитку різних аспектів особистості дитини – від сенсорного сприйняття до логічного мислення. Монтессорі-матеріали відрізняються високою функціональністю, інтуїтивною зрозумілістю та можливістю самокорекції, що дозволяє дитині самостійно перевіряти правильність своїх дій.

За педагогічною системою М. Монтессорі: «простір, в якому перебуває дитина, повинен пропонувати їй великий вибір мотивацій, які підштовхують її до діяльності і провокують на набуття власного досвіду». Бажання та нахили дітей дуже різні: одна дитина хоче малювати, друга – будувати, третя – мовчки спостерігати за своїми однолітками. Дітям пропонують різні види діяльності на вибір. Це стало можливим завдяки поділу середовища на зони розвитку: зона навичок практичного життя, сенсорна зона, математична зона, граматична зона, космічна зона, зона відпочинку, художня зона, зона розвивальних ігор.

У Монтессорі-класі все повинно належати дітям. Все, що висить на стінах, треба опустити на рівень очей дитини. Предмети меблів тут виконують важливі функції, тому до них ставиться ряд вимог. Головні з них – відповідність віку, зросту, силі дітей. Столи і стільці мають бути легкими, щоб дітям було зручно ними користуватися, переставляти з місця на місце, витирати й мити. Шафи і

стелажі повинні бути відкритими, низенькими, щоб всі матеріали розташовані на полицях, знаходились на рівні очей дитини, тобто, щоб діти легко могли їх брати і повертати на місце. Всі предмети в оточенні дитини повинні бути справжніми, реальними, але маленькими, відповідно до розмірів дитини [2, с.52].

Дослідження рівня розвитку дітей за критеріями методики М. Монтесорі виявило, що більшість дітей раннього віку (60%) мають середній рівень сформованості навичок розрізнення величини, форми, кольору, орієнтації в просторі та смакових якостей. Лише 10% дітей досягли високого рівня, що вказує на потребу у системній роботі щодо розвитку сенсорного сприймання. 30% дітей потребують індивідуального підходу та посиленої колекційної підтримки (рис.1.).

Рис. 1. Рівні сенсорного розвитку за методикою М. Монтесорі

За підходом М. Монтесорі освітнє середовище спроектоване таким чином, щоб дитина мала змогу вільно вибирати види діяльності та навчальні матеріали, доступні в межах її зросту і рівня розвитку. Діти працюють окремо або у невеликих групах, сидячи за низькими столами або на килимках на підлозі.

Вихователь адаптує простір під здатності та інтереси дітей: матеріали групуються за змістом (практичне життя, сенсорне сприйняття, мовленнєві та математичні вправи, елементи природознавства тощо) і подаються у послідовному порядку у міру освоєння дитиною. Важливо, щоб усе було розташовано акуратно та охайно – діти навчаються дбати про середовище навколо себе, самостійно прибираючи за собою робочі інструменти.

Ключовим елементом методики є спеціально розроблені дидактичні матеріали, які активізують самостійну пізнавальну діяльність. Заняття з такими матеріалами дозволяють дитині працювати «руками» – кожен об'єкт стимулює дослідження і залучає органи чуття. Наприклад, практичні вправи включають підігрівання води з однієї посудини в іншу за допомогою ковшика, пересипання крупи ложкою, чистку фруктів, застібання гудзиків чи зав'язування шнурків, сервірування столу тощо. Сенсорні матеріали можуть містити набори блоків та планшетів для сортування за розміром і кольором, звукові та тактильні коробки, геометричні тверді форми – усе це допомагає розвивати сприйняття кольору, форми, звуку, ваги тощо. Мовленнєві вправи пропонують дітям наприклад піщані букви, рухомий алфавіт та картки з зображеннями, що дозволяє зв'язати

буквені символи з вимовою. Математичні матеріали включають предмети з цифрами, лічильні палички, золоті намистини для засвоєння рахунку й операцій.

Педагог спочатку демонструє нову вправу, а потім делікатно супроводжує дитину, пропонуючи підказки лише за необхідності. Замість жорсткого контролю він створює сприятливу атмосферу: пояснює правила роботи з матеріалами, навчає догляду за груповою кімнатою та поваги до дитини. Саме вихователь «лагідно супроводжує дітей, допомагаючи їм підтримувати порядок і чистоту в середовищі». Такий підхід сприяє тому, що дитина сприймає педагога як партнерського провідника у пізнанні світу, а не як єдине джерело знань [3, с.37].

Для успішного втілення ідей М.Монтессорі важлива тісна співпраця з родинами вихованців. Педагогічний колектив має регулярно інформувати батьків про особливості методики та демонструвати, як реалізовувати її елементи вдома.

Рекомендується проводити для батьків семінари чи майстер-класи, де пояснюється цінність свободи дитини в навчанні і показуються прості вправи з практичного життя та сенсорики. Наприклад, батькам можна порадишити облаштувати вдома «дитячий куточок»: низькі полиці з яскравими іграшками, дитячий стіл і стільчики, побутові інструменти відповідно до здібностей дитини. Варто заохочувати батьків дозволяти малюкам самотійно виконувати побутові завдання (помити руки, одягти верхній одяг, накрити стіл), адже набуті в закладі навички самообслуговування часто «переносяться» дитиною і на домашнє життя.

Отже, вплив освіти М. Монтессорі на дітей раннього та дошкільного віку є очевидним: розвиток самостійності та впевненості (діти, які навчаються за методом М. Монтессорі, стають більш незалежними та впевненими у своїх силах), розвиток концентрації та уваги (завдяки можливості самотійно обирати діяльність, діти вчаться концентруватися та зосереджуватися на завданні), розвиток соціальних навичок (у змішаних за віком групах діти вчаться співпрацювати, допомагати один одному та спілкуватися), розвиток творчого мислення (діти мають можливість досліджувати та експериментувати, що сприяє розвитку їхньої уяви та креативності), розвиток любові до навчання (завдяки цікавим та захоплюючим матеріалам, діти відчують радість від навчання та пізнання нового) [3, с.54].

Таким чином, проведене дослідження доводить актуальність і ефективність педагогічних ідей Марії Монтессорі для сучасної дошкільної освіти. Її підхід сприяє всебічному розвитку дитини, формуванню самостійності, відповідальності, цілеспрямованості та любові до навчання. Успішне впровадження Монтессорі-педагогіки можливе за умов належної підготовки педагогів, створення спеціального освітнього середовища та активної співпраці з батьками.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція). Дата оновлення: 12.02.2025. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent->

doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet

2. Гноєвська О. Творче впровадження педагогічних ідей Марії Монтессорі в сучасних умовах освітньої парадигми. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2014. Вип. 4. С. 48-56.

3. Дудник Н. Педагогічні ідеї Марії Монтессорі. Людинознавчі студії. *Серія «Педагогіка»*. 2017. Вип. 5/37. С. 29-38.

4. Якименко С., Міленіна Г. Педагогічні ідеї Софії Русової та Марії Монтессорі: порівняльний аналіз : монографія. Київ : Слово, 2015. 296 с.

Надія Шнарович,

*здобувачка освіти з курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради*

м. Луцьк, Україна

Науковий керівник – Алла Бубін,

канд. пед. наук,

*старша викладачка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради*

м. Луцьк, Україна

ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРОФЕСІЇ У ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: трудове виховання, професії, діти середнього дошкільного віку.

Формування уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку зумовлена важливими соціально-економічними змінами в сучасному суспільстві. В умовах сучасної дошкільної освіти особливого значення набуває раннє ознайомлення дітей із різноманітністю професій, що сприяє формуванню поваги до праці, розумінню її значущості в житті людини та розвитку пізнавального інтересу до професійної діяльності дорослих.

Одним із важливих завдань сучасної дошкільної освіти є *формування у дітей правильного уявлення про суспільне довкілля, включаючи професійну діяльність дорослих*. Діти середнього дошкільного віку активно цікавляться роботою батьків, вихователів та інших людей, прагнуть наслідувати їхні дії у грі. Саме в цьому віці важливо цілеспрямовано знайомити їх із різними видами трудової діяльності, що сприятиме усвідомленню суспільної значущості праці, формуванню мотивації до трудової активності, розвитку соціальних компетенцій.

Важливість проблеми підтверджується сучасними освітніми стандартами. У стандарті дошкільної освіти України [1] зазначається, що одним із основних завдань є *розвиток допитливості дітей, їхньої соціальної компетентності та ознайомлення з трудовою діяльністю дорослих*. Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, трудове виховання та знайомство з професіями є невід'ємною частиною формування світогляду дитини, її розуміння ролі праці у суспільстві. Актуальність дослідження

пов'язана з тим, що *процес ознайомлення дітей з професіями вимагає системного та методично обґрунтованого підходу.*

Психолого-педагогічна наука підкреслює, що дошкільний вік є *сензитивним періодом* для формування *соціальних уявлень*, у тому числі й *уявлень про працю*. Видатні педагоги (Й.-Г. Песталоцці, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.) наголошували на значенні трудового виховання та важливості раннього залучення дітей до пізнання трудової діяльності.

Проблема трудового виховання та формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку досліджувалася багатьма українськими науковцями. Психолого-педагогічні аспекти трудового виховання дошкільників розглядали Г. Беленька, Н. Гавриш, К. Крутій, М. Машовець, Т. Піроженко. Особливості формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку досліджували Т. Поніманська, Н. Кудикіна, К. Щербакова. Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, проблема формування уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку потребує подальшого вивчення та розробки ефективних методичних підходів.

Ознайомлення дітей середнього дошкільного віку з професіями є важливим компонентом їхнього розвитку та соціалізації. У цей період дитина активно цікавиться оточуючим світом, намагається наслідувати дорослих та відтворювати їхню діяльність у грі. Дослідження показують, що знання про професії допомагають дітям краще розуміти суспільну структуру, формують позитивне ставлення до праці та сприяють розвитку самостійності.

Зокрема, С. Ладивір у своїх дослідженнях здійснила глибокий аналіз показників сформованості уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку. На думку дослідниці, процес формування уявлень про професії має комплексний характер і включає три основні компоненти [4].

Рис. 1. Компоненти формування уявлень про професії

Перший компонент – когнітивний, який відображає систему знань дитини про професійний світ. Він виявляється у тому, наскільки добре дитина орієнтується у назвах різних професій, може їх правильно називати та розрізняти. Важливим аспектом є розуміння трудових дій, які виконують представники різних професій, та їхньої послідовності.

Другий компонент – емоційний, який характеризує ставлення дитини до світу професій. Він проявляється насамперед у наявності інтересу до професійної діяльності дорослих, бажанні дізнаватися більше про різні професії, задавати питання про трудові процеси. Позитивне ставлення до праці виражається в емоційному відгуку на успішні результати праці, розумінні її цінності та важливості для суспільства. Особливо важливим показником є бажання наслідувати трудові дії дорослих, що проявляється у прагненні повторювати побачені дії, відтворювати їх у своїй діяльності.

Третій компонент – діяльнісний, який відображає здатність дитини застосовувати отримані знання на практиці. Найяскравіше цей компонент проявляється у сюжетно-рольових іграх, де діти відтворюють професійні дії дорослих. [4].

Для визначення рівнів сформованості уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку нами було використано такі методи дослідження: бесіди з дітьми; дидактичні ігри; спостереження за сюжетно-рольовими іграми дітей; анкетування батьків; бесіди з вихователями.

На основі використаних методів дослідження нами було визначено рівні сформованості уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку за кожним критерієм. Загальні рівні сформованості уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку представлені на рис. 2.

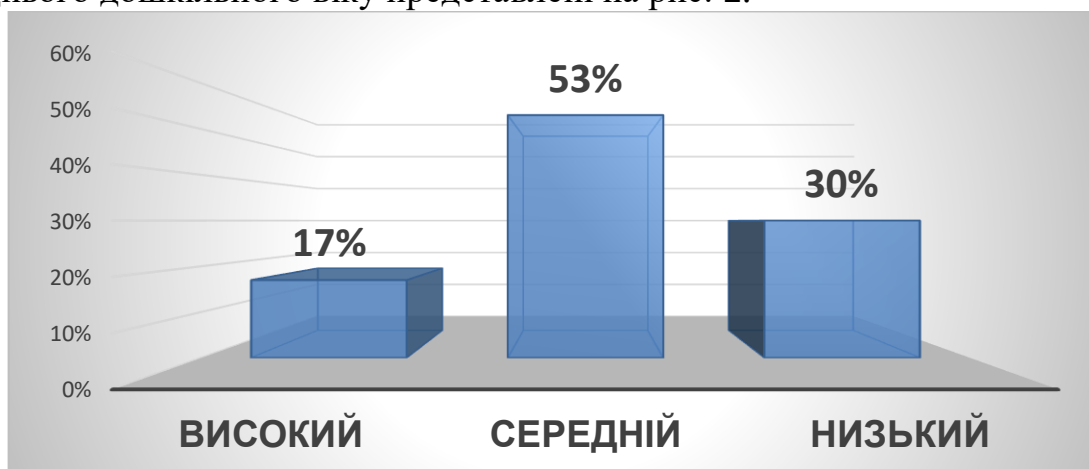

Рис. 2. Рівні сформованості уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку (%)

Для ефективного формування уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку важливо створити відповідне розвивальне середовище. Рекомендується облаштувати такі центри активності: сюжетно-рольових ігор, пізнання, творчості.

У роботі з дітьми середнього дошкільного віку доцільно зосередитися на таких професіях: педіатр, хірург, стоматолог, окуліст, отоларинголог, лікар швидкої допомоги, рятувальник, військовослужбовець, вантажник, пожежник, льотчик, прикордонник, космонавт, автослюсар, будівельник, водій, машиніст, кранівник, перукар, швачка, продавець, пекар, кухар, фермер, комбайнер, доярка, ветеринар, з якими діти найчастіше стикаються у своєму повсякденному житті і які вони можуть безпосередньо спостерігати [2].

Для ефективного формування уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку рекомендуються проводити такі форми роботи: тематичні дні та тижні, присвячені різним професіям, екскурсії та цільові прогулянки, зустрічі з представниками різних професій (рис 3.).

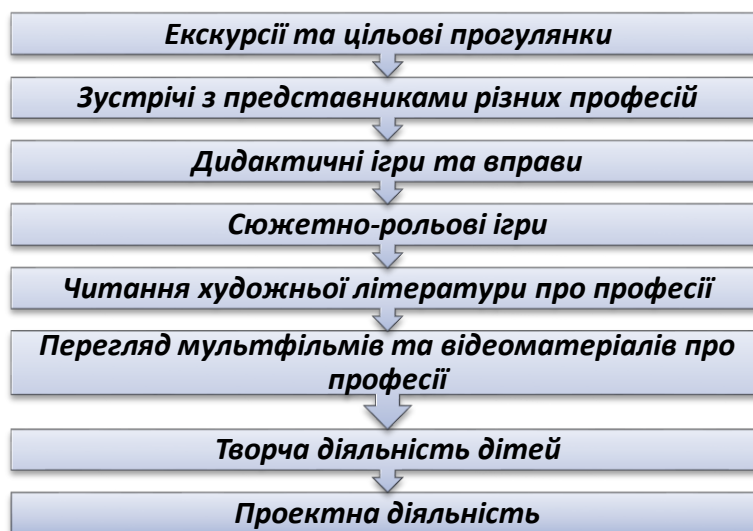

Рис. 3. Форми роботи для ефективного формування уявлень про професії

Для ефективного формування уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку важливо залучати батьків до цього процесу. Рекомендується проводити інформаційно-просвітницьку та практичну роботу з батьками.

Інформаційно-просвітницька робота передбачає: консультації для батьків («Як ознайомлювати дитину з професіями?», «Роль гри у формуванні уявлень про професії», «Які професії доступні для розуміння дітьми 4-5 років?»); інформаційні стенди, буклети, пам'ятки для батьків; рекомендації щодо літератури для читання дітям про професії.

При організації освітнього процесу необхідно залучати батьків до створення розвивального середовища (виготовлення атрибутів для сюжетно-рольових ігор, дидактичних ігор про професії), організовувати спільних екскурсій на місця роботи батьків (за можливості), проводити майстер-класів для дітей, де батьки розповідають про свої професії та демонструють деякі трудові дії.

Таким чином, результати проведеного дослідження підтверджують, що формування уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку є важливою складовою їхнього всебічного розвитку та соціалізації. Воно сприяє розширенню кругозору дітей, формуванню поваги до праці, розумінню її значущості в житті людини та суспільства, розвитку пізнавальних інтересів та комунікативних навичок. Запропоновані методичні рекомендації можуть бути використані для підвищення ефективності роботи з формування уявлень про професії у дітей середнього дошкільного віку.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (нова редакція). Дата оновлення: 12.02.2025. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet>
2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. / наук. кер. проекту О.В. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленькая, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець-Білокаленко; наук. ред. Г.В. Беленькая. М.А. Машовець; Мін.

освіти і науки України, Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2020. 304 с.

3. Ковалевська Н. Формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку у ігровій діяльності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2021. Випуск 28. С. 87-91.

4. Ознайомлення дітей дошкільного віку з працею дорослих / укл. Н. М. Приймак. URL: <https://docs.google.com/document/d/1ALeqamXm-qeeg-GhlXBtmT2XfBV0IFc4AVkxeEDHJYM/edit?pli=1&tab=t.0#heading=h.gjdgxs>

5. Чорна Г. Педагогічні засади формування уявлень про професії у дітей дошкільного віку. *Viae Educationis: Studies of Education and Didactics*. 2022. Т. 1. № 2. С. 60-68.

Марія Шпак,

*здобувачка освіти 3 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Євгенія Дурманенко,

*канд.пед. наук, доцентка, доцентка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ключові слова: творчість, творчий потенціал, розвиток творчого потенціалу, дитина старшого дошкільного віку.

Формування творчої особистості є одним із завдань сучасної освіти. На сьогодні вчені все більше схиляються до думки, що найбільш сприятливим, сенситивним періодом для розвитку творчого потенціалу особистості є дошкільний вік. Саме в дошкільному віці особистість проживає стрімкий усесторонній динамічний розвиток, у тому числі й розвиток творчого потенціалу.

Наукові джерела свідчать про те, що творчий потенціал особистості є складним феноменальним утворенням, що містить:

1) мотивація до активної пізнавальної діяльності (потяг до творчості, спрямованість на самореалізацію, пізнавальна потреба, спрямованість на досягнення мети, прагнення до успіху);

2) творчі здібності (уява, пам'ять, нестандартне мислення, фантазія, інтуїція);

3) досвід творчої діяльності (знання, уміння та навички щодо розв'язання нестандартних задач та прийняття нестандартних рішень);

4) характерологічні особливості особистості (активність, ініціативність, впевненість, наполегливість, працездатність, комунікативність, організованість, самостійність).

Структуру творчого потенціалу особистості нами подано на рис.1. [2].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що розвиток творчого потенціалу особистості дитини залежить від багатьох факторів. Одним із яких є ті умови, в яких дитина живе, діє, взаємодіє з іншими людьми, програє перші соціальні ролі, формує свій життєвий досвід. Саме заклад дошкільної освіти є тим середовищем, яке має безперечний вплив на розвиток творчого потенціалу дитини.

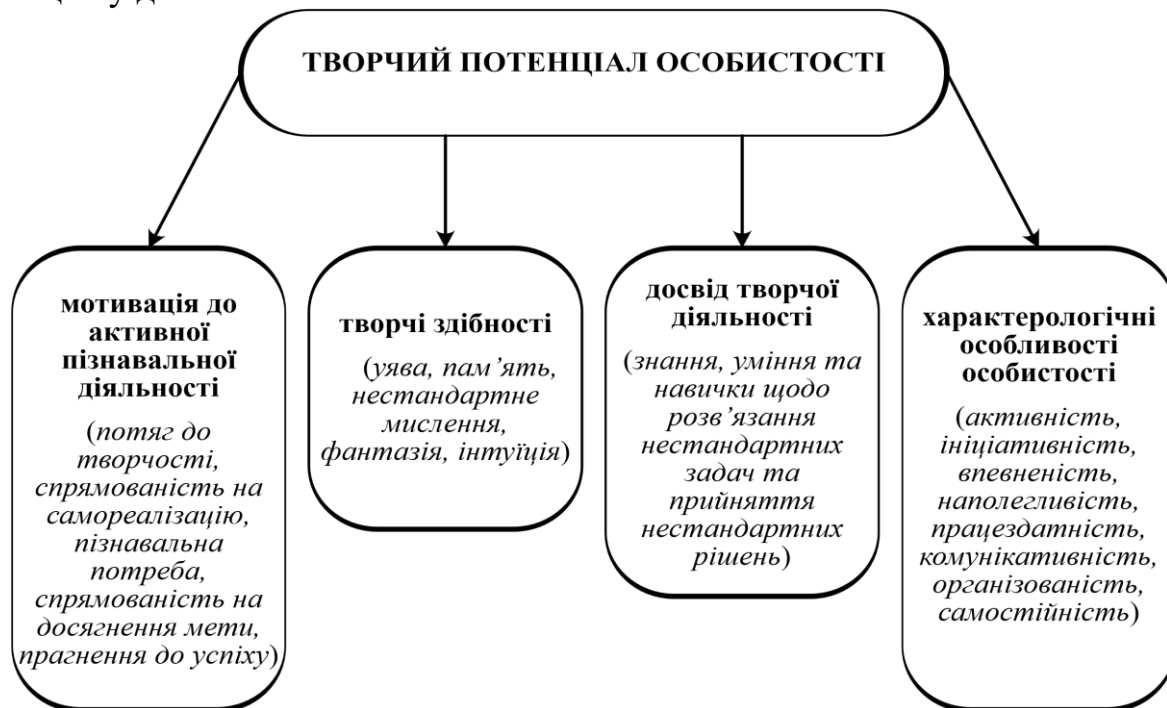

Рис. 1. Структура творчого потенціалу особистості

Учені психологи та педагоги стверджують, що на етапі дошкільної освіти творчість є нормою розвитку дітей дошкільного віку. Також науковці відзначають, що «відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку, їм властиві різні домінанти творчої діяльності, що обумовлюють особистісне становлення кожної дитини і служать засобом розвитку здібностей і можливостей» [1; 2].

Зокрема, О. Савченко зазначає: «У дошкільному закладі та в початковій школі розвиток здібностей дітей, їх творче ставлення до виконання різних завдань визначено як передумову всебічного розвитку і виховання, творчого самовираження дитячої особистості» [4, с. 194].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що діти старшого дошкільного віку надзвичайно довірливо ставляться до власних витворів фантазії [1; 2]. Так, В. Сухомлинський писав: «Дітям не треба багато говорити, не слід багато їм розповідати, слово — не цяцька, а словесне перенасичення — одне з найшкідливіших перенасичень. Дитині треба не тільки слухати слово вихователя, але й мовчати, в цю мить вона думає, осмислює почуте та побачене» [5].

Творчість, як і творчий потенціал, є однією з базових характеристик дитини старшого дошкільного віку, що характеризує її готовність здійснювати творчий процес і водночас є результатом діяльності, що супроводжується стійкою мотивацією, активністю та готовністю ухвалювати миттєві рішення, допитливістю, розвиненою уявою, а також схильністю до створення творчого

образу, що характеризується оригінальністю, варіативністю, гнучкістю та рухливістю.

Творчий потенціал дитини старшого дошкільного віку розглядаємо як певну складну систему якостей, здатностей, умінь та здібностей, які забезпечують творчу діяльність. Складовими творчого потенціалу дітей старшого дошкільного віку є: задатки, схильності, інтерес, допитливість, прагнення творити, швидкість засвоєння нового, інтелект, наполегливість і систематичність у роботі, що лише додатковий раз підтверджує, що творчий потенціал є основою формування творчої особистості та її гармонійного розвитку.

У своїх дослідженнях В. Марущак [3], визначає наступні компоненти творчого потенціалу дитини старшого дошкільного віку:

- ініціативність (мотивація до здійснення творчої діяльності, формування бажання його реалізовувати);
- упевненість у власних можливостях;
- здатність ставити перед собою мету;
- здатність підходити до вирішення проблеми з різних боків;
- наполегливість.

Відповідно до визначених компонентів творчого потенціалу дитина старшого дошкільного віку має володіти наступними якостями: бажання проявити себе; довільність суджень, тобто не заангажованість стандартними кліше; впевненість у власних діях; вміння оцінювати результати власних дій; індивідуальність та гнучкість, тобто вміння пристосовуватися до заданих умов та ін. [3].

Як висновок, ми наголошуємо на тому, що необхідно розуміти, що всі вище зазначені компоненти творчого потенціалу дитини старшого дошкільного віку мають доповнювати та підсилювати один одного.

У повноцінному розвитку творчої індивідуальності особистості дитини ключовою є активність суб'єкта, що дозволяє дитині мобілізувати всі свої сутнісні сили.

Список використаних джерел:

1. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / за ред. В. О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир : Вид-во Рута, 2016. 320 с.
2. Лебединський Е. Психологічні особливості розвитку творчого потенціалу підлітків в умовах рекреації. *Наука і освіта*. 2018. № 12. С. 17-22.
3. Марущак В. Творчий потенціал особистості як одна з рушійних сил розвитку та формуванні вчителя майбутнього. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал*. Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2016. № 5 (59). С. 323-325.
4. Савченко О. Виховний потенціал початкової освіти: посіб. [для вчителів і методистів поч. навч.]: 2-ге вид., доповн., переробл., К.: А.М. Богданова, 2009. 226 с.
5. Сухомлинський В. Вибрані твори: в 5-ти т. Т. I : *Методика виховання колективу*. Київ : Радянська школа, 1976. 637 с.

Марія Шух,

*здобувачка освіти 3 курсу спеціальності Дошкільна освіта
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Науковий керівник – Євгенія Дурманенко,

*канд. пед. наук, доцентка, доцентка кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ РОЗУМОВОЇ АКТИВНОСТІ ДИТИНИ

Ключові слова: гра, дидактична гра, розумова активність, розумове виховання, дитина дошкільного віку.

Ігрова діяльність є провідним видом діяльності для дітей дошкільного віку. Звідси й випливає *актуальність* проблеми нашого дослідження. Цей вид діяльності характеризується емоційно насиченою, спонтанною активністю дитини, фантазуванням, неординарністю мислення, швидким переключенням уваги, зміною дій, які в скороченій узагальненій формі відображають знання дитини про світ та супроводжуються мовленням (зовнішнім та внутрішнім). Під час гри у дітей відбувається мобілізація всіх розумових здібностей, що сприяє розвитку уваги, уяви та пам'яті.

Аналіз наукових досліджень свідчить про те, що гра гарантує гуманізацію освіти та передбачає стимулювання співтворчості, а також співпраці педагога з дітьми. Поєднуючись з навчальною діяльністю, гра емоційно задовольняє дітей своїм творчим змістом.

У процесі гри у дітей виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, під час гри до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші діти.

Нами встановлено, що саме гра – це діяльність, яка є найбільш близькою до потреб дитини. Під час гри відбуваються первинні емоційні та поведінкові орієнтації, що дають уявлення про сенс людської діяльності, дитина усвідомлює своє обмежене місце в системі стосунків з дорослими, виникає нова психологічна форма мотивації. Саме в грі відбувається перехід від мотивів, які приймають форму досвідчених, емоційних і безпосередніх потреб, до мотивів, які приймають форму узагальнених намірів на межі усвідомлення. Жодна інша ігрова діяльність так ефективно не визначає соціальне функціонування і сенс людської діяльності та емоційно не вводить у доросле життя, як дидактична гра [2].

У ході дослідження нами встановлено, що дидактична гра є однією з найефективніших форм навчання та розвитку розумової активності дітей середнього дошкільного віку, що сприяє формуванню мислення, уваги, пам'яті, уяви та мовлення, а також стимулює пізнавальний інтерес дитини. Вона є потужним засобом розвитку розумової активності дітей середнього дошкільного віку, поєднує в собі елементи навчання та гри, що робить процес пізнання цікавим та захоплюючим для дітей.

Вчені наголошують на тому, що дидактична гра викликає інтерес до пізнавальної діяльності, допомагає засвоювати нові знання в доступній та захопливій формі, закріпити набуті навички та вміння. Ігрова форма навчання робить процес пізнання цікавим та захоплюючим, що сприяє розвитку позитивного ставлення до навчання [1; 2]. Розвиває логічне та образне мислення, вміння порівнювати, аналізувати, узагальнювати, шукати рішення, здійснювати аналіз та синтез інформації. Сприяє активному використанню мовлення, що сприяє розвитку комунікативних навичок та соціалізації [1; 3]. Формує навички самостійного пошуку рішень і розв'язання проблемних завдань.

У ході дослідження нами дидактичні ігри для розвитку розумової активності класифіковано за видами:

Ігри на розвиток мислення: головоломки, лабіринти, «Що зайве?» – дитина аналізує групу предметів і визначає зайвий за певною ознакою, ігри на класифікацію та узагальнення. «Об'єднай предмети» – діти групують предмети за спільними характеристиками.

Ігри на розвиток уваги: «Знайди відмінності» – порівняння двох зображень із незначними відмінностями. «Що змінилося?» – дитина запам'ятовує предмети, після чого один із них змінюють або прибирають.

Ігри на розвиток пам'яті: «Запам'ятай і назви» – дітям показують кілька предметів, які вони мають запам'ятати та назвати. «Чарівний мішечок» – дитина на дотик визначає предмети.

Ігри на розвиток мовлення: ігри з картинками, словами, «Склади речення» – за зображеннями дитина складає прості речення та розповідає історії. «Придумай історію» – дитина придумує казкову історію за серією картинок.

Ігри на розвиток уяви та творчих здібностей: ігри з малюванням, ліпленням, аплікацією та конструюванням. «Закінчи малюнок» – дитина домальовує певні елементи, розвиваючи фантазію. «Що буде, якщо...» – передбачення можливих наслідків певних дій.

Ігри на розвиток математичних уявлень: Ігри з числами, рахунком, геометричними фігурами та вимірюванням.

Ігри на розвиток сенсорних здібностей: Ігри з різними матеріалами, кольорами, формами та звуками.

Висновок. Дидактична гра є важливим засобом розвитку розумової активності, адже вона робить процес пізнання цікавим і ефективним [4]. При організації дидактичних ігор необхідно враховувати вікові особливості дітей (вибирати ігри, які відповідають віку та рівню розвитку дітей); створювати позитивну атмосферу (заохочувати дітей, хвалити їх за досягнення та підтримувати їх у разі невдач); використовувати різноманітні ігри (чергувати різні види ігор, щоб підтримувати інтерес дітей); дозволяти дітям самостійно обирати ігри, це сприятиме розвитку їхньої самостійності та ініціативи. Грати разом з дітьми. Участь дорослого у грі зробить її ще більш цікавою та корисною для дітей.

Таким чином, головне завдання педагогів і батьків – підтримувати інтерес дітей до пізнання, створювати умови для активного мислення та формувати навички самостійного пошуку інформації.

Використання дидактичних ігор у середньому дошкільному віці є ефективним способом розвитку розумової активності дітей, формування їхніх пізнавальних процесів та навичок, а також стимулювання інтересу до навчання. Середній дошкільний вік є періодом активного формування розумової активності, що відбувається через гру, спілкування та пізнавальну діяльність. Використання ефективних методів навчання, створення сприятливого освітнього середовища та активна участь дорослих сприяють розвитку мислення, уваги, пам'яті та мовлення дитини. Розвиток розумової активності в дошкільному віці є основою для успішного навчання у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Гладченко О., Дикань Н. Усі розробки ігор та вправ. Харків: ВГ «Основа», 2018. С.5-23.
2. Шик Я. У години дозвілля. Харків: ВГ «Основа», 2021. С.32-47.
3. Шмаков С. Природа і структура гри. *Проблеми виховання*. 2016. №1. С. 30-37.
4. Юрченко Н. Ігрова діяльність дошкільників. Харків: вид.група «Основа», 2021. С.3-12.

Тетяна Юхимюк,
вихователь Комунального закладу «Луцький заклад дошкільної освіти
(ясла - садок) № 40 Луцької міської ради»,
м. Луцьк, Україна

З ДОСВІДУ РОБОТИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ МНЕМОТЕХНІКА НА ТЕМУ: «СНІЖИНКИ – ДІТОЧКИ ЗИМИ»

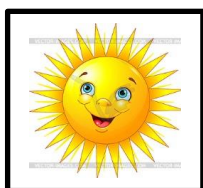
Ключові слова: розвиток мовлення, інноваційні технології, мнемотехніка, мнемотаблиці, досвід роботи, ЗДО.

Основний «секрет» мнемотехніки добре відомий. Коли дитина в своїй уяві поєднує кілька зорових образів, мозок фіксує цей взаємозв'язок. І надалі при згадуванні одного з елементів цього асоціативного ланцюжка мозок відтворює всі раніше поєднані образи.

Засоби мнемотехніки

Мнемоквадрат $\Longrightarrow$ Мнемодоріжка $\Longrightarrow$ Мнемотаблиця

1. **Мнемоквадрат** - окрема картка із зображенням певного предмета, дії або символу.

Мнемоквадрати використовуємо з метою спонукати дитину обстежувати навколишній світ за допомогою слухових, зорових, тактильних, нюхових рецепторів. Після такого обстеження пропонуємо малюкові описати предмети. Це формує вміння вербально відтворювати уявлення про об'єкт.

2. **Мнемодоріжка** – кілька мнемоквадратів, об'єднаних певним сюжетом.

3. **Мнемотаблиця** – система картинок, символів, що вказують на суттєві ознаки якогось об'єкта (явища) чи послідовність подій і складають зміст розповіді. Мнемотаблиця допомагає малюкам скласти творчу розповідь чи пригадати казку, яку вони чули раніше.

4. **Мнемотехніка** – сукупність спеціальних прийомів, які полегшують запам'ятовування шляхом утворення зорових асоціацій.

Орієнтовна кількість мнемоквадратів у таблиці

Вікова група	молодша	середня	старша
Кількість картинок	6-9	9-12	12-16

Етапи роботи з таблицями

1. Розглядання таблиці й обговорення зображеного на ній.
2. Перетворення абстрактних символів на образи (старша група).
3. Переказ матеріалу за заданою таблицею.

Ми виготовили мнемотаблиці різної тематики:

- для складання описових розповідей;
- для складання сюжетних розповідей;
- для переказування казок, оповідань;
- для вивчення віршів, загадок, прислів'їв, скоромовок.

Заняття плануємо за принципом «від простого до складного», починаючи від мнемоквадратів і переходячи до мнемодоріжок та мнемотаблиць.

Розрізані мнемотаблиці використовуємо як ди-дактичний матеріал для таких ігор:

- «Добери картинку до теми»;
- «Визнач «зайву» картинку серед інших»;
- «Знайди помилку в послідовності картинок»;
- «Розплутай» дві події» (пропонуються перемішані елементи двох мнемотаблиць);
- «Упізнай і знайди» (дорослий читає уривок тексту, а дитина знаходить відповідну картинку).

Працюючи за цією технологією третій рік, можемо зробити висновок, що діти охоче оволодівають прийомами мнемотехніки і користуються ними. У них з'являється бажання переповідати казки, розширюється активний і пасивний словник, відбувається подальший розвиток усного мовлення. Пропонуємо ознайомитися з прикладом заняття, побудованого на використанні різних мнемотехнік.

Заняття

Мета: вчити дітей складати речення з власного досвіду за допомогою мнемотехніки, формувати асоціативне мислення, активізувати словник іменниками, прикметниками, дієсловами, стимулювати вживання повних простих речень, розвивати фонематичний слух, мовне дихання, розвивати мовлення, зорову, слухову пам'ять, уяву, мислення. Виховувати інтерес до навколишнього середовища, вміння діяти за словесною інструкцією вихователя.

Матеріал: Корзина із сніжинками – мнемоквадрати, мнемодоріжки, мнемотаблиця до вірша Наталії Забіли «Зима», зимові окуляри, мнемотаблиця до оповідання В. Сухомлинського «Як хлопчик хотів приголубити сніжинку».

Вихователь:

Доброго ранку!

Чудова пора!

Доброго ранку

Красуне Зима!

Доброго ранку

Доброго дня

Бажаєм усім ми

Здоров'я добра.

Комунікативна ситуація:

Зима приготувала нам сюрприз. Загляньте у кошик. Що тут є?

Діти: Сніжинки

Вихователь: Ці сніжинки незвичайні, чим вони відрізняються від справжніх?

Відповіді дітей: (не холодні, великі, іграшкові, не тануть)

Вихователь: Сніжинки – це доньки зими, коли ми на них дивимося, то про що думаємо?

Відповіді дітей:

Що прийшла зима і йде сніг;

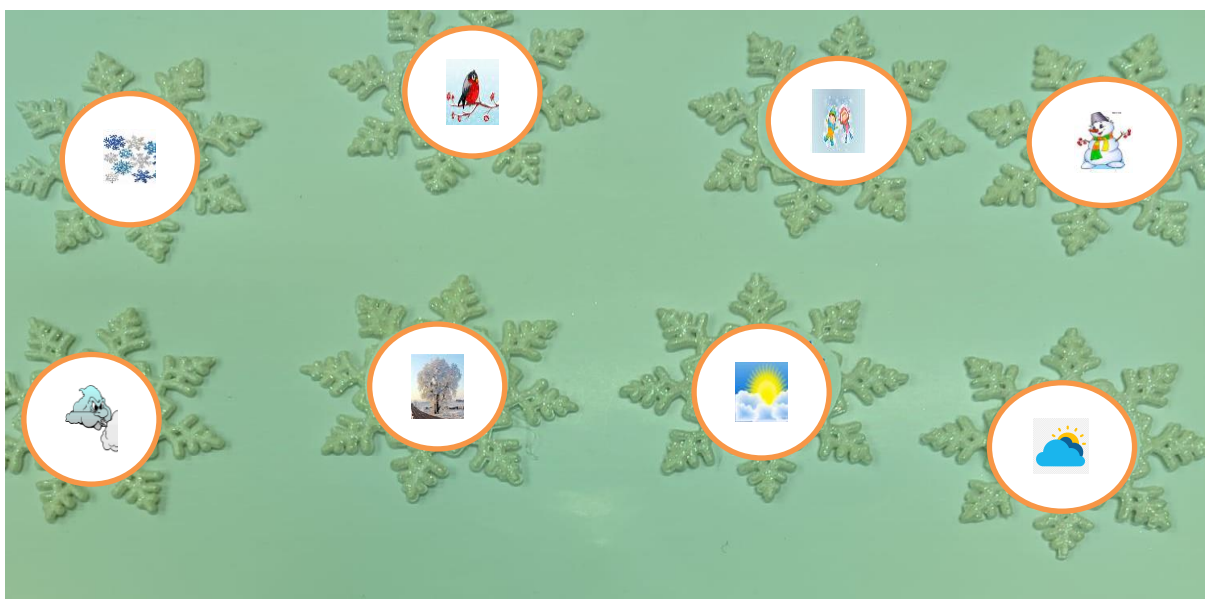
Що будемо грати в сніжки;

Про морозиво, воно холодне і біле як сніг.

Вихователь: Я подумала, що сніжинки хочуть з нами погратися. Скільки їх? – багато.

Вихователь: Візьміть по одній сніжинці. (На сніжинках намальовані мнемоквадрати).

Розгляньте кожен свою сніжинку.

Вихователь:

Скажіть, що хоче нам розказати сніжинка?

Свою розповідь розпочніть зі слова «Взимку»

Відповіді дітей: «Взимку на вулиці йде сніг» «Взимку дерева сплять»
«Взимку сонце світить, а не гріє»

Вихователь: пограти хочеться мені у цікаву гру «Так чи ні»

Гра «Так чи ні»

На вулиці сильний вітер «Так»

Випав сніг і з'явилося багато квіток «Ні»

Мороз пощипує щічки «Так»

Діти одягнули рукавички «Так»

Сніг іде, трава росте «Ні»

Взимку іде білий лапатий сніг «Так»

Вихователь: Сніжинки запрошують нас до гри. Вони приготували нам зимові окуляри. (Протягом 2 секунд діти розглядають мнемодоріжку з трьома предметами, заплющують очі, мнемодоріжка забирається, діти називають, що вони запам'ятали).

Мнемодоріжки:

Дикі тварини

Птахи

Зимові розваги

Вихователь:

Пригадаємо вірш за мнемотаблицею Н. Забіли «Зима»

Вихователь: Пригадаємо вірш за мнемотаблицею Н. Забіли «Зима»

Вихователь: Сніжинки запрошують нас до зимового столу.

Давайте пригадаємо, як гуде зимовий вітер (подуйте біля горлечка пляшки);

Завірюха взимку змією сичить с-с-с;

Сніг під ногами рипить (стискають в руках целофанові пакети)

Руханка Сніжинка: Ми сніжинку упіймаємо (діти підіймають руки, долонями вгору і вниз) На долонях погойдаємо (виконують змахи руками вправ – вниз) Разом з ними покружляємо (кружляють на носочках) І спати на землю повкладаємо.

Вихователь: А знаєте, яка цікава пригода відбулася зі сніжинкою? Розповідання оповідання В. Сухомлинського «Як хлопчик хотів приголубити сніжинку», за мнемотаблицею.

Хлопчик думав, що сніжинка крижана, а сніжинка від тепла нагрілася і стала краплиною води. Тому справжні сніжинки є тільки на вулиці.

Вихователь: Тож сніжинки дарують нам шматочок фольги і пропонують зробити з неї снігову кульку.

Як можна зробити?

Скачати...

Вихователь: Які гарні кульки ви зробили. Вони запрошують нас на зимову прогулянку.

Примітка: З власного досвіду роботи у ЗДО №40 м. Луцька Тетяни Юхимюк

Ольга Якимюк,
вихователь комунального закладу
«Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) №40
Луцької міської ради Волинської області»
м. Луцьк, Україна

КОНСПЕКТ ЗАНЯТТЯ З РОЗВИТКУ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ КОРЕКТУРНИХ ТАБЛИЦЬ

Ключові слова: логіко-математична компетентність, дитина дошкільного віку, ЗДО, використання коректурних таблиць, заняття.

Готовність до інноваційної діяльності, постійне творче зростання та самовдосконалення – головні риси сучасного педагога. На сьогоднішній день кожен педагог має цілий арсенал засобів для оптимізації освітнього процесу та особистісного розвитку дитини.

На нашу думку одним із ефективних засобів реалізації ідей для розвитку логіко-математичної компетентності є коректурні таблиці та розроблені словесні вправи до кожної з тем. Автором методики використання коректурних таблиць є також Наталія Гавриш.

Коректурні таблиці – це **інформаційно-ігрове поле** з різною кількістю клітинок (від 9 до 25), заповнених предметними картинками (цифрами або буквами; цифрами і буквами; символами чи знаками, геометричними фігурами). Картинки добирають за змістом тематично. Тематична палітра коректурних таблиць може бути досить широкою. Вона майже не змінюється в різних вікових групах, розширюється лише змістове наповнення та урізноманітнюються зв'язки між елементами теми.

Доцільно кожен клітинку коректурної таблиці пронумерувати і підписати друкованим шрифтом – це значно розширить **розвивальні можливості використання таких таблиць**: мимовільно малюки запам'ятовуватимуть цифри і образ друкованого слова.

Варто зазначити, що надзвичайно ефективно використовувати не лише готові коректурні таблиці, а й так звані дидактичні рамки, тобто розліноване на квадрати ігрове поле (набірне полотно) і набір предметних картинок-карток.

ТЕМА: «ЯК МАЛЯТА ГРУПИ «ЗІРОЧКА» ДОПОМАГАЛИ ЗВІРЯТАМ...»

Мета: закріпити вміння лічити предмети в межах 3, відповідати на запитання «Скільки?». Вправляти в уміння порівнювати дві групи предметів, використовуючи слова та вирази : порівну, більше, менше. Продовжувати вчити розрізняти геометричні фігури, вміння обстежувати їх дотиково-руховим способом. Вправляти у вміння порівнювати предмети за довжиною – довгий, короткий за допомогою методу накладання. Вдосконалювати вміння орієнтуватися в просторі, вживаючи слова – вгорі, внизу, ліворуч, праворуч. Виховувати бажання прийти на допомогу, розвивати пам'ять, увагу, мислення.

Хід заняття

Вправа-вітання «Веселий передзвін»:

(діти ідуть за вихователем)

Дзвоник видзвонює

-Дзень! Дзень-дзелень!

Дзвінко вітає усіх:

-Добрий день!

Коло мотивації:

Золотий промінчик сонця

Загляда до нас в віконце

З радістю я все приймаю,

Тепло друзів зустрічаю!

Вихователь: малята нас знову кличуть на допомогу лісові звірі. Звірі хочуть зустрітися на галявині, щоб трішки відпочити і їм потрібна наша допомога. Отож дзвіночок проведе нас до лісу.

(діти ідуть за вихователем до декорацій лісу)

1. Зустрічають Зайця. Завдання: Порівняти дві стежки, яка коротка, а яка довга, щоб звірі змогли швиденько дійти до галявини. Орієнтування в просторі: розмістити звірів відносно ялинки – вгорі, внизу, ліворуч, праворуч.

Вихователь: Зайчику допомогли довести звірів до галявини і він запрошує нас відпочити.

Фізкультхвилинка:

Вийшли діти у лісок
Зазирали за дубок,
Ой, побачили Зайчика, поманили пальчиком,
Ну ж бо Зайчику стрибай
Свої лапки виставляй
Почав Заєць танцювати,
Малих діток забавляти.
Разом з Зайчиком швиденько
Потанцюєм веселенько!

2. Зустрічають Білку. Білка приготувала друзям подарункові коробочки Завдання: порахувати шишки та горіхи, спакувати у коробку.

(перед виконанням завдання роблять масаж долоньок)

Ось ця шишка – фантазер
І чудовий масажер
Візерунчастий бочок,
Розвиває кулачок! Міцно ти її стисни
Свою силу покажи!

3. Зустріч Їжака. Звірів чекає холодна зимова ніч. А Їжак взяв із собою теплі «пледи» (геометричні фігури) і хоче, щоб ви вкрили друзів. Завдання: накласти на коректурну таблицю геометричні фігури (білка – трикутник, заєць – квадрат, їжак – круг).

(на степ-платформах коректурні таблиці і набір геометричних фігур, діти сідають навипиньки поряд і виконують завдання)

Вихователь: діти ми допомогли друзям зустрітися, щоб вони гарно провели час разом. А нам потрібно повертитися до садочка. Наш дзвіночок проведе до групи. Отож рушаймо!

Примітка: З власного досвіду роботи вихователя ЗДО №40 м. Луцька Ольги Якимюк

Тетяна Яцик,

*викладачка циклової комісії шкільної, дошкільної педагогіки, психології та методик
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

ІГРИ-ЗАНЯТТЯ З МАЛЮВАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИМИ ТЕХНІКАМИ, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Ключові слова: нетрадиційні техніки малювання, ранній вік, розвиток дитини, творчість.

Доступність використання нетрадиційних технік визначається віковими особливостями дітей дошкільного віку. Так, наприклад, починати роботу в цьому напрямку слід з таких технік, як малювання пальчиками, долонькою, обривання паперу та ін., але в старшому дошкільному віці ці ж техніки доповняють художній образ, створюваний за допомогою більш складних: кляксографії, монотипії та ін. [1, с. 89].

Сучасна дошкільна освіта вимагає від нас пошуку нових підходів до розвитку дитини, зокрема її креативності, самовираження, образного мислення. Одним із ефективних засобів розкриття творчого потенціалу дитини є малювання нетрадиційними техніками в ігровій формі.

Малювати дитина може не лише пензликом. Якщо ми надаємо їй у руки зубну щітку, пір'їну, серветку чи навіть власні пальчики – ми відкриваємо двері у світ нового досвіду, експерименту, натхнення. А якщо додати сюжет, гру, уяву – отримуємо занурення в діяльність, яка природно поєднує елементи навчання, гри та творчості.

Основні переваги ігор-занять з нетрадиційного малювання:

- Розвивають уяву, фантазію, асоціативне мислення. Дитина створює власні образи з відбитків, плям, ліній.
- Сприяють розвитку дрібної моторики та сенсорного досвіду. Малювання пальцями, губкою, штампами розвиває чутливість, координацію рухів.
- Формують інтерес до творчості, стимулюють емоційне самовираження. У дитини з'являється бажання творити, експериментувати, показати щось «своє».
- Знімають психоемоційне напруження. Малювання без оцінювання, «як вмієш» – створює відчуття свободи.

Розглянемо варіативність нетрадиційних технік малювання (Додаток А): тичок жорстким напівсухим пензелем (засоби виразності: фактурність забарвлення, колір), малювання пальчиками (засоби виразності: пляма, точка, коротка лінія, колір), малювання долонькою (засоби виразності: пляма, колір, фантастичний силует), відбиток пробкою (засоби виразності: пляма, фактура, колір), відбиток печатками з картоплі (засоби виразності: пляма, фактура, колір), відбиток поролоном (засоби виразності: пляма, фактура, колір), відбиток пінопластом (засоби виразності: пляма, фактура, колір), відбиток печатками з пластику (засоби виразності: пляма, фактура, колір), відбиток зім'ятим папером

(засоби виразності: пляма, фактура, колір), воскова крейда + акварель (засоби виразності: колір, лінія, пляма, фактура), свічка + акварель (засоби виразності: колір, лінія, пляма, фактура), друк по трафарету (засоби виразності: пляма, фактура, колір), монотипія предметна (засоби виразності: пляма, колір, симетрія), кляксографія звичайна (засоби виразності: пляма), кляксографія з трубочкою (засоби виразності: пляма), кляксографія з ниточкою (засоби виразності: пляма), набризк (засоби виразності: точка, фактура), відбитки листя (засоби виразності: фактура, колір), акварельні дрібні (засоби виразності: пляма, колір, лінія), тичкування (засоби виразності: фактура, об'єм), монотипія пейзажна (засоби виразності: пляма, тон, вертикальна симетрія, зображення простору в композиції) [2].

Щоб у дітей не створювалося шаблону (малювати тільки на альбомному аркуші), листи паперу можуть бути різної форми: у формі кола (тарілочка, блюдце, серветочки), квадрата (хустинка, коробочка). Поступово малюнок починає розуміти, що для малюнка можна вибрати будь-який листок. Це визначається тим, що потрібно зображати [4].

Урізноманітнити потрібно колір, фактуру паперу, оскільки це також впливає на виразність малюнків і ставить дітей перед необхідністю підбирати матеріали для малювання, продумувати колорит майбутнього творіння, а не чекати готового рішення. Більше різноманітності слід вносити в організацію занять: діти можуть малювати сидячи за окремими столами (мольбертами), за зсунутими разом столами по два і більше; сидіти або працювати стоячи біля столів, розташованих в один ряд, у мольбертів та ін.. Важливо, щоб організація заняття відповідала його змісту, щоб дітям було зручно працювати [2].

Особливий інтерес у дітей викликає створення зображень на теми казок. Діти люблять казки, готові слухати їх довгий час. Казки будять дитячу фантазію. У кожної дитини є свої улюблені твори та казкові герої, тому пропозиція намалювати картинки до казок незвичним способом завжди викликає у дітей позитивний відгук. Тим не менше, малювання за сюжетами казок необхідно урізноманітнити. Так, всі діти можуть створювати образ одного і того ж персонажа, але різними техніками. Розглядаючи разом з малюками вже готові роботи, слід звернути увагу на різницю в образотворчих рішеннях, на певні оригінальні знахідки. Наприклад, якщо діти малювали півника з казки «Котик і півник», можна потім попросити їх вибрати найбільш оригінального півника, відзначити, у кого півник найкрасивіший, незвичайний. Можна провести заняття, на якому діти будуть зображувати різних казкових тварин. На наступний раз вони намалюють ілюстрації до однієї казки, і кожен сам вирішує, яку картинку намалює [3, с. 75].

Гра-заняття може проходити й так: діти разом створюють ілюстрації до своєї улюбленої казки, а потім по черзі розповідають епізод, який зобразили. Вони з великим задоволенням відгукуються на пропозицію вихователя намалювати загальну картинку до якогось твору. Пропонуючи дітям створювати зображення на теми казок, необхідно урізноманітнити матеріали для малювання нетрадиційними техніками [4, с. 68].

Отже, проведення занять з використанням нетрадиційних технік:

- вчить дітей вільно висловлювати свій задум;
- вчить працювати з різноманітним матеріалом;
- розвиває почуття композиції, ритму, колориту, кольоросприйняття, почуття фактурності і об'ємності;
- розвиває творчі здібності, уяву і політ фантазії;
- розвиває дрібну моторику рук;
- розвиває просторове мислення;
- розвиває впевненість у своїх силах;
- сприяє зняттю дитячих страхів;
- спонукає дітей до творчих пошуків і рішень;
- під час роботи діти отримують естетичне задоволення.

Зображувальна діяльність із застосуванням нетрадиційних матеріалів і технік сприяє розвитку у дитини:

- дрібної моторики рук і тактильного сприйняття;
- просторового орієнтування на аркуші паперу, окоміру та зорового сприйняття;
- уваги і посидючості;
- образотворчих навичок і умінь, спостережливості, естетичного сприйняття, емоційної чуйності;
- крім того, в процесі цієї діяльності у дошкільника формуються навички контролю і самоконтролю.

Творчий процес на занятті – це справжнє диво. Тоді діти розкривають свої унікальні здібності, отримують радість від процесу творення. Вони починають відчувати користь від творчості і вірять, що помилки – це всього лише кроки до досягнення мети, а не перешкода, як у творчості, так і у всіх аспектах їхнього життя. Багато в чому результат роботи дитини залежить від її зацікавленості, тому на занятті важливо активізувати увагу дошкільника, спонукати його до діяльності за допомогою додаткових стимулів.

Такими стимулами можуть бути:

- гра, яка є основним видом діяльності дітей;
- сюрпризний момент улюблений герой казки або мультфільму приходить в гості і запрошує дитину відправитися в подорож,
- прохання про допомогу, адже діти ніколи не відмовляться допомогти слабкому, їм важливо відчувати себе значущими;
- музичний супровід та ін..

Крім того, бажано жваво, емоційно пояснювати дітям дошкільного віку способи дій і показувати прийоми зображення, адже кожна з цих технік – це маленька гра, що розвиває уяву, дає повну свободу для самовираження.

Як організувати гру-заняття?

Створити сюжет чи образ, що зацікавить дітей.

Наприклад: «Подорож у хмарний світ», «Квіткова галявина для метелика», «Картина без пензлика».

Вибрати незвичний матеріал.

- Діти завжди з захопленням працюють із піною, крупами, нитками.

Дати свободу у виборі кольорів, способу нанесення, форми.

Підтримувати творчість, не оцінюючи результат словами «правильно/неправильно».

Ігри-заняття з малювання нетрадиційними техніками – це не лише малювання, це: розвиток інтелекту та емоцій, зміцнення руки та мислення, підготовка до школи і водночас – формування художньо-естетичного смаку.

Тісна взаємодія з батьками з питань розвитку дитячої творчості є необхідною умовою розкриття творчого потенціалу кожного вихованця. Навчання творчості, на думку Дж. Сміта, стане можливим, якщо будуть створені такі основні умови: умови фізичні, тобто наявність матеріалів для творчості і можливості в будь-яку хвилину діяти з ними; умови соціально-економічні, за яких дитина має відчуття зовнішньої безпеки, тобто знає, що її творчі вияви не отримають негативної оцінки з боку дорослих; психологічні умови, зміст яких полягає в тому, що у дитини формується відчуття внутрішньої безпеки, розкутості і свободи за рахунок підтримки дорослими її творчих починань.

Але роль дорослих у цьому процесі не обмежується лише створенням умов. Вона полягає ще й у тому, щоб активно допомагати малюкові в розвитку його творчих здібностей.

Зображувальна діяльність відіграє велике значення для всебічного розвитку особистості. У процесі створення зображення у дитини формуються спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Під час зображувальної діяльності дитина має можливість доступними засобами виразити свій емоційний стан, своє ставлення до навколишнього світу, вчиться самостійно створювати прекрасне, помічати його в повсякденному житті, у творах мистецтва.

У процесі образотворчої діяльності поєднуються розумова і фізична активність, оскільки для створення малюнка необхідно докласти зусиль, здійснити трудові дії, оволодіти певними вміннями. Це сприяє формуванню працьовитості, навичок самообслуговування. Проте основне значення образотворчої діяльності полягає в тому, що вона є засобом естетичного виховання. Адже в процесі образотворчої діяльності створюються сприятливі умови для розвитку естетичного сприйняття та емоцій, які поступово переходять в естетичні почуття, що сприяють формуванню естетичного ставлення до дійсності.

Таким чином, розвиток творчих здібностей у дітей раннього віку потребує розробки відповідної методики та впровадження її у практику. Слід зазначити, що одне з найбільш важливих умов успішного розвитку дитячої художньої творчості – різноманітність і варіативність роботи з дітьми на заняттях. Новизна обстановки, незвичайний початок роботи, красиві і різноманітні матеріали, цікаві для дітей не повторювані завдання, можливість вибору і ще багато чинників – ось що допомагає не допустити в дитячу образотворчу діяльність одноманітність і нудьгу, забезпечує жвавість, і єдність дитячого сприйняття та діяльності.

Список використаних джерел:

1. Дабіжа Л. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. Матеріали наук.-практ. конф. Вінниця : ВДПУ, 2019. С. 45-49.
2. Дубель Т. Нетрадиційні техніки малювання як засіб розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку. «Підготовка фахівців у контексті становлення нової української школи»: збірник тез і статей до всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (21-22 березня 2018 року, м. Житомир). Житомир. 2018.
3. Желєзко Т. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку засобом нетрадиційних методик малювання. Інновації у професійній діяльності педагога: проблеми, теорія, практика: матеріали III Регіональної наук.-практ. конф., м. Нікополь, 21-22 трав. 2020 р. Нікополь, 2020. С. 25-30.
4. Шульга Л. Ігрова технологія як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 11. С. 25-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Otros_2015_11_6 (дата звернення: 01.05.2025).

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Редактори: Євгенія Дурманенко, Марія Замелюк, Аліна Циплюк
Коректори: Євгенія Дурманенко, Марія Замелюк, Аліна Циплюк
Технічний редактор: Олена Дорошук
Дизайн: Інна Питель

ІННОВАЦІЇ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ: ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
учасників II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції
з міжнародною участю

Матеріали подано за загальною редакцією науково-педагогічних, педагогічних працівників та наукових керівників здобувачів освіти. Доробки авторів присвячені основним тематичним напрямкам конференції: актуальні проблеми дошкільної освіти; дошкільна освіта: історичний, теоретичний та методичний аспекти; професійна підготовка сучасного фахівця дошкільної освіти; інноваційно-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти.

Інновації в дошкільній освіті: теорія, досвід, перспективи: збірник II Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю (22 травня 2025 року, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / уклад. С. Боярчук, А. Бубін, Є. Дурманенко, М. Замелюк, А. Циплюк. Луцьк, 2025. 362 с.

УДК 372.2.018.42:005.745]:004.9«2025»(477)(100)(082)

© Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2025

